

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kâzım Mirşan

Sözlük denemeleri

ErkentürkçedenTürkçeye

Rusçadaki Tatarca sözler

Rusçadaki Avrupa dilleri sözleri

Bazı sözler için İngilizce-Erkentürkçe

2013

Türkbükü-Bodrum

Oqıdu Söz

Avrasya, Ortadoğu ve Amirikada çoğunluk ile taş üzerine yazılı olarak elimize geçen—İsanın doğumundan öncesine ait—Erkentürkçe yazıtları deşfre etmek üzere uzun yıllar çalıştıktan sonra, bu Erkentürkçe diller için bir sözlük teşkil etmek kaçınılmaz hale gelmiş bulunuyor.

Elbette, Erkentürk coğrafyasının türlü yerlerinde bulunmuş olan yazıtlara göre teşkil edilen bu sözlük, türlü Erkentürkçe ağızları bir kitap halinde toplamış olacaktır ve bu hal bize, Türkçe sözlerin ana köklerini bulma ve, bunları bugünkü Türkçemizde kullanarak, dilimizi zenginleştirme olanağı sağlayacaktır. Fakat, bu Erkentürkçe sözler yığnında, bugün de aynen kullanabileceğimiz sözler de var ki, bunlar içinde, bugünkü Türkçemize göre teşkil etme olanağımız bulunmayan, özel sözler de bulunuyor. Meselâ, “*ideal*” sözünün Türkçe karşılığını bulmamız, hemen-hemen olanaksız iken, Erkentürkler bu deyim, EŞÜ-ERE diyerek, kolaylık ile dile getirmiş bulunuyorlar. Aynı şekilde, “*meselâ*” karşılığında EŞ-ÖNÜK demişler ki, bizim bugün bu deyim karşılığında kullandığımız “*örneğin*” sözü, hiç de isabetli değil, çünkü “*örnek*” “*misal*” dışında bir anlam taşıyor ki, bunu “*örnek-misal*” deyiminden açıkça anlayabiliriz.

Sözlüğümüzde sözler, bunların isim, sıfat veya fiil olup olmadıklarına bakılmaksızın, mümkün oldukça yazıtlarda kullanıldıkları şekilde verilmiye çalışılmıştır. Söz anlamı, çok kere, bir izahat şeklinde belirtilmiş bulunuyor. Okuyucumuzun sözün anlamını daha etraflı olarak anlayabilmesi için ise, sözün hangi kitabın neresinde geçtiği ve sözün kullanıldığı cümleler de belirtilmektedir. Bu şekilde sözün açıkça anlaşılması sağlanmış bulunuyor.

Sözlükte yeni olan şey, sözün ana okunuş şeklinin belirtilmiş olmasıdır, çünkü bugünkü Türkçe ağızlarında kullanılan yazılış şekilleri, sözün esasını ifade bakımından, yeterli değildir. Meselâ, “*geliyoñmu*” gibi ifadelerde, *ñ* harfi geçmesine karşın, kullandığımız alfabede bu harf yoktur. Bu harf olmadan ise, meselâ, ON ile OÑ sözlerinin her ikisi ON şeklinde yazılmakta ve, *n* ve *ñ* harfleri ile teşkil edilen sözlerin Türkçeye verdiği zenginlik heba edilmektedir. Aynı şey *ï* (ilçe) ve *i* (ilgi) için de sözkonusudur. Ayrıca bugünkü alfebe-

mizde *x* (Rusça *x*) sesi de bulunmamaktadır. Erkentürkçede bulunan sesler için şu *transkripsiyon alfabesine* bakınız.

Transkripsiyon Alfabesi

A	E 1 ^{inci}	I Rus. <i>ы</i>	L	P	W sağır <i>у</i>
B	hecede	İ I'nın	M	R	Y Alm. <i>j</i>
C Ar. <i>cim</i>	seyrek	yumşak	N	S	Z Rus. <i>з</i>
Ç Rus. <i>ч</i>	F	eşi	Ñ burun-	Ş İng. <i>sh</i>	
D	G	İ Alm. <i>i</i>	dan	T	
Ė yalnız	Ğ Ar. <i>ayn</i>	J Rus. <i>ж</i>	çıkan <i>N</i>	U	
1 ^{inci}	H	K	O	Ü Alm. <i>ü</i>	
hecede	X Rus. <i>x</i>	Q sağır <i>k</i>	Ö Alm. <i>ö</i>	V	

Türk dilinin özellikleri için ise, “*Türk Metriği, İstanbul 1966*” kitabına bakınız.

Erkentürkçe sözleri çağdaş sözlerden kolaylık ile ayırabilirmemiz için, normal sözler 12 punto ile ve Erkentürkçe sözler 10 *punto büyük harfler* ile yazılmış bulunuyor. Örnek olarak verilen ve açıklamaya muhtaç sözleri ayrı tutabilmek için, bunlar siyah, bazen de altı çizgili olarak veya yatık (*kurziv*) harfler halinde yazılmaktadır. Başvuru eserleri ise, kısaltılmış simgeler halinde ve altı çizgili *yatık harfler* ile veriliyor. Bu kısaltmaların listesi için sahife 7-12’ye bakınız.

Bazı sözlerin gerçek anlamlarını daha da belirgin hale getirmek ve bugünkü Türkçemizde, yabancı sözler kullanmadan, belirtilemeyen anlamlara ulaşmayı kolaylaştırmak için, sözlüğün sonuna “*Rusçadaki Tatarca sözler*,” “*Rusçadaki Avrupa dilleri sözlüğü*” ve “*Bazı sözler için İngilizce-Ekentürkçe*” eklenmiş bulunuyor.

Pek çok Erkentürkçe sözler, Avrupa dillerinde gözlemlenmektedir. Rusçada ise bunların aşırı derecede çok oluşu, aşağıdaki atasözündeki *marca*’ların pek çok olmuş olduğunu mu kanıtlıyor?

Alpawitniñ baxçası, baxçasında monçası; monçasına su taşıy niçke billi marcası [mülk sahibinin bahçesi, bahçesinde *saunası*, *sau-nasına* su taşıyor, ince belli *marcası* (Mariası, yani Rus kadını)].

Türkbükü 1.1.1914

Kâzım Mirşan

Kısaltmalar ve Dayanakları

- a [AQIN], Uyuq Arxan Yazıtı, bat, ety III, 35, pty, sah. 69, 70; tm, sah. 62
- AAB [AMITA-ABA BURQAN]; ets 136, satır 1-12.
- AAO [AĞIR AYIĞ QILINÇ] (ağrlığı ifade eden şey, yani "kitle"), ets 206, satır 1-60.
- AB [ABITA BURQAN] ets 198-202, satır 1-40.
- AE [ALP ERİN], d.ö. 322, BOLBOL UQUS [vukuat tavsifi], ety 1, sah. 129-131,
- ae [*Avrupa Dillerinde Etrüskçe İzleri*]; Mirşan, K. 1996, MMB
- al [ALPURUŇU], ety III, sah. 118, Çaqlı IV yazıtı; tm, sah. 49
- alf [*Alfabetik Yazı Baolancı*]; Mirşan, K. 1994, MMB
- AO, ATA OĞ'un [ata substansının] yakılmak sureti ile Tanrıya geçilmesi. Turfan kenti ateşevi tutanağı. ety 11, sah. 97.
- alt, Altayca
- ALTIN, ALTIN OŞUĞI UÇ [Selahiyet-i Devletli Lider], pty, s. 64, 68
- an [*Erken Türklerin Anadolu Yazıtları*]; Mirşan, K. 2005, MMB
- ap, [*Anadolu Prototürkleri*], Mirşan, K., 1985, Ankara.
- api [*Bugünkü Avrupa Dillerinde Prototürkçe İzleri*]; Mirşan, K. 1997
- AP [AP-AŞI BARUR], ety III, sah. 120, *Çakul VI Yazıtı*.
- AS [OTUNUM AS EZİŇİSİM], pty, sah. 98, 99 (Makedonya Yazıtı)
- as [*Prototürk Bilginlerine göre Astrofizik*]; Mirşan, K. 1990
- AS-ATA [AS-ATA US] (Cumhur Başkanı), pty, sah. 87, 88
- AT [ATSAN] (Taqsutları), ets 72-78, satır 41-48.
- ATA [ATA QAN], pty, sah. 97, 98 (Makedonya Yazıtı).
- ATO [ANI TEG ORUNLAR] (o gibi yerler), ets 66, satır 9-16.
- atoy [*At-Oy Tarihi*]; Mirşan, K. 2007, MMB
- att [Attila Sagosu], pty, sah. 99
- AYT [ALTI YARIQ TİĞİN] (altı spektral vüs'at), ayt 112-117.
- ayt, K. Mirşan, 1978. ALTI YARIQ TİĞİN, Ankara.
- BA [BİŞ ACUN] (beş hilkat), ets 234, satır 1-14.
- bat → Batman, İ., A. 1897; *Yazık Enisëyskix Pamyatnikov drevnětyurkskox pismënnosti*; Frunze (Pişpek)
- BAU [BİLGE ATUŇ UQUQ], d.ö. 538, TÜRÜK BİLGE QAĞAN İLINE BİTİĞ [Türk Devleti Hakanının halkı hakkındaki yazı]

yazarı, ety 1, sah. 101-121, ety. I/sah.47-124.

BBP [BİLGE-BİLİĞ PARAMİT] (ilm-i PARAMİT, yani "element-ler), etş 156-160, satır 1.;93.

BĖĖ [BĖĖĖRKİME], ety III, sah.61, *Barlıq I* yazıtı.

BĖĖİT [BĖĖİTĖRKİN] (Beylik Yetkisi), (Elegeşt I); mal, pty, sah.68

BĖĖL [BĖĖLÜK KÜMİS] (beylik fermanı), pty, sah.64,68

BĖĖT [BĖĖ TURQAN] (Elegeşt II yazıtı) mal; pty, sah.68-69

BĖNK [BĖNKÜ QAYA]; ety III, sah.193 (QARA-YÜS yazıtı)

BİLİ [BİLGE İÇİKİSİN] (Çaql I Yazıtı); ety III, sah.115

BİLO [BİLGE QAĞAN], ety I, sah.56;

BO [BURQAN QUTI] (gravitation invariantsı), etş 180-182, satır 1-60

b/mac, *The New Encyclopaedia Britannica, Macropaedia*, 1980, Volume 1 to 19.

BOL [BOLBOLLAR]; Mirşan,K.2008, MMB

BÖ [BÖRİ UŞUNUN]; ety III/sah.51-54

BUO [BUQ OĞUS]; pty, sah.64,64

BUY []; pty, sah.97,98

BS [BİRAYYA ŞİRİ] bitigi (imprinti), etş 150-152, satır 1-32.

BTYÖ [BİŞ TÜRLÜĞ YARUQ ÖN] (beş türlü spektral element),
TTT V, sahife 324-332, kuple 1-39.

BYY [BURQANLARQA YÜKÜNÇ YÜKÜNMEK] (gravitasionlara minnettarlık), etş, 84-100, satır 1-296.

CT [ÇİSUYA TUTUN] bitigi (imprinti), etş 120-124, satır 1-66.

D [DİYAN] (laser ve maser), etş 196-198, satır 1-30.

din [*Dinlerin Gelişimi*]; Mirşan,K. 1998; MMB

ĖKİM [ĖKİ ĖM ĖWSİTİWİZİN ĖL]; pty, sah.77,78,79

ĖKİ [ĖKİLİĞ YASIM]; ety III, sah.122

ĖKİ, pty, sah.64,66

ĖL; pty, sah.69; ety, sah.163

ĖLS, [ĖL-ĖSİS ĖS]; pty, sah. 64,66

ĖLTO [ĖL TOĞAN]; pty, sah.69,70

ĖM [ĖRDİNİ MUNÇUQLAR] (boncuklar durumu),etş 194-196,sat.1-30

ĖR [ĖR BĖNKÜSİ], ety III, sah.157-158 (Oya Yazıtı)

ĖRD [ĖLGE ĖDÜKİ AT ON ÖC ĖRDİM]; ety/sah.175 (Taşeba Yazıtı)

Not: Sözler sağdan sola, cümle ise soldan sağa okunacak.

ĖRİM [ĖRİMKE AWRİLİWİM]; pty, saah.69; ety, sah.117 (Çaql II)

ĖRİN [ĖRİN ULUGAĞ ĖRDEMİĞ BATUR]; pty, sah. 71, ety sah. 104
ĖRLK [ĖRLİK ĖSİM]; pty sah. 64, 75
ĖSİN [ĖSİN ĖSİD], pty, sah. 64, 67
ĖSİNİN [ĖSİN ANIC]; pty sah. 77, 79
ĖSİZ [ĖSİZ ĖSİS], pty sah. 64, 67
ĖSÜS [ĖSÜSE ANINIDIN] (Makedonya Yazıtı); pty sah. 98, 99
etd [*Erken Türk Devletleri*]; Mirşan, K. 1999, MMB
êtr [Etrüsk yazıtı]; pty sah. 81-97.
ĖZ [ĖZGENE], pty sah. 71; ety III sah. 170 (Tuba III)
ets, Arat, R.R. 1965. *Eski Türk Şiiri*, Ankara
ety Orkun, H.N. 1936-41. *Eski Türk Yazıtları* I-IV, İstanbul.
gy [*Glozel Yazıtları*]; Mirşan, K. 1993; MMB
hi [*Hieroglifler*]; Mirşan, K. 2000, MMB (*bak:pmh*)
hip [*Hiperstatik Sistemler*]; Mirşan, K. 2003; MMB (Almanca)
IB [İRAQ BİTİĞ] (coğrafya), ety II, sahife 99-100.
IQ [IDUQ QUT] (değişmiyen abundance), ets 226, satır 1-20.
İKG [İKİ OĞLIN]; ety III sah. 142 (Uybat II)
İL [İL ÖGİSİ]; ety III, sah. 133 (Açura Yazıtı)
İS [İS UR BİTİDİM]; pty sah. 69; ety III, sah. 205
İOO [İSİZ OYIBIZ QUL] (dinimizin hizmetkârı, yani "Rahip"), D.ö.
18.5.519. → UYUB-OŖUŞ A T-OTUQUB OZUŖUÇ [kişi nammm,
yakılmak sureti ile canlı-ruh haline geçebilmesi], ety II, sah. 100,
Elyazma IV, Miran kenti ateşevi tutanağı.
İsv [İsviçre Yazıtları]; pty sah. 80
İTEY [İSTİM TUTÇI ĖDGÜ YİLTİZ] (benzer vasıflı gonik yıldız),
ets, 142-144, satır 1-20.
kon [*Prototürkçe Yazıtkar hakkında konferans*]; Mirşan, K. 1993
kis → Kisêlêv, S.V. 1949; *Drêvnyaya İstoriya Yujnoy Sibiri*; Mos.-
Lên. (LII/7).
KLGA [KÜLÜĞ APA]; pty sah. 71; ety III, sah. 122 (Çaqlul Yazıtı)
KLGC [KÜLÜĞ ÇUR]; pty sah. 70, 71; ety III, sah. 63; bat
KLGTİ [KÜLÜĞ TIRIG]; pty sah. 71 ety III, sah. 39 (Uyuğ Turan).
KLGTÖ [KÜLÜĞ TOĞAN], pty sah. 72; mal
KÖM [KÖMEC]; pty sah. 77, 79
KÖY [KÖYPEN ÜY]; pty sah. 99

k [*Prototürkçeden Bugünkü Kürtçeye*]; Miršan,K. 1983
Q [QUT] (değişniyen şekil), *etş* 28, satır 1-20.
QARA [QARA AT]; *pty*, sah.64,67.
QARB [QARA BARS]; *pty*, sah.67. (Talas I Yazıtı), *mal*
QARC [QARA ÇUR], *pty* sah.67 (Talas II), *ety*, sah. 134. *mal*
QARS [QARA ƏSİNİR] (Kemçik Yayabaşı Yazıtı); *ety III*, sah.89
qaz [Kazakça]
qır [Qırğızca]
QIY [QIYĞAN İCREKİ], *pty* sah.72 (Ulu-Kem, Otıq Taş yazıtı)
QİO [QŞANTİ-İ QILMAQ](differensiasion,iptal),*TTT IV* ,sah.440-444
QO [QAYA QAL] bitigi (imprinti), *etş* 220-222, satır 1-59.
OKO [QALIM KEYSİ QOŞUĞ] (QALIM KEYSİ katkısı), *etş* 164-170, satır 1-113.
QUNC [QUNCUYUMQA AWRILIWM], *ety III*, sah.64
QUS [QUŞAQTAS]; *ety III*, sah.154 (Uybat V yazıtı)
QUT [QUTLUĞ İÇİĞİSİ]; *pty*, sah.72, *ety*, sah. 121 (Çaqul VII yazıtı)
lat [Latinca]
M [MAYTIRI], *etş* 174, satır 1-20,
mak [*Makaleler*]; Miršan,K. 2001, MMB
mal→ Malov,S.E. 1959; *Pamyatniki Drevnetyurkskoy Pismennosti Mongolii i Kirgizii*, Mos.-Len
MB [MANI BURQAN], *etş* 36-58, satır 1-440.
MC [MOYUN ÇUR] *pty* sah.38 ; *mal*
OB [ON BUYAN] (on kozmik manifestasion),*etş* 134-136, satır 1-44
OGW [OĞIW OŞƏSİZ BU OŞ] *pty* sah.64,68
OOC [OQ UCU] *pty* sah.76,77
OOS [OQUŞ ƏS], *pty* sah.64,65
OM [OMAY BƏG] *pty* sah.72; *ety III* sah.101 (ALTIN KÖL I yazıtı)
ON [ON Notası]; *pty* sah.64,65
ONL [ONUL ƏT ƏSİNÇİN]; *pty* sah.64,65
ONZD [ON ÖZÜ ƏSİD] *pty* sah.64,67
ONZK [ON ÖZÜ ƏSİK] *pty* sah.64,67
OS [OSUQ ÖCÜM]; *pty* sah.69; *ety III*, sah.206
OT [OT AWRILTIM] *pty* sah.73. (Qızıl Çıra yazıtı); *mal*
OTC [OTAÇIQ] *pty* sah.64,75

ÖBB [ÖNRE BINA BAŞI], tahminen d.ö.530-493, → ÖTÜMİN KÜNLİĞ
BİTİĞ-BİLGÜ (geçmiş günlere ait yazılı belge), ap, sah. 49.

ÖCC [ÖCÜÇ :ÉSİS]; pty sah.64,67

ÖC [ISUB-URA BİLGİ ÖKÜLİ ÇUR] tahminen d.ö.596-516,ap, sah. 93

ÖGÜ [ÖGÜ EKİ]; pty sah.64,67

ÖK [ÖKÜNİTİRİĞ]; pty sah.70,73. ety III, sah.62 (Barlıq II)

ÖZ [ÖZ CÉRİM, İWİQ CÉRİM], ety III, sah.95 (Minusinsk Müzesinde).

ÖZÜ [ÖZÜ :ÉSİS :ED BUĞ]; pty sah.64,67

pbk, K.Mirşan, 1983. *Prototürkçeden Bugünkü Kürtçeye*, Ankara.

pg, [Proto-Grekçe] →K. Mirşan, 1970. *Protogrekçe Yazıtların De-
şifre edilmesi* (Almanca), Ankara.

pmh [*Pra-Mısır Hieroglifleri*]; Mirşan,K.2000; MMB (*bak: hi*)

ppb [*Pre-Portekiz Bitigtaşları*]; Mirşan,K.1996,MMB

pty [*Prototürkçe Yazıtlar*],K, Mirşan,1970, Ankara

S [SUWLAR] (elektromagnetik radiasiolilar), etş 202-206, satır 1-59.

sb [*Side Bitigtaşları*]; Mirşan,K.1995, MMB

sc [“-sal” eki]; Mirşan,K. 1995; MMB

SİZ [SİZİME AWRILIWIM];ety III sah.199 (Ulu Kem, Qarasu yazıtı)

sky [*Erken Türklerin Skandinavya Yazıtl.*]; Mirşan,K.2003, MMB

ssy [*İskitler-Sümerler-Yemenliler*]; Mirşan,K.2008; Türkbükü

sm [*Şolgentaş Mağarası*]; Mirşan,K.2000,MMB

tat [Tıatarca (Kazan Türkçesi)]

TB [TENRİNİN BİTİĞİ] (Tanrı Kitabı), etş 24, satır 1-28.

TEŇ [TENRİM, EÇİK BİZKE];ety III, sah.119 (Tuba II yazıtı);tm s..71

TENK [TENRİDEKİ KÜNAYA UZUWIM] pty sah.73; ety III, sah.179
(Elegeş Yazıtı).

Tİ [TİTİR] (vibration), etş 302, satır 1-13.

tka [*Türklerin Kaybolan Ataları*]; Mirşan,K.2012, MMB

TKN [TAYŞIN-KİRTÜ NOM] (cyclic tahakkuk kanunu), etş 144-146,
satır 1-44.

TOBU [TENRİDEM QUT-BUYAN UTMAQ] (ilahî galaksiler genezisi),
etş 282-305, satır 1-151.

tm [*Türk Metriği*] (Kâzım Mirşan, 1966; İstanbul)

TO [TOQIZ QIRQ YASAMAWA]; ety III, sah.124 (Çaql XI)

TÖR [TÖR-APA İÇREKİ]; pty sah.74; ety III, sah.71

TPLS [TAY PAY LIN-Şİ]; etş 186, satır 1-20.
TT [TOLPI TÜZÜN] (*design of structure*); etş 138-140, satır 1-76.
tt, Mirşan, K. 1983 *URQUN-SELENE yazıtları için kabul olunan tarih tespitlerinin yeniden gözden geçirilmesi*.
ttak [*Türk Takvimi*], Mirşan, K. 1999; MMB
TTT, Bang, W. und Gabain, A. von. 1929-1931; *Türkische Turtan Texte I-V*, Berlin.
ttz, Arat. R.R, 1937; İstanbul, *Türklerde Tarih Zaptı*. 2, Türk Tarih Kongresine sunulan tebliğ,
TÜRKÇ [TÜRÜK UC]; pty sah. 75. kis
TÜRÜS [TÜRÜS Aq-Yüs Yazıtı)
TÜZ [TÜZ BAY]; pty sah. 74; ety III sah. 123 (Çaql X)
ty [*Tatarcanın Türk Alfabesi ile yazılması*]; Mirşan, K. 1992, MMB
UCL [UÇULUB]; pty sah. 64, 67
UL [ULUWUN BUY]; pty sah. 98, 99
ULUĞUC [ULUĞ UÇ-UÇU]; pty sah. 79, 98
UR [UR ÜCÜN YAĞIQA]; pty sah. 74; ety sah. 169 (Tuba I)
US [UŞIQLARNIŇ SAWI] (harflerin manaları), etş 106-114, satır 1-166
UST [UPASANÇ SILIĞ TİĞİN], etş 238. satır 1-27,
UU [UTMIŞLARNIŇ ULUŞI]; etş 214, satır 1-7,
UWUN [UW-ON]; pty sah. 79-80 (Erenköy yazıtı)
UY [UYUR UÇU]; pty sah. 68; ety II sah. 137 (Talas Yazıtı V); mal.
uy, Uygurca
UYUL [UYUL ÖZIW]; pty sah. 77, 79
ÜÇ [ÜÇLÜĞ YASIM]; pty 74; ety III, sah. 123 (Çaql X).
valc [Val Camonica yazıtları]; pty sah. 75, 76
W [WACIR] (prizma), etş 16, satır 1-12,
YA [YARUQ TİĞİN]; pty sah. 74; ety sah. 117 (Çaql III yazıtı)
YAĞ [YAĞLAQAR QAN]; ety I sah. 155 (Suci Yazıtı)
YAL [YALBAÇ]; pty sah. 75; ety III sah. 141
YX [YAPIRGAQ XUALAR] (yaprak halinde kuvvetler), etş 194, sat. 1-20
YO [YOTUZUMA AWRILTIM]; ety sah. 57 (Ulu-Kem, Qızıl Cır I)
YT [YOLUĞ TİĞİN], *BOLBOLLAR* (historialar), ety 1, sah. 23-73,
YU [YULA]; ety III, sah. 79 (Kemçik Cırğaq Yazıtı)
yu [Yunanca]

A

● **A, 1.** hareket kanunu [*the law of motion*]; **2.** radiation (kozmetik ışınlar) erası ki, bu erada çok kısa dalgalı kozmik ışınlar teşekkül etmektedir. Bize kadar gelebilen bu ışınlara “*A UZAQ URU*” [A-uzak tesiri] denmektedir. (*as/142, din/26,29*)

BTYÖ kozmos teşekkülünü kişi vücudu uzuvları aradaşlığı [vasıtası] ile anlatmak istemekte ve, bu bakımdan, **A** için ADAQ’dan [ayak tabanından] dize kadar olan kısmı (yani, aşağı bacağı) seçmiş bulunmaktadır. **3.** AP-ATIM QARA ÇUR **A** [şeref adım QARA ÇUR] (*pty 67*), ve OY **A** EŞİS [benimsenerek hatırlanış] (*pty 65*) cümlelerindeki **A** gibi, *emotional-expressiv partikel* [hissî ifade parçacığı] (*hi, 48*). **4.** Angstrom [= 1 cm’nin milyonda biri]. (*tka, 13*)

● **A,AW,OM,SWA,XA,Şİ,SI, 1.** elektromagnetik spektrum halleri (*tka 14*)

● **ABAMU, 1.** gravitasyonel çökme [*gravitational collapse*]; **2.** BODI-SATAWLAR’ın (yani, kurucu parçacıkların) bulutlar gibi yığılmış kolektif fenomenlerinde (*bak: ATSAÑ TAQŞUTLARI*) içeriye doğru olan gravitasyonun (yani, abınma gücünün) BODI-SATAWLAR gazının dışarıya doğru olan basıncından daha büyük olması halinde, bu BODI-SATAWLAR fenomeninin nispeten çabuk süren büzülmesi [*contraction!u*]. (*as/27*)

● **AB-AT, 1.** hakimiyet : OYIBIZ AB-ATIBIZ OZUĞ [sizin hakimiyet alanınıza geçmemin sebebi], (*alf 168*)

● **ABI-PIRAY, 1.** açılma, çözülme, meydana çıkma; hürriyet. Fizikal anlamı, herhalde, şiddetli aktivite’nin [*violent activity*] QUT KÜSÜŞ-LÜĞ KÜÇ (yani, ABAMU merkezinde istihsal olunan sıcaklık ve radiation) tarafından durdurulması.

İTEY fenomenlerinin—galaksilerin çekirdek mıntakalarında husule gelen ve termal kaynaklı olmuyan, radio, infrakızıl, ve optik radiation istihsalı şekillerinde tezahür eden—ABI-PIRAY ile ilişkili olacağı tahmin edilmektedir (**b/mac**, c.15, sahife 329-330) (*as 172*)

● **ABITA-ABA BURQAN, 1.** abınma temayülü gösteren (abınan) BURQAN; yani, gravitasyonel SÖNGÜ QILINÇ BURQANI; maddedeki bütün

çelişkilerin diverge olmasından sonra, maddeyi aktivlendirerek, SUQ-AWADI ULUŞ teşkil eden güç (*as, 84*)

• **ABITA BURQAN, 1.** bağlandırın [*binding*] gravitasion, *synthesis* gravitasionu: QAÇIĞLAR'dan (kozmiik ışınlardan) QUTLUĞ BODIN [nuklear fuzion] teşekkülüne şebbeb olan BURQAN. 2. magnetik alan. (*as 81; din 118*)

• **ACUN, 1.** tabiat modası (konyugasionu, halleri, şekilleri) , tabiatın safha-safha var ettiğı malzeme aileleri şekli; ayrıca, hilkat, dünya. Bu deyimden aňlaşılması gereken esas aňlam “*univerzumun ĖRDİNİ YA-LINLIĞ sisteminde meydana gelen olkunmalar*”dır. (*as 239; din 111*)

• **AÇQIZ, 1.** univerzumun kuruluş işleminin açılışı. (*as 243*)

• **AD, 1.** adım : ĖD-AD [eylem adımı] (*alf 168; hi 49*); 2. rüçhan : AD YOL [rüçhan mertebe] (*alf 168*). 3. *konsolidasion* [pekişme], ayakta kalabilme: ADIM USU APA [pekiştirerek teşekkül ettiren APA] (*hi, 49*)

• **ADA, 1.** *transmission* [geçiş, intikal, nakil]; radio işaretlerinin elektromagnetik dalgalar vasıtası ile mekânda transmissionu; 2. radiasion, radioaktivite, radio- (radiant) enerji. (*as 73*)

• **ADAQ, 1.** kişi ayağının tabanı; 2. ACUNLAR gelişiminin ulaşacağı *en dış yürürlüklük*, son değeri, son hal. (*as 142, din 76; hi 80*)

• **ADALIĞ ORUNLAR. 1.** radio yerleri [*radio places*] ki, *radio kaynaklı yerler* [*radio sources*] demektir: radio dalgaları uzunluğunda elektromagnetik emisson yapan galaktik kaynaklar. (*as 182*)

• **ADA-TUDA, 1.** radio (radioaktiv) izotop; stabilite itibarı ile neutron fazlalığı gösteren bir çekirdeğin negatif elektron yayması (β^- radioaktivite); veya, neutronu az olan çekirdeklerin pozitron yayması (β^+ radioaktivite). (*as 74*)

• **AD-AYINIM, 1.** pekişme perıodum (*hi 50*)

• **AD-BĖLGÜ, 1.** konstant, rüçhan *bilgi* [işaret, değeri, sümptom, *Tartarca*]. (*as 276*)

• **ADIÇ ADIN APA, 1.** adım attıran Allah (*hi, 49*)

• **ADIM, 1.** adım attığım (*hi 51*)

• **ADIN 1.** *process*, değışim. Fizik biliminde ADINLAR “*S-matrix teorisi*” ile ifade edilmektedir. (*as 57; hi, 49*)

• **ADINLARNIÑ ASIĞI, 1.** metabolik mekanizma [*metabolic machinery*]. Metabolizm [değışim] yaşıyan organizmada husule gelen şimikal

reaksionları kasteden bir sözdür. Bir organizmadaki her şimikal sistem devamlı bir *değişim* halindedir ve bir hücredeki ADINLARNIN A-SIĞI enzimlerden ibarettir, şimikal değişimler bu mekanizmada hüsule gelir. Ancak, deyim, “değişim mekanizması” anlamında, fizik alanına da mahsustur. (as 272)

● **ADIRTLIĞ, 1.** seperativ, ayırıcı, 2. tepelikli, kurbu. Bak, Kırğızca *adır* [tepelikli arazi], *adırğayğan köz* [fırlak göz].—as 134; din 118

● **ADRA, 1.** tefrik, bir şeyden bir şeyi ayırma [*distinction*]; bir şeyden ayrılan şey. Bundan anlaşılması gereken anlam sıcak yıldızlardan dışarı atılmakta olan TAYŞIN ve soğuk yıldız ve planetlerden (yani, maddeden) atılan AQAŞ’tır. (as 177)

● **ADRA TUYUĞLI BİLİĞ, 1.** tefrik tatbikatlı bilim (icraat). Karşılaştır: Kırğızca *tuyğunduq* [sükûnet; güçlü, cesaretli, maharetli]; Erzurumca *tıylamaq* [alıp götürmek]. (as 176)

● **AD-YÖRÜĞ, 1.** rüçhan yöre. Bu kavram ERDİNİ YALINLIĞ kayramını açıklıyan bir ifade şeklidir. YÖRÜĞ en yakın sınır içinde bulunma, sıra takip etme, emekliye-emekliye (zıplamaksızın!) gitme anlamına gelmektedir ve deyim bir şeyin, kendi sınırları (imkânları) içinde kalan, diğer bir şey haline gelebileceği, kendinden çok uzak basamaklarda bulunan hallere çevrilemeyeceği anlamındadır. Eşönük olarak, BİR halinden PARAMIT’lar teşekkül edebilecek, ondan doğrudan-doğruya hidrojen atomuna geçiş mümkün olmayacaktır. Bunun gibi, elementler atom sayılarına göre sıralanarak teşekkül edecekler, eşönük olarak, hidrojen atomundan doğrudan-doğruya altın elementi teşkiline imkân yoktur. (as 68)

● **AĞ, 1.** serbest kalma [*release*] : AĞILIP ÖNER [serbest kalarak gelişir], (as 36); 2. hediye : SÜÇİK SABIN, YIMIŞAQ AĞIN ARIP [akıcı sab ve yumşak hediyeler göndererek]. (BOL I, 24)

● **AĞLANÇIĞ SANSAR, 1.** salıverilmiş (serbest halde bırakılmış) (yani, uzaya bırakılmış) ışıklardan doğan konyugasion (yani, yıldızlararası mekânda istihsal edilen elementler). (as 240)

● **AĞMAQ-İNMEK ACUNLAR, 1.** (BADIRA ile) serbest kaldıktan [*release*] sonra, (ABITA BURQAN ile, YAĞMUR YAĞMIŞ TEG) düşmek sureti ile meydana gelen ACUNLAR; (as 240)

● **AĞTINU-İNE, 1.** geri tepmesiz (yani, *resonance*) absorbsion. (as 241)

• **AĞTINUR-İNER SUWLAR, 1.** geri tepmesiz absorbsiyon yapan elektromagnetik radyasyonlar.

Elektromagnetik radyasyonların *resonance-absorbtion*'ünü mümkün kılan işleme "Mösbauer efekti" denmektedir. Bu işlemin esası ise, bir çekirdekten çıkan SUWLAR'ın geri tepme [*recoil*] yapmamasına (yani, bir koruyucusu olmasına) ve SUWLAR'da Doppler kayması gözükmemesine dayanmaktadır. as 241'deki metin bu hali "*izotropik çağrışumlu QUŞLAR*" şeklinde dile getiriyor ki, bu QUŞLAR interaksyon halinde bulunan nükleär (yani, radyasyon yapan) ve elektronik (absorbsiyon yapan) şarjlardır. (as 241)

• **AĞU, 1.** serbest kalma; **2.** zehir; **3.** antimadde (YASIMUQ). (as 224)

• **AQ, 1.** akma, akıntı, akış, akınış (*hi 32,50,53,58,73*) : AT ÜZE ÖTÜ-ZİRE AQ-URUĞ SÖKDİM [at üzerinde geçmek sureti ile, akıntıyı yenmiye muvaffak oldum]; AQ İT İRİM İL KİÇE OĞRAQLATTIM [AQ-İdil ırmağını geçmeden önce mola verdim]. (*BOL II,12*); USUY OY ÖZ U-QUÇ AQINIRIM UQUNUS APA [korpuskular olarak can halinde akan APA (yani, aparan şey)], (*pmh 24*)

• **AQ-AQIN, 1.** aktarılan (bir halden diğer bir hale çevrilen) akıntı (yani, vucuttan "can" halinde ayrılan akınış, *din 9*). Nitekim, "AQ" ismi verilen "*meni*" de böyle bir şeydir. Fizik dünyasında ise buna "AQAS" denmektedir. (*din 47*). **2.** ak [aktiv] akın : AQ AQIN OQ [Beyaz Hun akını] (Bizansça *Leukoy Hunnoy*) (*BOL III, 7*)

• **AQAS, 1.** madde içinden dışarıya akarak çıkan radyasyon [*flux*] ki, "*arka-yakadaki karaten radyasiomu*" demektir. (*din 11, as 129*): ER AQAS ÖT, AP-AYISIÇ ÖTÜŞ [erişmek üzere, AQAS şeklinde geç, aparılarak geçer iken] (*hi, 42*)

• **AQİĞLİĞ, 1.** radioaktiv; bir elementin, daha önceki halini giderecek (iptal edecek) olan, emisyonlar yapan hali; bir elementin ADIN İTİĞLİĞ [prosessual olarak impulsu] hali, (*alf 154*)

• **AQİĞSİZ OĞUŞ, 1.** akımıyan (*ac-tendo*'suz; bir istikamete yönelmiyen) OĞUŞ [substans, fizikal element, as 243]. Sanskritçe ANASIRAWA TATU [*anāsrava dhatu*]. Bu deyimden kastedilen anlam "yıldızlar arası atomlar"dır. Yıldızlar arasında optik olarak şu element çeşitleri tespit edilmiş bulunuyor: **H,He,C,N,O,Na,Si,S,K,Ca,Ti,Fe.** (as 272)

● **AQİGSİZ NOM, 1.** madde, element; yani, KÖK QALIQ'da kommunikativ üç türlü İTİGSİZ'lerin "kommunikativ atom ağırlıkları ithali"nin adı, (*alf 154*)

● **AQIN, 1.** hücum, harp; (*attack, ac-cëdo*) : ÖGÜ AP-AQIN UÇ [krallığı harplerde şöhet bulan lider], ÖP-ÖSÜ AQIN [ordu akını], ER-ERDİMİM AQIN [erlik cesareti ile akın], (*ayb 168*), I-BAR AQIN USUDİMİZ [bir akın yaparak egemenlik kurduk]. (*BOL II, 12*)

● **AQINIS, 1.** elektromagnetizm vë gravitasïon alanlarında, OQ'ların [kuantumların] konfigurasiïon kuvvetlerinin tesiri altında gidişi. (*din 9*): AQINISIM ALT AT-ÜZÜT ETÜÜŇ ER [AQINIS aracılığı ile kesinleşen bir (cennete) erişme]; AQINIS ANİŇIP EMİSİP ESÜ ETİŇ EM, AQINIS URUS [AQINIS diyerek saygı duyduğın şey, AQINIS'ın gerçekleşmesi halidir]; AP-US AQINIS OŞUS, ÜW EMİM ERİT OŞUS [götürücü katındaki AQINIS'ın, konfigurasiïon (OŞUS) amacı ile, sağladığı (ÜW) erişirme, konfigurasiïon tahakkuk ettirir] (yani, konfigurasiïon götürücü AQINIS'ın erişmesi ile tahakkuk eder); (*ppb 15, 19*); ERİŞİM AQINIS [erişmiş olduğum AQINIS]; AQINIS OY, ATA OY [akınış atası]; UQUYIN AQINISIM UÇ-UÇUÇ OYINIS SU ASIQIDİŇ [aklıselim ile AQINIS üzerinde düşünme, "elektromagnetik gravitasïon" sonucuna götürür] (*hi, 29*); AQINIS SUUS İY [akınış elektromagnetizmadır] (*hi, 56*)

● **AQİŞ, AQ 1.** meni : PİS-AQ, ON-TÖRT [5 akmayı başaran 4]; (*pmh 24*); TÖRT AQ [4 meni] (*alf 43*); TÖRTİN ED AQİŞ [4 olan akış]; (*hi 50*); EB AQİS [BİR akıntısı]; EB AQ ÖT [BİR akıntısına geçiş]; OMUY AQ ÖGÜN APA [duacı olduğumuz akışın sahibi APA]; OMUY AQ, UÇ ERİR AQ [duacı olduğumuz akış, uçarak erişme akışıdır], (*hi 53, 58*); AQİŞ ON OŞ [menin kozmik konfigurasiïonu]. (*AYT 92, 95*)

● **AQ-İT, 1.** akan [aktiv] impuls; yani, nehir : AQ-İT İRİM-İL KİÇE OĞ-RAQLATTIM [AQ-İT (yani, Aq-İdil) kişileri halkını geçer iken mola verdim], (*BOL II, 12*)

● **AL-APA, 1.** kişilerin canını alarak öbür-dünyaya götürücü; kişi canını kendine alan Allah, ÖZÜSÜNÇ APA : AL-APAĞU ON ERİĞ [AL-APA'nın kozmos askerleri]; (*BOL I, 33; V, 4*)

● **AL-AT, 1.** Allah tarafından alınma : AL-AT EDİSİTİL [namı Allah tarafından alınmış olan], (*alf 169, AYT 95, pty 94*); **2.** Tanrı (*etr 1998, 36, 82*)

- **ALAYA WİT-YAN, 1.** (güneşten, ULUĞ YİL'den) alınmak sureti ile, yan kısımlarda yer alan idrak (Lat. *videō*; Rusça *vid*); yani, Van Allen Kuşakları. Sanskritçesi *ālaya-vijñāna* [temel idrak]. (*as 138; din 118*)
- **AL-ĖSİS, 1.** canları kendine alan; yani, Allah : AL-ĖSİS ULUS [Allaha inanan halk]. (*BOL I, 19*)
- **ALĖİL, 1.** keşif kolu, ordu öncüsü : İÇ-OĞUZ SÜSİ BASA KĖLTİ, “UYUDİĞ-UYUBİZ BOLTİ” TİP, ALĖİLİ KĖLTİ [“uyuyanlar –uyuruğumuz olacak, diye, İç-Oğuz ordusu başkın yaptı” diyerek, istihbaratçı geldi] (*alf 169, BOL I, 18*)
- **ALQATMIŞ, 1.** “bir ALQ’a [başlığa, *to the heading*] nispet edilen “aılamında, *relativ*; tersi, absolut [kendi başına mütalaâ olunan şart-sız, sınırsız ve mükemmel hal] ki, buna ÖG-KÖNÜL [identifikasyon imkânı] da diyebiliriz. (*as 240*)
- **ALQINTIĞ [ALQINTI] 1.** assimile olduk [oldu] (*BOL I, 25; II, 9*)
- **ALQU, 1.** univerzum [kâinat], Almancası *All* : ALQUTIN SİNAR [univerzumdan relativistik-simetrik]; **2.** *universal* [genel] : ALQU BİŞ ACUN [univerzal beş hilkat]; ALQU QAMAĞ ÜÇ ÖD [univerzal yekûn üzerinden 3 kondisyon (era)]. (*din 89; as 8, 25, 29, 49, 129, 134, 142*)
- **ALINĖADTURĖU, 1.** demontaj. Karşılaştıır, Tatarca *alınmalı ram* [*demontable çerçeve*]. (*as 202*)
- **AL-ÖTÜS, 1.** Allah tarafından alınmak sureti ile geçiş : ĖL ANİ ĖTİ-SİNÇ AL-ÖTÜSÜN ANİQİN ĖTİĖ AÇUR ĖSİ [millî hatıra edilen göğe geçiş anıdını açma dolayısı ile], (*alf 169*)
- **ALP, 1.** *possessive*; yani, mekân ve zamanda lokalize : ÇINLAYU UDUMBAR ALP TAPIŞĖULUĖ [*genuine*’in univerzolojiyi possessiv orientasyonludur] (*as 205*); **2.** elde olunmuş (kazanılmış) olan şeye sahip çıkma bakımından gösterilen “kahramanlık” : ALP ĖR, BİZİNE TĖĖ-MİŞ ĖRTİ [kahraman edası ile, bize tabi yerlere değmiş idiler] (*BOL I, 31*); **3.** mustahkem mevki kumandanı, müdafiyi : ALP UŞUL UÇI [majestelerinin mustahkem mevki kumandanı]; (*alf 169*)
- **ALP ĖRİN, 1.** müstahkem mevki müdafiyi : ALP ĖRİN BOLBOL U-QUSTI [ALP ĖRİN vukuatı tavsif etti] (*BOL V, 2, 3, 4, 5, 6, 7*)
- **ALP-UŞUL UÇI, 1.** [majestelerinin hassa ordusu lideri] (*BOL I, 31*)
- **ALT, 1.** temsilci, selâhiyetli kişi, *representant*, vekil : ĖSİS İL OĞ ALTI [ĖSİS (yani, Tanrı) halkının insan vekili] (*alf 44*), ÖP-ÖSÜ AQIN

ALT [yüce ordu akını selâhiyetlisi] (*alf 50*), ÖKİ OY ALT OYILIQI AT ALIĞ AT UTDİM QATUN [Kral yetkisi namına sahip olma hakkını kazanan kadın] (*BOL I, 10; III, 12*); ALT ĒR APA [erişme yetkilisi APA] (*hi, 38*) AT ÜÇÜZ İL ALT [üçüz halkdır] (*alf 81*); BU ALTIÑ ON-UYUL UÇ BU, ĒL BU, ĒS BU ĒSID [ben ON-Federasïonu lideriyim, halkımın kamu oyunu duy] (*alf 50*); ALT OQ [OQ vekili] (*etr 90*) ALTI UÇUB SOĞDAQ [simultan Sogd] (*BOL I, 13*); 2. altı : ALTI YARIQ TİĞİN [altı spektral nasip] (*ayt 113*).

- ALT ĒR APA, 1. erişme yetkilisi APA (*hi, 38*)
- ALTI-ON [ALTUN], 1. yetki, yetkililik için verilen altından mamul eşya, nişan : AP-ATIM QARA ÇUR A, UYUĞI ATI QARA-YÜZÜÑÜZ, ALTI ON ĒSİBİ, Ē ĒRİKİZ A [şeref adım QARA ÇUR, federalımınki (halkımın adı) ise QARA-YÜZ, ve ben onların yetkisine, evet, sahibim ya] (*pty 67*)
- ALTI UÇUB SOĞDAQ 1. simultan Sogd (*BOL I, 13, 28*)
- ALTI YARIQ TİĞİN, 1. altı spektrum nasibi; yani, ALTI PARAMIT, (*din 31, ayt 113*)
- ALT OYILIQ, 1. selâhiyet (*BOL III, 12*)
- ALTUÇ, 1. krallık, kral : BEÑÜK ĒDİS ALTUÇ ĒSİZİS [ebedî anıt kral hatırasınadır] (*etr 1998, 23, 40, 44; alf 69*)
- ALTUN, 1. differensial; 2. temsilci, mümessil; *representant* : OQ U-QULIQ ÜÇ-BİRİKÜDE ALTUN [OQ'lar ile meskûn ÜÇ-BİRİKÜDE *representant*] (*BOL I, 22*); 3. hakimiyet : ALTUN ATIM [AT (devlet başkanı) hakimiyeti] (*BOL I, 21*) 4. altın; (*as 154*)
- ALTUN ATIM OĞUN TURQAN, 1. atalarım hakimiyetinin sancak valisi (*BOL I, 21*)
- ALTUN-KÜMÜS, 1. mezar altın-gümüşü (*BOL I, 22, 24, 34*)
- ALTUN-KÜZEÇ, 1. differensiasion yapan elektron, differensial elektron: iki molekülün kovalent [elektron çifti şeklinde; *homoopolar*] bağlantı ile birleşmeleri halinde, ÇİÜ [aksion] yapan KÜZEÇ'in (dış elektronun), normal hassasını değiştirerek, bağlanacağı atomun dış elekteronu ile *homöo* [benzer] hale gelmesi olayı. İki elektronun bu şekilde benzer hale gelmesi ise, onların aynı bir kabuğa (atom QAT'ına) yerleşmesi demektir. Bu şekilde artık bir tek kabuk söz konusudur ve bu kabuk içindeki (başlangıçta iki muhtelif atoma ait olan) iki e-

lektron her iki atoma da mensup olur ki, bu da iki atomun birleşerek bir *molekül* teşkil etmesi demektir. (as 93)

• **ALTUNLUĞ, 1.** *differentiable* : türev veya türevler ihtiva etmek sureti ile, farklılık gösterecek olan bir hale çevrilebilen şey; bulunduğu halden daha farklı bir şekli bulunan şey; mümessil. (as 137)

• **ALTUN YARUQ, 1.** reprezentant [olup biteni gösteren] spektrum ki, ışığın geldiği kaynağı temsil eden (bu kaynağın ne olduğunu bildirilen) “*emission spektrumu*” demektir. Bu ise, sıcak bir kaynak tarafından gönderilen, parlak çizgi, band veya UZANMAQ’dan [*continuum*]’dan ibaret spektrumdur. Bunlar ise, spektrum kaynağında bulunan elementlerin cinslerinin tespit edilmesini mümkün kılarlar (yani, ALTUN’durlar). (as 115)

• **ALTUN YİŞ [YİS], 1.** reprezentant kurulu cüz; reprezentant anayasa (konstitüsyon); Türuk Bîlin lurucu cüzlerinden olan “*Altay anayasası*” (BOL I, 14; II 11,13,14; III, 5)

• **ALTURUÇ, 1.** vekil (etr, 81)

• **AL USU ÊT, 1.** ayin : AL USU ÊT ÊSÎT USA [ayin yaptığımız Tanrıya] (alf 73; etr 1998, 79)

• **AM, 1.** sevgi, sempati, bağlılık; Latince *amō*; Ankara, *amanlı* [meyilli]; Sinop, Kars *amruqmaq* [heveslenmek, özenmek, imrenmek] : AMRAQ [sevimli, sevgili (*amātrix*) ki, *aḫin* (akraba, benzer) demektir] (ATT, 95, as 290)

• **AMITA-ABA BURQAN, 1.** abınma temayülü gösteren (abınan) BURQAN; yani, gravitasional SÖNGÜ QILINÇ BURQAN’ı : maddedeki bütün çelişkilerin diverge olmasından sonra, maddeyi aktivlendirerek SUQ-AWADI ULUŞ teşkil eden güç. (as 84 , din 9)

• **AMITA-AYUSI BURQAN, 1.** ifade (dönüştürme) temayüllü (yani, değişmelere mekanizma teşkil eden, universal tranzisyonları tatmin eden, varlıkların hayatlarının sonsuzluğunu temin eden, hayatın hakimi olan) BURQAN. Bu BURQAN şöyle tarif ediliyor: *Açılıştaki tefrik ile NOM’landırılmış AMITA-AYUSU SUDUR değişmelere mekanizma teşkil eden şeydir.* (as 59; din 12)

• **AMRANÇİĞ [AMR-ANÇİĞ] 1.** identik olarak not edilmiş (yani, *izotropik*). Basit anlamda *izotropi* bir öz [*proper*] koordinat sisteminde türlü doğrultulara bakan bir YOĞI’nın [müşahidin] gördüklerinin hiç-

birinin öneçikmiş [*preferred*] olduğunu tespit edememesi [ANÇIĞ olmaması] anlamındadır. Uygun bir şekilde seçilmiş olan sistemlerde YUUL‘muş [yikanmış, *smoothed out*], ĖSÜ-ĖRE‘lenmiş [idealize] univerzum her doğrultuda aynı şekilde gözükür, veya, diğer bir deyimle, *izotropik*‘dir. (*as36*)

● **AMRU, 1.** identik; **AMRU BOLUR** [identik tahakkuk eder, identik hale gelir]. (*as 228, alf 150*)

● **AMTI, 1.** indi, imdi, işte : AMTI, BĖGLERİME TİR ĖRMİS [indi, beylerine der imiş] (*BOL V, 5*); OL AMTI, AÑIĞ YOQ, TÜRÜK BUDUN [buralarda indi, Törük Hakanı gibi kimse yok] (*BOL I, 24*); AMTI MINA BUYANLARIMIN ĖVİRÜR MEN [işte, işbu beyanlarımı teşkil etmekteyim] (*as 120*); **2.** şimdiki zaman [*presence*] : ÖÑRE, AMTI, KİN, ÜÇ ÖDKİ TÖZKE-RİNÇSİZLERİNİ [geçmiş,şimdi ve gelecekte üç‘kondisyon halinde bulunan dirençsiz şeylerin] (*as 174*)

● **AMUĞA TARŞIN, 1.** sempatik (bağlılık gösteren) daralma: bir element içinde yer alan kurucu parçacıkların,devamlı surette enerji kaybına uğruyarak hacimlerinin gittikçe daralmasına rağmen, birbirlerine bağımlı kamliya devam etmeleri.

Univerzumdaki her şey ışık ile *assosiasion* (AMU) halindedir ve, buna göre, AMUĞA TARŞIN “ışık hızına yakınlaşma dolayısı ile foreshorten (daralma ile temayüz)” demektir. Hareket doğrultusuna dik doğrultudaki dimenzion bozulmamak üzere, **v m/san**‘lik bir hız ile giden **1 m** uzunluğundaki bir cismin daralmasını Lorenz

$$[1 - (v/c)^2]^{1/2}$$

şeklinde ifade etmiş bulunuyor. Burda **c** ışık hızıdır ve **v** ARIĞ [*expansion*] hızıdır. ARIĞ arttıkça (zaman çoğaldıkça) gökcisimleri daha kısa hale gelecekler ve hız ışık hızına varınca tamamı ile yassı (*flat*) bir hal alacaklardır ki, bu hale ARTAYU YOQADTURU denmektedir; (*as 77; din 21*)

● **AMWARDİŞINLIĞ OT, 1.** bağımlı bardaş [*bardyo*, takatlı, dayana-bilen, bir şeyi geçiştirebilen] subjeksionlu OT, bariton enerji ki, “AMUĞA TARŞIN *enerjisi*” demektir.

Burda AMWARDİŞINLIĞ (yani, bardaş) olan şey cismin hareket doğrultusunda (buna dik doğrultuya nispet ile) gösterdiği dayanıklılıktır (yani, *baryton*‘dur, ağır basan tondur). Cismin bu ikinci

doğrultusuna (yani, haline) AZ NIZWAN denmektedir ki, bu da, *baryton* doğrultuya nispet ile, BADIL ÖKÜŞ ET'ÜZ TİL KÖNÜL [belirsiz olaylar prensibi] teşkil eden doğrultudur. (as 78)

• AN, 1. anma, taziz etme : ÖGÜN AN ONUY A ÖGÜ OQ [haşmetmeaplığını taziz etmekte olduğun kişi kozmoslaşmış olan bir OQ'dur] (ayb 53); AN EL [halk anışı] (pg); AN EŞİKİM [melek](pg 46); AS UÇUSUY AN ON EBİS ["*asümana uçuşma*" ile hatırlanacak şey kozmostur] (hi, 49). 2. anıt : UW-OLUÇUÑUN AN [mukaddesleşmiş olman dolayısı ile, sana işbu anıt dikilmiş bulunmaktadır]; (pty 88, *Etrüskçe*)

• ANAĞAT, 1. Sanskritçe *anāgata* [gelmek istemiyen, gelmiyen şey, istikbal]. (as 272)

• ANÇA, 1. şöyle : BÜ-ÖG QAĞAN, BAÑARU, ANÇA AYIDMIS [BÜ-ÖG hakanı, bana iletilmek üzere, şöyle demiş]; TÜRGİS QAĞAN ANÇA TİMİS BUN [Türgis Hakanı şöyle demiş bulunuyor]; 2. bu sebep ile : QAÑIM USUD, ANÇA ÖTÜNİMİS [QAÑIM USUD'a, bu sebep ile rica etmiş]; 3. tekrar : EÇİM QAĞAN İLİN-TÖRÜSİN ANÇA QAZĞANTI [EÇİM QAĞAN'ın anayasasını tekrar kazandı] (alf 170)

• ANÇULADI, 1. müjdeledi, tebliğ etti : UYURUQLİĞDI QAĞANQA ANÇULADI [hakimiyeti hakana müjdeledi] (alf 170)

• ANÇULAYU QALTI, 1. doku [tissue] invariantsı, öylecene kalan şey, *ante-eō caelāman* [mümeyyiz relief]. (as 273)

• ANILĞIL, 1. unutulamayacak şekilde : ANILĞIL TİDİ İRTİM [unutulamayacak şekilde geçmiş bulunuyordum] (alf 170)

• ANIS, 1. yadetma [anma]. Bak: AÑIS. (din 45)

• ANI TUTA-UTMIŞLAR, 1. objeyi (enerjiyi) hakimiyet altına alanlar (yani, TAPIĞ'ın patronajı, hareket sebebi) ki, "sistemin (objenin) kinetik enerjisi" demektir; çünkü hareket dolayısı ile bir objenin sahip olduğu enerji şekline "*kinetik enerji*" denmektedir (as 133, as 232)

• ANIZILIZ, 1. anıt, heykel : ÖZ ANIZILIZ [kendi heykeli] (alf 170)

• ANT, 1. taahhüt, ant : İNİNÇİN AP-ANTI BU ÖGÜÇ [bu sulh şartları için yüce andım teminattır] (alf 170); ANTILĞAWIN MA, ANT SİZİME EDÜGÜS ME AWRILIWUMA [bana karşı olan taahhütlerinize gelince, Allaha karşı olan taahhütlerinizi yerine getirdiniz mi, ben evrilirken] (pty 34)

• ANTA, 1. orda : ANTA ANIĞIRU UYUQ BOLTİ [orda ve o şekilde ölü düştü] (BOL, III, 12); OÑ BUDUNUM ANTA ERÜR, TİMİS [muvaffak kav-

mim orda bulunuyor, demiş]; 2. oraları : ANTA İÇREKİ BUDUN [oraları içindeki kavim]; 3. orda iken, oracıkta : QAĞANIN, UY-BUĞUSIN, UŞUDIN ANTA ÖLÜRTİM [hakanını ve genel kurmay başkanını orda iken (oracıkta, hemencecik) öldürdüm]; 4. vakit, zaman, esna : TÜRÜK İLİN ANTA BOLĞADIM, ANTA, UR-AT ATADIM [Türük ilinde bulunduğum vakit, o esnada, savaş ilân etmiş bulunuyor], ANTA YİTİNÇ AY, TÖRT YİĞİRMİKE ANTA AT-UQITTİRTİM QAN [zamanın 7. ayının 14'ündeki esnada haddini bildirmiş olduğum han] (*alf 170, 171*)

• ANTAĞ, 1. bu gibi hal, öyle, onun gibi : ANTAĞININ ÜÇÜN İĞİTMİŞ [bu gibi haller için eğitilmiş] (*alf 171*)

• ANTA KİSRE, 1. ondan sonra : ANTA KİSRE QAÑIM QAĞAN UÇDI [ondan sonra QAÑIM QAĞAN uçdu] (*alf 171*)

• ANTIRNI, 1. *obligation* [mükellefiyet] engeli (tırmanışı); angajman. Bunun ile kastedilen aňlam “*kitle defekti*” dir ki, bu defekti husule getiren elementler bir angajman (madde halinde baki kalabilme) altındadırlar. Deyimin Sanskritçesi olan *antarāyika* “engeller ile irtibatlı hal”, “müsebbib engel” şekillerinde manalandırılmaktadır. (*as 58*)

• ANTİZ, 1. iman : UZANTQIN ANTİZİN ARGUYIB OY LAÑ [yüce imanının saflığı sayıklı ile] (*alf 171*)

• ANT-URIĞU, 1. eski Samarkand (*BOL I, 18*)

• ANUDARA, 1. tefavuk ettirilemeyecek derecede [*superior*], emsal-siz, en yüksek dereceden. Sanskritçesi *anuttara*. (*as 232*)

• ANUDARA ÖSELİKSİZ TAPIĞ, 1. en yüksek dereceden kitlesiz (yani, sabit) spatial enerji ki, “konserve olmuş olan enerji” (yani, enerjinin konservasio kanunu) demektir. (*as 232*)

• AÑ, 1. düşünme ve hissetme sistemi; idrak, intelligens, zekâ, akıl : AÑİN ĖS ĖD ĖS AÑİN [akılın ruh haline gelmesi]; ĖS AS AÑ AS ĖS [asılı ruh halinde akıl]; AÑ BAŞLAYUQI TILTAĞI KİRTGÜNÇ OL [idrak başlangıcı ifadesindeki KİRTGÜNÇ‘dür o]; 2. av hayvanı : I AÑ ĖS [mekânda av hayvanı yakalama] (*alf 170*)

• AÑA (OL‘dan → AÑA), 1. buna, ona : AÑA UQŞATI YİĞ NOMLAR TËRKİN BULULUR [vektor NOMLAR da buna benzer tarzda tahakkuk ederler] (*alf 122*)

• AÑIQ, 1. heykel : UÇU ĖSİWİÇ AÑIQİN AÇURİN ÖTÜSÜQUÑ USUTUSA [liderimizin heykelini açışım onu Tanrılaştırmak içindir] (*alf 170*)

: *etr 1998, 79*)

- **AÑILTIP**, 1. gibi (*etr 1998, 59*)
- **AÑIN OÑ**, 1. tarih (yani, AÑTUYUS) (*hi, 2943,44*)
- **AÑIS**, 1. akılda tutma, unutmama, düşünme. Bak: ANIS, (*din 45*)
- **AÑ-TUYUS**, 1. tarih [*date*] : AÑ-TUYUS ULUT ÖD [“*melek erası*” tarihi] (*piy 99*)
- **AÑU**, 1. hatırlama, sayma; mensup olma : ODUQ ËL UQUS ËL-ËLİÑ AÑU UÇ-UÇU OZ [“muzaffer halk” olarak bilinen halk-halkına mensup devlet teşekkülü] (*alf 171*)
- **AP**, 1. götürme, götürren, götürülme : AP-AT [götüren; yani, *Allah*]; (*alf 76*); 2. kuvvetlendirici ön ek : ËSİÑİÇ ËDİZİS AP-ANIÇİS [kraliçe] (*etr 27*); AP-AQ AW ÖTÜŞ [akma yolu ile (öbürdünyaya) geçiş] (*hi, 50*)
- **APA**, 1. (kişi canını öbürdünyaya) götürücü, canları “aparıcı”, Allah [AL-ilâh] : İÇÜÜM APAM BUUMIN QAĞAN İSTEMİ [hükümüne tabi olacağım Apanın neslimin hakani istemi] (*BOL I, 3, 13, 17, 35; VI, 3*); ÖZÜÑ APAÑ AT-OTUQ OL OÑTI [ateşin Allahımız adına yakılmış olması dolayısı ile, (ona geçmiye) muvaffak oldu] (*din 47; alf 171*); USUN ÖK APA, OQ AR ASILINIS APA [korrelativ gök, kuantum halinde gidilerek asılı kalınan APA’dır] (*hi, 50*)
- **APAĞUT**, 1. Allah vekili (*BOL I, 18, 35*)
- **APAR**, 1. Avar (*BOL I, 3, 30*)
- **AP-AT**, 1. yani, “APA” : AP-AT ËB-AT [Allah yüceliğindeki]; 2. AP-ATİZ halinde “haşmetmeab” : UP-UYULUNU AT ODUÇUZ AT AP-ATİZ [millî ordu Haşmetmeabı] (*alf 171*)
- **AP-ATA**, 1. yüce ATA : UŞ ËSİS AP-ATA ËS AT [majesteleri “Yüce Ata” isimli namdır] (*alf 43, 171*)
- **APA-TURQAN**, 1. İdil-Oral sancak valisi : APA-TURQAN BAŞLAYU, ULAYU UŞUT-ËPİT BİGLER [APA-TURQAN’lardan başlayarak, rütbe sıralarına göre UŞUT-ËPİT BİGLER] (*BOL I, 23; II, 13*)
- **APAY**, 1. terfi (*etr 1998, 71*)
- **AP-ËSİÑ**, 1. götürülen can (*hi, 77*)
- **AP OYUL**, 1. Tanrı (*etr 1998, 82*)
- **AR**, 1. uzaklaşma, ötelenme; depart : ARIŞIM [uzaklaşım] (*hi 64*); ALQU QAMAĞ BURQANLAR ARIĞ NOM OĞUŞI TÖZLÜK OL [kâinatteki bütün gravitasionlar ötelenme kanunu esasını mahfuz

tutar] (*din 86*); KÖNÜLÜĞ SÜZER ARIDUR ÜÇÜN [elektromagnetik radiasyonları filtre ederek *ötelemek için*] (*as 268*); OLUB ARIR US İK [*uzaklaşan instans dualitesi*] (*hi 49*)

● ARAN [AR-AN], 1. fizikte: kuvvet hücresi; yani, atom çekirdeği; Kırğızcada, hayvan hücresi; ahır. (*as 111*)

● ARANYADAN, 1. atom çekirdeğine mensup elektron; yani, atomların alçak enerji seviyesinde bulunan elektron; 2. ARANYADAN ORUN halinde “*manastır*” (R.R.Arat 1966, s.337). (*as 112*)

● ARANZ-UMUĞSUZ TINLIQLAR, 1. çekirdeklerine başvuramıyan (yani, emission yapan, gönderilen) gamma ışınları. (*as 112*)

● ARA-OQ, 1. aralıklı okunma; “kızıla kayma” demektir. (*as 241*)

● ARIĞ SÜZÜK, 1. ötelenme (yani, kitle defekti neşretme) sonucu olarak süzölmüş. (*as 154*)

● ARĞU, 1. saf : ARĞUYIB OY LAÑ [safılığı sayıklı ile] (*ayb 171*)

● ARIQİŞ, 1. mal sevkiyatı (vergisi) : ARIQİŞ IDMAZ TİYİN SÜLEDİM [“mal göndermez”, diyerek ordu sürdürdüm] (*BOL I, 13,25*)

● ARIQİŞ TİRİKİŞ, 1. mal sevkiyatı vergisi (*BOL I,25*)

● ARITI TIDIĞSIZ TEÑRİDEM KÖZİ, 1. tamamiyle çelişkisiz kreatif model (“H atomu”). (*as 77*)

● ARSLAN, 1. arslan; 2. maddenin ortaya çıkması ile başlayan gravitasyon kreasyonu, şarjlı parçacıklar doğuşu, hareket dolayısı ile kitle artışı, hareket halindeki bir objenin potansiyel enerjisinin kinetik enerjiye transformasyonu hallerinde olduğu gibi, *relativistik tesir*. (*as74*)

● ARYA 1. belirli bir gaye için alınan tertibat; *Vorrichtung, arrangement*, Sanskritçede *ārya* [NIRWAN’a götüreceği yola girmiş olan]. ARYA-SANĞA [spin tertibi]. (*as 70*)

● AS, 1. asılma, (asılı) bağımlı kılma [gravitasyon] : ASILIDIMIZ İÇÜY AS EMİŞİN OLUZ [asılı bırakan kuvvete tabi olarak, *asman* (asüman) haline gelme]; (*hi 33*); ÖKÜŞ-OQUN AS AŞIÇ [gök-kuantumlarının gravitasyonel enerji haline geçmeleri] (*hi 79*); ÖCÜC AP AS [gerekli olan götürücü gravitasyon enerjisi] (*hi 81*); İÇÜY AS [gravitasyona tabi olma] (*hi 81*); OQIS OY, “SUUM AS” UQUÑUD [kuantum “*elektromagnetik asılma birimi*” olarak anlaşılmalıdır] (*hi, 61*). 2. enerji : OY ASİM EM-OĞ-EM [akıl enerjisi substansı] (*hi 78*); ÜÇ AS [üç türlü gravitasyon] (*alf 30*); ONUN AS [kozmos bağımlılık] (*alf 100*); 3. vekil : AS A-

TA [vekil Ata]; AT USUB AS [Tanrı vekili namı] (*etr 79, 80*).

• **ASANQI, 1.** gravitasion—bir şeyi bağımlı (asılı, *dependent*) kılan kuvvet; vasî vektor kanunlu geometri teşkil edici dağılımlar halinde bulunan YİRTİNÇÜ YULASI [massiv cisim yulması (*pull*’u)]. Albert Einstein ASANQI’nın dört dimenzionlu mekân-zaman eğriliğinden doğan fizikal bir tesir olduğunu kabul etmektedir. Buna göre, ASANQI’yı AT-ASIĞ [ASIĞ eylemi] şeklinde de tarif edebiliriz (*as 46*). **2.** alâk [asma, tutundurma, bağlama, bir şey ile bağlantılı hale getirme, kitleleme]; yani, ASANQI [bir şeyi bağımlı kılan kuvvet], ASIS [gravitasional alan]; gravitasion. (*din 94*)

• **AS-ATA, 1.** vekil ata, (*etr 79*)

• **ASIĞ, 1.** *interdependence*; bütün gökcisimlerinin EB-EDİZ’lerinin [aksionlarının] karşılıklı bağımlılığı; yani, (1) gravitasional alan, (2) mekanik [cisimlerin hareket ve dengeleri bilimi]. (*as 47*)

• **ASIS, 1.** asılı kalınılan (yani, gravitasional) alan. (*din 40, 41, 45*)

• **ASIS ÜY [AS ÜY], 1.** asılı kalma evi (yani, gravitasion evi) (*hi, 22, 41*)

• **AS İK, 1.** asüman duallığı (*hi, 41*)

• **ASQAN [ASPAN], 1.** asman (asüman) : ASPAN US AP-AÑISTINILİNİN [asüman mabedinin]; QOYAM ASQAN KÖYPEÑ ÜYÜNİÑ [koyuyorum gökmabedi evinin] (*pty 99*) (Protobulgarca)

• **AS-ON, 1.** asılı (gravitasional) kozmos. (*alf 171*)

• **ASURI, 1.** bağımlılık galebesi, veya gravitasional olkunma; yani, *ilk madde* [Almanca, *Urstoff*]; buna göre, *hidrojen atomu*.

Hindu mitolojisinde *deva* ve *asuralar*, süt (yani, WAX-ŞİK’li SUW) halindeki okyanusu ölümsüzlük usaresi *amrta* (yani, YOQ-ÇI-ĞAY) çıkartmak için *pismiş* [yayıktta vurmuş] bulunuyorlar.

“Tanrı” aîlamına da gelebileceği düşünölen, varoluşun yüksek dereceden sakinleri olan, ve türlü *Buddha*’ları ifade eden *deva*’lar, BİŞ TÜRLÜĞ YARUQ ÖÑ; ve, *titan*’lar [*deva* olmuyanlar, iblisler] şeklinde manalandırılan, *assura*’lar ise, YARUQ ÖÑ’lerden olkunan ilk madde şekli (yani, *hidrojen*), ve ölümsüzlük usaresi *amrta* ise “*kitle defektî*” olmalı. (*as 35*)

• **AŞ, 1.** aşma : İÇİLİD EBİS AŞIÇ ÖZ OQUZ ESİTİD ONUD [içerilmek üzere (göğ’e) aşan şeyin öz kuantumumuz olduğı bilinmektedir] (*hi 28*); İŞİ ÖZ-İÇİS BOLU UB-OZ BU AŞA EKİÇ [siper-i cennette olabılme

Allaha aşma demektir] (an 21); 2. aş (yemek) : AŞ ĖL AT [halk yemeği] (şm 31); ATADININ AŞ [adadığın yemek] (hi, 28)

• AT, 1. atılım, girişim, icraat : KÖK YÜRÜŦŦ ATA İS AT İR ĖTÜZLÜG OL [o, gökte yürüyecek (yaşıyacak) olan Ata ruhu icraatının sahibi olmaya lâyiktir], (BOL I, 17); TABİĞAÇDA AT İKÜSİ UYUL BOLTI [Çinde bir federasyon teşkil etme *girişiminde* bulunmuş olsalar bile],(BOL I, 19); AT-OY ÖGE [icraat sahibi] (ayt 114); 2. dışarı atılma, atma; canın (Tanrıya kavuşmak üzere) tenden atılması : TÖRT ÖK AT [(bir merkezden dışarı) atılmış olan 4 gök] (astrofizik bilimine göre, “gökte ikamet eden” H, He, Ne, Ar grubundan 4 grup halinde elementler kütükleri) (alf 38); 3. nam; bir kişinin *eylem*‘leri ile vatandaşları arasında edindiği sıfat : BU ATANIŦIS ATIN işbu adanış adın] (an 56); OQ ATIM AT URUSUNUT ĖSİŦİN [der Soldat der Kämpfe (savaşlar askeri)] (pg 55); AT İL [halk namı](pg 55); ÖG ĖD AT [insanı yaradan nam] (afb 43), OŞ AT [işbu nam] (alf 183), UŞ ĖSİS AP-ATA ĖS-AT [Majesteleri Yüce Ata isimli nam] (alf 43), AT-OTUQ [namın yakılması (ateşte yakılmak) sureti ile] (alf 65), ALİZ AT [Tanrıya alınmış olan namdır]; (din 46); OŦUÇUN ATIM ATAN ĖDİRİT [İsanın babası] (pg 60) 4. isim: BU ATADINIŦIS ATIN [işbu adanış adın] (pg 60); 5.hükümran : AT-UÇ OŦ [hükümran lider olarak muvaffak] (alf 32); 6. artikel : AT ĖRİÇ [*der Kavallerist*] (pg 17); BU, ĖLİ ATI-AT [Almanca, *dieser hier, der den Rum des Volks trägt*] (pty 67); BU ÖGÜ ALTI AT [*dieser hier, der Würdige*] (pty 75, valc 9); OTU AT UR ASİŦ [ateşe verilme ziyafeti] (alf 172); ĖL AT OŦİNUT [Almanca, *der Volkserfolg*] (pty 84, 86); AT ÖGÜTÜM ĖSİŦ ĖR [*er ist der Würdige*] (pg 62); ATA ĖSİS AT [ATA ĖSİSİT] [*er ist der Staatspräsident*] (pg 63, pty 96); BASINIŦ USUTUL AP-AT UQUSUT OY OLUÇUZ [idam kararı veren juri heyeti] (etr 46); OĞLI ATI ĖS OĞUP [oğlunu yadedip] (pty 68)

• ATA, 1. babay [büyük baba], ecdat; ata (baba) : ATAN AT [ecdat hükümdar] (pg 49), ATAN ĖS USUŦUQUŦUZ [ata instansı] (pg 45); 2. devlet başkanı, Tanrıya ozacak olan ruh : ĖS ATA ĖKİ, ALT UÇ-OQ [Ataya tabilik hali: OQ liderliği selâhiyeti] (alf 57); UW ATA OZ UYÜS [mukaddes Ata, Tanrıya ozmak üzere, ölmüş bulunduğuandan] (alf 56); BİL ÖGÜLÜG OZ BOLUR İS İYİME, KÖK YÜRÜŦŦ ATA-İS AT İR ĖTÜZLÜK OL [Bil şerefini temsilen Tanrıya ozacak olan ruh olması dolayısı ile, o gökte yürüyecek olan Ata ruhunun hükümran askeri omluğa lâyık-

- tır] (*BOL I, 17*); APAM ĖB-AD A ATA ĖNİNİS [APA tertibi ATA demektir] (*hi, 37*); 3. Tanrının yeryüzündeki vekili : AS ATA US [Tanrı vekili Ata] (*alf 172*); 3. baba : ATAN ĖS USUNUQUÑUZ [ata instansı] (*pg 45*)
- ATAB-UR, 1. Urga kenti (Ulan Batur) (*BOL I, 31, 32*)
 - ATA İS, 1. Ata ruhu (*BOL, I, 17*)
 - ATALAM UÇ UP-URUYUN, 1. yargı görevlisi meslek hakimi (*etr, 84*)
 - AT-ALTI, 1. mensup (*etr 1998,35*)
 - ATAN AT, 1. atalardan beri devam edegelmekte olan hükümdarlık (devlet başkanlığı) : ATAN AT ĖKİZ ĖSİDİT ĖMİNİZ [atalar hükümdarınız olan zat] ODUÇUY ĖKİZ ĖSİDİT ĖMİN [ateşe verilmiş bulunduğundan] ĖSİN ATAN AT ĖKİZİTİN ĖTİRİNİSİN [ruhu Atan At olanın] UÇUY ĖRİSİK [uçarak erişmiş bulunuyor ve, buna göre,] AT-ATA ĖSİÇİN ÖKÜT ULUÑUZ [o, artık, At-Ata denilen sembol haline gelmiş olan ulunuzdur] (*alf 172, pg 49*). 2. ATAN AT AR [Tatar] (*etd 14*)
 - ATA-OĞ, 1. ataların şan ve şerefi; aslı cüz; ata-kışı, insanlık evalesinin esasını teşkil eden unsur : UÇUQUÑ ATA-OĞA URİN ĖRDE-ĖBİ [lider ATA-OĞ ‘un gömülme erdemi] (*BOL I,16*);
 - ATAS, 1. ateş (*ayt 114*)
 - AT-ASIĞ, 1. bir şeyi asılı bırakan, asılı kalmasına sebep olan şey; yani, *gravitasion*. (*BOL I; 17; as 33*)
 - AT-ATA, 1. bir kabilenin *atalar ruhunu* temsil etmek üzere, seçim ile gelen kabile başkanı; *kabile ruhumun devamlılığı* söz konusu olmak üzere, hükümrana Ata (halen hüküm sürmekte olan Ata), (İngilizce, *parental reputation*) : AT-ATA ĖMİT UB-UÇULUÑ [At-Ata olan yüce devletlin] (*pty 92*); AT-ATA ĖMİT ĖLİÇİNİNTİP [At-Ata olduğu halkı tarafından teyit olunarak] (*pty 90*), AT-ATA ĖMİT UB-UÇULUÑ [“Ata” namına sahip yüce devletlin] (*pty 92*); AT-ATA ĖSİÇİN ÖKÜT ULUÑUZ [At-Ata denilen sembolunuz] (*pg 49*), AT-ATA OQ UŞ [Oq Majestesi At-Ata] (*BOL,I,4; alf 53*); AT-ATA UÇ ĖTİLİS ĖSİS [At-Ata lider ediliş hatırası] (*alf 173, ayt 104*)
 - AT-ATA UÇ, 1. devlet başkanı lider (Erenköy Yazıtı). (*ayt 104*)
 - AT-ATA UR, 1. At-Ata hakimiyeti (*BOL, I,18*).
 - ATÇAÑ, 1. 34,80 km/gün (*BOL,I,16*).
 - ATI AT, 1. “-ğu” [İng. *that*] (*tka 89,97,101;pty 67*)
 - ATI ĖS, 1. -ın [İng. *this*] (*tka 92*)

- **ATIMIN ATARQIN ATINUY UQUQ, 1.** Qağan namına hareket etmiye yetkili[] (*BOL, I, 23; III, 5*).
- **ATIM OĞ UÇI, 1.** *dynasti* lideri (*BOL I, 34*)
- **ATIM-OQ, 1.** yerdeğiştiren kuantum. Fizikte “A-hali”, (*din 12*)
- **ATIZ, 1.** nam (*BOL, I, 21*).
- **AT İL, 1.** AT inancındaki halk, AT-OY BİL halkı (*BOL I, 18; II, 12; III, 15, 17, 18; IV, 5, 8, etd 10, 35, 44, 54, 55, 57*)
- **AT-İL BUD, 1.** At-İL kavmi (*BOE, I, 18*).
- **AT-İR, 1.** icraat (*BOL, I, 17*)
- **ATLIĞ SÜ, 1.** atlı ordu (*BOL, I, 21*).
- **AT-ODUN UÇI, 1.** zaferler lideri (*ayt 112*)
- **AT-OĞ, 1.** hanedan, *dynastie*, *dynast* (*BOL, III, 13, 18, 19; V, 5*): AT-OĞ AT UŞIQIR İRIKLİ [*dynast* namına hareket etmiye yetkili] (*ap 73*); AT-OĞ QAĞAN [hanedan hakanı] (*BOL I, 35*), ATIM OĞ UÇI [*dynastie* lideri] (*BOL, I, 34*), ISUB-URA ATIM OĞIN TURQAN [*dynast* namına vergi registrasionu yapan Sancak Valisi] (*alf 173*); 2. başkent (*BOL I, 30, 31; II, 12*)
- **AT-OĞILA, 1.** başkent (*BOL, II, 10; III, 5*)
- **AT-OĞILA ÖGÜZ** [Dinasti Nahri], 1. İdil Nehri (*BOL, I, 18*)
- **AT-OĞ QAĞAN, 1.** saltanat hakanı (*BOL, I, 35, 38*).
- **AT-OĞU [AT-OĞI], 1.** başkent (*BOL, I, 7, 14, 21, 23, II, 12*)
- **AT-OĞU BOLIQ, 1.** Yunanca *metropole*, *dynast* şehri, devletin nam ve şerefini temsil eden şehir, AT-OY BİL’in hükümet merkezi olan Saray kenti (Volgograd) (*BOL I, 15, 16, 18, 19, 32; III, 16*)
- **AT-OĞILA ÖGÜZ, 1.** İdil nehri (yılğası) (*BOL I, 18*)
- **AT-OĞ UÇ, 1.** hanedan lideri (*BOL, I, 29, 10*)
- **AT OQ ĖLÜ, 1.** (vucudundan) atılan kuantum halinde kişi (*hi, 63*)
- **AT OMUĞ IDUQ BAŞ, 1.** AT duacısı ıduq baş [İdil Nehri deltası], Astarhan Krallığı (kenti) (*BOL I, 18, 30, 32*)
- **AT-OÑIRA, 1.** İngilizce *prevalent*, etkin, üstün, kurtuluş, başarılı kılma (*BOL I, 13, 18, 33*)
- **AT-OÑUÇ, 1.** başarı (*pg 50, 52*)
- **AT OÑULUT, 1.** başarılı olmayı temin eden şey, teçhizat (*pg 54*)
- **AT OÑUN ANITIS [AT OÑUÇUN ĖDİSİD], 1.** başarılı namı mücessem hale getiren [eylemleri başarılı kılan](Homere göre *Athena*)(*ap 26*)

- **AT-OÑUT, 1.** Horasan halkı (*BOL I, 13*)
- **AT-OÑUTUNUT, 1.** eş (karı, kişiyi başarılı kılan) (*pg 17*)
- **AT-OTUQ, 1.** areşte yakılma : AT-OTUQ ÖTÜŇ [ateşte yakılmak sureti ile geçme] (*BOL I, 13,22,31*)
- **AT-OY [AT UQUŞ], 1.** “AT” olan şey (aşağıya bakınız) (*BOL III, 6*)
- **AT OY İL, 1.** “AT” mefkuresi halkı. (*etd 10; ayt 115;etd 35*)
- **AT-OY BİL [AT UQUŞ BİL], 1.** İdil-Oralda AT-BAŞIĞIN YIL’ında (d. - ö. 1517) kurulmuş olan ve (1) BİR OY, (2) ÖKÜGİMİN YIŞ, (3) OQ-UŞUY devletlerinden oluşmuş olan, Birleşik Türk Devleti.
AT-UQUZ TATAR, AT-UQUZ OĞUZ, OĞUZ, QIRQIZ, OZ-QIRQIZ, OZUM ON-OQ, OZ, İZİGİL BUDUN, İDİZ, İÇ-OĞUZ, QARLUQ,QARA TÜR-GİS, BUY-URUQ, QUD-OĞUR gibi adlar ile (türlü çağlarda) adlandırılmış olan, Türklerin yaşadığı bu devletin halkına “AT İL” denmiştir ki, bu adın Menander Protektor zamanına kadar kullanılmış olduğunu görmekteyiz (*etd 72,BOL I,14,15,17,1920,21,,36,37,II,7,III,6,7,8,12,13,16; IV,3*)
- **AT-OY BİLGE TUTUQ UY-BUĞU, 1.** AT-OY BİL’e mensup UY-BÜĞÜ [genel kurmay başkanı].(*BOL I,14*)
- **AT-OY ĖSİNÜN, 1.** AT-OY generalleri (*BOL I, 22*)
- **AT-OY ÖGE, 1.** “AT” mefkuresi sahibi. (*etd 10; ayt 114; BOL IV,3*)
- **AT ÖCÜSÜL OLUÇ UYUZ, 1.** AT’laşarak ölme, şehit olma (*pg 49*)
- **AT ÖG, 1.** eylemci (namdar) kral, “Büyük İskender” (d.ö. 356-323) demektir. (*BOL I, 16; V,3,4,5,6,7*)
- **AT ÖGÜŇÜL ULUN [OD URUŇUL ULUTUN],1.** eylem ögüncüne ulaşabilmek için gösterilmesi gereken çaba [ateşe vurulma meleş] (Homere göre *Apollon*) (*ap 26*)
- **ATSIZ, 1.** dışarı atılması söz konusu olmuyan (yani, merkezi). Tı-baca *atqaar* [geri planda bulunan]; Çuvaşça *atalan*’mıyan [inkişaf etmiyen, dallanıp-budaklanmıyan]. (*as 163*)
- **ATU, 1.** canın vucuttan atılması (*tka 163*)
- **AT UB-UÇUĞ, 1.** Başkent Asur (*BOL I,15; II,15*)
- **AT UÇ-UÇU, 1.** nam-ı devlet etme : BÖRİ BİLGE BĖG AT UÇ-UÇU [Böri Biline bey olarak, nam-ı devlet etme] (*BOL I,29,30; alf 173*)
- **AT UÇUM, 1.** liderim, “AT” liderim (*BOL V, 8*)
- **AT UDUQIN ÇUR, 1.** ÇUR stratejisi (bir nevi bozgun hücumu), Çin-cesi, kumandan “*A-na kuei*” olabilir (*BOL I, 29,36*)

- **AT-UDUN OY, 1. strategie** (*BOL I, 20*) : AT UDUQIN ÇUR [ÇUR stratejisi (bir nevi bozgun hücumu)] (*BOL I, 29,36*)
- **AT UQIDIM, 1. sulhettim, uzlaştım, anlaşma hasıl oldu** (*BOL I,21; II, 14*). **1. AT-UQUTTIRTIM** halinde, haddini bildirdim (*BOL III, 9*)
- **AT UQUŞ BİL [AT-UQUZ BİL, UB-UŞ AT UQUŞ BİL], 1. “AT OY BİL”** demek (*ap 95, BOL I, 18; IV, 6*)
- **AT-UQUZ ĖR [AT-UQUZ OY], 1. namdar asker** (*BOL I,32,33;III,13*)
- **AT-UQUZ ĖRİSİN, 1. “AT” inancındakilerin eriştiği yer [Tibet kapısı]** (*BOL I,7,24; etd 40*)
- **AT-UQUZ OĞUZ, 1. “AT” inancındaki Oğuzlar.** (*etd 17; BOL I,7,8, 19,20,21,24,32; II,9; III,11,14; IV,6;V,5,6*)
- **AT-UQUZ TATAR, 1. “AT” inancındaki Tatarlar.** (*etd 17, BOL I,19, 20,21; III, 6,7,10,12,13*)
- **ATUÑ UQUQ, 1. namdar, meşhur** (*BOL II, 7; ayt 96*)
- **AT URUDUŞ BĖGLER, 1.vekil [maruf, namdar] beyler** (*BOL I,23;III,6*)
- **AT URUDUŞ BUDUN, 1. vekiller heyeti** (*BOL I,8,9,23;III,7,14*)
- **AT URUDUŞ BUDUN ÖZE UŞUD, 1. vekiller heyeti üzerine başbakan** (*BOL I,9*)
- **AT-URUDUŞ İNİNÇÜ ÇUR, 1. namdar barış-çuru** (*BOL I,34*)
- **AT URUĞ, 1. emir, tebligat** (*BOL I, 20*); **2. namı ile maruf: ÜÇ YÜZ** AT-URUĞ [“üç yüz”,üç topoloji] namı ile maruf] (*BOL III, 6*); **3. tabi: QANIMA AT-URUĞ [hanıma tabi]** (*BOL III, 6*)
- **AT USUT, 1. infaz, hüküm, idam kararı** (*etr,1998, 46*)
- **AT-UŞ,1. majesteleri namı, majeste: AT-UŞIN ÖZÜM QAĞAN OLUR-TUQTA YUĞ ĖRTÜRTİM [majesteleri namına, kendim hakan olunca, YUĞ ettirdim]** (*BOL I, 24*); **AT-UŞI BİTİDİM YOLUĞ TİĞİN BUN [majesteleri namına yazan Yoluğ Tiginim]** (*BOL I, 34*)
- **AT-UŞUQMUŞ, 1. nam salmış** (*BOL I,7*)
- **AT-UTUZ ATIĞ KİŞİ, 1. “AT” propagandacısı adlı kişiler [Xorazmi-lılar]** (*BOL I,31*)
- **AT-UW, 1. parlament** (*etr 1998,45*)
- **AT-UW OYUNUÇ ALTURUÑ, 1. meclis oylaması yetkilisi (yani, meclis başkanı, kadın!)** (*etr, 81*)
- **AT-UW OYUNUT OÑUTUNUS [kısaca, OÑUTUNUS], 1. meclis karar-larını tatbik edici (yani, başbakan, erkek!)** (*etr, 81*)

- **AT UYUĞUN KÖL, 1.** Zemlânskaya Gölü (*BOL I,15;III, 16*)
- **AT-UYUQ, 1.** ölmüş olma (*BOL I,14*)
- **AT UYUZ, 1.** Emba Irmağı (*BOL I, 20*)
- **AT ÜY, 1.** atılma evi (cennet): ĖÑİL UQUNUS AT ÜY [stabil duruma atılma (konulma) evi] (*hi, 39*)
- **AW, AWA 1.** bir halden diğer bir hale geçen, devrilen, konverzional; **2.** absolut: bir dünya tarihi geliştirecek şekilde, özbaşına (kendi bilincine göre) hareket eden, kendi kendisinde komple halde (yani, tam-takır, tamamı ile); diğer bir deyim ile, *müterakki* (*as 74*); **3.** konverzion [çevrilme] erası ki, bu erada gamma ışınları teşekkül etmektedir. Bize kadar gelebilen bu ışınlara “*AW UZAQ URU*” [AW uzak tesiri] denilmiş bulunuluyor (*as 143*); **4.** 29.000-7.100 milyon yıl öncesi arasında bulunan bu erada ilk canlılar teşekkül etmiş olabilir (*din 27-30*); **5.** hissî ifade parçacığı, heyhat : İÇ *AW UÇ ÜEW* [onun sahibi bulunduğu liderlik devesi] (*pty 65*). AS ĖSİBİZ AW, ĖMİR ĖZÜY APA ÜŞİW [gravitasyondur, heyhat, ĖMİR ĖZÜY APA (Meryem Ana) kutluluğu] (*hi, 49*)
- **AWA LUQİDA İŞWARI, 1.** konverzion ile baki kalan (bakılan, korunan, muhafaza edilen, icra olunan; yani, BAQA) dinamizm. (*as 124*)
- **AWINIS, 1.** tedavi: ÜNÜN OT AWINIS [ilâç ile tedavi] (*hi,26*); **2.** değişim: ASILIDIM OZ, APAN AŞ İZİÑ ON ÖTÜYİMÜNİW AWINIS OZ [asıii kalınılan yere *ozar* iken, APA’na aşarak kozmos mukaddesatına geçmek sureti ile, değişime ozacağım] (*hi, 57*)
- **AWİŞ TAMU, 1.** değişim *enthropy*’sı : elementlerin *exothermik* [enerji açığa çıkaran] bir devamlılıkla bir halden diğer bir hale geçmeleri. Galaksiler böyle bir AÇIQ ĖMGEK [herkesin maruz kalacağı cefa] yeridir. (*as 259*)
- **AY, 1.** *aylanma* [rotasyon]: AQAŞTAQI AY TEÑRİNİ ATQANMIŞ BOLUP [AQAŞ’daki rotasyon kreasyonunu püskürtebilme dileği ile] (*as 129*); YIL-AY [periodik (yani, anomalistik) yıl] (*as 254*); **2.** ay: İYİM [YİM] OÑ, BİSİNC AY, SĖKİZ YİĞİRMİĞİN [takvimin OÑ yılının, beşinci ayının; 18’inde] (*BOL I, 13*); ONUYIM AY [kozmostaki ay] (*hi, 34*); **3.** ifade [aytılış], söyleme : AYU BİRELİM [dermayen edelim]; (*alf 173*); **4.** period : AY AQINIŞ [periodik akınış] (*hi 33*); AY ĖD ÖTİWE ÖZ TÖRT İÇ [periodik geçiş, kişi özünün (yani, canın) 4 haline] (*hi 27*);

İZİK AY ATIM-AY ÜY [kutlu olan şey nam (namlı kişi) periodunun evidir] (*hi*, 49)

● **AYA**, 1. period (dolanım) : bir şeyin belirli aralıklar ile tekrar ve tekrar meydana çıkması. Ayrıca, himaye, koruma, korunması ve esir-
genmesi gereken. (*as* 71)

● **AYAĞQA TĒGİMLİĞ**, 1. konsolide (dayanıklı, duran) madde (element) ki, elementler cetvelinin demirden sonra gelen elementlerine verilen isimdir (*as* 8). Sanskritçesi *Braxma-Tadı* [Brahmanın hediyeleri], *elementler sistemi* (yani, **H**'nın hediyeleri) demektir. (*as* 259; *din* 131)

● **AYAĞ TAPIĞ**, 1. duran (*standing*, i.e., *stationary*) *spatial* (yani, kinetik + potansiyel) enerji; enerji durumu (*energy state*, *energy level*): yekûn (Hamiltonian) enerji operatörünün, enerji belirli bir sabit değer alacak şekildeki, özel durumu (*Eigenstate*'ti). Ėsöñük olarak, bir atomdaki elektronların işgal edebilecekleri türlü QAT'lara dağılmış oldukları hal.

Eğer bir elektron bulunduğu atomun bir QAT'ından daha alçak bir katına zıplar ise, belirli bir miktarda enerji emissionu yaparak, enerji kaybeder. Diğer taraftan, daha yüksek bir QAT'a zıplaması halinde, elektron radyasyon enerjisi emebilir. Ancak, atomun enerjisi konserve halde ise, daha yüksek bir QAT'a geçen elektron "emek konserve ettiği" enerjiyi atomdan almıştır ve bu enerjiyi, kinetik enerji haline çevirerek, harekette (yani, diri) kalabilmesi için sarfedebilir ki, gökcisimlerinde bu şekilde husule gelen değişikliğe ÖDLEYÜR denilir. (*as* 76)

● **AYAĞULUĞ**, 1. periodik. (*as* 71; *din* 88). 2. koruyucu; 3. rahman [her şeye merhamet eden] ki, *ayamak* [merhamet etmek] de aynı anlam kökenlidir. (*din* 88)

● **AYI**, 1. ifade, *phrase*; bir anlam elde etmek üzere "*ayılma*"; yani, ifade edilen—ancak, içinde fiil bulunmayan—sözlerin her hangi bir BARMAQ'ı [*sequence*'i, sırası] : AYI UZ BOLUR [ifadesi transforme olur], AYI ÖKÜŞ AD-BĒLGÜLER [hükümler ifadelerin sabiteleri] (*alf* 173)

● **AYIĞ QILINÇ**, 1. ayık hale getirme; *stimulus* [diken] batması etkisi, mahmuzlama, stimulasyon [tahrik etme, kamçılama].

Bir malzemenin yeterince çok sayıda atomları, yüksek bir enerji seviyesinde olacak şekilde, tehyiç olunmuş ise, ufak bir stimu-

lasïon (fiske, mahmuzlama) çok miktarda atomun birbirleri ile aynı fazda photonlar göndermesine sebep olur ki, böyle bir mahmuzlamaya (ayılma operasïonuna) AYIĞ QILINÇ denmektedir. (as 115)

- AYIN, 1. period (*hi,50*). 2. denen (şey) (*hi, 60*)
- AYIRIS, 1. Çu ırmağı (*BOL II,13, 14*)
- AZ, 1. subordinate [madun], bağımlı (*BOL I,9;as 216*); 2. az (*pbk 17*)
- AZ BUDUN, 1. subordinate kavim (*BOL I,12,25*)
- AZMIŞLAR, 1. yozlaşmışlar [*spurious*'lar]; yani, yozlaşmış olan ikinci dereceden ışınlar [*spurious secondary rays*]. (as 240)
- AZ NIZWAN, 1. subordinate relativite: aynı bir şeyin iki yönünde husule gelen aynı cinsten iki özelliğın birbirlerine nispeti. (as 78)

B

- BADIL ÖKÜŞ ETÜZ TİL-KÖNÜL,1. belirsizlik olayı prensibi (as 216)

Bu halin bir sonucu olarak, atomlarda—kısa zaman aralıkları ile hüküm süren—hafif ve geçici elektrik alanı husule gelmekte ve bu alan elektronun YÜRÜNDEK'inde dans (*jiggle*).edermiş gibi hareket etmesine (yani, hareketinin, hızlandıktan sonra, tekrar yavaşlamasına) sebep olmaktadır. W.E. Lamb ve R.C.Retherford tarafından 1997 yılında gözlenen bu dans hareketi dolayısı ile, hidrojen atomu ışığı spektrumunda hafif bir kayma husule gelmektedir (Kaufmann 1985, s.531). Hidrojen atomundaki elektronun atomun protonu etrafında dönerken yaptığı dans hareketi ÖDLEYÜR hareketinin (Lamb kaymasının) mikro-dünyadaki şeklinden ibarettir. (as 63)

- BADIRA, 1. *synchrotron*: elektron ve pozitronları çok yüksek enerji seviyelerine (ışık hızına yakın hızlara) tezdiren alet; 2. patırtı-çatırtı ile açık-seçik olarak gitme (yani, tacillenme). Nitekim, BAT “hemen-cecik”, “çabuk”, “çabucak” manasında kullanılmış bulunuluyor (A-rat, 1965, sah.245). (as 73)

- BALIQ, 1. tünıyaq [şimal] *balkış*ı (yani, *aurora*) : güneşten gelen şarjlı parçacıkların atmosferdeki atomlara çarpması ve onları tahrik etmesi (*exciting*) sonucunda, yerin magnetik kutupları yakınında istihsal olunan AÑĞARAQ [*bright*] parıltı. (as 189). 2. kent (*BOL I,7,16*)

- **BAR, 1.** mevcut : CİRDEKİ BAR İRTİĞİME, İRDİMLİĞİME BÜKEM [yerdeki mevcudiyetime, şerefime hamdolsun] (*pty 72*); **2.** varma : QANQA BARIWIMA [hana varınca] (*pty 74*).
- **BARIQ, 1.** realite, hakikat : BUNÇA BARIQİĞ EB-İDİZİĞ OZİĞ [ta-hakkuk etmiş olan (OZİĞ) bunca hakikî icraatları] (*BOL I, 23*); TABİ-ĞAÇ QAĞANIĞ İÇREKİ EB-İDİZİĞ İTİ, AÑAR ADINÇİĞ BARIQ-OY UR-TURTİM [Çin hakani tarafından dile getirilen başarılarım olmak üze-re, bu ifadelere mahsus olarak BARIQ-OY (yani, ilâm) vurdurdum], (*alf 173*); BARIQ İTİĞÜÇİ [noter], (*BOL I, 34*); BARIQIN, EB-İDİZİN Bİ-TİĞ-TAŞIN [hakiki başarılarının yazılı olduğu taşını] (*BOL I, 34*); **2.** hu-kuk, barınak : EBİN-BARIQIN BUZDIM [karargâh hukuklarını (yani, barınaklarını) imha ettim] (*BOL I, 19*), EB-BARIQINTA İRMİS İYİLİM [yerleşmelerinde bulunmakta olduğum] (*alf 173*);
- **BARIQ İTİĞÜÇİ, 1.** noter (*BOL I, 19, 34*)
- **BARIM, 1.** varlık : SİKİZ AWIQLİĞ BARIMİM [8 ağıl değerinde yarlı-ğım] (*pty 73*)
- **BARTUQ, 1.** *process* (*as 230*)
- **BASA YANA, 1.** yan baskı, “açı momentumu” demektir (*as 165, as 179, as 216*)
- **BAWAĞIR, 1.** “ağırlık bağı (*valensi*)” anlamında *proton*, çünkü bir elementin BAW’ı (bağı, valensi) bu elementin bağlanabildiği H ato-mu sayısından ibarettir. Sanskritçesi *bhavāgra* [mevcudiyetin en yük-sek noktası veya limiti]; yani, “proton”. (*as 186*)
- **BİĞ, 1.** bey (asalet unvanı), *lord* : TÜRÜK İM-ATİ BİĞLER [Türk *lordları*] (*BOL I, 6, 9, 18, 23, 25*);
- **BİĞÜ TAŞ, 1.** ebedî taş (*BOL I, 25*)
- **BİĞLİĞİĞ TAĞ, 1.** Tian-Şan Dağı (*BOL II, 14*)
- **BİĞÜK, 1.** ebedî anıt : BİĞÜK İDİS ALTUÇ İSİZİS [ebedî anıt kral hatırasınadır] (*alf 174*)
- **BİĞK, 1.** hayatı koroyucu (devam ettirici) savunma mekanizması. (*as 205*)
- **BİĞMEZ, 1.** mustahkem mevki (*BOL V, 3, 6*)
- **BIRATYA ŞIRI, 1.** biraderlik prensibi ki, bu BADİL İKÜŞ İTÜZ TİL-KİĞİL kavramının diğeri bir ifade şeklidir ve, ayrıca, ünlü bir Türk fizikçisinin adıdır. (*as 215*)

● **BİLİGSİZ-BİLİĞ**, 1. kurgu bilim [*science-fiction*], bilinmiyen bilgi : BİLİGSİZ-BİLİĞLİĞ QARAŇĞU TÜN [bilinmiyen bir bilginin bizim için karanlık olan tünü] (bak: BİLGE-BİLİĞ). (*as 58, din 116*); 2. sıhhatlı olmuyan (bilinmiyen) bilgi : AZ ÖVKELER BİLİGSİZTİN [subordine olarak gözlemlenecek miktar bilinmemek üzere]. (*as 216*)

● **BİLİP ÖÇMEK**, 1. bilinerek inkıraz; yani, yıldızlararası gaz ve tozların—ışık neşrettikten sonra—görünmez hale gelmeleri, (*alf 153*)

● **BİLMETİN ÖÇMEK**, 1. bilinmiyerek inkıraz; yani, maddenin AQAŞ [arkayakadaki kara ten radiasionu] çıkartmak sureti ile inkırazı. Maddeden çıkan bu radiasion, ışık şeklinde olmadığından, gözükmemektedir, (*alf 154*)

● **BİŇ YILLIĞ ÖTÜMİN KÜN**, 1. bin yıllığ geçmiş (*BOL III, 4*)

● **BİŇ YONT**, 1. bin atlı (*BOL III, 19; V, 6*)

● **BİR**, 1. vakum (mutlak boşluk). Sanskritçe *sûnyata* [boşluk]. Yapılan tecrübelerle dayanmak sureti ile, vakumun en yeni yorumunu yapan W. Greiner ve J. Hamilton (1980, s.154-168) şöyle diyor: *Tür-lü interaksionların kritik üstü hallerini gözden geçirir isek, tarafsız, parçacıksız vakumun kopabileceği açıkça belirmektedir. Buna göre, vakum polarizasion yapabilen bir ortama benzer bir tutum gösteriyor. Bu yazımızda gösterilen bulgular vakumun yeni bir tarifinin yapılması gerektiğini kesin olarak demonstre etmektedir. En iyi ve en genel tarif şöyledir: "vakum verilen kondisyonlar (yani, müessir zorlamalar) muvacehesinde mümkün olan en alt stabil durumdur".*

2. Evrenin görünen (esöñük olarak, *parçacıklar* gibi) ve görünmüyen (esöñük olarak, *kuvvetler* gibi) her şeyinin birbiri ile bağlantılı, münasebetli, birbirine tabi "bütün"ü ("*birlik*" hali) (*alf 174*).

Diğer taraftan, her şey vakuumdan doğduğu, ve basamak-basamak gelişerek günün birinde tekrar vakuum haline geleceği (yani, vakuum her şeyi içeren ve her şeyi meydana getiren şey olduğu) için, zaten BİR [vakuum], aynı zamanda, ALQU [bütün şeyler, kâinat] demektir, ve ALQU da BİR. (*as 55; din 116; etd 34*)

● **BİR-AT URUQI**; 1. "Bir" namlılar hakimiyeti. (*BOL II, 12; etd 35*)

● **BİRİKİ BUDUN**, 1. birleşik kavim (*BOL I, 12*)

● **BİR OĞUŞ AL-APA**, 1. tek olan Tanrı (*BOL I, 33*)

● **BİR OĞUŞUĞ AT**, 1. tek olan AT devle6ti (*BOL I, 18*)

- **BİR OY, 1.** BİR Devleti (*BOL III,13*)
- **BİR ÖGE, 1.** BİR sahibi (yani, BİR OY). (*ayt, 113*)
- **BİRTEM, 1.** singular, tekil (*as 57,58,116,214*)
- **BİRTEMLERİ NOM, 1,** atom (*as 116*)
- **BİR ÖKÜŇ, 1.** bir tek Rap (*BOL I, 13,17*)
- **BİR ÜNİ, 1.** vakum çağrışımı, vakum haline gelme temayülü . Ancak, galaksilerde yıldız ve yıldızlarda planet teşekkülleri de BİR ÜNİ şeklinde değerlendirilmektedir,çünkü bu halde söz konusu yıldızı (veya, planeti) teşkil edecek olan bulutun zerrelere galaksi merkezinden tesir eden çekim kuvvetleri, bulutun bir yıldız teşkil etmesi ile beraber, “bir tek güç” haline gelecek; yani, “yekûnlar BİR’e sığdırılmış” olacaktır (*as 57*). Bu “tek şey” ise, Doppler tesiri yolu ile kızıl kayma sebebi teşkil edecek; yani, vakuma ulaşma yolunda etken olacaktır. (*as 184*)
- **BİTİDİM, 1.** yazdım (*BOL I,34*)
- **BİTİĞ, 1.** *clause*, bir dizme koşma veya iyerçinli koşma cümlelerin kesegini oluşturmak (yani, cümlelerin koşma parçası olmak) üzere, bir iye [*subject*] bir tek SAB [*predikat*] içeren sözler grubu (*BOL V,8;alf 174*)
“Bir konuşmanın bitirilmiş hali” anlamında olan BİTİĞ, Latince *clausula* anlamı kadar, 2. “yazı” anlamında da kullanılmış bulunuyor : İSİZ OYIBIZ QUL BİTİDİM ITİM [dinimizin hizmetkârı olarak yazan] (*etd 73, alf 174*)
- **BİTİĞ-BİTİĞME, 1.** BİTİĞ’ler formasyonu; yani, “cümle”.”söz inşası”. (*BOL I,-34; V,8; etd 66, 73*). : BUNÇA BİTİĞ-BİTİĞME KÜL-TİĞİN ATISI YOLUĞ-TİĞİN BİTİDİM [bunca cümleleri KÜL-TİĞİN namına YOLUĞ-TİĞİN olarak yazdım] (*alf 174*)
- **BİTİĞ TAŞ, 1.** yazılı taş (*BOL I,3,34, V, 3,8*)
- **BİZ, 1.** biz; 2. -dır (*tka 80; pty 72*)
- **BİĞİ MAĞAN TİKİN, 1.** KÜL-TİĞİN’in görev yeri ismi (*BOL I,28,38*)
- **BİL, 1.** *regnum*, yönetim, belde (*BOL I,10,17*); 2. koşma devletler; AT OY BİL gibi; 3. *common wealth* (TÜRÜK BİL gibi) (*etd 9*)
- **BİLGE AT-OY,1.** *regnum* olarak anavatan (anavatan regnunu)(*BOL III,5*)
- **BİLGE AT UÇUM, 1.** *regnuma* isim veren lider (*BOL V 7,8*)
- **BİLGE ATUŇ UQUQ, 1.** BİL meşhuru (namdarı); 2. İL-ËTİRİŞ QAĞAN’ın maraşalı ve, aynı zamanda, tarih yazarı (*etd 73*)

- **BİLGE-BİLİĞ, 1. ilim** : BOŞ TAŞ YIĞIP BUYAN BİLGE-BİLİĞİĞ AL-QINÇSİZ [statik çekirdek yığmak (inşa etmek) sureti ile, manifestasyon bilimleri divergenssiz hale gelenler]. (*as 47*)
- **BİLGE QAĞAN, 1. BİL hakanı** (*BOL I, 3,10,23,36,37,38; III,11;V,7.*)
- **BİLGE ÖKÜLİ ÇUR, 1. Doğu ismi**: ISUB-URA BİLGR ÖKÜLİ ÇUR [registrasyon beldesi krallık çuru; *kısa ismi*: ÖKÜLİ ÇUR (*etd 75; BOL I, 8; IV, 3,5,6*)
- **BİLGE ÖKÜLÜĞ ER, 1. regnum** namına yönetici (*BOL V,8*)
- **BİLİ ÖG, 1. beldesinin kralı, belde kralı** (*BOL I, 13,14*)
- **BİLTİR, 1. nehir havzası, Hinterland** : URQUN BOLIQİĞ BİLTRİNTE [İrqun Boliq havzasında]. (*BOL III, 18*)
- **BİRİLE, 1. tabi**: TATAR BRİLE OQ-ATI AT-UQUDUM [Tatarlara tabi İskitlerin hadlerini bildirdim (veya, *İskitler ile uzlaştım*)] (*BOL III, I, 19;*). 2. verile, veriliyor (*ayt 113*)
- **BİS BALIQ, 1. beş şehirden** (*siteden*) müteşekkil koşma devlet; kentler topluluğu (devleti) [İçki Türkistan] (*BOL I, 16,19; IV, 5*)
- **BİS SÜNİŞ, 1. beş savaş** (*BOL I, 13*)
- **BİŞ OQUÑ, 1. beş OQ'lar** (yani, 5 tümen asker çıkarabilen OQ'lar) (*BOL I,13,29*)
- **BİŞ TÜMEN SÜ, 1. beş tümen** (50.000'lik ordu) (*BOL I, 13,28,38*)
- **BİŞ TÜRLÜĞ YARUQ ÖÑ, 1. beş türlü spektrum kaynağı** [beş türlü temel spektrum] (*as 141,276*)
- **BOD, 1. şarj. Sanskritçe bodhi** [aydınlanma]. (*alf 201, as 294*)
- **BODI-ÇIT, 1. şarj aşırılığı** [*excess*'i] (yani, ionizasyon şarjı). Sanskritçesi *bodhicitta* [aydınlanma düşüncesi].

Atom ve moleküller normal hallerde ÇIT [aşırılık,fazlalık] halinde (yani, istenilmiyen derecede) BOD taşımazlar.Diğer bir deyim ile, bitaraftırlar. Fakat, birçok hallerde, madde pozitif veya negatif BOD şeklinde bir ÇIT [*excess*] gösterebilmektedir ki, atom ve moleküllerin bu hale çevrilmesine KÜDEN [ionizasyon] denmektedir. Bu ise, bir moleküldeki atomların bir solusiyonda ($\text{NaCl} = \text{Na}^+ + \text{Cl}^-$), veya bir gazdaki atomların bir elektrik alanında ($\text{H}_2 = 2\text{H}^+$) YİNDEM ARIĞ'ının bir WARUQ'udur [sonucudur].

KÜDEN'ler [ionlar] son derece aktiftirler ve, bir elektrik alanında bulunmaları halinde, TAMĞA'sı kendilerinkinin tersi olan BOD-

'lara doğru hareket ederler, çünkü KÜDEN esas itibarı ile elektron kaybeden (yani, pozitif yüklü) veya, kazanan (yani, negatif yüklü) bir atomdur (veya, elementtir). (as 185)

• **BODIMANT ORUN**, 1. şarjsal mevki; yani, *elektrostatik çekim*. (as 222)

• **BODIN**, 1. şarj indığı (subjeksiyonu; yani, tabiat hadiselerinin zorunlu gidişatı), “*fuzion*”, “*fuzional*” demektir. Burda “indik”tan kastedilen aňlam, hafif şimik elementler (yani, şarjlar) arasındaki—ağır element çekirdeği istihsal eden ve ilâveten OT (as 78) açığa çıkartan—nuklear reaksiondur. (as 250) : QUT BUYANLAR İLİĞİNİN QUTLUĞ BODINTA [galaksi merkezinin nuklear fuzionunda] (alf 174). 2. *fuzional* [tasrifi] diller (tka 12,139)

• **BODI-SATAW**, 1. maddeyi teşkil eden parçacıklardan, “*alış-veriş yapan parçacık*” aňlamında, “*kation*” demektir.

Dışarıdan enerji olan bir atom elektron kaybeder (yani, enerji karşılığında elektron satar), enerji verdiği hallerde ise elektron kazanır (yani, enerji karşılığında elektron satın alır). Diğer bir deyim ile, “*alışveriş yapan bir BOD*” sözkonusudur ve, buna göre, BODI-SATAW “*kation*” demektir.

Kationların BİRBİRTİK [individual] hallerini *hidrojen* temsil eder, çünkü bu *ion*’da bir tek subatomik parçacık, proton, bulunmaktır ve, buna göre, BODI-SATAW “*proton*” demektir. (as 32,114)

• **BODI YORIĞLAR**, 1. şarj gradientleri (meyil şarjları), redüksiyon şarjları ki, “anionlar” [negatif şarjlı ionlar] demektir. (as 206)

• **BOLBOL**, 1. oluşma : EDİL BİRME BENGÜ BOL-BOLI [ediverme ebedî olmayı] 2. historia (tarih), olup bitenler, vukuat; ALP-ERİN BOL-BOL UQUSDI [ALP-ERİN vukuatı tavsif etti] (BOL V 4.); TÜRÜK QAN BOLBOLU [Türk hanı tarihi]; (İÇİM sözüne de bakınız) (BOL V,4; alf 150, 174). 3. tarih taşı (BOL I, 9,10,11,21,22, V,3.)

• **BOLIQ**, 1. *status* [bir şeyin bulunduğu yer]: UR-BOLIQ [hüküm yeri](ayt 97); AT-OĞU BOLIQ [hanedan şehri; yani, *başkent*] (BOL I,18).

• **BOLMAQTAQI BARTAĞÇAN**, 1. fizikal mahiyet. Konservasyon kanunları, BOLMAQTAQI BARTAĞÇAN’lar [*physical property*’ler] denilen, bazı ölçülebilir miktarların izole bir fizikal sistem içinde zamana göre değişmediklerini ifade eder. Aslında *ölçülebilir büyüklük* BOŞ

KÖNÜL [statik hal teşekkülü temayülü] şeklindedir ve bu şekle statik hal (yani, ölçülebilirlik) temin eden şey BURQAN BOLU'lardır (realizasyonlardır). BURQAN'lar ise, univerzal (yani, relativ) eralardaki periodik hatırlamalardır; yani, kozmostan simetriktiler [ONTIN SİÑAR'dırlar). Buna göre, şu tarif ortaya çıkar: *Simetri transformasyonlarının devamlı bir grubundaki fizik kamunlarını invariant bırakan her simetri operasyonunda, bir izole veya bozulmamış sistemin—bu sistemin zaman içindeki gelişiminde değişmeyen—ölçülebilir bir BOL-MAQTAQI BARTAGÇAN'ı mevcuttur* (b/maç, c.5, s.34). (as 118)

- **BOLTI, 1.** oldu, tahakkuk, vakıa, Alm. *das Geschehen* (ayt 112)
- **BÖRİ, 1.** kurt (*BOL I, 35*)
- **BÖRİ BİL, 1.** kurt regnumu (*BOL I, 29, 30*)
- **BRAXMA-TADI, 1.** Sanskritçe *brahmadatta* [Brahmā'nın hediyesi], “elementler sistemi” (yani, H'nin hediyeleri) demektir. (as 276)
- **BRAXMI, 1.** Sanskritçe *Brahma* [yaşıyan şeylerin babası]. (as 276)
- **BRAMAN, 1.** ön-varlık, ATAÇ'ki, ATSAÑ TAQŞUT'larında bu deyim “hidrojen” (yani, *ilk element*) manasında kullanılmaktadır.

BRAMAN sözünün Sanskritçede kullanılan şekli “*Brahman*”, ve “*brahma*”dır. Onun *dua* veya *beyan* anlamına geldiği; *yarılma*, *açılma*, *bulaklanma*, *meydana çıkma* anlamına gelen *brh* kökünden doğduğu varsayılmaktadır. (as 30)

- **BU, 1.** bu, işbu, burdaki : BU ALTİÑ [işbu selâhiyetlin] (*pty 65*); 2. harfî tarif) Alm. *der, die, das*): EL BU, ES BU, ESİD [Alm. *höre die Meinung des Volkes*] (*pty 65; tka 76, 77, 81, 88, 89, 90, 91, 94*)
- **BUD, 1.** millet (*BOL I, 10, 19*)
- **BUDA, 1.** separasyon : BUDA-ÖG İYİN ATIM OQ EMÜY ERİGÜY [separasyon felsefesinin “*displacement quantum*”u halinde Tanrıya erişir iken] (*ayb 174*)
- **BUDA AWA-TAN-SAQA, 1.** (vakumdan) separasyonun konverzional olarak identifiye edilen nöbetçileri. Burda SAQA [nöbetçi] sözü, elementler cetvelindeki sıraya göre birinden sonra diğeri gelmek üzere, *yeni element teşekkülünü* ifade eder. (*din 94*)
- **BUDA-ÖG, 1.** separasyon yapan identifikasyon. Fizikte AQAS. (*din 12*)
- **BUDĞIL, 1.** separasyonun hakiki tam değeri; yani, serbest kalan, açığa çıkan enerji; bir ASIĞ teşkil etmek üzere, taşınan enerji ve im-

puls. (*as 118*)

• **BUDUN**, 1. millet, kavim (*BOL I, 9, 10, 11, 13, 14*)

• **BUĞ**, 1. superior [üstte bulunan, üstün olan], *Ahnherr* [ced ÖGE'si]: SİZİM [AS-OZUM] UŞUNQI AT-ALURIM UŞ İNTİM BUĞ A [Tanrı katından majestelik unvanı alarak inmiş olan surerior], ALTI BUĞ-BUUN-QA BƏG ĖRTİM [altı *Ahnherr* neslinin beyi idim], BUĞ ĖSİMKE UR-OQI [*Ahnherr* hakkındaki yazı], TÖRT BULUŇDAQI BUDUNIĞ, QOP, BUĞ QILTİM, UYUĞSSIZ QILTİM [dört`bucaktaki kavmi, evet, super kıldım, özgür kıldım] (*BOL I, 12*), BUĞUN TUR [*superiority*; yani, dinî kurum] (*BOL I, 13; II, 12 alf 174*)

• **BUĞA TURQAN**, 1. kurmay vali, Maverâünnehir garnizonu kumandanı (*BOL III, 5, 6*). *Bak* QAŇİM BUĞA.

• **BUQ [BU-OQ]**, 1. OQ beyi, bey : BUQ UÇU OQ AT UĞUQ [Oq beyinin lider olması (hatırası)], BU-OQ UQUN ONÇ ĖS ÜE [beyinin bu şekilde resmedilmiş olan devesi] (*alf 174*); 2. kurmay subay: BUQ OĞ [yerli halka mahsus (OĞ) kurmay subay] (*BOL III, 6*)

• **BUQARAQ ULUS BUDUN**, 1. Buhara ulusu kavmi (*BOL I, 34; V, 3*)

• **BUQ OĞ**, 1. yerli halka mahsus [OĞ] kurmay subay [BUQ] (*BOL III, 6*)

• **BULUŇ**, 1. “bir şeyden koparılabilen en küçük parça” aılamında “*element*” (H gibi). Karşılaştır: Kırgızca *bul-* (*as 195*); 2. bucak: TÖRT BULUŇ, QOP, YAĞI ĖRMİŞ [dört bucak, evet, düşmanı imiş] (*BOL I, 3*)

• **BURQAN**, 1. buran (döndüren) grup. Bunun aılamı “*burulmadan (kurbtan) doğan fizikal tesir*”dir. Einstein bu kavrama “*gravitasion*” demektedir ve bunu da “*dört dımenzionlu mekân-zaman kurbundan doğan fizikal tesir*” şeklinde tarif etmektedir. (*as 52; din 20, 84*)

• **BU TABİĞAÇ**, 1. Hindukuş [*Paropamisus*] ile Amu Darya arasında bulunan, ve merkezi Belh [*Baktra Zriaspa*] olan Baktria (*BOL V, 5*)

• **BU TÜRÜK BİL [BUDUN]**, 1. işbu Türk Bili (veya, BUDUN'u); 2. BU TÜRÜK BİL [Türkistan ve İdil-Oral] (*BOL II, 16; etd 34, 46, 49, 54*) 3. BU TÜRÜK BUDUN [Türkistan ve İdil Oral milleti] (*BOL II, 15*)

• **BUUMIN QAĞAN**, 1. neslimin hakanı (*BOL I, 3, 4, 5, 6; III, 8*)

• **BUUSIM AL**, 1. egemenlik vergisi (*BOL I, 13, III, 18*)

• **BUUŞIM İL**, 1. Herodotus'un *Budin* dediğı halktır (*BOL I, 16; III, 17*)

• **BUY [BU-OY]**, 1. *dictio* [belirleme], şart; yani, hukuka dayanarak şart tespit etme : OS BUY OY URUQ [konfigurasion (OS) şartlarını tes-

pit etme]; 2. nota :ÖGÜ AP-AQIN UÇ ISIP BUY [krallığı harplerde şö-
ret bulan lider yazdı bu notayı] (*etd 19, ayb 175*)

● **BUYULA BUĞA TURQAN**, 1. *viceroi* [bir beldede hakan namına ha-
reket eden en yüksek makam olan BUĞA TURQAN,](*BOL I,23; II 8*)

● **BUY URIĞU**, 1. hüküm, karar, dekret: İDİZ İL URIĞIN OQ BUY-URU-
ĞU URTUMQA ALTIM OĞ-UŞUĞA ATINIM [İdiz halkı ırkı Oqlarını hük-
müme savaşıarak almış olmamdan dolayı, adım OĞ-UŞU‘dur](*BOL I,33*)

● **BUY-URIQ**, 1. (hukuka dayanarak) şart belirleme; hüküm ve karar
yetkisi; hükümran ırk, “*beylik*” demektir. (*etd 19*) : KÜL-TİĞİN BUY-
URIQININ QUD-OĞURUĞ BİNİP UP-ULUYU TEGDİ [Kül-Tigin BUY-UR-
IQ’ların Qud-Oğurlarına hücum ederek haşmetle değdi];(*BOL I, 28,
30*). 2. bugünkü Bulğarlar (*III, 15, 19*)

● **BUYURIQ**, 1. kumandan : QAĞANI ÖLTİ, BUYURIQI BEĞLERİ, YİME
ÖLTİ [hakanı öldü, kumandan beyleri de öldü] (*ayb 175*)

● **BUYURUQ BĖGLER**, 1. buyuruk, kumandan, âmir beyler (*BOL I,9,23*)

● **BUY-UYULĞAR**, 1. dekret etrafındaki topluluk; 2. Türevi → BUYUL-
ĞAR → BUWULĞAR (*etd 21*) → BULĞAR (Tatarların bir kolu) (*etd 20*)

● **BUZ-AT**, 1. bozguna uğratma atılımı; yani, ordu kumandanları
arasındaki *yeke-yek atlı savaş* (*BOL I, 29,31*)

● **BÜ**, 1. muhteşem (*BOL I, 13,15,29,30,34; II,13; III,4,9,12,15,,19;
IV, 5,6,7*). 2. lâkab (*BOL III, 9; VI, 2*)

● **BÜD**, 1. *representative* (*BOL V,5*)

● **BÜGÜLER QUWRAĞI**, 1. katlamalar (bükülmeler, “*folds*”) fenomeni
ki, “n-dimenzionlu QATUN [*manifold*]” demektir. (*as 185*)

● **BÜKEM**, 1. hamdederim, hamdolsun : CĖRDEKİ BAR ĖRTİĞİME, ĖR-
DİMLİĞİME BÜKEM [yerdeki var oluşuma, erdemliğime hamdolsun].
(*din 89*)

● **BÜKLİ ÇÖL**, 1. Gobi Çölü (*BOL I,3,20*)

● **BÜKLİ ÇÖLÜĞ İL**, 1. Moğollar (*BOL I,3,20*)

● **BÜTGÜ**, 1. olkunma [*formasïon*]; temsil etme, meydana gelme. (*as 202*)

C,Ç

● **ÇAQŞAPIT**, 1. çağrışım yapan; yani, sentripetal [orta noktaya doğ-
ru *umtulan*] kuvvet. Karşılaştır: Türkmençe *çaqılıq* [davet], Tıbaca

çaqpul [sahipsiz, metruk]; yani, *çaqpı* [sahip]; Sanskritçesi *śikṣapa-da* [emir, öğüt]; Tatarca *çaqırmaq* [çağırmaq]. (as 182)

● **ÇAM-BUD-WİP, 1.** elektrik enerjisi [ÇAM] separasïonu [BUD] alanı [WİP]; yani, photoşimik bir sistem olan yerimizin elektrik akıntısı (*flux*'u). Bu prosesi Britannica şöyle açıklıyor: Bir KÜN-BADĖALI (as 230, *photochemical*) sistem güneşten—kimya enerjisi şeklinde—ışık enerjisi depo edebilmekte ve, sonra, ancak KÜN BADĖALI BAR-TUQ halinde tahakkuk etmek üzere, ÇAM şeklinde enerji serbest bırakılabilmektedir. Bu reaksiyon, satalitlere ve OS [uzay] araçlarına güç verilmesi için kullanılan, güneş bataryalarında husule gelmektedir. (as 237)

● **ÇANTRA BUDI, 1.** hacim teşkil edici (yani, planetar) separasïon.

Çanak [kutu, çukurluk], *çandıyu* [şişerek], *çandır* [hacmini kaybetmiş; zayıf, kurumuş], *çanta*, *çan* [tekne; genel, kılıç kabı] sözlerine göre, ÇAN “*hacim*” anlamına gelmektedir. (as 123)

● **ÇEÇEK, 1.** çiçek; **2.** Tatarca *çeçrewik* [sıçratılmış şey, zifos]; yani, *homeomorphik* (ÇEÇÜ-EVİNİ).

Topolojik transformasïona ; yani, iki XUA [topolojik uzay] arasındaki, topolojik mahiyetleri tarif edilmiş olan, uyuma “*homeomorphism*” denmektedir. Bunu, (mütekabil takımlar, yığılmaların mütekabil noktaları olacak şekilde) “*iki XUA'nın iki noktası arasındaki birebir tekabül*” (veya, “bir XUA'nın bir noktasının diğerine sıçraması”) şeklinde de tarif edebiliriz. Eğer XUA ÇEÇEK (homeomorphik XUA) sayısı çok ise, elde olunan şey bir “çiçek” olacaktır ki, Çince'de bu kavram *chin-xua* (*cın-xua*) [altın çiçek] ile, Sanskritçede—*amitābba*'yı (AMITA-ABA'yı) temsil eden—*padma* [kızıl lotus çiçeği] ile temsil edilmektedir. Buırdaki “kızıl” ALTUN (yani, altın) rengidir ve, ALTUN'un diğer bir anlamı olan, “*differentiable*” kavramının ifadesi için kullanılmaktadır. Lotos ise, SUW [su, aynı zamanda, elektromagnetik radiasïon] içinde yetişen (kökü toprağa saplanmamış halde, çamur içinde, bulunan) bir bitkidir ve, bunun için, YİRTİNÇÜ'leri ve ÇEÇEK kavramını en iyi ifade edebilecek bir semboldür. (as 184)

● **ÇIN, 1.** hakikî. (*din 4*)

● **ÇINLAYULI, 1.** hakikî, saf, “*genuine*”. (as 205)

● **ÇİKİR, 1.** girme tacili [*inward acceleration*] (*pbk*, s.21). (as 159)

● **ÇİÇE, 1.** doku [*tissue*]: aynı orijin sahibi (ANÇU) ve aynı fonksiyon

deşarj eden (-LAYU) bir hücre ve hücrelerin hücreler arası maddesi (yani, ANÇULAYU) grubudur. (*as* 273)

• **ÇİK BİL, 1.** Sınır Regnumu, Sümer Regnumu, İran, (*BOL I, 13,35; III, 14, 15,16*)

• **ÇİK BUDUN, 1.** Pers Kavmi (*BOL I, 14; III, 14,16*)

• **ÇİK ÖG, 1.** Pers kralı (*BOL III, 15*)

• **ÇİM-BUD-WİP, 1.** *çimtim-çimtim* (tutam-tutam, azar-azar) akıntı (*çim-tirik*, sümük) siparasionu alanı; yani, *magnetic flux* (akıp giden şey) alanı ki, “*yeri saran geomagnetik alan*” demektir.

BTYÖ 27’ye göre, bu teşekkül—bir insana soğuk çarpması dolayısı ile sümüğünün akması eşönüğünde olduğu gibi—bir YAM [*im-ping*, çarpma] ile ilişkilidir. Yerin sıvık halde olan çekirdeği, yer kabuğuna nispet ile, daha yavaş döndüğünden, metnimizde söz konusu edilen konveksiyonun (yani, ÇİM’in) bu ikisi arasındaki YAM’dan doğmuş olması olasıdır. Diğer taraftan, Norveçli fizikçi K. Birkeland ionosferdeki elektrik yüklü parçacıkların, polar üst atmosfere çarparak, auroraların ve onlar ile zamandaş magnetik akımların (metnimize göre konveksiyonların) gelişmesine sebep olduğu sonucuna varmaktadır. Nitekim, BTYÖ 27 de BALIQ’ları [auroraları] söz konusu etmektedir ve bu hadisenin sebebinin de bir YAM-A-RAÇA olması muhtemeldir. (*as* 188; *din 119*)

• **ÇOĞ, 1.** itekleme (gagalama, ısırma) ki, “*potensialite*” demektir.

Bundan anlaşılması gereken anlam, atomları bir halden diğer bir hale dönüştüren, veya bir yerden diğer bir yere getiren “*tazyik*”tir ki, bu tazyiki meydana getiren şeyler parçacıklara çarpan ışık (KÜN), veya parçacıklardan çıkarak onlara jet etkisi yapan YAĞI’dır.

Doğadaki her şey devamlı olarak enerji kaybettiğinden, YALINLIĞ ÇOĞLUĞ [devamlı bir potensialite] sözkonusudur. Diğer yandan, enerji kaybı (yani, *enthropy*) kitleyi YALANUQ haline eristireceğinden, YALINLIĞ ÇOĞLUĞ, YALANUQ kreasyonunun BAQŞISI’dır. (*as* 88)

• **ÇUĞ, 1.** hâk [*engrave*] etmek. Karşılaştır: Tatarca *çuq* [oymak, kazmak, hâk etmek]; Tıbaca *çuğdun-* [yikanmak]; “*çuğ-*” yuvarlanmak, akmak]; Yakutça *çuğuy* [geri çekilmek]. (*as* 269)

• **ÇUR, 1.** OQ ARA YÜZ lideri (*BOL I,23*); **2.** Terek ırmağının yukarı kısmındaki *Kafkasya kapısı*; **3.** mustahkem mevki (*BOL I,30,36*;

IV,5,6,7)

● ÇUR TİĞİN, 1. ISUB-URA BİKGE ÖKÜLİ ÇUR tarihini yazmak üzere kurulan 5 kişilik heyette QAĞAN temsilcisi (ölümü d.ö.498, BARS yılı) (BOL I, 21; IV, 7; etd 39, 60, 67)

D, Ė

● Ė, 1. evet : ALTI ON ĖSİBİ—Ė, ĖRİKİZ A [ON‘ların vekâletine—evet, sahibiz ya]; 2. ile : Ė ÖGÜÇ UR A [ögüç ile gömüldü] (ayb 175)

● ĖB, 1. “adamakıllı”, “yüce” gibi, elektiv [yüksek derece] ifade eder : ĖB-ĖDİZ [adamakıllı uğraşma; yani, “aksion”, “başarı”]; ĖB-BARIQ [adamakıllı real olan yer; yani, yerleşme]; ĖB-ĖSİS UÇ ĖSİL [adamakıllı hatırlanmakta olan (yani, ölmüş olan) lider (kral)]; OÑ ATİÑ US ĖB-ĖSİL OQ ATADINITİZ [hakikaten (adamakıllı hatırlanan) birer başarılı instans (vucut) olan askerler]; ĖB-ĖSİZİYİD [adamakıllı hatırlatma; yani, “hatırlama meleşği”]; AP-AT ĖB-AT [Allah yüceliğindeki]; ĖB-AT ÖTÜB [yüceliğe geçmek üzere]; ĖB-AT ĖSİNÇ [hazretimizdir]; 2. düzen, düzenli hal; bir şeyi haiz olma : AT ÖK ÖDÜÇ ĖBİ [Rab zaferleri yazısının tertibi]; AT ĖBİÑ UR-ÖK URUS [“nam” halinde (“namı haiz olarak”) defnedilmiş bulunuyor]; ĖB-ĖS UL [ulaşım düzeni; yani, “yazı”]; OÑUT ÖGÜS OÑUNUS ANIT ÖKÜÑ ĖBİÑİZ [saygınlık (ANIT) şerefini haiz (ÖKÜÑ ĖBİÑİZ) hakikî apostel (OÑUT ÖGÜS)]; 3. karargâh : ĖBİ ON KÜN ÖÑRE ÜRKÜP BARMİŞ [karargâhı oñ günlük uzaklığa ürkerek çekilmiş]; ĖBİ ĖDİĞÜ UÇİ-ĖR ANTA ITİM ÖKÜ ĖR KĖLTİ [lider (UÇİ-ĖR) karargâhın (ĖBİ ĖDİĞÜ) oraya doğru yöneldiğine dair (ANTA ITİM) Krallık eri geldi]; BUUŞİM İL OY-OĞ IDIP, ĖBİN ĖRÜ BARDI [Budinler başkentlerini (OY-OĞ) bırakarak karargâhıma vardılar (yani, geldiler)]; ĖB-OÑ ĖMÜ UQ ĖS A [karargâh (yani, perzonel) yönetimi için verilen ders]; ĖBİN BARIQIN [karargâhlarındaki varlıklarını]; ĖBDE ĖRTİ [karargâhta idi; (BOL I, 18; V, 7)]; 4. dativ yapan önek : ĖB-İL [halka]; (ayb 175; BOL I, 18, 19, 31; V, 7)

● ĖB-BARIQ, 1. karargâh ve barınaklar (BOL I, 19, 20)

● ĖB-ĖDİZ, 1. başarı (BOL I, 21, 34); 2. telif, to record (BOL I, 22, 25);

3. hakikî icraat, eylem (BOL I, 23, 25)

● ĖB-ĖDİZÇİ, 1. telif edici [recorder] (BOL I, 25)

- **ĖB-ĖS UL**, 1. yazı (BOL I, 6)
- **ĖÇİM QAĞAN [KŪL BĪLGE QAĞAN]**, 1. amcam hakan (isim!) (BOL I, 8,9,10,11,14,19, 21,26,28,32;V,4)
- **ĖD**, 1. eylem, var etme, yaratma : ĖD AT [yaradan nam; yani, Tanrı]; ĖD AŇ [yaradılış]; ĖD AD [eylem adı]; 2. olan : İÇÜŪNŪL ĖD [sahibi olan]; AT ĖD [atılmış olan]; 3. etme : OZ ĖL AT ĖD [öbür dünyaya geçmiş olanları taziz etme]; 4. *-dır* : UYULUĞUTUŇUÇ UÇ-UÇU ĖD [federativ bir devlet*dir*]; 5. *-rak* : OY ĖSİS ĖD [yazar*arak*]; 6. *-nun* : ĖD-ĖD [kreasiönun]; (ayb 176)
- **ĖD-AT**, 1. yoktan var edici ki, bunun Tŭrŭkçede kullanılan karşılığı *TeŇri*. (din 45, ayb 176)
- **ĖDGŪ**, 1. hatır (BOL I, 10); 2. başarılı vasıf, başarı; feyiz (BOL I, 23, 24); 3. *gony* {bir halden en yakın diğeri bir hale geçebilme} (as 47, 109,119,168,205); 4. *quasi*, benzer (as 104,105); 5. ile (as 167)
- **ĖDGŪN BARMİŞ**, 1. *perfekt* (as 67)
- **ĖDİS**, 1. ders; anıt : ĖBİŇ ĖDİÇ ĖDİS [karargâh perzoneli yetiştirmek için verilen ders]; BĖŇŪK ĖDİS ALTUÇ ĖSİZİS [ebedî anıt kral hatırasınadır]; (ayb 176)
- **ĖDİS OŇ**, 1. Tanrı (Mirşan, 1973, sah.53,—*Almanca kitap*)
- **ĖGİN**, 1. gelişmekte olan tane (yani, ekin), hububat, elde olunan tane, Yunanca *gen* [doğum, soy, cins], Latince *genus* [zŭrriyet, doğum, soy, cins], ve *geno* [istihsal etme, doğurma, müsebbib olma]. BTYÖ 4'e göre "gelişmekte olan madde parçacığı. 2. Latince *gena* [yanak, gözboşluğu, göz]. BTYÖ 4'de bu söz, mecazî olarak, "göz" anlamında da kullanılmaktadır. 3. Güneşin, kitlesinin en büyük kısmını içeren ve enerjisini istihsal eden, iç kısmının hemen üstünde bulunan ve tanelerden teşekkül eden, YÖRŪŇ [konveksion] mıntıkası. Bu anlam bakımından, ĖGİN—fuzionlar ile diğeri element şekillerini meydana getiren—"ekilmiş parçacıkların bulunduğu yer" anlamındadır. (as 150)
- **ĖGSŪMİŞ BUYAN**, 1. eksiklenmiş manifestasiön; —"*kitle defektı*" demektir: bir atomun (elementin) kitlesi ile, onun serbest (bağlantısız) durumdaki BİRBİRTİK [*individual*] komponentlerinin toplamı arasındaki fark. (as 68)
- **ĖL, İL**, 1. halk : ĖL ĖSİS ĖL ĖSİLİS ĖKİZİS [halkını hatırlıyan halkı tarafından da hatırlanır]; (as 176; tka 76,77,78,79,102)

- **ĖLĖT**, 1. gönder (hediye et) : ĖLĖTĖB ĖSĖZÜÇ ALTUÇ ĖLĖG [göndere-rek hatırlatan Krallık Halkı]. (*ayb 176*)
- **ĖLTĖ**, 1. elçi (*tlā*)
- **ĖLĖTĖL**, 1. naklet : ĖLĖTĖLĖM OY [nakletmekte olduğumuz şey (düşünce)]. (*ayb 176*)
- **ĖLÜ ĖS AT**, 1. ehli at; 2. Rusça *loşat* [at] (*tka 102*)
- **ĖM**, 1. konuşma atkında birinci dereceden sahiplik gösteren statik fiil : ÜYÜ ĖM [benimsenerek, sahip çıkarak], ĖSĖ ĖM [benim, *I am*]; Ö-GÜS-ÖGÜS ĖM AT ĖKÜY [elçilik görevi (ÖGÜS-ÖGÜS) yüklenen (yani, halkının Tanrı nezdindeki elçisi olan)]; ĖM ĖSĖL [anlamında olmak üzere]; ĖM USULT AT [*meused > meus* (benim)]; ĖM AT ODUÇ ULU U-SUNUTUZ [ben (ĖM AT) zaferlerin ulu instansıyım] (*tka 6,79,83,101*). 2. İlâhî Zamir: ĖM ÖTÜZÜY [İlâhî Zamire geçer iken]; bu cümle “İlâhî Zamire geçişimi temin için” şeklinde de tercüme olunabilmektedir. (*ayb 176*)
- **ĖM ATĖBĖGLER**, 1. yetkili lordlar (*BOL I,23*)
- **ĖMĖR**, 1. ĖM-ĖR [varlık haline gelmiye erişme]; yani, *yeniden var olma*; eşöñük olarak, ĖMĖR-IR [reinkarnasyon, yeniden vucut bulma]; (*din 48*)
- **ĖMGEK**, 1. cefa (*BOL I,9*)
- **ĖMĖT** [ĖM AT], 1. namına sahip (*pty 92, tka 96*)
- **ĖÑ**, 1. *assimilation*, temessül (*ayt 99*). 2. konuşma atkında 2. dereceden sahiplik göstersen statik fiil (*ayt 99*); “hakkında konuşulan”ı ifade eden, 2.tertipten erken zamir (*tka 76,79,83,84*)
- **ĖÑEYÜ**, 1. *compound* : şimik kuvvetler ile bağlı iki veya daha çok elementten tereküp eden substans’a *compound* [terkip,terkibat] denmektedir (H₂O, CO, CO₂, gibi) ki, bir *compound*’un mahiyetleri onun kurucusu olan elementlerden tamamı ile farklıdır. (*as 221*)
- **ĖÑĖP**, 1. mutasyon yaparak, Afyonkarahisar, Balıkesir, Çankırı *ēñemek* [iyisini seçmek]. (*as 229*)
- **ĖÑREYÜK NOM**, 1. kitle ve enerjinin eşdeğerliliği [*equivalence*] kanunu. (*as 67,69*)
- **ĖR**, 1. erişme, gayesine ulaşma : ĖRÜ-ĖR AT [(fınışe) erişen at; yani, *koşu atı*]; (*ayt 99*) 2. er, erkek, adam: BU UW ĖR US İÇİS [bu mektep adam-olma sahabetini temsil eder]. 3. şahsiyet, asker : ĖR-AT BU

[şahsiyet (asker) olarak].4. erdem, *virtus* : ĖRDİM QUÑ [erdemli bir mezar];ĖR-ĖRDİMİM BİMİZ [erlik şerefi sahibiyiz]; ÖGÜY ĖR-ĖRİNÜY [erdemlik şerefi]; 5. tekillik gösteren partikel; eşöñük olarak, bugünkü Türkçede tekillik gösteren *alır, alırsın, alırım* sözlerindeki *ır* modus suffiksı gibi (*din 46, ayb 176; tka 76, 79, 90, 93; ayt 99*)

• ĖRDİNİ YALINLIĞ, 1. devamlı durum [*steady state*].

Univerzumun herhangi bir yerinde bir *konsentrasion* ve, bundan dolayı, bu yerin dışında kalan mintakada bir *boşluk* usule gelmiş bulunsun. Bu şekildeki bir ÖÑİLERİN BÜYANİ'nda [öncelikli hallerin manifestasionunda] boş kalan bölgeye—hem konsentrasion teşekkül eden yerin merkez kısmından, hem de dış dünyalardan—elementar parçacık ve ışık akımı başlayacaktır. İşte, ĖRDİNİ YALINLIĞ teorisi—maddesi kaybolan univerzal boşluklarda BODI-SATAW bulutları ve yıldızlar teşekkül ederek—univerzumun yoğunluğunun sabit tutulacağını öngörmektedir.

Buna göre, ĖRDİNİ YALINLIĞ kozmolojisi teorisi galaksilerin gittikçe artan dağılmalarının (birbirlerinden uzaklaşmalarının) kâinat mekânının seyrekleşmesine yol açmıyacağını, çünkü bu galaksilerin—intergalaktik mekân içinde devamlı olarak yoktan var edilen maddenin tekâsüfû ile doğan—daha genç galaksilerin işgal edeceğini kabul etmektedir. Buna göre,—yeni malzemenin yoktan var edilme nispeti galaksilerin gözlenen dağılımlarına denk olmak üzere kabul edilir ise—mekândaki galaktik ULUŞ'ların [populasionların] yoğunluğu zaman içinde sabit kalacak, ve bu hal başlangıçsız ve sonsuz olarak devam edecektir. (*as 66, 67; din 11*)

• ĖRDİNİ YALINLIĞ YAÑI, 1. devamlı durum teorisi [*steady state theory*]. Univerzumun aşağı-yukarı aynı şekilde kaldığı teorisi ki, univerzum, aynı zamanda, izotropik ve homogendir de. (*din 26*)

• ĖRİĞ ĖL, 1. özgür halk (*BOL VI, 4*)

• ĖRİN, 1. müdafî, (*BOL I, 22; V, 3, 5, 6*)

• ĖRNGEK, 1. formasion. Çuvaşça *ërenke* [form, tertip, tarz]; *ëril-mek* halinde (1) yaşı büyüyerek çocukluktan çıkıp, gençlik çağına ermek; (2) boyu bir yere yetişmek; (*as 163*)

• ĖRTİS ÖGÜZ, 1. İrtiş Irmağı (*BOL II, 13, 14*)

• ĖRTÜRÜ TÜKETMEK, 1. bir elementin erken çağlardaki (galaksile-

rin meydana çıkışındaki) inşa malzemesi (kurucusu) olacak olan TÜKETMEK [emission], (*ayb 155*)

● **ĖRÜR-BARUR ĖRKLİ**, 1. göç etme serbestisine sahip (*BOL I, 17,30*)

● **ĖRVIŞ**, 1. *consequence* [sonuç]. (*as 202*)

● **ĖS, İS**, 1. can, ruh : ĖS UÇ [canın uçması]; ĖS ĖZİNİS [ruhu takdis etme]; ĖSİ ÖĞİS AŞINÇ [peygamberin canı (cennete) aşmış bulunuyor]; ĖSİN UÇURUL ĖLİTİRİZ [canın uçurularak götürülmesi]; ĖS OŞ OZ [ruhun konfigürasyona geçmesi]; ĖSİN ÖD ĖSİN [ruh (yani, ölüm) çağı]; BUQ OĞUÇ ĖS [beyin tecelli eden ruhu]. 2. hatırlama : ĖSİM URİMİZ İSİWİM [hatıralarımı taşaya yazışım]; OQ İSİLİS ["Oq" diye hatırlananlar; yani, *Oqlar*]; 3. düşünce, istek : ĖL BU, ĖS BU, ĖSİD [halkımın isteklerine (düşüncelerine) itaat et]. 4. tabi olma : ĖSİBİZ-ĖS UÇULUSU [bize tabi krallık]; ĖSİLİM-ĖS [bizim tabi olduğumuz şey; yani, *anayasamız*]; ĖS-TABIĞAÇ QANI QAĞAN [Çin hakanının tabi olduğu hakan]; ĖS-ATA [Ata'ya tabilik]. 5. sahiplik, yetenek : ĖR ĖS [adam olma yeteneği]. 6. isim : UŞ ĖSİS AP-ATA ĖS AT [Majesteleri *Yüce Ata* isimli namdır]. 7. kondisyon : KÜNİM İS [ışık kondisyonu]. 8.

o:ĖSİ ĖM ["o" denenim; İngilizcede *I am*]. 9. kesekçe (*particle*) : ONUL ĖT ĖSİNÇİN ĖS [On-Federasyonu haline getirilmenin yadı]. ĖLÜ ĖS AT [ehlî at]; OZ ĖS [geçişi]; OĞ ĖS [kralın]; UQ-ĖS A [anlaşılmayı mümkün kılan şey; yani, *ders*]. (*ayb 177; ayt 99; tka 76,77,92*)

(● **ĖSİ BİN**, 1. benim (Alm. *ich bin*) (*pty 88, Ėtr 1998, 27*)

● **ĖSİBİZ-ĖS UŞULUSU**, 1. bize tabi liderlik (*etr,90,etr 1998,8,27*)

● **ĖSİ ĖM**, 1. benim (İngl. *I am*) (*tka 84,97,103*)

● **ĖSİKİ QAĞAN**, 1. Çincesi *İ-si-ki Qa-ğan* (*BOL I, 36,37,38*)

● **ĖSİLİK QIZ OĞIL**, 1. nişanlı kız oğul; 2. prenses (*BOL I, 6,10,11*)

● **ĖSİLİM-ĖS**, 1. anayurdumuz sakinleri (*BOL I,6*)

● **ĖSİN ÖC**, 1. yazı (*tka 163*)

● **ĖSİNÜN**, 1. general (*BOL I, 22,34; III, 5,7*)

● **ĖSİS [İSİS]** 1. yadolunan (*tka 77,90,94,95,95*); 2. bir olay karşısında yadolunan; kendi-kendini belli eden; Allah (*ayt 99; din 82*)

● **ĖSİS AYT**, 1. kommentar (*ayt 99*)

● **ĖS-ÖNÜĞ**, 1. *praecedent*, misal : ĖS-ÖNÜĞLİĞ QANTAN KĖLİPEN, ĖSÜ-ĖRE İL ĖTDİ [misal teşkil eden bir kandan gelmek sureti ile, ideal bir halk yarattı]. (*BOL I, 10*)

- **ËS-TABIĞAÇ QANI QAĞAN**, 1. vassal Orta Çin hakanının tabi olduğu hakan (*BOL III,18; I, 20,21*)
- **ËSÜ-ËRE**, 1. ideal (*BOL I, 10*) (ËS-ÖNÜK sözüne bakınız)
- **ËSÜNÜK BATIMI**, 1. güneş batımı /yani, *bati*) (*BOL I,30*)
- **ËT, İT**, 1. etme, olma : İT ËMÜ ËT [impulziv olarak]; AL USU ËT [ayın ederek; yani, *ayın ile*]; İÇÜÜ ËD [sahip olma; yani, *sahiplik*]; 2. kalkındırma : TÜRÜK BUDUNIĞ İYİÇE İTDİ, İYİÇE İGTİ [Türk milletini iyicene kalkındırdı, iyicene eğitti]; ANÇA BUDUN,QOP, İTDİM [bunca boyları, evet, kalkındırdım]. (*ayb 177*)
- **ËT'ÜZ**, 1. [*event, Ereigniss*], hadise, vucuda geliş, vucut, icraat, li-yakat.

Einstein'a göre ËT'ÜZ “*experience*”in [yaşanılan tecrübenin, *Ereignis*’in] diğer kişilerin durumu ile ilgilendirilmiş halidir (yani, herkese ait tecrübedir) ve o, yalnız zamanda değil, mekânda da lokalizedir (Einstein 1960, s.89); yani, mekânın bir noktası ile zaman anının kombinasyonudur. Bu ise, ËT'ÜZ’ün OS-UĞ’da bir *nokta* olması demektir. Diğer bir deyim ile, ËT'ÜZ bir şeyin—her hangi bir UMUĞ-İNAĞ’a [*frame of reference*’e] bağlı olmaksızın—kendi hukuku içinde muamelesi sonucunda doğan şey, bir ÜZ [muamele, *treat*] sonucu olan ËT [kalkınma, icraat]’dir. (*as 68*)

• **ËV-BARQ**, 1. şekillenme (*morfi* hali alma) temin eden mahal [*loculus*], LOCA-ËV [*loculus morphology*] ki, “radiasyon kuşakları” da denilen, “Van Allen Kuşakları” demektir: yerin magnetik alanı tarafından yakalanmış ve tacillendirilmiş olan yüksek enerjili elektron ve protonların—ekvator üzerinde azamî kalınlıkta olmak ve kutuplar üzerinde bulunmamak üzere, kabuk (veya YAPURĞAQ) şeklinde bir kesit ile yerin büyük bir kısmını örten (kutupları açıkta bırakan)—yerin her iki tarafında ikişerden dört radiasyon kuşağı.

Burdaki ËV [*morphy*] kavramının aîlamı yerimizin teşekkülü, görünür [KÖGÜZ] hal almasıdır. İşte, ËV-BARQ yerimizin meydana çıkmasını temin eden yerdir, çünkü burda güneşten gelen YËK-İÇKEK-’ler, proton haline çevrilerek (eksiltilerek !) yerimize maledilmekte, yerimiz, 4 ËV-BARQ’ı sayesinde, güneşten akarak gelen *gıdayı* hazmedebilmektedir. (*as 189; din 120*)

• **ËZ**, 1. dağılmak, çözülmek, varlığını (kendini) kaybetmek. Bunun

fizikî aîlamı “bir yerden (ësöñük olarak, bir yıldızdan) diğeri bir yere enerji (madde ve momentum) “*transfer*”idir; (*din 74*). 2. ezgi [kutsal, kutlu] : ÊZ-AT ÊSÜY [mukaddesatı düşünme; yani, *dua*]; ÊZİS ÊL UÇUÑUZ [mukaddes halk lideri]; ÊZİÇ ÊSİB ATAB [kutlu sayılan yön]; ÊZİLİĞ ÖTÜR [mukaddes öldürölme]; ÊZİZ UÇ [kutsal lider]; OQUŞU-ÑUPULT ÊSİÑİR ÊZİSİK UQUSUÑUÇ [alfabe denilen kutlu harfler]. (*ayb 178*)

- ÊZ AT ÊSÜY [OMUĞ], 1. dua (*ayt 99*)

E

- EKSÜBİ, 1. Sanskritçe *aksobhya* [sarsılmaz, sakin, hareketsiz, ileri-geri gitmiyen; bulanık olmuyan, açık]; 2. 5 yüce Buddha’nın adı. 3. Türkçe karşılığı ÖÑ [real, öncelikli]. (*as 123*)

- elektrik dipol radiasionu, 1. ÖDLEYÜR hareketi dolayısı ile, *oskil-lasion* [depreşme] yapan bir elektrik dipol (yani, elektron ve proton) tarafından gönderilen radiasion. (*as 65*)

- ÊS-ÖÑÜĞ, 1. misal : ÊS-ÖÑÜĞLİĞ QANTAN KÊLİPEN, ÊSÜ-ÊRE ÊL ÊT-Dİ [*ësöñük* (misal) teşkil eden bir kandan gelerek, ideal bir halk yarat-tı]. (*BOL I, 10*)

- ÊSİS, İSİS, 1. sahipik yetenek (*tka 95; din 75, 77, 79, 81*). 2. Tanrı (*pty 75, 81*)

- ÊSÜ-ÊRE, 1. ideal (ÊS-ÖÑÜĞ sözüne bakınız)

F, G

- GANDA-XAST, 1. Sanskritçe *gandha-hasti* [koku sürmüş fil, kokan fil]. “NOM statîğini temin eden şey ise, GANDA-XAST isimli *yeniler grubu* hallerindeki ditişilmedir” (*as 264-265*) cümlesinden ve ATSAÑ’-ın “zaman reverzionu gidirilmesinin ardından gelen GANDA-XAST” şeklindeki açıklamasından, bu deyim’in “*bir yıldızda teşekkül eden kitle defektinin dışarı atılması*” aîlamında kullanıldığı aîlaşıyor. Nitekim, Sanskritçe metinlerde GANDA-XAST’in bir BODI-SATAW ismi olarak gözükmüş, 16 BODI-SATAW’dan biri (yani, elementler sisteminin, hidrojenden sonra gelen ve 16’lık gruplar teşkil eden elementlerden biri, *as 8*) olarak tavsif edilmesi ve ona tün-ortasının BO-

DI-SATAW'ı; yani, *tünyaq balqış* [küzey aydınlığı] denmesi de bu anlamı teyit etmektedir.

Türkçede file (*hasır* ya) YAÑALIQ [yenilik] denmiş bulunuluyor. Buna göre, GANDA-XAST deyimi YAÑALAR QANI deyiminin tercümesi olarak ortaya çıkmış olabilir. (*as 124,264-265*)

Ğ,H,X

- **XA, 1.** ait olduğu sistemin içinde kalan (ësöñük olarak, *güneş sisteme ait*);sistematik, *habeo*. Bak: Moğolca *xaalt* [XA-ALT, örtülü yer, örtü, perde, sed, mania]; Tıbaca *xaağlığ* [kapalı], *xaacı* [pencere, kenar]; Fince *haamu* [çerçeve, şekil]; Japonca *ha* [dış, kenar]; Latince *habitus, habito, habeo*; Çince *chia* [şartlı]; Yunanca *kho* [tahsis edilmiş];Çuvaşça *xawal* [güç,hayat enerjisi], *xawalla* [vadetmek].(*as 151*)
- **XUA [QUA], 1.** kuvvetler (*an 1985, s.102*); **2.**bir LIN-XUA'yı [XUA'lanmayı, m-katlı olarak uzanan XUA'yı] teşkil eden XUA [çok çeşitlilik (katlılık); türlü kuvvetler yığını]; yani, bir yıldızın türlü katlarında (*as 140*) teşekkül ederek, ve, sonra ondan uzaklaşarak, başka bir yerde (ësöñük olarak, yıldızlar arasında veya Van Allen kuşaklarında) toplanan elementar parçacıklar (elektron, neutrino vb) ve elementler (H, He, N, vb); **3.** topolojik uzay; yani, LIN-XUA.

XUA'ların, “parçacık” anlamına rağmen, “kuvvet” anlamını dile getirmeleri $d(mv)/dt = Q$ [kuvvet] ifadesinin gereğidir.Yani, bunlar bir yıldızdan bir kuvvet etkisinde kalarak uzaklaşmışlardır (*as 36, 101, 183-185; as 193; din 121*)

- **XUA-ÇEÇEK, 1.** homeomorphic [sıçramış halde, *as 184*] olarak çok çeşitli elementler. Buna karşılık, LIN-XUA ÇEÇEKLER (*as 36-37*) teşekküllerini tamamlamış XUA'lardan husule gelen zifoslardır. (*as 193*).
- 2.** homeomorphic kuvvet (yani, *graviton*); yıldızlar arası gaz ve tozlara verilen isimdir (*as 185*): kuvvet zifosu, kuvvet homeomorphizmi; kuvvetin topolojik transformasyonu. (*as 275*)

I

- **I, 1.** mekân, bir şeyin içinde bulunduğu bütün, genel : I-İĞAÇ [mekân-ağacı (yani, *tenzor*) invariantsı]; ÖÑREKİ İR OYUĞUR UÇ TEGİRİP,

I-BAR AQIN USUDIMIZ [öndeki erleri olan uca değdirip, genel akın yaparak hakimiyet tesis ettik]; I AÑ ĖS [genel añlamda olmak üzere, av hayvanı yakalama (tasfiri)]; I-QAĞAN [genel hakan]. (*ayb* 178).

2. -I, -U, nispet artikeli: ÖGÜZ AŞU ĖL [deniz aşu halk] (*tka* 94)

- -I A, 1. *vokativus praesentis* artikeli (*tka* 87)
- -I AT, 1. nispet artikeli (*tka* 89)
- -I ATL, 1. nispet artikeli (*tka* 91)
- ID, 1. gönderme : ARIQİŞ IDMAZ TĖYİN SÜLEDİM [“vergi göndermiyor”, diyerek, ordu sürdüm]. (*ayb* 178)
- IDMAZ, 1. göndermez: ARIQİŞ IDMAZ [mal göndermez] (*BOL I, 13*)
- IDUQ, 1. feyizli (*alf* 118)
- IDUQ AT, 1. Amu Darya [*Oqsos*] (*BOL I, 13*)
- IDUQ BAŞ, 1. Amu Darya başı; 2. verimli topraklar başlangıcı; İdil-Qama-Aq İdil yarım dairesi havzasından ibaret olan, bu topraklar, tünortasında Tayga ile çevrilmek sureti ile, emniyet içinde bulunmakta ve buradan başlayan geniş yapraklı ormanlarda ve İTİZ’in münbit topraklarında yaşıyan halk künortasının zenginliklerinden emniyet içinde yararlanabilmektedir. Buna göre, IDUQ sözü “*emniyet içinde bereket*” ve “*kutsal*” anlamlarını kazanmış ve Türukler, çok daha sonraları, Baykal Gölü berisinde kurdukları devlete IDUQ ÖTÜKİN YİŞ demiş bulunuyorlar. (*BOL I, 13, 18; III, 4, 14*)
- IDUQ ÖTÜKİN YİŞ, 1. Feyizli Geçerli Konstitüsiön (*BOL Iü 10*)
- IDUQ OĞUL, 1. ayrı konfigurasion (*BOK III, 11*)
- IDUQ YİR-SUB, 1. saik yer-su (*BOL I, 19*)
- IĞAR İLLİĞ, 1. Tanrı halkı (*BOL I, 12*)
- IĞAR QAĞANLIĞ, 2. Tanrı hakanlığı (*BOL I, 12*)
- IĞAR OĞLINİİZ, 1. Tanrı vekilliği (*BOL I, 34*)
- I-QAĞAN, 1. ÖTÜKİN YİŞ, UÇUGUY YİŞ ve BİŞ BALIQ hakanı (*BOL I, 36, 37, 38*)
- IQI YAĞUN, 1. “ÖKÜGİMİN YİŞ” denilen, Oral Dağı Kırğızları cihe-ti (*ayt, 114; BOL I, 19*)
- ILİĞ, 1. bir kimsenin yaptığı işlerin tasvipçisi; ılık bakan; rahîm [merhamet]; hamî; eşönük olarak, İL ILİĞİM ÖTÜKİN YİŞ [halk hamisi (rahimi) Geçerli Konstitüsiön], İKİN-ARA ILİĞİM [Maveraünnehirdeki hamim]. (*din* 89)

- **İNANÇU**, 1. teveccüh, iltizam, saygı, *favour* : ALTMIS-İL BUYURUQ BAŞI İNANÇU BUĞA TURQAN [60 halk (memleket) buyuruğunun başı sevilen Buğa Turqan]. Tümenlikçe *ınaw* [sevmek], *maq* [dost, dostluk] (*din 89; BOL III,5*)
- **İNÇA İLİĞ TÖRÜĞ**, 1. *subjeksional* anayasa (*BOL I, 8*)
- **INDIQTIW**, 1. boyunduruk altına alma, *subjeksion* (*etd 21; BOL I, 8*)
- **İRĞAQ**, 1. kombinasyon [dügümlenme, iltisak, bağlanms]. Karşılaştır: Tatarca *ırğaq* [kanca, çengel]; Kırgızca *ırğaq* [takt, ifade]. (*as 228*)
- **ISI**, 1. taş üzerine yazı yazma; registrasyon : ĖSİM URIMIZ ISIWİM [düşüncelerimi *stele*'ye yazışım]; ÜÇ OTUZ BOLIĞ ISIDI USUN [27 şehrin registre olduğu stratejik yer]; ISUB-URA ATIM OĞIN TURQAN [dinastinin registre sancak valisi]; ISUB-ÖK [(Türük Bil'e) registre kral]. (*ayb 178*)
- **ISUB-URA BİLGE ÖKÜLİ ÇUR**, 1. registrasyon belgesi krallık ÇUR'u (*BOL IV,3,5*)
- **İŞİ**, 1. siper : İŞİ ÖZ-İÇİS BOLU [cennet siperinde olabilir]. (*atb 178*)
- **IT**, 1. olma : BİTİDİM ITİM [yazmış olan]; 2. tayin etme : ÖZİMİN ÖNRE BİÑA BAŞI ITİ [kendimi tümgeneral tayin ederek]. (*ayb 178*)

İ

- **İÇ**, 1. sahiplik : İÇ AW UÇ ÜEW [onun sahip olduğu liderlik devesi]; İÇÜÜ ĖT ĖDİÑİPİT [sahiplik belgesi]; 2. hüküm, hakimiyet: İÇÜ OĞ OY OZUS [hükmüne gireceğimiz duruma (yani, Tanrıya) geçiş]; İÇÜ OY OZUS US [hükmüne girmek üzere geçilen Us (yani, Tanrı)]; İÇÜM A-PAM [hükmüne gireceğim Allah]; İS İÇİLİNTİM [ruhların tabi oldukları hakimiyete girdim]; 3. temsil etme : ĖR ĖS İÇİS [er olma sehabetini temsil eder]; 4. dahilî, iç : İÇRE UŞSUZ, TİŞRA ATUNSIZ [içte idaresiz, dışta namsız]; TÜRGİS İL İÇİN [Türgis halkına dahil]; 5. mensup : Ö-KÜÇ QIYĞAN İÇREKİ [keder, QIYĞAN mensubu içindir]; QUTLUĞ İÇİ-GİSİ BUN [QUTLUĞ mensubuyum]. (*ayb 178*)
- **İÇ-ĖSİS**, 1. tabiiyet sahibi [*Herr der Abhängigkeit*]; yani, QARA YİR [kara yer, kara delik, kara boşluk]. (*din 75*)

- İÇTİRTİ SOLA, 1. hacim küresi (*as 162,163*), müdahil küre (*as 202*)
- İÇÜ APA, İÇÜÜM APAM, 1. hükmüne tabi olacağımız yere (yani, cennete) Götürücü; AL-APA [kişi canını (cennete) alan, Götürücü]; Allah [AL ilâh]. AL-İSİS [canları kendine alan İSİS]; UB-OZ [öbür-dün-yaya geçişin yüce mercü]; SİZ [Canab-ı Hak]. (*din 5,89*)
- İÇÜY OZ [OZU İÇÜY], 1. öbür dünyaya geçme yetkilisi [öbür dünyaya geçiş hakimi] (Homere göre Zeus) (*ap 26*)
- İLİG, 1. merkez (çekirdek), müstenidat (temel, ana şekil), “process” (EMGEDGÜ, BARTUQ). (*as 202*)
- İLİG QAN, 1. merkez grubu, temel grup ki, “galaksi merkezi” anlamındadır; yani, QUT BUYANLAR İLİĞİ demektir. (*din 26,27*)
- İNÇE, 1. absorbsion [emme]; 2. Mössbauer tesiri; 3. inert [eylemsiz, atıl, uyuşuk]; 3. bulunduğu halde (yani, şu şekilde, şöyle); (*as 113, 230*)
- İNÇKE KİYE SUW QIDIĞI, 1. ince (çok dar) halde *koherent* (birbirine bağımlı) elektromagnetik radiasion ini (oyuğu; yani, molekülü) ki, *maser* (ve *laser*) demektir. “Maserden çıkan (emission yapan) *koherent*, güçlü ve İKİSİZ [monochromatic] SUW’un dar haldeki ışını” demek olan İNÇKE KİYE SUW’ya DİYAN da denmektedir; (*as 112*)
- İNİ, 1. küçük erkek kardeş : TÖRT İNİLİGÜ ERTİMİZ [4 oğul-kardeş idik]; 2. sulh : İNİLİG BÖRÜ UÇA BARIŞ [sulh kurdu bayrağı ile varış]; 3. mümessil : İNİSİ OYIN BİLMEZ ERTİ, OĞLI QANIN BİLMEZ ERTİ [mümessil slâhiyetini bilmez, vekil müvekkilini tanımaz olmuştı]. (*ayb 179*)
- İNÜ, İNİW, 1. temsil etme : ERDİM İÇİN, ONA-OÑ İNÜ-İNİÑİM AS OZA [erdemlik muhtevam, kozmosta müteşekkil halde (yani, kozmosun ilk yaradılışı esnasındaki halde) beni temsil etmek üzere, asümana geçerken]. (*ayb 179*)
- İT, 1. impuls, itiliş : KÜÇÜĞİN İT [impuls gücü]; İT EŞİZ [impuls dini]; İT ÖG [impuls bilinci]; AQ İT (yani, nehir) İRİM İL [nehir havzasında bulunan erlerime mensup halk]; İTİ AT EŞİTİT BUQ [impulsu nam yaparak duyulan bey]; ÜÇ İTİGSİZLER [3 impulsuzlar]; 2. köpek : İT ÖKÜŞ, ÖKÜL TODIN İNİSİ [İt yılında (yani, d.ö.514’de) ölen ÖKÜL TODI’nın (yani, Ökül Tigin’in) inisi]. (*ayb 179*)
- İTİGSİZ, 1. impulsuz, yani, Qdt [bir kuvvetin zaman fasılası ile

çarpımı] halinde değil, *mv* [kitle çarpı hız] halinde bulunan şeyler. Bundan anlaşılması gereken anlam ÜÇ İTİGSİZ [üç *quqrk*]’dır. Buna ÜÇ ÊRDİNİ QUT [üç değişmiyen durum] ve ÜÇ ÊRDİNİ ÖD [üç durum kondisyonu] da denmektedir. Ancak, sayıları 3 olan şeyler yalnız 3 *quarktan* ibaret değildir : ÜÇ OĞUŞ [üç substans; yani, proton, neutron ve elektron] da sözkonusudur. Bu sonunculara ÜÇ NOM veya ÜÇ ÖDKİ ALQU NOM [üç kondisyonadaki univerzal *nom*] da denmektedir.

Sanskritçe *asamskrta* [*noh-active, passive; laisserfaire; spontaneous; natural; uncaused, not subject to cause, condition or dependence; transcendental, not in time, unchanging, eternal, inactive and free from the passions or senses; non-phenomenal; also intp. as nirvāna, dharma-nature, reality and dharmadhatu*] (*ayb 152*)

- İTİZ, 1. iteklenen alan. QAMA Irmağının çok geniş olan *subasar* alanında kum tepelikleri oluşmakta ve buna İTİZ [yerinden oynuyan kum yığını] denmektedir. İTİZ BAŞI [Qamanın İdile döküldüğü alan] bu İTİZ alanının yukarısında kalan Qama Biltiri olabileceği gibi, bu *biltirde* [havzada] bulunan bir kent de olabilir (*tka 109110, 113, 166*),
- İT-ÖKÜ, 1. Rabbanî impuls (*tka 165*)

İ

- İB-İS BOLIQ, 1. üniversite; 2. ateş-evi sitesi (*BOLI, 16, 17*)
- İÇİM, ÊÇİM, 1. abiyim : KÜLÜG TUTUQ İÇİM [KÜLÜG isimli abiyim]; 2. amcam : ÊÇİM QAĞAN UÇA-BARDI BAŞLAYU, QIRQIZ QAĞA-NIĞ BOLBOL TİKTİM [amcam hakanın uça-varmasından başlamak üzere, QIRQIZ hakanlarına mahsus tarih (tespiti) taşı diktim]. (*ayb 179*)
- İDİ-İGE [İD-İG, İDİG], 1. induktif magnetizm ki, “elektromagnetik induksiyon” demektir: magnetik akımı enine kesecek şekilde, bir İR-İNÇ’in [iletkenin, *conductor*’un] magnetik alanda hareketi; veya, bir İRİNÇ işlemeine BASIDILMIŞ [basılmış, dışlendirilmiş, *impression* yapılmış] olan magnetik akımdaki değişiklik yolu ile elektromotiv kuvvet istihsalı. (*as 191*)
- İDİŞ, 1. induksiyon: elektrik ve magnetik mahiyetli bir objenin, yakınında bulunan diğer bir objede—bu obje ile doğrudan doğruya temas halinde bulunmaksızın—aynı mahiyetleri istihsal etmesi (*as 94*).

- **İĞ, 1.** *igilik* [Tatarca, feyzü-fayda, mürüvvət, *benefit*]; 2. kültür; 3. magnetizm; 4. *ığaşmaq* halinde “bir işi başkasının üzerine atmıya çalışmak” (DS=derleme sözlüğü, T.D.K.); (*as 113*)
- **İK, ĖK, 1.** çift, dual : TÖRT ÖK İK [dört gök dualitesi]; BU OĞ İK [işbu insan dualitesi]; İK AT OY İL [dual kişi]; İT ĖMÜ ĖT İK ĖD [impulziv olarak duallenmek sureti ile]; OŞ İK [dual halde konfigurasion]; 2. şereflenme : OQ İK ÖZÜÜN [Oq şerefi sahibi olan (yani, Oqlardan ibaret olan)]; İKİ ÖZÜP OQUÑ [şeref sahibi Oqların]; 3. *iken, iyin*, demektir, -dir : OQ UÇU İKEN [Oq şerefi demektir]. (*ayb 179*)
- **İKİSİZ, 1.** *monochromatic* [ışığın bir tek renk kalitesini ihtiva eden; tek renkli]: SUW’un son derece küçük bir dalga uzunlukları sınıfını (rengini) veya QOĞ’ların [parçacıkların] son derece küçük enerji sınıfını ihtiva eden (*as 113*).
- **İKİNTİ ADA, 1.** ikinci radiasion. AZMIŞLAR [hakikî olmuyanlar, yozlaşmış olanlar, değerinden kaybetmiş olanlar, yoldan çıkmış olanlar, nesli sahih olmuyanlar, *spurious*’lar] da denilen bu radiasionlar, yer atmosferine çarpan hakiki ışınlardan teşekkül eden, AZMIŞ ışınlara verilen isimdir [*shover of spurious secondary rays*]. Bunlara “*kozmetik ışın sağanağı*” da denmektedir. Bu ise, tek bir kozmik ışının sebep olduğu, aşağıya yönelik bir miktar ionlanmış parçacığın—refakatçı *photon*’lar ile beraber veya onlarsız olarak—aynı anda gözükmesi hadisesidir. Elektron ve pozitron çifti meydana getiren kozmik ışın sağnağına “*kaskade sağanağı*” da denmektedir. (*as 169*)
- **İL, 1.** halk (*tka 105, 163* vb)
- **İLMEN Gölü, 1.** Fin Körfezi güneyinde bir göl (*tka 105, 106, 108*)
- **İP, 1.** için : İL-İP QUT BOLZUN [halk için kut olsun]. (*ayb 179*)
- **İR, 1.** bak : ĖR
- **İS, 1.** bak : ĖS
- **İSİS, 1.** bir olay karşısında yadolanın; kendi-kendini belli eden (*Offenbarung*); sahip (*Herr*). (*din 82*)
- **İŞ, 1.** magnetik alanda bulunan bir elektronun alanın kuvvet çizgileri etrafında yaptığı spiral hareket. Bu hareketin yönü bir sandalı yürüten küreklerin uzayda çizdiği çizgiye benzemektedir (*din 76*). 2. can (Başkirtstan yazıtı, d.ö.3-2. yüz yıl). (*etd 13, tka 163*)
- **İSİS, 1.** bir vak’a [ĖT’ÜZ] karşısında yadolanın; iman [İSİĞ] edilen;

yani, *kendi-kendini belli eden. (din 5)*

● **İT, 1.** kalkınma, icraat : TÜRÜK BUDUNIĞ İYİÇE İTDİ, İYİÇE İGTİ [Türk milletini iyicene kalkındırdı, iyicene eğitti]. (*ayb 179*)

J,K

● **KĒLİ-BARİ [BAR-KĒL], 1.** gerçekleşen tendens, fakülte; yenilenme [*novation*], bir halden diğer bir hale geçme; bir element haline gelmiş iken (proton ilâvesi ile) yeni bir element haline gelme; yani, elementlerin, hidrojenden başlayarak, birbiri ardundan teşekkül sistemi. Sanskritçe *karma* [aksiyon, müessir eylem, individuasyon kanunu] (*as 164; din 130*).

● **KİN, 1.** eşetalojik [sonradan gelecek olan]; 2. gelecek zaman (istikbal); 3. Tatarca *keyin* [sonra] (*as 244*).

● **KİRSİZ-TINLIĞSIZ YİR, 1.** girmesiz [*coexistent*] halde gayi-keyfi (yani, ionize) mıntıka, “*ionosphere*” demektir.

Elektron fazlalığı ve noksanlığı (yani, bir atomun—ana kuruluşu içine girmemiş olan—elektron veya elektronlar ile beraber bulunması) dolayısı ile, şarjlı halde bulunan atom veyahut moleküle KÜDEN (ion) denmektedir. Böyle parçacıklardan teşekkül eden *ionosphere* yerden itibaren 55 km’de başlamakta ve yerin 6.370 km’lik yarıçapının birkaç misline kadar devam etmektedir (*as 190*).

● **KİRTGÜNÇ, 1.** giriş elementi, her KÖDÜĞ’ün [kütüğün] başında bulunan SİM [*asil*] element. Bunlardan SÜZÜK (yani, saf) KİRTGÜNÇ’ler—H, He, Ne, Ar, Kr, Xe, ve Rn’den ibaret—asil gazlardır (*as 65*).

Belirli bir kanunî valensler grubunun ilk unsuru. Ėsöñük olarak, He, Li, Be, B, C, N, O, F grubunun KİRTGÜNÇ’i He elementidir.

Metin *din 93*’de, elektromagnetik radiasyonların ilk önce teşkil ettikleri diffraksiyonun (yani, kozmik ışınların) bir KİRTGÜNÇ olduğu söyleniyor ve “o çağda ancak bu var idi” deniliyor. (*din 93*). 2. idrak : YÜREKİMTE İÇTİN BARMİŞ KİRTGÜNÇİM ÖZE [yüreğime içten gelen idrakım ile]. (*as 75, 76*)

● **KİRTÜ, 1.** girtme, girdirme; yani bir “derece” teşkil etme; beraber-tesir; müdahale; Ėsöñük olarak, bir atom çekirdeğine neutron girtmek sureti ile, yeni bir atom çeşidi elde etme; YOL KİRTÜ [mertebelilik,

bir şeye mertebe (derece) girtme]; (*ayb 152*)

● **KİYE**, 1. *coherence* [bağımlılık]: (1) aralarında *interference* [beraber tesir] EB-EDİZ'leri (effektleri) meydana gelebilecek şekilde, iki veya daha çok dalga KÖNÜL'leri [fazları] arasında USUN-ÖDÜN [*correlation*] bulunması; (2) bir BADIRA [synchrotron]'daki parçacıkların gösterdikleri karakteristik halde olduğu gibi, ahenkli hareket mahiyeti (*as 113*).

● **KÖDÜĞ**, 1. kütük; Latince *codex* veya *caudex* [ağaç kütüğü], *cōda* veya *cauda* [kuyruk, takıntı]; BTYÖ 24'de ise *codicārius* [aynı bir kütüğe mensup olma] anlamında kullanılmaktadır; çünkü He atomu ile, onun yanmasından teşekkül eden C ve O atomları, elementlerin periyodik sistemindeki aynı bir kütüğte bulunmaktadırlar. Tıbaca *ködege* [vucuttaki yumşak yumru, şiş]; Kırgızca *ködöo* [hastalıklı şiş, kabarcık] (*as 166*).

● **KÖGÜZ EĞİN**, 1. *co-gnōscō* [gözüken, kendini gösteren, idrak olunan, tanımlanmış bulunan] EĞİN [madde tanecigi] ki, “idrak tanecigi” veya “*co-gnōscō genero*” [idrak temin eden şey] şeklinde, “göz” anlamında da kullanılabilir.

BTYÖ univerzumun teşekkül safhalarını insan vücudundaki uzuvlara göre anlatmak istemekte ve, buna göre, **KÖGÜZ EĞİN** deyimini hem “göz”, hem de “teşekkül eden madde taneleri” anlamında kullanmaktadır (*as 147*).

2. mafsallı tanecik. Tatarca *kögen* “mafsal, menteşe, mandal”, Burda söz konusu olan “mafsal” kavramının en güzel örneğini, her yöne kolaylık ile dönebilen, gözlerimiz oluşturmaktadır (*din 22*).

● **KÖK QALIQ**, 1. gökte kalan (ikamet eden) şeyler; Çince *hsü-k'ung* [şekilsiz ve maddesiz ve mukavemetsiz şeyler] (*ayb 153*); 2. yıldızlar arasındaki gaz ve tozlar; 3. güneşin *photospher* tabakası (*as 151, din 78*)

● **KÖK-TİTİĞ**, 1. gökte ditilmiş olan şey: **Li**, **Be**, **B** gibi, ULUĞ-TAMU elementlerinin—teşekkül yeri olan yıldızlarda pratik olarak bulunmamalarına karşılık (*as 10*)—kozmetik ışınlarda bulundukları görülmekte ve, buna göre, bunların ışınlar bize gelirken (yani, gökte) istihsal edildikleri anlaşılmaktadır. (*as 269*)

● **KÖNİ**, 1. konvensiyonel. Tatarca *königilmiş* [alışıl gelmiş]; 2. koni. Karşılaştır: Başkırtça *könek* [kısrakları sağlamak için kullanılan, deri-

den yapılmış burunlu kova (yani, koni)] (*as 163*).

• **KÖNÜL**, 1. mevcut olma (husule gelme, teşekkül) temayülü. Ėsö-
nük olarak, subatomik seviyede maddenin *dalga* halinde iken *parça-
cık* haline geçmek istemesi; AMUĞA-AYUSİ; 2. instabilite; 3. değişim
safhası (bir periodun kesirli kısmı, v.b.g.); devamlı değişken [*conti-
nuous variable*]; 4. kabule şayan enerji miktarı; yani, *discret* [ayrı] e-
nerji paketi (diğer bir deyim ile, *photon*); 5. ruh; 6. TİL-KÖNÜL halin-
de “*prensip*”; (*as 113, din 96*)

• **KÖNÜLLÜĞ SUW**, 1. temayüllü (ruhî) elektromagnetik radiasyon.
(*din 96*)

• **KÖSEMEK**, 1. köse hale getirmek, tarlaları—yabancı otlardan temiz-
lemek üzere—yakmak ki, “*fusion husulu getirme*” demektir. (*as 262*)

• **KÖYPEÑ ÜY**, 1. mabet : TOYLASQAN ĖSÜSİM AÑİS TURUĞUNUN
KÖYPEÑ ÜYÜKÜZ [mukaddes ĖSÜS’ün (Allahın) anıldığı mabet]. (*ayb 73*)

• **KÖZ**, 1. model; 2. göz (*din 22*).

• **KÜDEN**, 1. “birleşmek üzere kovalıyan”, veya “zıfı”, “evlenme”
añlamında “*ion*” demektir ve ionu şöyle tarif edebiliriz: pozitif veya
negativ elektrik şarjı taşıyan bir atom veya atomlar grubu (*as 185-
186*); (*as 211*).

• **KÜN BADĞALI BARTUQ**, 1. ışık kimyali reaksiyon [*photochemical
reaction*]: görünür ışık, ultraviolet veya infrakızıl radiasyon emilmesi
ile başlayan kimyevi reaksiyon (*as 230*).

• **KÜN ÇOĞI**, 1. ışık iteklemesi (gagalaması, ısırması) ki, ışık veya
diğer SUW’lar tarafından uygulanan, “*radiation basıncı*”, demektir.

Bu basınç parçacıkların aydınlanan yüzüne tabi olduğundan,
buna karşılık, bu parçacığa tesir eden çekim kuvveti, parçacık çapı-
nın küçülmesi halinde, aydınlanan yüze nispet ile, daha çabuk azala-
cağından, belirli bir *kritik çap* altında kalan parçacıklarda KÜN ÇOĞI,
çekim kuvvetine nispet ile, daha üstün bir durumda olacaktır ve, bu-
na göre, böyle parçacıklar ışığı gönderen kaynak tarafından püskür-
tülürler. Ancak, basıncın tahakkuk edebilmesi için, parçacığın çapı
ışığın kırılabilceğı büyüklükte bir engel teşkil etmelidir, aksi halde
ışık parçacık üzerinde hiçbir basınç yapamaz.

Bu iki şart (yani, parçacığın küçük olması ve, buna rağmen,
ışığı yansıtabilmesi) protogalaksilerin kuruluş başlangıcında en iyi

şekilde temin olunmuş haldedir. Birinciden, bu başlangıçta ışık AQAŞ halindedir. Yani, ışık kaynakları yoktur, veya, çok-çok uzaktadırlar ve, buna göre, bu merkezlerin çekim etkisi yoktur. Diğer taraftan, A-QAŞ'ın bir mikrodalga (infrakızıl ötesindeki kısa dalga uzunluklu radio dalgaları) radiasionu olması da onun BODI-SATAW'lara çarpmasını en iyi şekilde mümkün kılmaktadır. Nitekim, infrakızıl *photonlar* [ışıklar] yıldızlararası bulutların (yıldız formasyonu yapmakta olan) *derinliklerinden* "absorbe edilmeden" kurtulabilmektedirler ve 21 cm'lik kısıdalga (mikrodalga ötesindeki radio dalgası) bu bulutların emission ve absorbsion yaptıkları dalga-uzunluklarıdır (*as 131*).

● **KÜSÜŞ 1.** geçerli (tabiat kanunlarının gerektirdiği) geçiş [*tranzisyon*]; geçerli olarak istenilen şekil (hal); gelişimlerin tabii bir şekilde, kendi-kendine husule gelmiş şekli (yani, *değişim*); kanun teminatı altındaki akt. Tabii tranzisyon, atomik tranzisyon. Nitekim, KÜSÜN "güvence" [*security*], KÜSENGÜ "talep" [*pledge*] anlamına gelmektedir. İngilizcesi *gage*. 2. atomik tranzisyon; (*as 128; din 27; ayb 166*)

● **KÜSÜŞLÜĞ TÜZÜNLER, 1.** kanun teminatı altındaki akt düzenleri; yani, teminat transformasyonları, transformasyon düzenleri (*ayb 166*)

● **KÜZ EDGÜ, 1.** gonik redüksyon (indirgeme). Bak: Tatarca *küzelleme* [kırılma, yontulma, biçilme] (esönük olarak, ağaçların meyva ve yapraklarının düşmesi); Azerce *küzeşte* [redüksyon]; Tıbaca *küzek* [hayal, arzu olunan şey]; (*as 161*)

Q

● **QAĞAN QAN, 1.** kovup çıkartan [*abstoßend*] grup. Bundan kastedilen anlam, yıldızların teşekkülü için gerekli malzemeyi kovup çıkartmış olan "*galaksi merkezi*"dir (*as 73*).

● **QALA, 1.** stasyon (*etd 24*); 2. kent (Tatarca, Kazakça); 3. kale.

● **QALISIZ İZ, 1.** olduğu gibi kalmıyan impression (yani, instabil radioaktiv çekirdek). Bunlar ŞIMNU SUUSI'ların ata çekirdeği ile sonuç (stabil) çekirdeği arasında kalan çekirdeklerdir. Esönük olarak, uranium ŞIMNU SUUSI'nda Z'si 92 ve A'sı 238'li ata çekirdek olan uranimumdan husule gelen A'sı 234'lü uranimum ve ondan husule gelen radium (ŞIMNU SUUSI sözüne bakınız) birer QALISIZ İZ'dir (*as 86*).

● **QALISIZ NI-IRWAN**, 1. olduğu gibi kalmıyan (yani, instabil) reverzion [geriye dönüş]. Yani, QARA YİR‘de husule gelen instabilite dolaşısı ile, OS-UĞ‘un [mekân-zamanın] gerisin-geriye dönmesi. Deyimdeki QALISIZ [instabil] sözü, “silkinme” [*shake off effect*] anlamında olmalı; (*as* 87)

● **QALP**, 1. parlık, *parity*, “kalıcı hassa” demektir ve modern fizikte bu anlamı ifade etmek için kullanılan deyim “*parlık*”dır [birbirlerine benzer halde bulunan çift konum] : genellik ile atomik ve subatomik olan fizikal bir sistemin transformasyonu ile elde olunan mahiyetine “*parlık*” denilir, Ėsöñük olarak, H₂O moleküllerinden ibaret suyu buz haline çevirir isek, buzdaki H₂O molekülleri ile sudakilerin “par” olduklarını görürüz. Diğer bir deyim ile, H₂O halindeki su molekülleri, bu su buz haline transforme olduktan sonra da, baki kalmışlar, bir QALP hali göstermişlerdir (*din* 84).

● **QALP OTI**, 1. parlık [*parity*] enerjisi (yani, ĖÑREYÜK NOMLUĞ YARUQ [parlıklara mahsus substansial enerji]); yani, “nükleer enerji” (*as* 199).

● **QALTI**, 1. geriye kalan şey; *relief*, beka, (*ayb* 152)

● **QAPAĞAN [TĖMİR QAPIĞ]**, 1. (malların depoya) kapatma yöntemi efendisi. Çincesi *Ta-po-huan-ç’eñ* [büyük Qapağan kenti]. Tacikçesi —büyük şair Firdevsînin şahnamesinde geçen—*Aparası Yab* [götürülecek şeylerin kapatıldığı yer] : Turanın masalvarî hükümdarının ve, aynı zamanda, Qapağanın adı.

Almanca *Sperre* anlamında olan Qapağan adı, ipekyolu kervanlarının ISUB-URA‘ya [vergi registrasyonuna] tabi olmaları dolayısı ile verilmiş olmalı. TĖMİR QAPIĞ‘ın ise, malların kapatıldığı yerin kapaşması gerek (*etd* 76; *BOL II, 16, V, 5, tka 10*)

● **QAO-ÇAO**, 1. biçilerek tutunma; yani, neutronun, β -decay yaparak biçilmek sureti ile, element çekirdeğinde tutunması ki, “yavaş yöntem ile neutron yakalanması” [*slow neutron capture*] demektir (*as* 200-202). Karşılaştır: Tatarca *qayu* [tutturma (Ėsöñük olarak, yakayı gömleğe), sıırımla (sırılmış yorgan), dikme]; Tıbaca *qaaylı* [gümrüğe mensup, gümrük resmi]; Tatarca *çabu* [ot biçme, ağaç devirme, vurma, et kıyma, yuvarlama, koşarak ayrılma, koşma; kırbaçlama, canını çıkarma, vurma: pile]; Tıbaca *çaa* [taze (*çaa süt*), yeni, sıhhatli, sağlam.

vede: *savaş*]; Qırğızca *çaalıw* [gücsüz kalma, güçten düşme] (*as* 228)

• QANIM BUĞA, 1. babam BUĞA (*BOL V, 3,5,6*)

• QARIQ, 1. ansiklopedi; Sanskritçe *kārikā* [*concise statement in verse of (esp. philos. and gram.) doctrines*]; (*ayb* 152)

• QATUN, 1. katmerli, “*manifold*” demektir. Britannika manifold’u şu şekilde tarif ediyor: *belli bir sınıfa ait* (yani, A, AW, OM, SWA, XA gibi) *koordinat transformasyonları* (yani, YAŞUQLAR, UZ-YARADINU) *ile birbirlerine ilişkilendirilmiş* (yani, YARUQ halinde) *bir lokal koordinat sistemleri* (yani, AĞIZ ARIĞIN ERMEK’ler) *ailesi ile teçhiz edilmiş olan* (yani, İLİGLERİNTE TAÑ TEG) *topolojik* [YÜÜZ] *uzay* (yani, ULUĞ KÖLÜNGÜ).

BTYÖ [BİŞ TÜRLÜĞ YARUQ ÖN] ise, “*Bu beş kovariant spektral YAŞUQ tahakkuku göz önünde bulundurulduktan sonra, o spektrum içinde bin YAPURĞAQ’lı LIN-XUA göz önünde bulundurulmadır*” diyerek, Britannica tarifine yakın bir anlam söylemekte ve BTYÖ 31 şu şekilde devam etmektedir: “*Dördüncü olarak, DIYAN’ın ayaklı olma [standing] şart-ı taallukatını (relasyonlarını) ifade edelim*” (*ap* 47,148); 2. kraliçe /*BOL III*3)

• QATUN QAĞAN, 1. kadın (kraliçe) hakan (*tka* 109, *BOL III,4*)

• QAWŞATILMIŞ QUWRAĞ, 1. *bond*: moleküllerdeki atomları ve kristallerdeki tuzları beraber bulunduran sağlam çekim kuvveti. Esöñük olarak, TÖRT ULUĞ ÇİÜLER’deki *covalent bond* gibi. (*as* 94). Sözüñ tıpatıp tercümesi “*kavuşturulmuş olan hal (fenomen)*”. (*as* 222)

• QIDIĞ, 1. “kimyavî element” anlamında kullanılan bu söz—yan, çevre, etraf [*enclosure*] anlamlarına gelmek üzere—“*cavity* [in, oyuk] resonator” demektir. Bu ise, “bir madenî iletken ile QIDIĞ’lanmış (*enclosed*) ve elektromagnetik depreşmeler [*oscillation*]’lar] kaynağı olacak şekilde QITIĞ [gıdık] olmuş [*excited*] bir uzay” demektir. (*as* 211)

• QIR, 1. kenarlı bileme (kazıma, traş etme) yüzü ki, elmasların bileme yüzlerine verilen isimdir. QIRA KÜZİ ise, “kenarlı yüz kesimi [*faceted-clips*]” demektir. Bu sözden kastedilen kozmolojik anlam yerimizin geçirmiş olduğu “8 kozmik çağ”dır. (*as* 236)

• QIRQIZ [Kırğız], 1. (devletin) kenar (sınır) kısmı tutumunu oluşturmuş halk (Kürtçesi QIRMANÇ). (*etd* 18, *tka* 7; *tka* 7,103,106)

• QIZ, 1. ilk prosedür; yani, proto-galaksi teşekkülü. (*as* 244)

• **QOÇUM ÖKÜŞ ASIĞLAR, 1.** meydana getirici (veya, *kuvvetli*) olarak belirgin karşılıklı bağımlılıklar ki, “*kuvvetli interaksionlar*” demektir. Bu ASIĞ, başlangıç dünyasının PARAMIT QOĞ‘ları kadar, bugünkü dünyamızın neutron ve protonlarının, bir atom çekirdeği teşkil etmek üzere, bağlanmalarını (yani, SAMADI‘larını) temin eden nuklear kuvvetin, nuklear saçılma ve reaksiyonların ve—yüksek enerji parçacıklarının çarpışmaları sonucunda husule gelen—kreasyon ve YOQ edilme BARTUQ!larının (*process‘lerinin*) sebebini teşkil eder.

Bu güç sayesinde—atom çekirdeğinde bulunan proton ve neutronların SAMADI QUTRULMAQ‘ları [konsantrasyon halinde invariant hale gelmeleri] temin edilmek sureti ile—ADINLARNIÑ ASIĞI [değişmeler mekanizması] mümkün olabilmektedir; (*as 53*)

• **QOĞ, 1.** “*enerji* (esönük olarak, *elektron*) *kaybeden şey*” anlamında “*element çekirdeği*” (yani, *element*). Karşılaştır; Tatarca *qoğ-ot* [kuru ot]; Tıbaca *qoğara*‘mak [kaybetmek, kayba uğramak, zararlı çıkmak]; Evenki‘ce *qoğ* [kemirmek]; Tunguz-Mançu şivelerinden Negiday‘ca *qoğlı* [oymak, torna çekmek].

QOĞ‘ların atomik sayılarına, bir QOĞ‘da bulunan atom sayısına, QOQ QIÇMAQ SANI veya QOQ PARAMANULAR SANI denmektedir; (*as 106*)

• **QOQ, 1.** (atomlar element yapısının *mümeyyiz* unsurları olduklarından) “*temayüz*”, “*böbürlenme*” anlamında “*atom*”. Tatarca *qoq itip yürüw* [çalım satarak, hindi gibi kabarak yürüme]; *qoqalmaq* (DS = derleme sözlüğü, T.D.K.) [böbürlenmek], *qoqazlanmaq* (DS) [horozlanmak]; (*as 106*)

• **QOLTI, QOLDI, 1.** manipulasion *precession‘u*; yani, dönen bir cismin aksının—*gravitasion* alanı etkisinde husule gelen—*gyrosion‘u* [kendi kendine dönmesi]. Bu kavramı şu şekilde de açıklayabiliriz: 2. bir planetin—planetlerin birbirlerine bağımlı (*kanonik*) olarak üleştirilmelerinden (*distribusion‘larından*) doğduğu tasavvur olunan girişindeki (*major* aksındaki)—planet yörüngesinde ölçülen burulması (veya, eksentrisitesi, ilerlemesi, *precession‘u*, *gyrasion‘u*); 3. bir atomun elektron disketindeki elektron sayısının ve proton disketindeki proton sayısının her biri. Yani, QOLTI, bir atomun atomik sayısının i-ki katına verilen isimdir. ve *din 114‘de* “(otuzardan) altmışar QOLTI”

deyimi ile kastedilen şey **Zn** [çinko]'dur. Buna göre, bu metin yıldızlar arasında teşekkül eden LIN-XUA'yı, "*çinkoya kadar ve çinkodan sonra*" olmak üzere, iki türlü olarak ele alıyor. (*as 171; din 114*).

4. QOLTI değeri 10.430 olarak hesaplanabilmektedir. (*as 44*)

• **QOLTI SANI**, 1. elementlerin atomik sayısı. (*as 246*)

• **QO-Ü**, 1. bir yük (yani, bir vucutta "*ayrı*" olarak baki kalan madde) yardımı ile kovalama ki, "*catalysis*" demektir: bir şimik reaksiyonun (hadisenin) USUN QO-Ü [*catalyst*] denilen belirli maddeler yardımı ile—bu maddelerin kendileri kaybolmamak üzere—hızlandırılması (şimik reaksiyon nispetinin artırılması); (*as 57*)

• **QŞAN**, 1. differensial : QŞAN ÖD [differensial zaman (kondisyon)]. (*as 204*)

• **QŞANTİ-İ QILMAQ**, 1. differensiasion, iptal. (*as 204*)

• **QUDULUŞU**, 1. kurtuluşup çıkma [*emerge*]; emission. (*as 250*)

• **QUDULUŞU-AĞILIŞU YARUQLAR**, 1. kurtulup çıkarak [*emerged*] atılan spektrumlar. (*as 250*)

• **QULAÇÇA**, 1. Tatarca *qulaw* [devrilme] tabakası [*reversing layer*]. Güneşte, sıcaklığı tahminen 6.000° olan, güneş yüzü (*photosphere*) üstünde, güneş YARUQ'undaki ışığın absorbsionu (yutulması) ile Fraunhofer çizgileri (absorbsion çizgileri) meydana getiren ve, buna göre, QULAÇÇA [*die umkehrende Schicht*] adı verilen, gaz ve maden buharlarından ibaret ince (yaklaşık olarak 1500 km kalınlığında) bir tabaka bulunmaktadır. *Chromosphere*'in en alt tabakasını teşkil eden (*as 140*) bu tabakada—yukarıya doğru hareket eden ve ancak birkaç dakika kalabilen—gayser benzeri jetler, *spiculum*'lar QUDULUR. (*as 250*)

• **QURİĞÜ**, 1. tükenme: enerji pompalanmış bulunan moleküllerin, bu yüksek enerji seviyelerinden alçak (yani, normal) enerji seviyelerine düşmeleri; (*as 113*)

• **QUŞ**, 1. atom çekirdeği. Bu söz QUŞALAMUL [YARAĞ, fayda] sözündeki QUŞ olmalı; Sanskritçesi *kusala-mula* [iyi kökler, iyi vasıflar]. Qırğızcada ise, bu kökü *quştaw* şeklinde görmekteyiz: *ata-əniñ-di quştap baq* [ata-ananı itina ile bak]. Yakutçada ise, *qustuq* (yani, *quştuq*) sözü "ucunda müessir bir parça bulunan ok" (savaş oku) anlamında kullanılmaktadır ki, atomların "müessir kısmı", elbette, çekirdekleridir. Bu sözün Yakutçadaki diğer bir anlamı da "gök kuşa-

ğı”dır ve, bu da, “göğün müessir kısmı” aňlamında olabilir. (as 242)

• **QUT BUYANLAR**, 1. invariants; diğér bir deyim ile, “madde” gibi depo hali (çekirdeğı) teşkil eden (değışmiyen) şeylerin (şekillerin) manifestasionu alanı, “*samanyolu*” demektir; çünkü QUT halinde olan (ësöñük olarak, *ışık* gibi) şeyler galaksilere bağımlı değıllerdir. (as 249; din 26)

• **QUT BUYANLAR İLİĞİ**, 1. Galaksi (Samanyolu) merkezi. (as 250)

• **QUT KÜSÜŞ**, 1. teminat (arzu olunan şekil, tranzisyon) invariants [*gauge invariance*].

Elektrik şarjının konservasionu—QUT KÜSÜŞ diye bilinen—Maxwell değızliklerinin simetri mahiyetleri ile assosiasyon [bağılantı] halindedir, ve QUT KÜSÜŞ elektrik potensielinin mutlak kıymetinin (izafi kıymetine nispet ile) fizikal proseslerde taraf olmadığını ifade eder (Von Nostrand’s S.A, 1976, s.656). Yani, QUTRULMAQ [invariant; yani, “stochastic”) KÜSÜŞLÜĞ TÜZÜNLER [*“gauge”* yapan düzenler, çerçeveler] sözkonusudur ki, burdaki KÜSÜŞLÜĞ TÜZÜN “*gauge* transformasionu” aňlamındadır ve QUT KÜSÜŞ, elektrik ve magnetik alanların ve elektrodinamik interaksionların *gauge transformasionu* tahtındaki invariantslığı (değışmezliğı), demektir; (as 120)

• **QUT KÜSÜŞLÜĞ KÜÇ**, 1. “*gauge invariance*” yapabilme kapasitesi. (as 254)

• **QUT QOLUNMAQ KÜÇİ**, 1. bir TAPIĞ’ın (yani, objenin, sistemin) deposunu (QUT’unu) manipule etme kapasitesi ki, “*bir sistemin potensial enerjisi*” demektir; çünkü bir sistemin türlü kısımlarının relativ pozisyonuna tabi olarak depo edilmiş enerjiye “*potensial enerji*” denmektedir. (as 232)

• **QUTLUĞ BODIN**, 1. nuklear fuzion (*fusion*). (as 250)

L

• **LAÑ**, 1. ile : UZANTQIN ANTIZIN ARĞUYIB OY LAÑ [yüce imanımın saflığı sayıkı *ile*]. (ayb 180; tka 96)

• **LIN-XUA**, 1. kuvvetlenme, kuvvet teşekkülü ki, “*m-katlı olarak irilenen çok çeşitlilik*” [*m-fold extended manifold*]; yani, “objeler koleksionu” aňlamında “*topolojik uzay*” demektir;

Türkçede *kalm* (QA‘lanmış) gibi sözlerde gördüğümüz Prototürkçe LIN (-lanma) Tawğaççada *lien* [yoğrulma, tesir etme, inceltme] şeklindedir. XUA [kuvvet] kavramı ise, LIN-XUA’nın ADIRA TU-YUĞLI BİLİĞ [kavis tatbikatlı icraat] olmasından kaynaklanmaktadır, çünkü—XUAŞIN BURQANLAR [kuvvet etkisi yapan gravitasyonlar] ve “*origomuz BURQAN’a [gravitasyon] QUA ile bağlan*” deyimlerinden de anlaşılacağı gibi—BURQANLAR’ın ve, buna göre de, QUALAR’ın meydana gelmesi için,ADIRA [kavis] veya BURA TURU [burulma], diğer bir deyim ile, YÜÜZ [topoloji] teşekkülü gereklidir.

Modern fizikte LIN-XUA kavramı Alman matematikçisi Bernhard Riemann (1826-1866) tarafından “*m-fach ausgedehnte Mannigfaltigkeit*”[*m-fold extended manifold*]; yani, “*n dimenzionlu QATUN*” şeklinde formüle edilmiş bulunmaktadır. Bu tarifteki *manifold* [numerous, complicated] kavramının Türkçe karşılığı QATUN [katmerli]’dir. Ancak, *foilds* sözünün karşılığı BÜGÜLER şeklindedir.

Britannica manifold’u şu şekilde tarif ediyor : belli bir sınıfa ait (yani, A, AW, OM, SWA, XA gibi) koordinat transformasyonları (yani YAŞUQLAR, UZ YARADINĞU) ile birbirlerine ilişkilendirilmiş (yani, YARUQ halinde) bir lokal koordinat sistemleri (yani, AĞIZ ARIĞIN ERMEK’ler) ailesi ile teçhiz edilmiş olan (yani, İLİGLERİNTE TAN TEG) topolojik (YÜÜZ) uzay (yani, ULUĞ KÖLÜNGÜ).

BTYÖ 6 ise, “Bu beş kovariant spektral YAŞUQ tahakkuku göz önünde bulundurulduktan sonra, o spektrum içinde bin YAPIRGAQ’lı LIN-XUA göz önünde bulundurulmalıdır” diyerek, Britannica tarifine yakın bir anlam söylemektedir. (*as 101, ap 147; din 114*)

- **LOKATADU, 1.** Sanskritçe *loka-dhatu* [OĞUŞ lokasyonu, atom çekirdeği]. “Başçı olan LOKATADU” ise, *hidrojen atomu*’dur. (*as 186*)
- **LUŞANTA, 1.** görülme temin eden; parlaklık veren; (*as 154*)

M

- **MANÇUŞIRI, 1.** Sanskritçe *mañjusrī*, İngilizcesi *benefit*, Türkçesi *igilik* ki, bütün varlıkların, onların kurucusu olan ve *mañjusrī* olduğu iddia olunan, Buddha ile aynı tabiatta olduklarını ifade eder. Bu söz metinlerde İY-İĞ [elektromagnetizm] yerine kullanılmış bulunmaktadır

(as 120) .

• **MANTAL**, 1. Tatarca *mantu* [düzeltme], *mandal* [eğik yerlerde toprağın setler aracılığı ile *düzeltilmesi* (DS = derleme sözlüğü, T.D.K.); ışık çizgilerinin kızıla kayma yolu ile *düzelmesi*; 2. Sanskritçede — *mandala* [teşekkül eden *benek, leke*] ki, bunun Tatarcadaki karşılığı *manu* [boyama, banma] (as 101).

• **MA-XA**, 1. sistem (*habeo* şey, as 151). Bu söz *maqal* [vecize] tarzında kurulmuştur, tıpkı Dİ-YAN, LIN-XUA, LIN-ŞI gibi. (as 247)

• **MAXA-ŞAR** [ŞARA]-**WAQLAR**, 1. total [ŞAR] elementler [WAQLAR] sistemi [MAXA] (as 247, as 259)

• **MAXA-YAN**, 1. yan-yana gelme (yanaşma) sistemi. Elementler proton, elektron ve neutronların yan-yana gelmeleri (yanaşmaları) , moleküller atomların yan-yana gelmeleri ve madde moleküllerin yan-yana gelmeleri ile teşekkül eder. Buna göre, MAXA-YAN “madde dünyası” demektir. Bu dünya sabit duran (değişmeyen) bir dünya değil, yürüyen (canlı) bir dünyadır ve, buna göre, deyimin Sanskritçe ki karşılığı olan *mahāyāna* “büyük tekerlekli” (büyük araba) şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak, bu yorumun Türkçe karşılığı “ULUĞ KÖLÜNGÜ”dür [büyük istiap]. (as 262)

• **MAYTIRI**, 1. Sanskritçe *maitri* [komşu sevgisi]. Bundan kastedilen anlam 16 elementli cüzlerin (as 8) birbirlerine MAYTIRI ile bağlanarak elementler sistemini teşkil etmesidir. (as 246)

• **MONQUL**, 1. bir şeyin parçalarına ve liflerine ayrılmış hali; yani, “keşmekeş”. (as 239)

• **MUN**, 1. Tatarca *munar* [pus, serap] ki, ionize hidrojen den müteşekkil “*parlak emission bulutu*” [*bright emission nebulae*] demektir.

Galaktik ortamda, bu parlak bulutlara karşılık, koyu bulutlar [*dark nebulae*] da gözlemlenmektedir. Böyle bulutlardaki koyu malzeme, bazı hallerde, koyu kürecikler [*dark globules*] şekillerinde gözükmekte ve bunların teşekkül etmiye başlayan yıldızlar olduğu sanılmaktadır; (as 115)

• **MUNÇUQ**, 1. Yakutça *mun-* “dolaşıp (dolanıp) durmak” anlamındadır ve, buna göre, MUNÇUQ “dolanıp küçük şey” (planet, seyyare) demek olur. Yani, (komet, meteor ve satalit’ler hariç olmak üzere) güneş veya diğer bir yıldız etrafında dönen cisim. Diğer taraftan, Ta-

tarca *muntar* “kapatma”, “engel” ve *munar* “hafif sis”, “serap” anlamındadır. Bu da bize MUNÇUQ sözünün “engel hak etmek” (yani, engel içinden yol açmak) anlamında “*planet*” yerine kullanılabileceğini gösterir; çünkü SUW’lar kendilerine madde içinden geçerek yol ÇUQUR’lar (hak ederler). Nitekim, MUNÇUQ’ların kozmolojik anlamı TURĞUN SÜZÜK OL SUW’yu (*as 134*) (yani, AQAS’ları, *as 129*) meydana getiren cisimler (diğer bir deyim ile, madde) olmalarıdır. 2. boncuk. (*as 234; din 130*)

- MÜNLÜĞ, 1. değişmez halde, stabil, kusurlu, (*ayb 166*)
- MÜNSİZ [MÜNEGÜSİZ], 1. gayri-stabil, sebatsız (*as 67, as 205*)

N

• NAGARÇUNI, 1. nukleon [proton, veya neutron]. Sanskritçede *na-gatjuna*’nın anlamı “*dünyayı aydınlatan 4 oğuldan biri*” şeklinde gösteriliyor ki, bu da BTYÖ 23’de sözkonusu edilen 4 H atomu protonundan teşkil edilen He atomunun 2 proton ve 2 neutronundan ibarettir (*as 195, as 214*)

• NA-YUT, 1. YUT üzerinden. Planetler için YUT (Tatarca anlamı *açlık*) sayısı 100’dir ve, buna göre, deyim % anlamındadır. (*as 254*)

• NI-IRWAN, NIRWAN, NIRBAN, 1. *reverzion* [geriye dönme] ve, bilhassa, zaman reverzionu. Sanskritçede *nirvāna* [kurtuluş]: ne yer, ne su; ne ateş, ne hava; ne ölüm, ne doğum bulunmuyan; doğmuyan, olkunmuyan, yaradılmıyan, şekilsiz ve hareketsiz UYU-USUQ [vucut istirahatı]. Ancak, Türkçede bu kavram YİNTSİKMEKSİZ YİĞ MEÑİ [maksimal entropi] ile karşılanmaktadır. (*as 71, din 85*)

• NIRWI QALP, 1. tersine dönüşebilen *parlık* [reversible parity]. Bundan anlaşılması gereken anlam bir elementin, çekirdeğindeki proton sayısını arttırarak yeni bir element teşkil edecek yere, çekirdeğinden proton kaybederek, elementlerin periodik cetvelinde gerisin-geri gitmesidir (yani, ŞIMNU SUUSI teşkil etmesidir) (*as 86, as 215, din 85*)

• NI-IZWAN, NIZWAN, 1. relativite: doğadaki şeylerin bir tek şey (eş-öñük olarak, *ışık*) ile kıyaslanamayacağı, bunların birbirleri ile kıyaslanmaları (yani, birbirlerine göre ölçülmeleri) gerektiğini ileri süren görüş. (*as 78*)

- **NI-YUT, 1.** revers YUT (NA-YUT'a bakınız). (*as 254*)
- **NOM** [ON:-OM], 1. Kozmosun teşekkill davranışı; değişim (KÜSÜŞ) yaparı, ve transforme olan bir şeyin önceki haline nispeti (yani, atom hallerinden birinden hareket ile diğer bir atom haline geçiş); madde hallerini temin eden kanun (kuvvet,yöntem,davranış,çevrilme);madde teşkil etme kanunu; ERDİN (yani, "*leed*"; eşöñük olarak, elementlerin *valens* hali); yeniden teşekkül etmiş olan QOĞ (eşöñük olarak, H'den husule gelen He gibi); Yani , NOMLARTA QATIGLANU [NOM'lar halinde katı hale gelme→MAYTIRI BURQAN]; kozmik omkırılma [koparılma] (eşöñük olarak, atomların neutronlardan proton koparıp almaları; ve,bu yol ile, yeni bir elenent şeklinin teşekkülü); kozmrk *omak* [kuvvet, destek] (eşöñük olarak, atom çekirdeği ile elektron arasındaki çekim kuweti); Yıncası "*nomos*" [kanın]; Sanskritçe "*vinaya*" [disiplin, davranış]; fizik alanında "*dinamik*" (yani, değişebilmiş) *momentum*".

Metinlerde NOM sözüne şu manalar verileblinmektedir:

- (1) kozmosun temel kanunu; (2) "*centrypetal*" kuwet; (3) (elektromagnetik, kuvvetli ve zayıf olmak üzere) dinamik interaksion; (4) temayüz (yani, bir halde bulunur iken, kendini diğer bir halde belli etme); (5) elementar parçacık (yani, AĞILIĞ NOM); (6) açı momentumu; (7) bu saydıklarımızın hepsinin ortak vasfı; (*as17;din 110*)

Ñ,O

● **OD, 1.** ateş, ölüleri ateşte yakma: ON ÊL UB-OD UYUSUN OYUN [On halkının ölüsünü yakma adeti]; OD URULMUS ÖLİĞİM [ateşe vurulmuş cesedim]. 2. zafer : ÊL-ÊTİRİŞ QAĞAN QAZĞANMASAR, ODU BUN ÖZÜM QAZĞANMASAR [ÊL-ÊTİRİŞ QAĞAN tahta geçmiye muvaffak olmamış ve onun zaferlerini ben kendim kazanmamış olsa idim]; OD UL UÇ [zaferler ile ulaşımli liderlik]; AT ÖK ODUÇ [Rab zaferi]; OD U-SUY ÖĞ [muzaffer kral]; UÇU ODUS UT BUQ [işbu lider zaferi kazanmış olan beydir]. (*ayb 180*)

● **ODUQ ÊL, 1.** muzaffer halk. (*ayb 61*).

● **ODUN, 1.** şarj konyugasyonu: bir parçacığın kendi anti-parçacığı haline çevrilmesi; yani, bir parçacığı tarif eden değizleme ve formül-

leri, bunlar bu parçacığın zıddını (yani, anti-parçacığını) ifade edecek şekilde tertipleme (düzeltme). İTEY bu tarifi şu şekilde yapıyor: *modal kuallifikasïon ifadelerinde zıt [convert] hale çevrilme*; (as 50)

• **ODUN NISWANI**, 1. şarj konyugasïonu (as 50) halindeki “yeniden yazılma [*rescript*]”, ODUN *rescript*’i. (as 223; *din 110*)

• **OD-URUĞ**, 1. askerî karargâh : OZMIŞ TİĞİN OD-URUĞINTA YORI-YOR TİDİ [(Kyros’un sınırı) geçmiş mütecaviz karargâhına sefer ederek]. (ayb 87)

• **ODUZ**, 1. zafer (*tka 79*)

• **OĞ**, 1. şan, şeref, yücelik; hakimiyet; 2. kişi : OĞ ALTI [(Tanrının) kişi (halinde) vekili]; UW OĞ BU [mukaddesata erişen kişi]; OĞ ON AT UW İT ĖD-ĖD [kişi kozmostaki mukaddes impulsudur kreasionun]; OĞ ĖD AT [insanı yaradan nam (yani, Tanrı)]; UÇ UB-OĞ OZ [liderimizin pra-kişi haline gelişi (yani, *liderimizin ölümü*)]; OQUÑ ONUN OĞ O-NUN [kuantlar halinde kozmik kişiler kozmosu]; OĞUW OŞ [kişiliğimiz]; OĞU AT ĖSİZ [kişilik sahibiyiz]; ON OĞ [kozmetik kişi]; ÖGÜS A-TIQ ATAR OĞ [“peygamber” denen kişi]; OĞ OZUS [büyük baba]; 3. mensup : OQ-OÑİM OĞİÑ [askerî başarı mensupları]; ANU-OĞ OY [yadetmekte olduğumuz]; USU-OĞ [sayın]; 4. honoris, şeref : ÖC-OĞUÇU BOLIQ [mevcutluk honorisi]; 5. substans : OQ-ARA ATA-OĞİÑ ATA-OĞ OĞİÑ [kuantum ortamı ATA-OĞ’ların ATA-OĞ substansını]. (*din 32, ayb 180*)

• **OĞ-ALT**, 1. substans altı : 4 AP-İS-OĞ (*din 87*); yani, *din 16-17*’de söz konusu edilen 4 unsur. (*din 75*)

• **OĞATMAW**, 1. QALP [parlık, *parity*] kanununun ihlâl olunmaması; yani, bir elementin *parlık* numarasının (ësöñük olarak, elektrik şarjı Q’nın) o elementin *decay*’ından doğan YIÑAQ’lar (as 195) toplamında da sabit kalması (yani, *parlık* konservasionu). (as 210)

• **OĞLAN**, 1. konformasïon [ebeveyne denk çeşitlilik]. (as 276, *din 9*)

• **OĞUR**, **OĞ-UR** 1. bir halden diğer bir hale vurma (geçme) veya, bu vurmayı temin eden “cihaz”, “sistem”, “*dispozision*”. 2. mezar (Mir-şan 1983, s.26). 3. döl (Artvin). 4. substans. (as 167); 5. lâhit (*BOL I, 21, ayb 180*). 5. kavim adı (*tka 105, 106, 108, 114*)

• **OĞUS**, 1. kişilik : OÑUZ ĖR ÖGÜS [havari, peygamber] OĞUS [başarılı havari kişiliği]. (ayb 86)

• **OĞUŞ**, 1. tecelli (*as 119,212*); 2. isabet (*as 117*); 3. esas (*as 79*); 4. *substance*, asıl cüz (*as 54, 243*); ÜÇ AĞU ÖZE BULĞANMIŞ ÜÇ OĞUŞ [üç antimadde ile bulaşmış üç substans→ Arat 1965, s.174]; 5. Sanskritçe *dhatu* [fizikal element, kurucu element]; 6. medeniyet: OĞUŞUM BUDUN [medenî milletim]; 7. değişebilen miktar [*changeble quantity*]. (*as 243*)

• **OĞUZ**, 1. kişi transformasyonu. (*etd 16; an48; tka 103*); OÑUZ ER ÖGÜS OĞUS ÖZ-ERİS OĞUZ ULUZUS [muvaffak havari (peygamber) kişiliğinin özverisi olan kişi haline yücelme]. (*ayb 86*)

• **OQ**, 1. olkunma (*as 240; 245*); 2. kuantum [elektromagnetik radiation enerjisi paketlerinin dalga uzunluğuna göre değişen *büyüklüğü*], bir “*büyüklik*” halinde tutunabilen (yani, bir biremlik teşkil edebilen) en küçük miktar; büyüklük: (*din 6, 31, 39; ety 20*) : TÖRT OQ OÑ [4 kuant halinden itibaren başlayan evolüsyon]; TÖRT ER EKEN [4 temel teşkil etmiş bulunuyorlar]; OQ OŞ ESİTİS UÇ [“*kuant konfigürasyonu*” denen yere uçuş]; 3. Mızraklı asker : YÜZ ARTUQ OQUN URTI [yüzden fazla mızraklı askerini vurdu]; BİR ERİĞ OQUN URTI, İKİ ERİĞ OD-UŞURU SANÇTI [“bir er” değerinde mızraklı askerini vurdu (mızrak ile), “iki er” değerinde subay sançdı (kargı ile)]; OQ ERÜY EZİSİK ÖGÜNÜZ [mızraklı askerin eve dönüşünün kutsal takdisi]; USUN OQ OZUSUZ [(öbürdünyaya) askerce geçiş]; 4. Erken Türklerin adı : OQ İSİLİS [Oqlar]; OQ AÑİLİS [“Oq” denen halk]; OQ UÇU OQ UL UÇ [Oq liderliği zafer ile ulaşımli liderliktir]; BUQ UÇU OQ AT UĞUQ [Oq beynin lider olması]; OÑU UTUS ÖGİS OQ AT ÖGİS [medeniyetlerin tekvinini temin eden peygamber, Oqların içinden çıkmış olan bir peygamberdir]; (*as 39; etd 20,21,77; tka 116,117,129,134,146,163*); 5. okuma : AT ÖK ODUÇ EBİ OQUS UQUÑUSUĞ ETİRİT [Rab zaferleri tertibinin okunmasını mümkün kılma (yani, “alfabe”)]; OQİŞİÑUPULT (OQIQUPULT) [okumayı mümkün kılan şey; yani, *alfabe*]; ULİĞ UB-UR EMİM, BUĞ ESİME UR-OQİ BÜK EM EDİM [yüce ahiret ulaşımı (yani, öbürdünyaya geçiş) için, BUĞ hakkındaki işbu “*ahiret-okunuşu*”na (yani, yazısına) minnettarım]; 6. tefsir, izah : BU NOMUĞ UNA-ANI KEZİĞÇE OQIDU-SÖZLELİM [işbu NOM‘u modal kualifikasyonları ile tefsir (izah) edelim]. (*ayb 180*)

• **OQIDU SÖZ**, 1. okumayı teşvik sözü (yani, *önsöz*): BU NOMUĞ U-

NA-ANI KĒZİKÇE OQIDU SÖZLELİM [bu NOM'u modal kualifikasyonları ile tefsir (izah) edelim] (Mir.1990, s.46).

● **OQUŞUŇUPULT, 1.** alfabe : AT ÖKÜDÜÇ ĖB ĖL UQUŇUSUĞ OLU-MUN, OQUŞUŇUPULT ĖŞİŇİR ĖZİSİK UQUSUŇUÇ [düşünceleri halka anlatmayı mümkün kılan, “alfabe” denen, transfer harfler] (*Etrüskler, 1998, s.43*).

● **OM, 1.** açığıl momentum [*angular momentum, Drehimpuls*] ki, bu da atalet momenti **J** ile dönme-çabukluğu (açığıl hız) ω 'nın çarpımından ibarettir ($D = J \cdot \omega = r \cdot mv$); **2.** momentum; yani, “mv”. Burdaki “v” ye [hıza] *din 74*'deki metnimiz AP [götürücü] demektedir.

Bilindiği üzere, güneşimizden dış alemlere madde ve momentum transferi yapılmaktadır. Böyle bir transferin yapıldığı ikili sisteme OMUM [binar, ikilenmiş] deniliyor. (*as 165; din 74*).

Matematik olmuyan anlamı ile momentum “*olkunma sebebi, bir olkunma için esas teşkil eden şey veya durum*” demektir ; OM U-ZAQ URMUŞ KĖRGEK [momentum uzak tesiri (yani, momentum transferi) yapmış bulunmaktadır]; OMUN ON ÖĞ İTİGE [kralın kozmik hale gelmesine yönelik momentum]; AT OMULIQ ĖRÜR ONŇI [momentumu bulunması dolayısı ile muvaffak oldu]; **3.** bir şeyin olkunmasına sebebe olan *sahip* : ALTUN ATIM OĞIN TURQAN OYUĞI OMUDIQ Ü-ÇÜN [atalarım hakimiyetinin sancak valisi mevkiyine sahip olduğum için]; İTİŇÜ-YARATIŇU OMUDIQ OYUNA İÇİKMiŞ [kalkındırma ve yaratma sahibine sığınmış]; **4.** dua : İT-İĞ ATA-OĞ OMUĞ ĖTÜZLİK OL [impuls olkunuşlu ATA-OĞ olarak, dua edimliye lâyıktır]; APAQA O-MUĞ [Tanrıya dua]; **5.** saygı : OMUY ĖTİG [sayın]. (*ayb 181*)

5. saygı : OMUY ĖTİG [sayın]. (*ayb 181*)

● **OMUĞ, 1.** dua. (*din 89*)

● **OMUY ĖTİG 1.** sayın. (*ayb 181*)

● **ON, 1.** on ; **2.** kozmos, bir bütün halinde armonik olarak tertiplenen gök vücutları dünyası (*din 46*) : ON ĖDGÜ [kozmooloji]; ONTIN SİŇAR [kozmostan relativistik-simetrik]; ATA-OĞ ONA OĞİD ĖTİZLİK OL [ATA-OĞ kozmosa substans (kozmetik kişi) edimliye lâyıktır]; ON ÖLİK [kozmetik ölü (yani, kozmosa maledilmek üzere ölen kişi)]; OL-ONI İÇ-REKİ SÜDE KĖLÜRMİŞ ÜÇ YARUQDA ÖGE [kozmos dünyası hükümündeki ordu ile getirilmiş üç nur sahibi]; ON-ONUL [kozmosta kozmos-

laşma]; Preportekiz yazıtlarından biri ON‘u şöyle tarif ediyor: ON demek, ÖZ (kişi özü) halinde erişen AT‘ları kendinde asarak sahiplenmektir (*etd 21*); 3. hem 10, hem *kozmos* anlamından dolayı, “ON”, Einstein’ın söz konusu ettiği “10 *mustakil component*” kavramını da ifade edebilmektedir (*b/mic, cilt 15, sah.585;as 8,50; din 48*). 4. tarihte Türklerin aldıkları isimlerden biri : ON ĖSİLİS [On‘lar]; ON ĖL [ON halkı](*tka 77,86,117,145,146*); 5. yeryüzüne kozmostan gelmiş olan Erkentürklerin adı : ÜÇ ON KĖLMİS [üç ON hakinde gelmiş]; ON ĖRİĞ AT OÑA [başarılı ON (kozmos) askerleri] (*ayt 115; etd 21*); 6. millî müdafaa : İL İLİĞİM ÖTÜKİN YİŞİ ON OĞI ATALQIN SÜY OYUĞ BUDUN [halk hamisi geçerli anayasanın,ON-OĞI (millî müdafaa mensupları) şeklinde bilinerek sevilen millet]; ON-UYUĞUR [millî müdafaa federasyonu]; ON UYUL UÇ [ON‘ların federal lideri]; ON-UÇ ĖR-AT UQULUÇUZ [millî müdafaa lideri tasfiri]; ONUÇ ĖTÜÜÇİL [millî müdafai]; 6.sıfat fiil [*participle*] (bunlar “nasıl” sorusuna cevap verirler); OÑUN OY ĖRİS ON [ĖRİS ON (erişilen) başarı]; 7. o : ONİ ÖC-ÖĞ ĖR ĖMİDİM [onları himayeme aldım]. (*ayb 181*)

● ON-AT, 1. vatandaşları arasında edindiği güzel sıfatlar dolayısı ile, öldükten sonra kozmosa geçebilmiş olan kişi. 2. öldükten sonra halının duası ile kozmosa atılmış kişi. (*din 46*)

● ON notası, 1. Talas Özeni, Qırğız Silsilesi, Açıktaş Mevkiyinde bulunmuş olan yazıt. (*pty 64-65*)

● ON OĞUN ÇUR, 1. kozmik kişi ruhunun (kişi modalitesinin) müstahkem mevkiyi; yani, OQUÑ ONUÑ OĞ ONUÑ [kuantumlar halinde kozmik kişiler kozmosu]. (*din 31*)

● ON-OQ, 1. kavim adı (*BOL III,12; tka 116*)

● ONUÇ ĖR-AT UQULUÇUZ, 1. millî müdafaa kahramanı [Homere göre *Herakles*] (*ap 26*).

● ON-UYUL, 1. ON-Federasyonu. (*pty 65etd 32*)

● ON-YAŞ, 1. kozmik çağ, 475,926735 milyon yıl (*as 39*). Buna karşılık, *kozmik yıl* (yani, ON-YIL) 173,836807 yıldır. (*as 254*)

● OÑ, 1. başarı, beceri : AT UÇ OÑ [başarılı hükümran lider];OÑ UYUSU [başarılı bir ölüm]; BİLİ ÖĞ İÇÜÜÑİL ĖD OÑUN [beldesinin kralı olarak sahib-i muvaffak] (*tka 148*); 2. evolüsyon, terakki, medeniyet : TÖRT OQ OÑ [dört kuantum halinde başlayan evolüsyon]; OÑ TĖĞZİÑÇ

[terakki değizlemesi]; UTU AT OQ OÑ İL [tekvindeki OQ medeniyeti halkı]; OÑU UTUS ÖĞİS [medeniyetlerin tekvinini temin eden peygamber]. (*ayb 182*)

• **OÑ-AP AQINIŞ ĖBİS, 1.** başarılı akınış tertibi; USUN IRAQ QALP [ı-rak korrelasïon parlığı]; yani, “*zayıf interaksion*” demektir.

Bu interaksïon—meydana getirdiğı kuvvet bakımından doğ-rudan-doğruya keşfolunmamış olmak ile beraber—husule getirdiğı transmutasïonlar [parçacıkların yavaş de-kay’ları] bakımından belir-gin halde olan bir interaksïondur. (*din 80*)

• **OÑ TĖGZİNÇ, 1.** gelişim değizlemesi. Bu deyim ile—UTMUŞLAR = BODI SATAWLAR + YALTRIDUR TUDRIĞ TĖGME şeklinde—“*gaga tr-ansformation*” değizlemesi kastedilmiş olabilir. Diğer bir yorum im-kânı da, bu ismin Einstein’ın *alan değizlemesi*, veya, *gelişim değizle-mesi* [*Einstein’s Evolution Equation*] cinsinden bir değizlemeye ve-rilmiş olunabilineceğidir; (*as 50*)

• **OOQ, 1.** *quantum* [büyüklük]; bak: OQ

• **OR, 1.** *orğı*’ma [Tatarca, *küme halinde çıkma*], *orğıl*’ma [kopma, ileri atılma, dışarı vurma, bulaklanma] sonucu olan (*temin eden*) şey. Ėsöñük olarak: **2.** tahkimat (esöñük olarak, bir kalenin etrafındaki su hendeğı gibi); **3.** galaksi merkezinden veya yıldızlardan *orgu*’lan (bu-laklanan, hızla çıkan) gök cisimleri (yıldız ve planetler); (*as 153*)

• **ORDU [OR-İDU], 1.** askerî karargâh, ordu; **2.** galaksi; (*as 153*)

• **ORNAĞLIĞ İDİŞ, 1.** yerleştirci (yani, bağlayıcı, substansial) induk-sïon. Bundan kastedilen aılam, ÖRTÜĞLÜĞ QILINÇ [exotermik tu-tum] yolu ile husule gelen bağlantıdır. Böyle bir birleşmede birleşen parçacıkların serbest halde bulunmaları halindeki (yani, birleşmeden önceki hallerindeki) enerjilerinin toplamı, bunların birleşmiş (atom veya molekül teşkil etmiş) hallerindeki enerjileri toplamından daha büyüktür. Yani, atom veya molekül halindeki parçacıkları ayırmak is-ter isek, enerji sarfetme zorunluluğunda kalacağız, çünkü parçacıklar ORNAĞLIĞ [yerleşmiş] haldedirler, onları koparıp almamız gerekir; (*as 94*)

• **OS, 1.** Tatarca *osal* [şerir, kötü] : OS OY [kötü düşünce]; OS-OS [şer-ir mi şerir, adamakıllı kızgın]; **2.** “*osallık* (yani, tesir) alanı” aılamın-da “*mekân*” (uzay), Tanrı bili, gök bili, mevcutluk : TÖRÜMENİN OS-

ĞUSİNA SOQA AL-ALTAĞI [türemenin mekânına dahil olan münderecatı]; OSUP OŞĞURAYIN [mekân invarzionunun konfigure etmiş olduğu]; OS UDURULMIS UÇA USUQUN UR [uzay stratejisi Tanrısına korpulent hakim; gök bili stratejisi liderliği hakimi] (*etd 60*); 3. “tesir alanı” aîlamında “devlet” : OSUQ ÖCÜM ÜN İSİTİL ÖKÜK İSİL [devlet selâhiyetlerimin ünlü olması dolayısı ile, hürmet ile yad olunmaktayım]; OS O-DUYUNUTUZ [devlet ordusu]; Ė ÖGÜÇ UR A, OĞUL A OSUĞ [evet, ögüç ile gömüldü, çünkü o devlet tēmsilcisi idi]; AT OSIN A, ON OSIN A, ULI ATI A ON UWUŃ [ON devletindeki bu nam, onu ON mukaddesatında ulu (ulaşım)ı etti] (*ayb 182; etd 78*)

• OS-UĞ, 1. mekân ve zaman : KÖK QALIQ OS-UĞULUĞ BOLMIŞIN SAQINMIŞ KERGEK [KÖK-QALIQ’ın mekân-zamanlı (yani, bugünkü) hale gelmiş olduğu göz önünde bulundurulmalıdır]. (*as 151*)

• OSUP, 1. mekânın tersine çevrilmesi [*space inversion*]; (*as 50*)

• OŞ, 1. konfigurasion (şekillenme) : OŞ UŞ [konfigurasion majesteleri]; ONUN OŞ-OŞUZ ONUZ UYUN [ON’ların teşkil ettikleri, ON’lar federasionu]; ÖZÜM OSUP OŞĞURAYIN ÖŃÜLERİĞ [spesifik mekân invarzionunun konfigure etmiş olduğu öncüler erasında]; UW BU UŞ OQ OŞ ĖSİTİS UÇ [mukaddes majestelerinin kuant konfigurasionu denen yere uçuşu]; ĖS OŞ OZ [ruhun konfigurasiona geçmesi]; OŞ BUY OY URUQ [konfigurasion şartlarını tespit etme]; 2. tecelli : OĞUW OŞ ĖSİZ BU OŞ [kişilik tecellimiz şu şekilde tecelli etmiş bulunuyor]; 3. işbu : UŞ ĖSİTİS, OŞUŃ UÇ, UĞUQ ĖL ĖS ĖSİS [liderliği, işbu liderin, halk tarafından tasvip olunmuş bulunuyor]; OŞ AT UÇ-UÇU BUQ [işbu nam devlet beyidir]. (*ayb 183*)

• OŞĞURU, 1. konfigurasion; yani, ĖŃEYÜ [*compound*] teşekkülü ki, ionlar arasında bağlantı teşekkülünden ibarettir. (*as 211*)

• OT, 1. substansial (yani, maddeye tekabül eden) enerji. Ėsöñük olarak, bir QUTLUĞ BODIN [nuklear fuzion] esnasında “açığa çıkan” ve kitle defektine tekabül eden enerji gibi (*as 78*); enerji : AMWARDIŞINLIĞ OT [bariton enerji]; TİP OT [diskret enerji]; OTLUĞ SAMAR [energetik çekirdek]; 2. termik : OT ULUĞ TİTİR [termik super TİTİR] (*as 147*); 3. ilâç: OTAÇI ĖMÇİ ĖRSER, OT-YEM ALĞAY [tıp doktoru ise, ilâci alsın] (*an 58*); 4. uzay gemisi (çünkü yerimize yaklaşan bir uzay gemisi tamamı ile bir ateş halini alır) : OTQA KÜNİM İS QUL UÇ ÖZİ-

KE YARLIĞ BOLTI [uzay gemisine gün ışığı hızı veren liderin şahsına vahiy oldu]. (*ayt 112*). 5. ateş : OTU-AT UR ASIÑ [(öldükten sonra) ateşte yakılma ziyafeti]; OT-OZ [cesedin yakılması sureti ile, ruhun kozmosa geçmesi (ozması)]; AT OTUQUB OZU [namın yakılması sureti ile ozma]; 6. yüksek sıcaklık : OT YALIN [devamlı yüksek sıcaklık]. (*ayb 184*)

• **OT-OZ**, 1. ölünün yakılması sureti ile ruhunun kozmosa geçmesi. 2. uzay gemisi [OT, çünkü yere yaklaşan uzay gemisi *ateş* halini alır] ile gelerek yeryüzüne yerleşenler ki, bununla *Türkler* kastedilmektedir. Çünkü İhi-Hanın-Nor yazıtında geçen UB OT-OZ [pra-ot-oz] (*etd 8*), İOQ' da geçen OQ-OÑİM OĞIÑ ATLIĞ YÜZÜG OT-OZ İR KĒLÜRİMİZ [OQ-OÑİM OĞIÑ isimli halk yüzünün OT-OZ askeri olarak gelen] (*BOL I, 13*); ALTI YARIQ TİĞİN^de geçen İT ÖKÜ İR İRİNÇÜ AT-UQUZ OT-OZ QA [impuls gnosisini erdem yapan namdar OT-OZ'a] (*ayt 112*), ve nihayet, Yoluğ Tiginde geçen ÜÇ-OQ URIQIN OT-OZ TATAR, QITAÑ, TATABI [üç Oq ırkından Ot-Oz Tatar, Qitañ, Tatabı] (*BOL I, 3*) cümleleri "OT-OZ" kavramını Türkler ile çok yakından ilişkilendirmektedir. (*din 11*) (*OT/5* sözüne de bakınız)

• **OT-OZ** **sıntaşları**, 1. Ulu Kem biltirindekiler (*ayb 24*) vb.

• **OT-OZ TATAR**, 1. Bugünkü Çinin Büyük Okyanus kıyısında yaşayan, OQ ırkından bir Türk kavmi. (*BOL I, 3*)

• **OY**, 1. düşünce, fikir : ONÇ BU ĖSİTİS OY [bu şekildeki bir kamu düşüncesi]; BU ĖL OY A ÜYÜ ĖM ĖSİS [halk tarafından (aslı: *halkın düşüncesi olarak*) benimsenerek (aslı: *evi olarak*) hatırlanış]; OY ĖSİS ĖD [yazarak (aslı: *düşünce hatırası yaparak*)]; OZ OY [(öbürdünyaya) geçme hatırası]; OY ĖZİSİYİZ [düşünce ezgilikleri]; UW OY [mukaddes düşünce (iman)]; 2. felsefe, filozof : OY ĖSİNİS [filozofu anış]; OY OÑUL [felsefe (aslı: *düşünme*) başarısı]; 3. istemek : ON-ĖL UB-OD UYUSUN OYUN [ON halkı ölülerini yakmak istemektedirler]; 4. şey : ĖLİLİLİM OY [nakletmekte olduğumuz şey]; BUY OY [*dictio* (yani, tespit etme) olan şey]; 5. söz eki : ONUY OY [kozmoslaşma]; ĖZİS OY O-ÑUN [ezgi *demon*] (*Mirşan 1973, s.20*); ON-OY AT-ĖRİÇİZ [millî müdafî olabilir], AT OY ÖGE [nam sahibi (aslı: *nam olan şey sahibi*)]; İÇÜ OY [hükmüne girme]. (*tka 9o; alf 183*)

• **OY-OĞ**, 1. başkent (aslı; *kişiliklilik*) : OY-URUM ATIN OY-OĞIDA

[Rum başkentinde]. (*ap 76*)

● **OYULBUÇ**, 1. sebep, sebep bildiren elçi : TABİĞAÇ QAĞANQA KÖRTİ OYULBUÇİ ĖDİĞÜ, SABİ ÖTÜĞİ KĖLMEZ TİYİN SÜLEDİM [Çin hakanına tabi olmasının sebebini teşkil eden, informativ geçerlilik gelmemiş olması dolayısı ile ordu sürdürüm]; QARA QANQA BARIPPIN, OYULBUÇ BARIPPIN [QARA QAN'a vardım, sebep bildirici olarak vardım]. (*ayb 183*)

● **OYURIQLİĞ**, 1. kâmil : OYURIQLİĞ QANTAN KĖLİP, OYUÑA ĖL ĖT-Dİ [kâmil bir kandan gelerek, kendi kemaletinde bir halk yarattı]. (*ayb 184*)

● **OZ**, 1. yeralmak üzere geçme (buna karşılık ÖT sadece “geçme”), öbür dünyaya geçerek, orda teşekkül etme : UW UQ ĖSİS OZ [mukaddes hale gelerek *ozma*]; UÇ UB-OĞ OZ [liderimizin pra-kişi haline gelmek üzere *ozması*]; ĖS OŞ OZ [ruhun konfigürasyon yerine *ozması*]; OZ UYUS [*ozmak* üzere ölme]; ÖGÜL OZ [methü-sena ile *ozma*]; OZ OY [*ozma* düşüncesi]; AT ĖSİÇ OZ AT ĖRİK [nam halinde *ozma* namzedi]; İÇÜY OY OZUS US [hükmüne tabi olunmak üzere *ozulan* Tanrı]; İÇÜY OZ [öbür dünyaya *ozma* yetkilisi (“Zeus”)]; OZU İÇÜY [ozma hakimi (“Zeus”)]; OZ AT OTİQUĞ İL [*ozmak* için ölümlerini yakan halk] (*BOL I, 31*); 2. teşekkül : UÇ-UÇU OZ ÖZ ĖB-ĖS UL [devlet teşekkülüne mahsus yazı]. (*atb 184*)

Ö

● **ÖC**, 1. kendine mahsus olan derece : ÖC-AP US A AQ-AQIN [o (yani, ölen kişi) vücudun Tanrı derecesinde bir AQ-AQIN'ıdır] (*din 47*); 2. sahiplik : ÖC-UÇU ÖGÜZ AŞU ĖL [liderlik sahipliği deniz aşâ halk] (*tka 161*); 3. mevcutluk, varlık : UR-OŇU ÖC-OŇUN [yaradılışın mevcutluk başarısı]; AT ÖCÜSÜL OLUÇ UYUZ [nam varlığı haline gelerek ölme]; ÖC-OĞUÇU BOLIQ [mevcutluk honorisinin başkenti]; OĞLINIM SİZE ĖB-ÖCİM AWRİLTİM,—ÖZÜ AW ĖSİM [konfigürasyonum dolayısı ile integrasyonuma (yani, Tanrıya) esas varlığım şeklinde evrildim,—bizzat şahsım halinde]; 4. mensup olma, tabi olma : ÖGÜN AN O-NUY A ÖCÜ OQ [haşmetmaaplığını taziz etmekte olduğun (kişi) kozmoslaşmış olan bir OQ'dur (OQ mensubudur)]; ÖC-ÖG ĖRTİM, BİRÜ KĖLÜRTİM [tabi krallık (krallık sahibi) haline getirdim ve vergiye

bağladım] (*din 50*); 5. geçerli : ĖR-ĖRDİMİM ODIQI ÖG-ÖCİM ÖD, ONA ÖGİM İT AWRILTIM [erdemimin yakılmış olduğu, krallık için geçerli eramda, Tanrı kralı olmuş olma geçerliliğinin impulsu ile ayrıldım]; UÇ ÖCÜSÜĞ ÖGÜNÜZ OLUQUÑ ĖDİÑ OQUÑUZ [lider olarak geçerli kralınıza mensup askerler]. (*ayb 184*)

• **ÖÇ, 1.** sönme, inkiraz : ÖÇME-AMRILMA YİNTEM [inkiraz temayülünün mevcudiyeti]; AYIĞ QILINÇ ÖÇGÜ İŞ [stimulativ tesir ile sönme operasyonu]; ALQU ADA-TUDA BARÇA ÖÇER ALQINUR [universal radioizotopların hepsi diverge olarak sönelerler]; ÖK-ÖÇ [Rabbanî sönme; yani, KÖÇ (öbürdünyaya göçme)]; 2. ölme : ONÇ ĖSİKİÇ ÖÇ ĖMİ-TÜ [bu şekilde hatırlanmak sureti ile ölmüş olma]; TOĞMAQ-ÖÇMEK TÖRÜLÜĞ [doğum ve ölüm kanunlu]. (*ayb 185*)

• **ÖD, 1.** era [çağ, çağ hesabı] : ĖSİÑ ÖD ĖSİÑ [onun (ölenin) ruh çağ-ğı]; ĖS OS ÖD OS ĖS [ruhun mekân (Tanrı Bili) çağ-ğı]; OL ÖDKE [o çağ-da (zamanda)]; ÖDÜM OTUZ ARTUQI ÜÇ YAŞIMA [erama göre 33 yaş-şında]; TENRİ ÖD [Tanrı erası]; ÖD TENRİ [eralar Tanrısı]; ÖG ÖCÜM ÖD [krallığım için geçerli eramda]; Karşılaştır: Kırgızca *ödö* [*öydö*] [bir yerden başlayarak diğeri bir yere kadar; yukarıdaki], *ayağından öydö* [başından sonuna kadar], *öydö caq* [yukarı taraf]; Çuvaşça *oy* (yani, *öy*) [tarla, alan]; 2. kondisyon : BİR ULUŞTA YİRTİNÇÜNÜÑ YARUQ YULASI BİLGÜLÜĞÇE QAMAĞ NOMTA TUYUNMUŞ ÖDTE [bir populasiyonda yercil gelişimin spektral yulması determinativ olarak bütün NOM'larda hissolunduğu kondisiyonda]; QALP ÖD [parlık (*parity*) kondisyonu]; APAM BİZNİÑ BU YAŞIMIZ ALQINĞU ÖD BOLSAR [götürücü olarak bize ait olan bu zamanın (yaşın) bir divergent kondisyon olması dolayısı ile]; 3. zaman : QISQA BİR QŞAN ÖD [kısa bir differensial zaman]; "ÖÑRE-AMTI-KİN" ÜÇ ÖDKİ [geçmiş, şimdi ve gelecek olmak üzere, üç zamandaki]. (*ayb 185*). Karşılaştır: Tıbaca *öy* (yani, ÖD) [an, zaman; mevsim]; Balıkesirde *öd* [zaman]; Macarca *idő* [zaman] (*as 183*)

• **ÖDLEYÜR, ÖTLEYÜR, 1.** tranzisyonel (veya aktivlenmiş) hareket: bir fizik sisteminin bir durumdan diğeri geçerek yenilenmesi için yapılması gerekli hareket (*bak*: AYAĞ TAPIĞ).

Subatomik fizikte tranzisyonlar, izin verilen ve verilmeyenler olmak üzere, iki türlü olarak ele alınmaktadır. İzin verilen tranzisyon-

lar (geçişler)—atom çekirdeklerinin kısa ömürlü radioaktif ŞİMNULARında olduğu gibi—kolaycana veya sık-sık husule gelen trazişionlardır. Yasak trazişionlar ise, gerçekleşmeleri çok zor veyâ-az olan trazişionlardır ki, ÖDLEYÜR'ler bu sınıfa girer. Burda trazişionu zorlaştıran şey enerjinin konservasionudur; (*as 63*)

• **ÖDÜN, 1.** relasion, taallukat, münasebet, şartlar. Karşılaştır: Yakutça *odun* (yani, *ödün*) [üzerimizdeki, ÜZE, yüce], *odun xallaan* [ÜZE KÖK]; Ürgüp ve Nevşehirde *ödde* [düveni boyunduruğa bağliyan ağaç]; Şiran ve Gümüşhanede *ödürtmek* [kapanan bir konuyu yeniden açmak ve sürdürmek]. (*as 184*)

• **ÖG, 1.** düşünme yeteneği : KÜL ÖG UR-OŇU [bütün düşünme yeteneklerinin yaradılışı]; 2. bilinç : ISUB-ÖG [registrasion bilinci]; BUDA ÖG [separasion bilinci]; 3. felsefe : ÖGE YÜKÜNMIŞ BUYAN [felsefî manifestasion]; ÖZ BAQŞIMIZ ÖGİN TUYMIŞ ÖSELİKSİZ ER [kendi profesörümüz tarafından felsefî olarak ileri sürülen kitlesiz parçacıklar]; 4. övünç : ÖGİŇİN ĖDİME [övündüğü için]; ÖGİM İL-BİLGE QATUN [ö-vüncüm il ve beldeye kraliçe]; 5. haşmetmeab : ÖGÜN AN [haşmetmeablığını taziz etmekte olduğumuz kişi]; 6. kral (*tka 111,161*) : BİLİ ÖG [beldesinin kralı]; ÖG AT ĖB-OŇUZ [kral cenapları]; ÖG-AT [Büyük İskender]; ÖG USUZ AQIN [kral (veya, peygamber) akını]; 7. ev : ÖGİM OĞLIN TOĞUWIM [evimin veliahdi oluşum]; ONAY İLİTDİ, ÖGİME KĖLİRTİ, İLİMKE ĖRDİM ÜÇÜN MĖN AYRILDIM A [emir evime getirilerek bildirildi ve ben ilimin erdemi için ayrıldım]; OQ ĖRÜY ĖZİSİK ÖGÜŇÜZ [bir evin “asker avdeti” halindeki kutsal adeti]. (*alf 186, din 99*)

• **ÖG AT, 1.** kral canını Tanrıya ulaştıran kanatlı atlar [*greif*] (*etd 22, 27; tka 102; BOL, Oq. Söz 6*) (ÖG sözüne de bakınız)

• **ÖGEN, 1.** madde talası. Bundan kastedilen aňlam, madde bulunmayan bir ortamda bile var olan, “*elektron + neutrino*”lardır. (*din 93*)

• **ÖGÜN, 1.** *Yunanca* Ėγόν [ben] (*tka 67,102*)

• **ÖGÜŇ, 1.** saygıdeğer (*tka 172*)

• **ÖGÜS, ÖGİS, 1.** peygamber : AT ODUN UÇI ÖGİSİKE YARLIĞ BOLTI [zaferler lideri peygamberliğine vahıy oldu]; UÇ-UÇU AT ĖSİĞİT ÖGİS [devletlü olarak duyulan peygamber]; OŇU UTUS ÖGİS [peygamberlerin tekvinini temin eden peygamber]; 2. *apostel* : ÖGİS ATIQ ATAR

OĞ [*apostel* ismi ile adanan kişi]. (*din 43; ayb 85*)

• **ÖGÜZ AŞA ĖL**, 1. deniz aşâ halk (*tka 23,78,94*)

• **ÖK**, 1. Rab : ÖKÜK TÜRÜK [Rab Türkü], ÖKÜİMİN YİŞ [Rabbımın konstitüsionu], ÖKÜL TİĞİN [Rab nasibi]; ÖK ON AT-UÇ OQ [Rabbın kozmik ışın kuantumları]; ÖKÜP ĖZİSİNİZ [Rabbanî tevaf]; OQ ĖS İRİK ÖKÜB ĖZİZ UÇ ÖK [işbu OQ hatırası Rabbanî olarak mukaddes lider olan Rab içindir]; ÖKÜK AÑID [Rab anıdı]; 2. gök : ÖK ĖSİS [gök Tanrısı]; TÖRT ÖK [dört gök]; 3. kral : ÖKÜ ĖS-ÖC İT [krallık sembolü it]; ÖK ĖRİĞ KİSİ [kral selâhiyetini haiz kişi]; ÖK İL [krallık halkı]; ÖK İ-YERE BAŞI [krallığa tabi su başı]; 4. yönetme : ĖMİN ÖKÜ UQ ĖS A [yönetim için verilen ders]; OĞ-OQ ÖK [kuantum kişisi yönetimi]; 5. sembol : OQUÑ UÇ ÖK AT ĖSİNİZ [OQ liderleri sembolü (→ Herakles); ÖK ĖRİÇİS ĖS USUN [sembol haline gelebilmenin yüce katı (→ Ares)]; 6. sınırlayıcı, kuvvetlendirici vbg. şekillerde kesekçeler (*particle*) : BİZNİ ÖLÜRTEÇİ ÖK [*behemahal* bizi öldürecek]; BİR ÖK OTAÇI-ĖMÇİ ĖRSER [*yalnızcana* tıp-doktoru ise]; BURQAN KENTÜ KÖÑÜL ĖRÜR, KÖÑÜL ÖK BURQAN [gravitasionun kendisi bir temayüldür, temayül ise gravitasion]; BUL OTUQTA AT-UQUZ OĞUZ AT-ÖG YAĞI ĖRMİS, BÜD ÖK ĖRMİS [bu otlakta AT-UQUZ OĞUZ Büyük İskenderin hasmı olmuş, BÜD de öyle olmuş]. (*din 89. ayb 186, tka 161,162*)

• **ÖKİ OY**, 1. kral (*BOL III, 12*)

• **ÖKİ OY ALT OYILIQI AT ALİĞ AT UTDİM QATUN**, 1. kral yetkisi namına sahip olma hakkını kazanan kadın [kraliçe Tomyris] (*BOL III, 12*)

• **ÖMEK**, 1. *correlation*; Tatarca, *ömek* veya *dömek* [destek, yardım, himaye]; Tatarca *üme* [yardım, yardımlaşma, dayanışma]. (*as 128*)

• **ÖÑ**, 1. ön : ÖK İYEREDE, ÖÑİDİN OYUNTUÇUNDA [krallığa tabi arazinin ön kısmında]; SÜ ÖÑİDİN UÇADIMIZ [ordu öncüsüne tesadüf etik]; ÖÑRE QITAÑİĞ ÖLÜRTEÇİ TİRMİN, BİNİ OĞUZUĞ ÖLÜRTEÇİ TİRMİN ÖK [evveleminde QITAÑ'ı, bunun üzerine OĞUZ'u imha edecek derim]; 2. meydana çıkış, var oluş, konstitüsion, kaynak, öncelikli hal; Sanskritçe *rûpa* [dış görünüş, şekil, renk, cisim, eşya]; Latınca *corpus* [vucut, şahıs, varlık, esas kısım, çekirdek] : ÖÑ BAŞLAP, AD-QANĞULARQA BİLİGLER QAÇAR [meydana çıkıştan başlayarak, püskürtmelere bilgiler kaçır]; ÖÑTE ULATİ ÖGMEKLİĞ ŞİMNU [kons-

titusiyonun içerdığı (konstitusiyonda) ulaşım ifadesi ŞIMNU‘su]; 3. major, en önemli : SİZE ÖGÜZ UÇ İLİM QANIM İL OÑ-OY İTİZ İL [Allah ırmağının (yani, Aq-İdil, Qama ve İdil) lider halkı hanının *en önemli* halkı olan İtiz halkı]; ÖÑRE BİÑA BAŞI [majorgeneral; yani, tümgeneral]; 4. kaynak : YİR ÖÑLÜĞ YARUQ-YAŞUQ [yer kaynaklı diffraksiyon spektrumu]; YARUQ ÖÑ [spektrum kaynağı]; 5. mensup olunan şey : İKİM ÖGÜZ ES-OÑU OY [İKİM nehri mensubu olarak]. (*ayb 187*)

• **ÖÑİ, 1.** bir elementin bir önceki hali, *primar element* : ÖÑİLERİNİN BUYANI [önceki hallerin manifestasyonu]; ÖÑİ KİTERİP, ĖRTİRÜ TÜKETMEK [önceki hali giderecek olan, erken emission]; SĖKİZ YÜZÜNTE YÜZER ÖÑİ [8 topolojisinde yüzer öncelikli hal (yani, element)]. (*ayb 187*)

• **ÖÑÜLER, 1.** öncüler; yani, proto-kişiler : ÖZÜM OSUP OŞĞURAYIN ÖÑÜLERİĞ [spesifik mekân inverzionunun konfigure etmiş olduğu öncüler erasında]; (*as 211*)

• **ÖRT, 1.** radiasyon (esönük olarak, *Bremsstrahlung*), diffüzyon v.b. şekillerindeki enerji kayıplarını aşmak (onlardan miktarca daha fazla olmak) üzere, şarjlı parçacıklar (yani, YARUQ) halinde nükleer enerji istihsalı anlamında, “tutuşma” [*ignition*]. Ancak **ÖRT** “yanma başlangıcı” (tutuşma) halinin devamlı olarak kalması, tütsülenme (ateşe sokulan tavuğun ancak tüylerinin yanması), alazlanma (bir cismin ancak yüzünün alevden geçmesi) anlamındadır. Buna göre, **ÖRT**’ü “sürüklenme” [*drag*] şeklinde de anlamlandırabiliriz. Nitekim, Tıba dilinde *örtetlig* (yani, ÖRTÜGLÜĞ) “urgana bağlanmış halde” anlamına gelmektedir ve bu anlam da **ÖRT** sözündeki sürekliliği, bağlılığı dile getiriyor Tatarcada ise, *ört* tutuşma, yanma, yangın anlamlarındadır; (*as 159*)

• **ÖRT YALIN, 1.** exothermik [enerji açığa çıkarmak sureti ile tahakkuk eden] devamlılık, devamlı exothermik enerji (*as 159, as 199*)

• **ÖSELİK, 1.** büyüme (expansion) kabiliyeti anlamında, “kitle” demektir. Modern fizikte kitlenin bu kabiliyeti $m = m_0 / (1-v^2/c^2)^{1/2}$ değişliği ile ifade edilmektedir. Burda *m* kitle, *m₀* YALANUQ, *v* tezgirlik (hız), *c* ışık hızıdır. (*as 174*)

• **ÖTÜNTİM, 1.** rica ettim : QAĞANIMA ÖTÜNTİM [hakanıma rica ettim]. (*BOL II,9*)

• **ÖVKE, 1.** bir şeyin müşahade olunabilen miktarı [*observable quan-*

tity]; *ovatio* [küçük zaferler]; öfke. (*as 216*)

• **ÖZ, 1.** zatî, şahsî ; ÖZ KÖNÜL [zatî temayül]; ÖZ-TÖZİ [zatî preservasyonu, *Selbsterhaltung*]; ÖZ ÖZ-BİLİKLERİ TUTA [şahsî olarak, zatî-bilinç sahibi olabilmek için]; **2.** KENTÜ [kendi] : ÖZ BAQŞIMIZ [kendi profesörümüz] (*as 130, 138, 174*); ÖZ ANIZILIS [kendi heykeli]; ÖZ CİRİM [kendi yerim, vatanım]; ÖZ İRKİNE KİSİ [kendi erkine (yani, özgür) kişi]; ÖZÜNE İSİNKE [kendisini yadettiğimiz]; **3.** şahsiyet, *spesifikasyon* : KENTÜ ÖZÜM [kendi şahsiyetim]; **4.** mahsus : UÇ-UÇU OZ ÖZ EB-ES UL [devlet teşekkülüne mahsus yazı]; ÖZÜN APAÑ AT OTUQ [Allaha mahsus olarak (yani, Allah namına) yakılmış olma]; UL OQUÑ OZ [kuant haline mahsus (yani, ulaşımli kuant hali)]; ON ÖZÜ ESİD AW EL [ON'ların kendilerine mahsus olan halk (yani, ON halkı)]; **5.** bir vucutta bulunan esas kısım; can : ÖZÜN AP-US AQINIS [ÖZ'ü götürücü akınış]; ÖZÜN ER-USUW ATARİÑ OÑUÑ ÖZ-AT [ÖZ'ün erişmesi denilen, başarılı ÖZ]; ÖZ UÇUSU [insanın özünün (yani, canının) uçması] (*din 49, ayb 187*)

• **ÖZE, 1.** spesifik, iye : ÖZE KÖK TEÑRİ ASRA YAĞIZ YİR QILINTUQTA [spesifik gök kreasyonu muvacehesinde kinetik yer kılınıncı]; ÖZE TEÑRİ [iye Tanrı, spesifik kreasyon]; **2.** üzere : UĞAN ARSİ ÖZE [zaman dimenzionları teşkil etmek üzere]; **3.** ile: YÜREKİMTE İÇTİN BARMİŞ KİRTGÜNÇİM ÖZE [yüreğime içten gelen idrakım ile]; OL TIDIĞ-SIZ TOLUN BİLGE-BİLİĞ ÖZE [o çelişkisiz komple bilim ile]. (*alf 188*)

• **ÖZ-İÇİS, 1.** canların içerildiği yer; yani, *cennet*. (*din 39, 40, 75*)

P

• **PAR, 1.** birbirleri ile bağlantılı olarak uygun düşen çift konum. (*din 20*)

• **PARAMANU, 1.** polarizasyon. Kavramın “*vakuum polarizasyonunun küçük dipolleri* (elektron-proton çiftleri)” karşılığında kullanıldığı anlaşılmaktadır; çünkü *as 49*'daki BIRATYA ŞİRİ metni PARAMANU'nun bir *bulut* olarak kabul olunması gerektiğini ve bu bulut parçacıklarının her birinin birer *şarj* olduğunu söylüyor ki, buna göre, vakuumun doğurduğu şarj separasyonu sözkonusudur (Greiner-Hamilton 1980, sah.154-163). Deyimin Sanskritçedeki karşılığı olan *paramanu* “en

küçük parça”, “atom tozu” şeklinde manalandırılmaktadır; (as 48)

● **PARAMANU QOĞ**, 1. polarizasyon elementi. Bu deyim “*vakumun polarizasyonundan doğan İSTİM-molekül*” karşılığında da kullanılmış olabilir. Çünkü şu metinde böyle bir anlam seziliyor: BİZ ME UZUN YAŞAP KİNİNE MUNÇULAYU QOQ BOLUR ERÜRBİZ [ve biz, uzun bir ömür sürdükten sonra, bir sis halinde atomlara çevriliriz]; (as 48)

● **PARAMIT**, 1. polarize [PARAM] oriyantasyonlar [IT]; “polarize vakumun kuvvet oriyantasyonları” gibi: Herhangi bir elementte pozitif veya negatif şarjlar arasındaki oriyantasyon birer PARAMIT halidir.

PARAMIT sözünün Sanskritçedeki karşılığı olan *paramita* [fazilet, mükemmellik] ise, “*her BODI-SATAW’ın gittiği patikaya ait 6 esas erdem*” şeklinde manalandırılmaktadır. Yani, 6 PARAMIT sözkonusudur. (as 48; *din 20*)

● **PARİŞQAR**, 1. çapraz halde birbirine uygun düşme; Sanskritçe *pariskara* [teçhizat, alet-edavat, şahsî eşya]. (as 30, *ayb 202*)

● **PİN-TOLA PRAD-WAÇI**, 1. pinti münderecat ilkesine göre, ön-aktivite. Sanskritçesi *Pindola-Bharatvaja*.

Elementler cetvelinin periodlarında bir elementten onu takip eden diğer bir elemente (proton sayısı bakımından bir yüksek basamağa) geçilir iken, *β-decay* halinde bir “madde defekti” ile enerji açığa çıkmakta, fakat maddenin kendisi (yani, neutron’un proton’u) YOQ olmamaktadır. Bu hadise PİN [pintilik] veya KÜNÇİK [kıskanç] deyimleri ile ifade edilmektedir ve böyle bir hasis duruma göre element teşekkülünün PİN-TOLA [pinti münderecat ilkesine göre] PRAD-WAÇI’da [ön-aktivitede] kommunikativ olduğu söylenmektedir ki, burdaki PRAD-WAÇI hidrojen atomundan başkası olamaz. Bunlara göre, deyimın anlamı “element çekirdeklerinin, parçacık kaybına mahal bırakmadan (yani, çekirdeklerine sokulmuş olan neutronlardan yararlanarak) proton (yani, PRAD-WAÇI) elde etmeleri” şeklindedir. (as 259)

R

● **RAÇA [ARAÇA] BADIRA**, 1. synchrotron plazması (yani, ULUĞ YİL-’de bulunan madde) demektir ki, buna “*plazma gaz*” denmektedir; (as 74)

S

- SAB, 1. *predikat*, haber : bir cümlede iye [INDIQ] hakkında söylenen şey → ben (iye) sinamaya gideceğim (SAB). 2. *informasion*; 3. haber (*Yazı İşaretleri 1993, s.53; tka 78,91*)
 - SAB-KİYE İYE, 1. SAB'ta [predikatta] kohere [kaynaşmış,giyilmiş] iye (*Mirşan 1993, sah. 53-54*)
 - SAÇ, 1. saç; 2. güneş ve diğer yıldızlarda (kişi başının derisine tekabül edeceği söylenebilen) QIDIĞ'dan [*photosphere*'den] saçılan alevlenmeler [*flare*'lar]. Işık patlamalarından ibaret olan bu alevlenmeler *chromosphere* tabakasında energetik iyonlar istihsal etmekte ve bunlar da, ULUĞ YİL halinde yerimize kadar ulaşarak, Van Allen kuşaklarını teşkil etmektedirler; (*as 150*)
 - SAMADI, 1. çekirdekleşme. Sansk. *samadhi* [konsentrasion]. (*ayb 202*)
 - SAM-ANTA BADIRI, 1. synchrotron'un [BADIRI] nukleon form [SAM] faktörü [ANTA].
- Nukleon içi yapısını sınayan yüksek enerji saçma tecrübelelerinde, komplike kuvvet takımları meydana çıkmış bulunuyor. Nukleon'un—elektromagnetik sınav olarak, yüksek-enerji elektronları ışınının kullanılması ile meydana çıkmış olan—bu yapısının matematik ifadesine SAM-ANTA [nukleon form faktörü] denilir(b/mac, c.5, s.35); (*as 124*)
- SAMAR, 1. orta mıntaka [*core*], çekirdek. Bak: SĀMADI. (*as 199*)
 - SAMADI,-1. çekirdekleşme. Karşılaştıır: Kırğızca *samağan* [çok arzu olunan hal, açgözlülük (fazla arzu) hali. Sözüñ diğér bir ifade şekli BOŞ TAŞ YİĞÜ [daha ağır bir çekirdek elde etme]. (*as 309*)
 - SANSAR, 1. element tasrifi [*cojugation*]. Sanskritçesi *samsara* [değişmeler dünyası, doğumlar deveranı, yeniden doğumlar periodu]. (*as 244; din 110*)
 - SARĞAN, 1. kaba yapı; 2. tuzlak arazide yetişen bir nevi ot. (*as 269*)
 - SARĞAN OTI, 1. *bilemiş* [etrafı sarmış] olan ot; elektromagnetik radiasion derelerinde, kaba bir yapı halinde ve elektron-neutrino talaşında, büyümüş olan ot. Kur'ana göre “*zakkum ağacı*”. (*din 93*)
 - SART-AWAXILAR, 1. konverziona karşı hasislik hali; diğér bir deyim ile, “konservasion kanunları”. (*as 266*)

- **SARWAARTASIDI** [SAR-AWA-ARTA-SIDIĞ], 1. devrilerek (veya, absolut olarak) etrafı saranların [*sich durchsetzen*] artması realitesi, *volkanik kayaların meydana gelmesi* demektir. Sanskritçesi *sarvartha-siddha* [bütün arzuların olgun bir şekilde tahakkuk etmiş olması, her objenin elde edilmiş olması]. (*as* 254)
- **saymaluu taş**, 1. nakışlı taş (Kırğızca)
- **SEÇE**, 1. geodezik : kurb halindeki mekân-zamanda en dosdoğru yol. (*as* 234)
- **SEÇE TAÑLANÇIĞ**, 1. sıfır-phoñon (aslında, sıfıra müteveccih) geodezik. Burda *phonon* “diskret miktar” [*discrete emount*] demektir. Zaman-mekânın bir *P* ETÜZ’ünden geçen sıfır-geodezikler *P*’deki manifoldun “karakteristik sıfır-konisini” teşkil ederler (Condon-Odisha 1967, s. 2-48). (*as* 234)
- **SETİREK**, 1. Kırğızca *sētēr* [zayıf, narin, işe yaramaz]. (*ās* 235)
- **SETİREKSİZ TIYALIĞ**, 1. kuvvetli mumanaat, kuvvetli çekim; yani, QOÇUM ÖKÜŞ ASIĞ (*as* 53, 234, 235)
- **SEVER**, 1. Tatarca *seveley* hale gelir [tebdili kıyafet eder, maske takar]; Kırğızca *sebil*’denir [teçhiz edilir]. (*as* 227)
- **SI**, 1. konkret (tersi “*abstrakt*”) olarak; yani, aktual, spesifik halde, hakikaten var olan, tutunabilir hale gelen.

SI hali galaksimizin tamamlanmasının 7’inci safhasını teşkil etmektedir. Tekvin 2’de bu “*Allah yaptığı işi 7 günde bitirdi*” şeklinde geçiyor ve SI’nın “*istirahat günü*” olduğu belirtiliyor. Kur’an-ı Kerimde ise, “7 *ayet*” (Hicir 85), “7 *kat*” (Bakara 28) “7 *kapı*” (Hicir 42), “7 *kat gök*” (Secde 12) deyimleri geçmektedir. Karşılaştır: Farsça *seb’a* [yedi], Latince *sē* [kendisini], Çince *se* [konkret]; (*as* 158)

- **SIDIĞ**, 1. sıdık, mükemmellik. Sanskritçe *sidhi* [sıdık]. (ayb 202)
- **SIMARTI** (Sanskritçe), 1. yeniden hatırlama [*recollection*]. (*as* 173)
- **SIN**, 1. anlam ifade eden görünüş, şekil, heykelcilik san’atı; figür. (*din* 11; *tka* 149)
- **sıntaş**, 1. şekil verme, yazı yazma ve resim yapma, heykel yapma yolları ile bir anlam ifade edilecek hale getirilen taş. Yunancası *plastik*. (*din* 11; *tka* 149)
- **SIRÇQA**, 1. geri vurma [*rifle*] (esöñük olarak, *tüfeğin geri tepmesi*)

gibi); 2. sır: Tatarca *sırğan yorğan* [vurulmuş yorgan; Almancası *Steppdecke*]; *sırğan qımız, sırlaw* [sırlama]. Ayrıca 3. *fluktuasïon* [inip-çıkma, ileri-geri gitme, dalgalanma]; (*as 155*)

• **SIRUQ, 1.** sırık; (*as 236*)

• **SİZİME, 1.** Rabbime. Fizikte *integrasiomuma*. (*din 12*)

• **SİM, 1.** asil gazlar ve asil madenler (*as 81*). 2. Çuvaşça *sim* [(1) bilinç, şuur, idrak; (2) nüans, ayrıntı, renk; (3) emare, alâmet; (4) benzerlik; (5) yatkınlık, meleke; seziş]. Karşılaştır: SİM SIÇĞAN KÜN [idrak olunabilme imkânını defetmiş olan planet; yani, Uranus (*ap 155, 165*). Çuvaşça *sim te pilmest* ["sim de bilmez", o kesin olarak hiç bir şey bilmiyor]; *ala simipe* [otomatik olarak, alışkanlık ile]; *sime kir* [aklı başına girmek (gelmek)]; Rusça *sěmya* [aile; SİM ÖGE, veya (İ-YE)]; Sanskritçe *sīmā* [hudut]; Latince *similis* [benzer]. (*as 195*).

• **SİTİ, 1.** nüfuz, egemenlik [*penetration, domination*]. Parçacıklar veya radiasionun katı cisimlerden geçmesine "nüfuz" [*penetration, Durchdringen*] denmektedir. SİTİ ise Compton Efekti (YIDI-YİPAR) sonucunda madde (elektronlar) tarafından tedrici olarak emilmiş olan radiant enerji (*penetrating radiant energy*) miktarıdır.

Karşılaştır: Çuvaşça *sîte* [veya *monça*] "polen" [bitkilerdeki erkek cinsiyetli hücrelerden ibaret tozcuclar. Telâffuz şekli *hite*]; Fince *sitkēe* [sebatlı, dayanıklı, sağlam, iradeli]; Tıbaca *sētkil* [düşünce; his, ruh; Moğulcası *sana*]. (*as 166*)

• **SOĞANÇIĞ, 1.** kendi-kendini inşa eden [*self-perpetuating*]. (*as 264*)

• **SOĞANÇIĞ-BAR, 1.** kendi-kendini yeniden inşa ederek devam etme (*as 12, 36, 264*)

• **SOLA, 1.** kapalı hacim. Kırgızca *sola-* [kapalı bir alana sokma; (es-öñük olarak, ciğerlere hava sokma), kapatma]; Tatarca *solpiq* [kürevî şeklini değiştirmiş olan eşya], *solış* [nefes]; Tıbaca *solu* [değiştirme, ivaz etme], *solañğı* [şafak, kızartı]; Latince *solve* [bir bütünden ayrılma]; (*as 163*)

• **SÖNGÜ QILINÇ, 1.** sönme, çökme [*collapse*] (*as 81, 84, 67, 125, 200*)

• **SUDUR, 1.** sudur (*as 46, 115, 119, 260*). Sansk. *sutra* [*discourse*].

• **SUQ, 1.** teshir; Sanskritçe *sukha* [teheyyüç ve saadet]. (*ayb 202*)

• **SUQ-AWADI ULUŞ, 1.** teshir edici (cezbedici, sürükleyici, kıskandırıcı) hale çevrilen *populasïon*; yani, ASIĞ *populasïonu*; AMITA-ABA

BURQAN ile ezilen maddeden (yani, kâinatın hurda malzemesinden) elde olunan *populasion*; yeniden (sil-baştan) teşkil edilen cazibe *populasionu*.

Deyimin Sanskritçede kullanılan karşılığı olan *sukhāvati* “mü-sebbib QUT” şeklinde anılamlandırılıyor; (*as 84*)

● SUW, 1. su; 2. elektromagnetik radiasion : Enerjisinin elektrik ve magnetik TİLİĞ’li [komponentli] kuvvet alanı halinde ilerlemesi. Bunun en iyi bilinen şekli *ışık* dalgalarıdır. Ancak, *gamma* ve X-ışınları, *ultraviole* ışık gibi, diğer SUW şekilleri de sözkonusudur (YARUQ sözüne bakınız). (*as 65*)

SUW’ların ilerliyebilmeleri için bir madde ortamına gerek yoktur. Bu sebep ile, onların “dalga hareketi” şeklinde ilerledikleri kabul edilmektedir. Ancak, bazı hallerde SUW’ların, dalgadan çok, “parçacıklar” gibi davrandıkları görülmektedir. (*as/65*).

Elektromagnetik radiasiona ‘su’ ismi verildiğinden, SUW’dan teşekkül eden *katı* parçacıklara (yani, elementlere) BUZ denmektedir: (*din 28,29*)

● SU ÇANTRA BUDI, 1. dışarı atılmış [SU] hacim separasionu (*bak: ÇANTRA BUDI*); (*as 124*)

● SUB [SUW], 1. su (*tka 102*)

● SUMIR TAĞ, 1. *pros* [SUMIR] *theses* [TAĞ]; yani, *prostetik* [üzerine takma]. Ancak, AB metni SUMIR sözünü de aynı anlamda kullanıyor. Bu sözün Sanskritçede kullanılan şekli olan *sumeru* “her kâinatın merkezini teşkil eden dağ” şeklinde tefsir edilmektedir. (*as 192*)

● SUMIR TAĞLAR QANI, 1. *prostetikler* (*as 192*) grubu → bir metal (Fe, Mn, Cu, Zn) veya, genel olarak, biokatalütik elementlerden birini ihtiva edebilirler veya, koenzüm halinde, çok değişik yollar ile bağlanmış TOLP-TÜZÜNLER’den (yani, organize, bioanabolik birleşmelerden, *as 119*) müteşekkil olabilirler. (*as 273*)

● SURYA GARBI WASIR YALINLIĞ, 1. güneşin kucağındaki devamlı planetar disk (Mirşan 1985, s.153 ve 159); (*as 124*)

● SUU,1. *evolutionary ejection*;radioaktif bir elementten çıkan şeylerin “*absolut*” [kendi-kendine komple] halde bulunan çeşidi; *decay* mahsulü; 2. kepçeleme, vurup (koparıp) alma [*to soop, schöpfen*] *decay*, *decay* mahsulü; 3. sos. (*as82*)

● **SUUSI**, 1. bir şeyin suyunun (sosunun) çıkmasının konkret [genel olmuyan, aktuel, spesifik] hali ki, radioaktiv olarak alfa, beta ve gamma ışınları emisionu (decay radiasyonları ailesi); yani, “radioaktiv çevrilme” demektir; (*as 82*)

● **SUW TOLU**, 1. elektromagnetik radiasyon dolması (kapanı); yani, ULUĞ YİL ile yerimize kadar gelen parçacıkların yerimiz tarafından yakalanma mintikası [*trapped region*].

Yerin geomagnetik alanı (*magnetospher*’i) güneşten gelen parçacıkların yerimiz atmosferine sokulmasını önler; onlar, geomagnetik alan çizgilerini kesmiyerek, bu çizgiler doğrultusunda gitmek sureti ile, yerimizden uzaklaşırlar. Ancak, magnetik alandan etkilenmeyen bitaraf parçacıklar olan, YEKİÇKEKLER yerin ÇİM-BUD-WİP’ine sokularak doluşurlar ki, bu alana SUW-TOLU denmektedir. Onun EV-BARQ denen kısmında, YEK-İÇKEKLER eksilerek teşekkül ederler (TÜŞ’erler); yani, enerji defekti husule getirmek sureti ile, “decay” yolu ile proton ve elektron teşkil ederler. (*as 166; din 119*)

● **SÜZÜK**, 1. filtre edilmiş (*as 122*), 2. asil. (*as 264*)

● **SÜZÜK KİRTGÜNÇ**, 1. asil gaz ve madenler (*as 12, as 264*)

● **SWA**, 1. granulasyon [taneler halinde şekillenme]: güneşin ortasındaki sıcak malzemeyi daha yukarılara götüren, aralarında soğumuş malzemeyi aşağı indiren YİPİN’ler [iplenmeler] bulunan, YÖRÜŇ cereyanlarının tepeleri olmaları kuvvet ile muhtemel olan ve 7-10 dakika baki kalan, yerden bakılınca pirinç taneleri gibi gözüken, 300’den 1450 km’ye kadar büyüklükteki TAMĞALAR. Karşılaştır: Türkçe *sıva*, Latince *sabulum* [kaba kum, çakıl], *saburra* [kum, balast], Çince *şa* [kum]; (*as 150*)

Ş

● **ŞAMAT WİPAŞYAN**, 1. “bozon” yerine kullanılan bu söz “instabil çekirdek” anlamındadır. ŞAM “stabil” (Kırgızca *şamdağay* “becerikli”); ŞAM-AT “stabilitesi bulunmuyan”; yani, “instabil” demektir.

Bu deyimın Sanskritçede kullanılan karşılığı olan *samatha* “cefakâr olmama” (yani, gayret göstermeme), “vurdum duymazlık” gibi anlamlara gelmektedir ki, bu da “madde halinde kalabilmek için yeterince gayret göstermeme” anlamına geliyor. Nitekim, Arapça *şe-*

māte (yani, şamata) ve Tatarca *şamaqay* [palyaço] sözlerinde de instabillik hali sözkonusudur. *Samatha*'nın "dünyanın 7 adından biri" şeklindeki anlamı ise, onun SI-UZAQ anlamında olması gerektiğini gösteriyor. Nitekim, *samatha*'nın anlamlarından biri olan "sükunet"-in Tevratta kullanılan "istirahat günü" kavramına tekabül ettiğini görmekteyiz (*as 159*).

WİPAŞYAN karşılığında kullanılan Sanskritçe *vipasyanā* "içine bakma, tetkik, fikir edinme", anlamlarına gelmektedir ki, bu da (ësöñük olarak, $p+p = d+m^4$ değizliğine göre) "bir şeyin içinde neler bulunduğunu anlama" (yani, parçacık) anlamında olmalı. (*as 178*)

• **ŞAR, 1.** Tatarca ve Kırgızcada *tüm, geniş çapta, ardına kadar, sonuna kadar* ve, buna göre, "topyekûn", "total" (*as 259*)

• **ŞAT-PARIŞQAR, 1.** çapraz olarak uygun [PAR veya BAR], çapraz *par*.

Bu deyimden kastedilen anlam ALTI YARIQ TİĞİN çarkı (*ayt 112, 56*) PARAMIT'lerinin çapraz olarak (ësöñük olarak, 1 sektörü ile 2'nin, 3 ile 4'ün, ve 5 ile 6'nın) birbirleri ile ilişkili halde bulunmaları, bunlardan birinin manasının (eyleminin) diğerine PAR (uygun) düştüğüdür.

PARIŞQAR sözünün Sanskritçede kullanılan şekli "*pariskāra*"-dır [teçhizat, alet-edavet, şahsî eşya]. ŞAT sözü ise, Kırgızcada "*çapraz sıra*" (ësöñük olarak, atları boyun-boyuna sıralama) anlamında kullanılmaktadır. PAR sözü PARAMIT kökünde geçiyor. (*as 30*)

• **ŞI, 1.** kombinasyon, "principalis"lerden (meydana çıkış hallerinden, önceki hallerden) husule gelen ÖD [kondisyon], kurulan yeni kondisyon ki, yerimizin inşaatının tamamlanmış olduğu hali (6'ncı safhanın sonunu ifade eder (BTYÖ 7). Karşılaştır, Çince *şih* [prensip], Arapça *şık*. (*as 127, 153*)

• **ŞIMNU, 1.** şım halde (sessizcene, belli etmeden) subjektiv evolüsyon (revolüsyon); yani, spontan olarak (iç sebeplerden doğan tesirler ile) bir halden diğer bir hale kayma. Deyim "*decay*" anlamında da kullanılabilir; (*as 85*)

• **ŞIMNU SUUSI, 1.** spontan (radioaktiv) *decay* [dağılma, ayrışma, çürüme] ailesi. Bir radioaktiv çekirdeğin *decay*'ı ile genel olarak diğer bir instabil radioaktiv çekirdek husule gelir ve, bu şekilde, sonu daima stabil bir çekirdek olan, *decay* sıraları elde olunur ki, böyle bir sı-

raya ŞIMNU SUUSI denmiş olması muhtemeldir.

Bugün bilinen ŞIMNU SUUSI'lar 4 türdür: (1) uranium ŞIMNU SUUSI. Bu seri, atomik numarası (proton sayısı) $Z = 92$ ve atomik kitlesi (kitle sayısı) $A = 238$ olan uranimumdan başlayarak, sonuçta Z 'si 82 ve A 'sı 206 olan kurşun verir; (2) aktinium ŞIMNU SUUSI, Z 'si 92, A 'sı 235 olan uranimumdan başlayarak— Z 'si 89, A 'sı 227 olan aktinium üzerinden— Z 'si 82 ve A 'sı 208 olan kurşun verir; (3) thorium ŞIMNU SUUSI, Z 'si 90 ve A 'sı 232 olan thoriumdan başlayarak, sonuçta, Z 'si 82 ve A 'sı 208 olan kurşun verir; (4) neptunium ŞIMNU SUUSI, Z 'si 94 ve A 'sı 241 olan plutoniumdan başlayarak, Z 'si 93 ve A 'sı 237 olan neptuniumdan geçer, ve Z 'si 92 ve A 'sı 233 olan uranimumdan hareket ile, sonuçta, Z 'si 82, A 'sı 209 olan kurşun ve Z 'si 83 ve A 'sı 209 olan bizmuth verir; (as 86)

T

- **TABAR, 1.** ganimet (*BOL III,17; tka 104*)
- **TAQŞUT, 1.** pulzasion. Karşılaştır, Tatarca *taqmaq* [beater]. (as 215)
- **TANMIŞ ÜZÜT, 1.** bir identifikasïonu mümkün kılan kat'iyet; mamul; "fermïon" demektir. (as 176)
- **TAMQA [TAMĖA], 1.** "yazı işaretleri" aňlamında olan TAMĖALAR, başlangıçta, tek çekirdekli (Çince gibi) Erkentürkçe sözlerin birer ideogrammları [kavram işaretleri] halinde idiler. Türk dili gelişerek zaman ile bugünkü *agglutinativ* Türkçeye yönelince, artık TAMĖA sözü de *harf* aňlamında kullanılmıya başlandı. (din 31) : BU TAŞQA, BU TAMQA, QOP, YOLUĖ TİĞİN BİTİDİM [bu taş bu harfleri, evet, YoluĖ-Tigin olarak yazdım]. (*BOL, I,34*)

TamĖaların gelişim safhaları : resim, piktogram, ideogram, tamĖa. (*etd 7*)

- **TAMU, TAMUĞ** [damlıyan şey] **1.** cehennem; **2.** *entropy* [univerzumdaki madde ve enerjinin son durumundaki hareketsiz uniformluluğu (yani, TAMU dibine, YİNTİKMEKSİZ YİĞ MENİ'ye, doğru indirgenmiş olması)].

MB bu kanunu şöyle tarif ediyor: ALTI QAÇIĞLIĞ YAĞILARIM ALIP İLTEKLER MİNİ TAMUQA [altı ışın halindeki spontan radioaktiv decay emişsionlarım alıp sürükler beni TAMU'ya]; (as 155, din 91)

●TAPIĞ [TA-AP-OĞ], 1. invariansa tesir eden kuvvetin entegre edilen efekti ki, *spatial enerji* [uzaykı enerji] demektir.

Genel anlamda *enerjiye* TAP, potansial enerjiye QUT OLUNMAQ KÜÇİ, kinetik enerjiye TUTA-YİĞÜ-AŞ, veya sadece AŞ, veya TUTA, veya (ANI) TUTA UTMIŞLAR, denmekte ve OB (enerjinin konserve kanunu) şu değizliği yazmaktadır :

$$\begin{aligned} \text{TAPIĞ} &= \text{QUT QOLUNMAQ KÜÇİ} + \text{ANI TUTA UTMIŞLAR} \\ &= \text{ANUDARA ÖSELİKŞİZ TAPIĞ [en yüksek dereceden} \\ &\quad \text{kitlesiz spatial enerji; yani, "sabit"}]; \text{ yani, AQAŞ.} \end{aligned}$$

Bu değizlik bize TAPIĞ'ın (yani, objenin) kinetik enerjisinin potansial enerjisinden transforme olabileceğini gösterir. Bunun için objenin makroskopik seviyedeki atomlarının birbirlerinden uzaklaşmış (obje zerrelere sıkışıklığının azalmış) ve atomlar arasındaki elektrik alanlarının potensial enerjilerinin eksilmiş olması gereklidir.

Bunun tersi olan işlemde, kinetik enerjiden potensial enerji doğması halinde, bir TARNI [*contraction*] sözkonusudur: (*as 133*)

● TARNI, 1. daralma reverzionu, daralma tekrarı (yani, yayılmadan daralmıya geçiş) ki, kontraksiyon (büzülme) demektir.

Burda sözkonusu TARIQU [daralma, *shrink*] protogalaksi ve protoyıldızların teşekküllerine sebep olan BODI-SATAWLAR bulutunun ABITA-BURQAN tesiri altındaki devamlı kontraksiyonlarıdır (*steady contraction*). Ancak, bu TARIQU yapılar iken bulutun merkezindeki malzemenin yoğunluğu, dış kısımlardakine nispet ile, daha çok artar ve, buna göre, daha yoğun gravitasyon kuvvetine maruz kalarak, daha çabuk TARIQ'ır ve bu daralma neticesinde BODI-SÖGÜT [şarj sükülmesi] husule gelerek, KÖGÜZ [görünür hal] tahakkuk eder.

Diğer taraftan, dışta kalan ve daha yavaş TARIQ'an bulut kısmı, orta kısımda KÖGÜZ haline gelen (yani, bir yıldız teşkil etmiş olan) buluttan ayrılır ve, bunun sonucunda, orta kısım, daha hızlı dönmüye başlayarak, dışarıya doğru malzeme atar ve bu NIMA-UU [revers gelişim] sonucunda planetler teşekkül etmiye başlayarak, yeni yeni TARNI'lar husule gemliye başlar. Galaksi sistemindeki güneşimiz kadar, güneş sistemindeki planetlerin doğması da böyle bir TARNI sonucudur. (*as 163*)

● TARŞINU, 1. *foreshorten*, gidiş doğrultusunda daralmak sureti ile

tahrif olma (yani, gidilen doğrultuya dik doğrultuda genişlemek sureti ile, gidilen doğrultuda daralma); (*as 77*)

● **TATAR, 1.** AT-ATA [ATAN-AT] AR [devlet başkanının öbüdünyaya geçmek üzere uzaklaşması]. (*tka 103; etd 14*)

● **TATIĞ, 1.** *intervalence* [karşılıklı valens]: atomların, diğer atomlar ile karşılıklı olarak, bağlanma yetenekleri. Buna *valence* [değerlilik] de denmektedir. Ėsöñük olarak, hidrojen bir değerli [bir TATIĞ'lı] (HCl), oksijen iki değerli (H₂O), nitrojen üç (NH₃) ve karbon dört TATIĞ'lıdır (CH₄); (*as 93*)

● **TAY, 1.** genealojik [soya mahsus], *tayra* [*Tatarca*, genealojik dal halinde, yavru halde]; *taypılıwçan* [*Tatarca*, sağlam olmuyan, salantıda olan] ki, “bir soya mensup ion” anlamındadır.

TAY sözü Kırgızcada “ana çizgileri bakımından akrabalık”; (bir şeye) “çekme”; (oyunda) “parti”; “kayma” anlamlarına gelmektedir. Bu sözün Çince şeklinin *t'ai* [embrio; sehpa; çerçeve] olması muhtemeldir. “*Taydaş*” halinde, eşit”, “denk”, “yaşıt” (Derleme Sözlüğü, TDK). (*as 127*)

● **TAYŞIÇI, 1.** “genealojik kombinasyon teşkil edici” ki, *matrix* [içinde bulunan şeylerden başka şeylerin gelişeceği şey] demektir. Bir TAYŞUÇI'nın içinde bulunan şeylere (diğer bir deyim ile, *input lead*-e) TAYŞIÑ ve ondan teşkil edilen şeye (yani, *output lead*-e) TAYŞIÑ NOM denmektedir. (*as 127*).

● **TAYŞIÑ, 1.** genealojik armoni (Kırgızca *şınğaq*). Bundan kastedilen anlam, galaksi merkezinden veya sıcak yıldızlardan dışarı atılmakta olan, *plazma gaz*'dır. Çincesi *tai-şeñ* [(büyük) meydana geliş]. Sanskritçesi *mahayana* (yani, MAXA-YAN). (*as 127*)

● **TAYŞIÑ NOM, 1.** genealojik unsurların (TAY'ların) armonisi ile meydana gelen elementar parçacıklar; yani, *atomik elementlater*. Bundan kastedilen anlam, bir TAYŞIÇI olan ve yıldızlar arasında teşekkül eden gazlardır. (*as 127*)

● **TAYZI, 1.** genealoji [soya mensup olan şeyleri araştıran bilim]. Çincesi *t'ai-tsu* [şehzade]. (*as 74*)

● **TAZ, 1.** tam sayı [*integer*] (*as 491*); 2. saç tanelerinin tam sayılarında, kopmaları ile meydana gelen *dazlaklık*. (*as 200*)

● **TAZ WAÇIR, 1.** *dazlaklık phunge*'i, “β-decay” demektir. (*as 200*)

- **TĖGSİNDÜRTEÇİ**, 1. değişindirici [katalizatör]; USUN QO-Ü. (*as* 226)
- **TĖLİM**, 1. davranış [*behaviour*], tutum. (*as* 226)
- **TĖMİR QAPIĞ [QAPAĞAN]**, 1. Samarkand (*BOL I, 3, 7, 9; etd* 20)
- **TEŖKERGÜLÜKSÜZ**, 1. muvazenet haline getirilmesi gereken (yani, muvazensiz) halde olmuyan, “muvazenet halinde” [*equilibrated*] demektir. (*as* 226)
- **TEŖRİ**, 1. yoktan var edici [*creator*], yoktan var edilme: BURQAN TEŖRİ [gravitasion kreasionu] (*as* 52); âlemlerin yaratıcısı (*din* 5); AY TEŖRİ [rotasion kresionu] (*as* 129); BİŞ QAT TEŖRİ YİRİNTE [beş katlı kreasion yerinde] (*as* 240); KÖK TEŖRİ [göğün yoktan var edicisi] (*pt* 68). 2. gök. Bu söz bazen *Tanrı* anlamında da kullanılmaktadır: TEŖRİDEKİ KÜNKE, CĖRDEKİ İLİMKE BÜKMEDİM [gökteki güneşe ve yerdeki halkıma doymadan ölüp gittim] (*pty* 71); ÖKÜK TEŖRİ [Rabbânî gök]. (*din* 36)
- **TEŖRİLİ YİRLİ**, 1. uzaylı: insanların (hayvanlar hariç) yeryüzünde yaratılmamış oldukları aňlayışına göre, uzaydan gelmiş olan kişiler; kreasion yeri mensupları; TEŖRİLİ YİRLİ TĖPREŞTİ, KÜNİLİ TÜNİLİ KÖRÜŞTİ [uzaylı depreşti, günlük-tünlü görüştü]. (*as* 283)
- **TETRÜ**, 1. geveliyen, bir şey elde edemiyen; 2. tek sayı halinde; 3. negativ. (*as* 173)
- **TINLIĖ**, 1. keyfilik, keyfî (*arbitrary, willkürlich*). Bu deyimden kastedilen aňlam elementar parçacıklardır. Bak: Ordu, Giresunca *tinniq* [çabuk darılan, alingan], Malatyaca *tincık* [taranırken tarakta kalan dökülmüş saçlar]. (*as* 171)
- **TINLIĞ UDU BARMAQ**, 1. keyfî şümüllü mahiyet [*arbitrary extensive property*]. (*as* 233)
- **TİP OT**, 1. *discrete* (ayrı ve belirli) enerji.

Atomlar radiasion emebilirler ve kendileri de radiasion çıkarabilirler. Ancak, bunun için, emilen ve çıkartılan radiasionun (bu radiasion için söz konusu) bir elektronu normal durumundan atomdaki daha yüksek veya alçak bir duruma (QAT'a) kaldırması veya indirmesi için gerekli enerjiye *tekabül eden* bir *frequenste* (sıklıkta) olması gereklidir. Diğer bir deyim ile, bir atomun durumu bir konfigurasion (BUSUŞ) halinden diğerine ancak *diskret* miktarda enerji çıkartılması veya emilmesi halinde değişebilir. İşte, böyle enerji miktarları-

na TİP OT denmektedir; (as 96)

• **TİLGEN TÊGSİNDÜRMEK**, 1. geometri değışindirilmesi ki, TİLGEN EVİRMEK ile aynı anlamdadır. TÊGSİNDÜRMEK [exchange] “iki mevkide bulunan muhtevaların değış-tokuş ettirilmesi” demektir. (as 63)

• **TİP YADILMIŞ**, 1. “temel tatmin” ki, bir YANÇA’nın sonuç olarak ulaştığı stabil enerji çeşidine verilen isimdir. (as 88)

• **TİTİR**, 1. ditilen irilik, molekül.

Moleküller, aynı sayıda benzer atomlardan yapıldıkları halde, kimya ve fizik itibarı ile farklı şekiller alabilmektedirler. Eşönük olarak, C₃H₄ molekülü—bütün bağlantıları *kovalent* [ALTUN KÜZEÇ] olduğu halde; yani, karbonun valensi 4, hidrojeninki 1 olsa bile—iki struktur şeklinde tecelli edebilmektedir:

İşte, bunlar birer *ditilme* şekilleridir. Ancak, genel anlamda TİTİR “molekül” demektir.

Diğer taraftan, atomlar—aralarındaki mafsallarda dönme ve uzama değışiklikleri doğurarak—bulundukları molekül içinde bir dereceye kadar dönebilmektedirler ve, buna göre de, molekül içinde bir *vibrasyon* [titreşim] bulunmaktadır. Yani, TİTİR’lerdeki vibrasyonun TİTÜ’lerden [ditilmelerden] doğduğunu söyleyebiliriz. (as 95)

• **TİZ**, 1. diz; 2. dizilme, kombinasyon ki, bunun ile “ışık ışınlarının, bükülmek sureti ile, bağlanması” [*bending of light rays*] kastedilmektedir. (as 142)

• **TOLPI TÜZÜN**, 1. düzen sarma tertibi [*design of structure*]; yani, Minkovski univerzumu, Minkovski mekân-zamanı. (as 119)

• **TOLU-YARIM AY**, 1. dolu ve yarım period. TOLU AY ile karakterize edilen anlam TÖZÜN YİLTİZ (yani, *bütün element çeşitlerinin teşekkül edebilmiş olduğu yıldız*) halidir. Buna karşılık YARIM AY halinde, Jupiter planetinde olduğu gibi, bütün elementler teşekkül edememekte, ve bu hale KÜN ORTU da denmektedir. (as 30; din 130)

• **TON-QARASA**, 1. giygi takımları; *Johan Baron von Neumann’a* göre “operator halkaları ile assosiasion halinde bulunan, rotasyon grupları” ALTI PARAMİT DÖRT İÇERMEKLİĞ (yani, 4 türlü kuantum

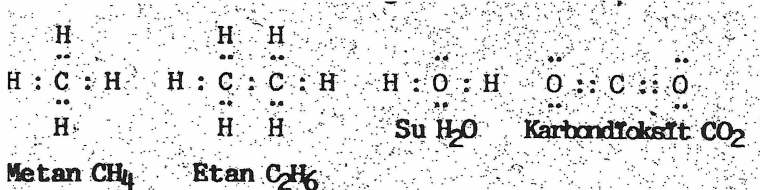
sayılı 6 quark), herhalde, bu takımların (grupların) azaları (muhtevası) olmalı.

Prof.Dr. J. von Neumann bir TİLGEN'in [geometrinin] boyutsal kuruluşunun karakterini gerçekten tayin edebilecek şeyin, bu TİLGEN'in müsaade ettiği, "*rotasion grupları*" olduğunu söylemekte ve TİLGEN'imizi bu grupları içeren (yani, İÇERMEKLİĞ teşkil eden) *hal-ka* kavramı ile tarif etmek istemektedir. Burdaki halka (yani, TON) kavramı ise, şu şekilde tarif ediliyor: Eğer R ["*ring*"]—R'nin herhangi iki elementinin toplam, fark, ve çarpımı R'de olacak şekildedeki—*real veya kompleks* sayıların bir takımı (QARASA'sı) ise, R mutad operasyonlar için bir "*halka*" [Ring] teşkil eder. (as 29)

• **TÖPİN**, 1. tepe (Tatarca *töbe*) haline gelme; 2. *töp* haline gelme. Tatarca *töp*, hamurun, fırında piştikten sonra, düşmüş, sıkışmış olduğu hal. *Töp waqlağış* [oil-cake grinder]; 3. Başkırtça *topre* [küspe, koyu çöküntü, kalıntı]. 4. *Spiculum* [uç, baş, tepe, münteha]: güneşin *chromospher*'inin, nispeten homogen bir gaz tabakası olkundur, aşağı kısımlarında *gayser*'e benziyen ve yukarı doğru hareket eden jetler topluluğu meydana çıkmaktadır ki, bunlara *spicul*'lar denmektedir. *Photospher*'den *chromospher*'e enerji nakleden ve, ancak birkaç dakika baki kalabilen, bu jetlerin, yukarıdan bakıldığı zaman çimen yaprağı gibi gözüken tepelerine TÖPÜN denmektedir ve, belki de, bu deyim ile bu gaz tepeleri *chromospher*'in yüksek sıcaklığında pişen pastalara benzetilmektedir (hakikatta bunların çapları 1.000 km civarındadır). (as 151)

• **TÖRT ULUĞ ÇİÜLER**, 1. dört *seigniorial* aksionlar. Bundan kastedilen añlam, bir atomun diğer atomlar ile birleşmesini temin eden, ULUĞ-ÇİÜ'lü [birinci dereceden aksionlu] elektronların sayısının en çok 4 olduğu ve, buna göre, stabil (asil) atomlardaki ULUĞ ve KİÇİK [seigniorial & junior] elektronların toplam sayısının 8 olacağıdır.

Esöñük olarak,

hallerinde olduğu gibi. Bu kaideyi Abegg daha 1906'da gözlemlemiş bulunuyor. Ona göre bir atomun maksimum pozitif ve negatif valensleri toplamı 8 eder.

Bu kaidenin tatbikatını—bir atomun diğer atomlar ile birleşmesine gerek kalmadan teşkil edebildiği—stabil (asil) elementlerde de görebilmekteyiz. Eşönük olarak, asil gazlardan heliumun 2 elektronu ve 2 protonu vardır ve yüksek dereceden stabildir. Asil gazlardan onu takip eden neonun, ikisi iç katta ve sekizi dış katta olmak üzere, 10 elektronu vardır. Yani, burda atomun en dış katında—4'ü ULUĞ ve 4'ü KİÇİK olmak üzere—8 elektron yer almaktadır. Neonu takip eden argonun ise, birinci katta 2, ikinci katta 8 ve üçüncü katta 8 olmak üzere, 18 elektronu vardır. (as 94)

● **TÖRT-ÜÇ KİRTÜLER, 1.** TÖRT YOL, TÖRT TOĞMAQ, TÖRT QOR-QINÇSIZ ENREYÜK, TÖRT İÇERMEK, TÖRT ULUĞ ÇİÜLER, ÜÇ OĞUŞ, ÜÇ NOM TİLGENİ gibi, dörtlü ve üçlü *interference*'ler. (as 61)

● **TÖSKEKİÇ, 1.** geritepen [*repulsive*]. Bundan anlaşılmaması gereken anlam, ALTI YARIQIN YARIQ parçacıklarının antimadde halinde iken madde, ve madde halinde iken antimadde haline çevrilebilmeleridir. OB metni bu yol ile maddeden antimadde teşekkül ettiğini söylüyor. Bak: *töskürmek* [kavgadan yılıp, geri çekilmek (Derleme Sözl.)]; *tös* [hayvanları çevirme, durdurma, kovalama (Derleme Sözl.)]. (as 224)

● **TÖZ, 1.** *enthalpy*, bir sistemin enerji, veya ısı muhtevası: yani, H (enthalpy) = iç enerji + basınç x hacim = E + PV. 2: preservation (dış tesirlere karşı tahammül gösterme imkânı). Tatarca *tözmek* "tahammül etmek" demektir. (as88)

● **TÖZİN YILTIZ, 1.** massiv yıldız (kitlesi güneş kitlesinden daha büyük olan yıldızlar).

Kitleleri güneş kitlesinden daha küçük olan yıldızlar, merkezî kısımlarında hidrojeni heliuma çevirirler ve bu da karbona dönüşebilir. Fakat onlarda husule gelen sıcaklık karbonu daha ağır elementlere çevirmeye yeterli değildir. Bu yıldızlar aktif hayatlarının sonunda güneş yarıçapının % 1'ine kadar TARNI yaparak birer "beyaz cüce" [*white draft*] haline gelirler. Buna karşılık, massiv yıldızlar bütün element çeşitlerini meyana getirebilen, ve hayatlarının sonunda SÖNGÜ QILINÇ [*collapse*] yapabilen yıldızlardır. (as86)

● **TÖZKERİNÇSİZ YİĞ-ÜSTÜNKİ BURQAN QUTİ, 1.** dayanıksız vek-

toriel-net gravitasion invariansı,—“zayıf interaksion” [*week interaction*], veya “zayıf nuklear kuvvet” [*week nuclear force*] demektir. (as86)

• **TUDA, 1.** izotop: atomik (yani, proton) sayıları aynı, fakat kitle (proton + neutron) sayıları farklı iki veya daha çok atom şekillerinden biri. Yunanca “*isotope*” “aynı bir yerde yer alma” demektir. Türkçe TUDA ise “*objekt hali*” aflagınıdadır, çünkü elementlerin atom sayılarına göre tasnifi subjektif bir kabuldur ki, buna ARXANT ÖDİ [ideal şekil kondisyonu] denmektedir. (as 73)

• **TUDÇI, 1.** objektiv olarak, obje itibarı ile; itibarı ile. (as 206)

• **TUDĞU, 1.** “*to object*” [karşısında bulundurma, -tutma]. (as 206)

• **TUDMAQ, 1.** obje, mef’ul, *Gegenstand*. (as 206; tka 90)

• **TUDRUĞ, 1.** kalite, kaliteli : OÑ TEGZİNÇLİK YALTRIDUR TUDRUĞ TİGME [terakki değizlemesinin parlak kaliteli tesiri]. (as 50, 206)

• **TUR, 1.** (mevcut) olan şey, duran şey : OQ ULUSUMA ÖK OĞUL URI TURĞİL [OQ populasionunun erkek kral naibi olarak duran]; BUĞUN TUR İÇİĞİSİ [BİĞ mensubu]; AÑIS TURUĞU [anıma (aslı: *anılar* olarak duran şey)]; 2. hal, kondisyon : TURUŞTA, TÛDÛŞTE SAQINĞU OL [topuz halinde muhafaza olunmak amacı ile]; BÊĞ TURQAN BİLGE TİRİK BUN [bey kondisyonunda (mevkiyine sahip) vatandaşım]; 3. stasioner: TURQUT BUYURUQ BÊĞ [stasioner (yani, devamlı) kumandan bey]; TURĞUN SÛZÛK OL SUWNUÑ [durgun (yani, izotropik) halde bulunan filtre edilmiş elektromagnetik radiasionun]; 4. değer: ÜÇ BASIT, ON TURUQQAN [üç başlıklı ve ON değerinde]. (ayb 188)

• **TURQAN, 1.** sancak valisi : ISUB-URA ATIM OĞUN TURQAN [dünast namına vergi registrasionu yapan sancak valisi]; yani, OQ ULUSUMA ÖK OĞUL URI TUĞUL [OQ populasionuna kral naibi erkeğı olarak duran (yani, hüküm süren)]. (ayb 188)

• **TURUM-ARA, 1.** hayat ortamı (yani, tabiat). (din 5)

• **TUWAÇA [TOAÇA], 1.** radio “*burst*”ları [zıplamaları, patlamaları]. Sanskritçe karşılığı *dhvaja* [işaret, bayrak]. *Duvak* [gelin peçesi] sözü de aynı kökten gelmiş olabilir. (as 124)

• **TUYMAQ BİLİĞ. 1.** cezbedici (his doğurucu) bilgi ki, “gravitasional dalga” demektir. Einstein teorisi TAQŞUT yapan kitlelerin—ışık ve radyo dalgaları gibi elektromagnetik dalgalar ile kıyaslanabilen ve ışık hızı ile propaganda yapan—gravitasional dalgalar doğuracağını

öngörmektedir. (as 160)

• **TUYUNMAQ**, 1. bir şeyin varlığını duymak, bir şeye karşı cazibe göstermek; yani, *interaksion* [karşılıklı tesir]. Bu kavramı şöyle tarif edebiliriz: iki veya daha fazla cismin birbirlerine karşı karşılıklı olarak kuvvet kullanmaları. (as 71).

• **TUYUNMIŞLAR**, 1. TUYUNMAQ parçacıkları; yani, *subatomik* [atoma mensup] parçacıklar. (as 71)

• **TÜDÜŞ**, 1. topuz. Bundan kastedilen anlam “*bir atom ile birleşerek bir molekül teşkil eden atom*”; yani, TAQI [takılmış, *attached*] atomdur. (as 96)

• **TÜL**, 1. atılan şey, atık; 2. tüy atmak; yani, hayvan ve kuşların eski tüylerinin düşmesi; 3. gömlek değiştirmek (yılanların derilerini atması). (as 130)

• **TÜMENLİK**, 1. Ortaasyada 10.000 asker çıkartma kapasitesi olan bir Türk Boyu (K.Mirşan 2011, sah.122)

• **TÜMEKİN EÑEYÜ**, 1. çatılan (düğüm haline gelen, toplanan) tertip [*assambled compound*]. Bu deyim, aynı zamanda, “kimya” anlamındadır, çünkü kimya maddenin kompozisyon ve yapısını ve bunlardaki değişimleri etüd eden bir bilim dalıdır. Karşılaştıır: Yakutça *tümük* [düğüm, toplam miktar, sonuç] Türkmence *tümek* [tümsek, tepe; kabarık, şiş]; Tatarca *tümselenü* [çatılma; göğün, bulutlar ile örtülmek sureti ile, karanlık hale gelmesi]. (as 256)

• **TÜMEN YIL**, 1. onbin yıl. 2. Ancak, bu deyim ile kastedilmek istenen anlam şöyle: bir galakside bulunan kozmik ışın enerjisi yoğunluğu—dışarıya kaçan enerji ve, ARIĞ TİRİN dolayısı ile—galaktik hacmin gittikçe büyümesinden dolayı azalacağından, galaksimizin hayatta kalabilmesi için, bu enerjinin tekrar yerine konması gerekecektir. İşte, TÜMEN YIL bir galaksideki kozmik ışın enerjisi yoğunluğunun sabit kalabilmesi için verilmesi gereken $R = 10^{-6}$ eV/cm³ enerjinin (as 21) TÜMEN YIL’lık miktarını ifade eden bir *zaman biremliği*—*dir* ki, bu zaman (yani, 10.000 yıl) ile telmih edilmek istenen anlam $E(\text{TÜMEN YIL}) = 0,01 \text{ eV/cm}^3$ dür (as 23’e de bakınız). (as 74)

• **TÜN**, 1. ışığın tesirini kaybetmesi, gece; kesinti, tehir, askıya alınma; *suspension*; yani, element teşekkülünün durması (as 67). (as 227)

• **TÜR**, 1. tür (tka 102,165,166)

● **TÜRGİ AYIRĞUN KÖL**, 1. Türleri (yani, Türkleri) ayıran deniz ki, “Hazar Denizi” demektir. (*BOL I, 30, etd 7*)

● **TÜRÜK**, 1. başta dil yapısı olmak üzere, kültür ve medeniyet alanlarında ortak değerler sergiliyen bir ULUS’a [populasiona] verilen bir isimdir. Deyim, türlü Türk kabilelerinin ortak adı olmak üzere, Urqun Yazıtlarında **𐰃 𐰆 𐰇 𐰈** [T-Ü-R-ÖK] şeklinde yazılarak kullanılmış bulunuyor ki, bu da “*Rab Türü*” demektir. (*din 7; etd 7*)

● **TÜRÜK BİL**, 1. Türk Regnumu, türlü çağlarda türlü sınırları olan bir koşma devlet. Bir Çin kaynağı bu devletin KÜL TİĞİN (saltanatı d.s.544-575) çağındaki sınırları hakkında şöyle diyor : *Bu mıntıka, doğudaki TALUY Denizinin [Kore Denizi] batısından, batıdaki Hazar Denizine kadar, 5.000 km; ve güneydeki Taklamakan Çölünün küzeyinden küzeydeki Baykal Gölüne kadar, 3.000 km; büyüklüğünde idi.* (*etd 9*)

● **TÜTRÜM TĒRĪŃ**, 1. tedarik şümülü, “subatomik parçacık” demektir. (*as 262*)

● **TÜTSÜK KÖYÜRÜ**, 1. dalga uzunluğunda artma ile temayüz etme; yani, TÜTSÜLÜĞ LUĞTA KÖYÜRÜ [dalga uzunluğundan doğan frekuens ile temayüz]. Karşılaştıır : Tatarca *tütün* [duman], Kığızca *tütöw* (yani, tütew) [dumanlanma, alevsiz yanma, tütme; yayılma, kuvvetlenme, zenginleşme], Başkırtça *tütüw* [uzun müddet bitmemek, dayanmak; kifayet etmek].

Kırğızca *köy* [seçkin, ayrıcalıklı; hepsi]; Divan-ı Lügatit Türk’e göre *köyüde* [altın ve gümüş eritmek için kullanılan demirci ocağı]. (*as 96*)

● **TÜÜ-ĒVİNİ**, 1. *holomorphic* [tamamı ile biçimler halinde], her biri tam anlamı ile bir parçacık hali gösteren ĒV’lerin [*morph*]’ların, biçimlerin, parçacık hallerinin] bir çekirdek halinde bağlanması; *agglutinatıv* [kümelenen]. (*as 228; tka 12*)

● **TÜZ-TAPLAĞ**, 1. düzgün karşılaşma, “armoni” demektir. (*as 269*)

U

● **UB**, 1. pra- : UB-ON ĒS BU [pra-kozmos kurulalıdan beri]; UÇ UB-OĞ OZ [liderimizin pra-kışı haline gelişi (veya, *uçmak sureti ile pra-kışı*]

haline ozma); 2. enyüce : UB-UŞ AT-UQUŞ BİLTİRİ [yüce majestelerinin anavatan havzası]; AT-ATA ĖMİT UB-UÇUL [AT-ATA namına sahip yüce lider]; OQUN UB-UÇULUÑ ĖSİNİTİLTİÇ [OQ'ların yüce lideri hatırasınadır]; UB-OŞ [yüce konfigurasıon]; UB-OT ÖTÜÑ [yüce ateş vasıtası ile geçiş]; UB-UQUĞ [en yüce kavramımız (yani, dinimiz)]; UB-UŞUD [yüce prezident]; UB-UŞI UÇI AT [yüce majestelerinin UÇI (yani, Allah) namına yaptığı liderlik]; UB-UŞI AT-UÇI [yüce majestelerinin anavatan majesteliğı (yani, hakimiyeti)]. (*ayb 188; tka 161,163*)

● **UB-OZ, 1.** “ozulan enyücelik” ańlamında “Allah” : UB-OZ BU AŞA ĖKİNÇ [Allaha aşma]; UW UB-OZ [mukaddes Allah]. (*ayb 189*)

● **UB-UÇUĞ, 1.** başkent : İSKE ÖĞİS OQ AT UB-UÇUĞQA BARTUQ YIL [İster ırmağı OQ'larının başkentine vardığımız yıl]. (*ayb 189*); 2. başkent (*BOLI, 15*)

● **UB-OŞ, 1.** yüce konfigurasıon, (*ayb 63*)

● **UB-UR TAS, 1.** yüce lâhit taşı (*tka 109*)

● **UB-UŞ, 1.** ön aksıon. Fizikte *vakuumun silkinmesi* [İnglizce *shake off effect*]. (*din 12*)

● **UÇ, 1.** uçma : OÑ-ALTUN AT-UYUŞ UÇUN [muvaşfak olarak ölen namin uçurulması]; UÇUB ĖTİĞİW [uçurulmak sureti ile]; 2. bayrak : İNİLİĞ BÖRİ UÇA BARIŞ AWRILMAY İTÜ [sulh kurdu bayrağı ile varmış iken dönmez etme (yani, öldürölmüş olma)]; 3. lider : OÑ AT UÇ [başarılı lider]; UÇ ÜEW [liderlik devesi]; OQ UÇU OQ UL UÇ [OQ liderliğı zaferler ile kommunikativ liderlikdir]; UB-OZ UÇ ĖSİTİS OZ ÖTÜ [Tanrı liderliğıne ozarak geçme]; UÇ ÖK [lider Rab] (*tka 76,85,87, 161,162*); 4. Tanrı : OS-UDURULMIŞ UÇA UŞUNQUN UR [uzay stratejisi Tanrısına korpulent hakim]; İNİSİÑİ İS SORUĞ UÇI UR QA İL ĖKİN İSİĞ [sulhseverlik teşebbüslerinin Mes'ul Lider (yani, Tanrı) kararı altındaki halkların dinleri]; ÜR-ÖĞİN ANTA İTİTİDİM, UÇI AT ANTA AT UQİTDİM [meçhul asker abidesini orda yaptırdım, Allahı orda haberdar ettim]. (*ayb 189*)

● **UÇ ĖSİĞ İL-AT, 1.** lider halk (Nagy-Szent-Miklos yazıtı); 2. Skolat (Herodotus'a göre) (*etd 18*)

● **UÇUD, 1.** Allah tarafından tayin edilen lider. (*din 43*)

● **UDU, 1.** ve : İL-ĖTİRİŞ QAĞAN QAZĞAMASAR, UDU BUN ÖZÜM QAZĞANMASAR [İl-Ėtiriş hakan kazanmamış olsa idi, **ve** ben kendim ka-

zanmamış olsa idim]; 2. stratejikman : ÖK İSİ SELEÑE OQ-UDU BARDI BUN, SELEÑE KİÇE UDU YORIDIM [krallık mensupları Seleñe askeri stratejisine girdikten sonra (yani, Seleñe askeri olunca), Seleñeyi geçerek stratejik sefer ettim]; “BİRİYE QARLUQ BUDUN TAPA SÜLE” TİP, AT-UDUN OYUM AT-URUĞ İTTİM BARDI [“berideki QARLUQ kavmine süle”, diyerek, stratejik emrimi tebliğ ediverdim]; ÖTÜKİN YIŞDA OĞ-UDI UYUĞUR İYİĞİR YÜZ [ÖTÜKİN YIŞ’ın hakimiyet stratejisine uygun (yani, ÖTÜKİN YIŞ’a dahil) camia]; “UDU KĒLİÑ”, TİDİM, OQ-UDUP BARDIM [“stratejiniz ile bana kâtılın”, dedim, ve askerî strateji ile vardım]. (*ayb 190*)

• **UDUĞ**, 1. strateji, “*statement*”, ifade. Kırğızca *udul* [tesadüf], *udur-ğu* [kendini belli etme, belirme; kaynaşma]. (*as 76*)

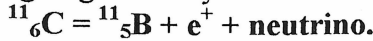
• **UDUM**, 1. tabiat kanunları tahtındaki sevkülceyiş, strateji; yani, univerzum : mevcut ALQ (astronomik şeyler, ĒTÜZ’ler, vb`gibi, “*entity*”ler, başlıklar) ve BARTUQ’ların [*process*’lerin] hepsi. (*as 205*)

• **UDUM-BAR**, 1. *universology*; yani, *cosmology* : univerzumu tertipli (armonik) bir sistem olarak müzakere eden bilim dalı. (*as 205*)

• **UDUM-US**, 1. parçacıklar univerzumu; 2. parçacıklar stratejisi; 3. UDUM-BAR [*universology*; *cosmology*]. (*din 81*)

• **UDUZ**, 1. sevk : ARYAMARĞ YOLÇA UDUZTAÇI [doğru yola sevk edecek olan]. (*din 89*)

• **UĞANLAR QANI**, 1. zamanlar (zaman ile meydana çıkanlar) grubu. Bundan kastedilen anlam, halen madde içinde bulunmadıkları halde, günün birinde ULUĞ TUYUNMIŞ BOL’an [birinci dereceden elementer parçacık haline gelen] YIÑAQ’lardır. Ēsöñük olarak, bugün madde içinde antimaddeye tesadüf edilmemektedir. Ancak, antimaddenin (aşağıdaki Ēsöñüğümüzdeki pozitron, e^+ , gibi) zamanlar içinde maddeden dışarı çıkabildiğini görmekteyiz:

Yani, madde unutmuş olduğu pozitronu günün birinde tekrar hatırlıyabilmektedir. İşte, bu gibi parçacıklardan meydana gelen gruba “zamanlar grubu” denmektedir. (*as 173*)

• **UQ**, 1. kavrama [*conceive*] : OÑ ĒSİZİS UQ [başarıyı idrak et]; UQ ĒSİKİÇÜY YATASIZ [anlamını kavriyacaksınız]; 2. anlaşılma : UQA BİLÜ [anlaşılma]; UQUŞ ĒS [anlatılan konu]; 3. denen şey : İTÜY ĒS

UQUŞUŇ OZ ÖZ UÇUSU [impulziv olarak, “can” denen şeyin ozması sureti ile, kişi özünün uçması]. (*ayb 190*)

● UQ-ËS, 1. ders : ËB-ONŇ ĖMÜ UQ-ËS A [karargâh yönetimi için verilen ders]. (*ayb 190*)

● UQUQ, 1. matuf (*tka 163*)

● UQUL, 1. denmek : “OQUŇ ONUN OĞ ONUN” UQUL [“kuantlar halinde kozmik kişiler kozmosu” denmektedir]. (*ayb 190*)

● UQUS, 1. bilinme : ODUQ ĖLİN UQUS [“muzaffer halk” olarak bilinen]; 2. yer (kavram) : UB-OŞUŇ ĖSİLİN UQUSUP [“yüce konfigürasyon” denilen yere]. (*alf 190; tka83*)

● UL, 1. kommunikasion (ulaşım) : ULATI İŞ [kommunikativ operasyon]; OQ UÇU OD UL UÇ [OQ liderliği zaferler ile kommunikativ bir liderlikdir]; UL OQUŇ [kommunikativ kuant]; ÖGÜS UL [cenabımıza ulaşma]; ULUNÇIĞ ACUNLAR [kommunikativ hilkatlar (yani, protogalaktiler)]; BĖĞ BARDIĞ YOLIĞ ULA BARDI [beylere mahsus yola kommunikasion temin etmek üzere gitti (yani, bizimle savaşa girişmedi)]; ULU BUYURUNUQAYQAN US [kommunikativ diktio korpusu (yani, “diktatör”)]; YÜRÜĞ ATA-OĞIĞ ULUZIRQIZ İL [(gökte) yürüyen ATA substansının (Tanrıya) ulaşmasını temin eden halk]; 2. yüce : ĖSİZ ULIRIBU BUY [ruhu ulaştırılmış bey]; UP-ULIĞI BUY ĖPPİN ATAB(BIN) [*up-ulu bey* olarak atanmış bulunduğumdan]; ULUQ-ULULUMA [yüce-yüceliğime]; ULUZUŇUZ ĖRİT [yüceliğe erişirme]; OĞUZ ULUZUS [kişi haline yücelme]; 3. uluma : UL ĖDİS [uluma]; 4. süper : ULU ĖS [super kondision]. (*ayb 190*)

● ULUĞ, 1. *seigniorial*, birinci dereceden, ulu : ULUĞ SÜ [*seigniorial* ordu]; ULUĞI-KİÇİĞİ [*seignior*’luğu – *junior*’luğu]; ULUĞ QO-ÜLÜĞ [birinci dereceden katalistik]; 2. *super* : ULUĞ KÖLÜNGÜ [süper istiap]; ULUĞ ALINĞADTURĞU [super demontaj]; ULUĞ YİL [süper yıl (yani, güneş yeli)]. (*ayb 191, as 202; din 99*)

● ULUG YİL, 1. güneş çelengindeki (dış kısmındaki) yüksek sıcaklıkta tacillenen, genellikle proton ve elektrondan ve, az miktarda, daha ağır element çekirdeklerinden ibaret parçacıklar akımı. Plasma (ionize gaz) da denilen, ve güneşten dışarıya esen bu devamlı meltem, kuyruklu yıldız kuyruklarının neden yeldeki bir duman gibi, güneşin ötesinde bulunduğunu izah eden keyfiyettir (*an 1985, 157, as 188*)

- **UMUĞ, 1. reference:** → UMUĞ-INAĞ
- **UMUĞ-INAĞ, 1. referens sistemi** [*frame of reference*]. (*as 173*)
- **UP, 1. enyüce, esas :** UP-URUY [enyüce (baş) hakim]; UP-ÜÇÜD U-
RUQUÇUW UÇ-UÇUŃ [enyüce vali olarak defnolunan devletlin]; UP-
ULUĞI BUY [esas seignorial bey]; UP-UÇULUS UÇUZ [esas han-katı
hanı]; **2. temel :** TÖRT UP [dört temel]. (*ayb 191*)
- **UP-ULUYU, 1. haşmet ile :** KÜL-TİĞİN YADAĞIN UP-ULUYU TEGDİ
[KÜL-TİĞİN yayalara karşı haşmet ile değdi]. (*ayb 191*)
- **UP-URUY, 1. meslek hakimi** (*etr, 1998, s. 46, 47*)
- **UP-UYULUNUW AT, 1. millî :** UP-UYULUNUW AT ODUÇUZ AT [mil-
lî ordu] (*ayb 191*)
- **UP-UYURU, 1. saygı duruşu :** UP-UYURU UÇUZ AT [kendisine saygı
duruşu yapmakta olduğumuz liderimiz] (*ayb 191*)
- **UR, 1. vurulma :** OTU-AT UR ASİŃ [ateşe vurulma ziyafeti]; **2. gö-
mülme (defnedilme) :** ERİM-ES UB-URUNUSUM [erliğim dolayısı ile
(er olarak) gömülüşüm]; UP-UÇÜD URUQUÇUW UÇ-UÇUŃ [enyüce va-
li olarak defnolunan devletlin]; AT EBİŃ UR-ÖK [“nam” halinde Rab-
banî defin ile defnolunmuş bulunuyor]; **3. savaş, vuruşma :** UR-AT A-
TADIM [savaş ilân etmiş bulunuyordu]; URUS URUWUMA ÖWÜNÜK
BUYULĞAR [savaş galibiyetine övünük Bulğar]; **4. yaradılış :** KÜL-ÖG
UR-OŃU [bütün düşünme yeteneklerinin yaradılışı]; **5. mamure :** UR-
QUN ÖGÜZ [mamureler ırmağı]; OY-URUM ATIN OY OĞI [mamureler
yurdunun başkenti (*İstanbul* demektir)]; **6. yazıyı taşa vurma :** OY U-
RUTUDTUM [yazdırdım]; **7. hakim, hakim kararı :** İKİTÜÜS URUŃUZ
[evlendirme hakimi]; ATALAM UÇ UB-URUYUN [(lider olarak atanan)
hakimin yüce kararı]; **8. bir işin yerine getirilmesi için gereken mev-
ki veya şey :** ÖKÜN UR [kral için gerekli mevki (yani, kral tahtı)]; OD
URUĞ [zafer için gerekli mevki (yani, karargâh)]; AT-ODUN OYIM AT-
URUĞ İTTİM BARDI [stratejik emrimi *tebliğ* ediverdim]; **9. vurma :** YÜ-
DE İLDİNÜ TÖPÜDE URIP UTLI QILĞUSIZ [intrinsik orijinasionu ta te-
pede *vurarak* üttürülmez hale getiren]; ALQIŞ URMIŞ [alkış vurmuş];
10. tesir : A-UZQA URMIŞ [A-uzak *tesiri* yapmış]; **11. ırk, boy :** OQUĞ-
URU BUUŞIM İL QARLUQ [OQ ırkından BUUŞIM İL QARLUQ]; OQ-URI-
ĞU ÖKÜŞ ÜÇ KİSİLİĞÜ [OQ ırkından kalabalık üç kişililik]; **12. men-
sup :** QAĞAN QAN QATUN QUŃ-TAYZI ALTUN URUĞLARI [galaksi çe-

kirdeği manifoldunun dejenerasyonunun altın sınıfı *mensupları*]; 13. tohum, Tatarca *urı* [filiz, yumru, nesil] : ÖKÜŞ QARA AYIĞ YOLLUĞ URUĞLAR SAÇAR [*hükümran kara* isimli tohumlar saçar]. (*alf 192*); 14. başarı (*tka 161, 162, 163*)

● UR-AT, 1. savaş (*BOL III, 9*)

● URIQ, 1. ırk, boy : BUY URIQUNİŇ QUT-OĞURIĞ [BUY ırkının QUT-OĞUR'larına], OQUĞ URU BUUŞIM İL QARLUQ [OQ ırkından BUUŞIM İL QARLUQ]. (*BOL I, 30; etd 23*).

● UR-OŇU, 1. yaradılış başarısı (*ayb 29, 191*)

● URİŇU, 1. girişim (*tka 161*)

● URUS, 1. savaş (*BOL II, 15*). 2. karar (*etr. 1998, 50*). 3. girişim (*tka 161*)

● US, 1. vucut, *corpus* : ED AŇ US [akıllı eylemler vucudu]; USADI I-DUR YARUQLAR [vucut halinde ilerliyen spektrumlar]; TÖRT ÖK US [dört gök vucudu]; USADI TURQARU ÖYÜ [korpuskular halde tahayyül]; EL-ESİS US [*elicit* (baştan çıkaran) vucut]; 2. yüce kat, *instans* : USQA US [instanslar instansı]; USUD [strateji instansı, stratejist (Büyük İskendere verilen isim)]; OD USUY [zafer kazanmış olan (yani, muzaffer) kral] (*tka 163*); 3. Cenap, Tanrı : İÇÜ OY OZUS US [hükümne girmek üzere ozulan Cenap]; US EŞİÇİŇ EZİS [Tanrıda mukaddesleşme]; EL USUÇUCUP ETİSİNÇ [halk tarafından Tanrıya ulaştırdığımız]; OQ U-SUN USULUÇUN [OQ Tanrısında Tanrılaşışın]; ÖZ ANILIZIZ USUY OĞ [kendi heykelini *Tanrıya takdim eden* kişi]; USULUÇUN [Tanrı (veya *corpus*) ciheti]; 4. korpulent : OS UDÜRULMIŞ UÇA U-SUNQUN UR [uzay stratejisi Tanrısına *korpulent* hakim] (*din 48, ayb 192*)

● USADI, 1. korpuskular (vucut) halinde ilerliyen. (*as 173*)

● USADI TURQARU ÖYÜ, 1. korpuskular halde tahayyül etme. (*as 173*)

● US EM ERIŇ AWIS, 1. değişme derecesine (*instance*'ına, vucuduna) erişme.

Maddeden süzülerek çıkan AQAŞ uzundalgalı radiasyonudur. Bu radiasyon, zaman geçtikçe daha da enerji kaybederek, sonunda "*maksimal entropi*" (yani, vakum) haline gelir.

İşte, *din 47*'deki metnimizde geçen AWIS [değişim] ile kastedilen anlam, AQAŞ enerjisinin günün birinde vakum haline gelmesidir. Ancak, söz konusu metnimiz ÖZ'ler [canlar] için (vakum haline gelme dışında) başka bir olasılık da ileri sürüyor : "gravitasyon ala-

nında kişi ÖZ'ü de değişime uğrar, ancak bu değişim belirli bir dereceye erişince, kişi canı tekrar vucutlanabilecek hale gelir", demek istense ge-rek. (*din 47*)

• USUN, 1. korpuskular; yani, vücut halinde ilerliyen şeylerden ibaret. (*as 74*)

• USUN IRAQ QALP, 1. ırak korrelasïon *parity*'si; "zayıf interaksïon" demektir: meydana getirdiği kuvvet bakımından doğrudan-doğruya keşfolunmamış olmakla beraber, husule getirdiği transmutasïonlar (parçacıkların yavaş *decay*'ları) bakımından belirgin halde olan interaksïon. Buna göre, ıraktan yapılan bir tesir sözkonusudur ve deyimimizdeki IRAQ bunu belirtiyor. (*as 210*)

• USUN SANSAR, 1. parçacık konyugasïonu [*Teilchenkonjugation*] demektir ki, buna şarj konyugasïonu [*Ladungskonjugation*] da denmektedir: bir parçacığın ifade ettiği değizlik ve formülleri, bunlar bu parçacığın anti-parçacığını ifade edecek şekilde düzeltme. (*as 173*)

• USU-OĞ OY, veya sadece USU-OĞ 1. sayın : USU-OĞ OY OZUS ĖSIS US [sayın ozma Us'u]. (*ayb 85*)

• Uş, 1. majeste : Oş Uş [konfigurasïon majesteleri]; AT-ATA OQ Uş [OQ majestesi AT-ATA]; Ėř ĖD ĖL Oş Uş [konfigurasïon majestelerinin halkı]; UW BU Uş OQ-Oş ĖřİTİS UÇ [mukaddes majestelerinin *kuant konfigurasïonu* denen yere uçuşu]; ATA Uş [Ata Majesteleri]; Uş ĖřİS AP-ATA Ėř AT [majesteleri *Yüce Ata* isimli namdır]; UB-OQ Uş [yüce OQ majesteleri]; AT-UşIN ÖZİM QAĞAN OLURTUQTA YUĞ ĖR-TÜRTİM [majestelerine kendim hakan oturunca YUĞ ettirdim]; İL Uş-ĖD ÖKÜĞ İL [*halkın majesteleri* kralının halkı]; 2. hakimiyet, idare : TÖRTÜNÇ AY AT-UQUZ OYİŖİQA SÜNÜşDİM,UşUNÇDİM [dördüncü ay AT-UQUZ OY'a karşı savaşdım ve hakimiyet tesis ettim]; İÇRE UşSSUZ, TİşRA ATUNSUZ [içde idaresiz, dışta namsız]; OQ-UDURUQIN YİşİĞ UçA BUDUN [OQ-UDURUQIN Yİş *hakimi* milletvekilleri]; 3. prezident, başkan : UşUD ĖPID BĖĖLER [prezident rütbeli lordlar]; AT-OY Ėřİ-NÜN UB-UşUDU Bİş YÜZ ĖRİN KĖLTİ [AT-OY generalleri *prezidentlerinden* 500 müdafî geldi]; AT-URUDUş BUDUN ÖZE UşUD [vekiller heyeti üzerinde *başbaan*]; UY-BUĞU UşUD [genelkurmay başkanı]; OQ-UşURU [subay]; 4. aksïon : UB-Uş [ön-aksïon]. (*as 20, ayb 192*)

• UT, 1. ütme, kazanma : UTLİSİZ [ütülmüyen (yani,konserve)]; İL-

AT UTDIM [halk arasında nam kazandım]; UTLI YAN [kazanç ciheti]; OY-UTUZ OĞUZ [fikir kazandıran (yani, missioner) Oğuz]; AT-UTUZ ATIĞ KİSİ ["nam kazanmış" isimli kişiler ("Horazmlılar" demek)]; 2. meydana geliş, tekvin : UTMİŞLAR [meydana gelişteki şeyler, tekvin parçacıkları]; AT-ULUQ UTUŞ [genel tekvin]; UTU AT OQ OŇ İL [tekvindeki OQ medeniyeti]. (ayb 193)

● **UTAQA PARASAT 1.** ütölmüye hizmet eden çift konum; yani, pozitif ve negatif kutupları olan (PARAMANU QOĞ halinde)(ilk) madde ki, "*güneş lekeleri polaritesi*" bu cinsten bir teşekküldür. UTAQA PARASAT ATLIĞ KÖŇÜL ise, "*dipol radiasionu*" demektir. (as 65, din 96)

● **UTMİŞLAR, 1.** tekvin parçacıkları, *meydana gelmiş* olan şeyler; yani, vektor potensialler, Bu ise, "*gage transformation*" ismi verilen, aşağıdaki değizliğe göre elde olunan vektor potensialdir (as 46):

$$\hat{A}yeni = \hat{A}eski + d\Phi$$

Burda : $\hat{A}$ vektor potensial, d skalar gradient ve Φ keyfi funksion (Misner-Throna-Wheeler 1973, s.88 ve 440). Bu değizlik (prosedür), değışik potensialler vermesine rağmen, elektromagnetik alan tenzorü (F) değışmeden kalmaktadır; yani, F denklikte mündemiç değildir. (as 206)

● **UTMİŞLAR-UL, 1. band:** QADIĞ [solid] cisimlerdeki elektron enerjisi QAT'ları (katı cisimlerde elektron enerjilerinin bulunduğu tahdit edilmiş mıntakalar).

Bir atomda bulunan bir elektron müsaade olunan bir çok TİP OT [descrete energy] şekillerini edinebilir (as 96, 110-111). Bunlara *enerji seviyeleri* denilir. Eğer birçok atom, bir QADIĞ teşkil etmek üzere, birleşmişler ise, bu) er olma sehabetini temsil eder]; O-ŇUT ÖGÜSÜŇ ĖSÜY ĖMİÇ UWUN [TİP OT seviyeleri bir *band* halinde genişle-mektedir (*band theory of solids*). (as 222)

● **UTRU, 1.** ütme temin eden halde; 2. çift sayı halinde; 3. pozitif. (as 173)

● **UW, 1.** mukaddes : UW-ON [mukaddes Hun]; UW-OĞ BU [mukaddesata erişen insan]; UÇ ĖKİ BU UW [liderlik mukaddesatı]; UW BU UŞ [mukaddes majeste]; UW UB-OZ [mukaddesata ozma]; UW İT [mukaddes impuls]; UW UQ ĖSİS OZ [mukaddes hale gelerek ozma]; UW AT OZ UYUS ["mukaddes nam" ilân edilerek ozmak üzere ölme]; BU UW ĖR-ĖS İÇİS [bu mektep (mukaddesatmıvaffak apostel olarak anılan mu-

kaddesin]. (*ayb 193*)

• UW-ON, 1. Mukaddes ON (*ayt 104, etd 33; tka 82,86*)

• UY, 1. uyum : TEÑRI UYUGUR QAĞAN [Tanrıya uyumlu hakan]; U-YURIQLIĞ İLİĞİN TUTDI [tabi (uyum halinde olan) halka hakim oldu]; 2. federe : ON-UYUL UÇ [ON-federasyonu lideri]; UY-BUĞU UŞUD [genel (federal) kurmay başkanı]; UYUŞIL ÖĞÜZ [federasyon nehri, Huang Ho nehri]; 3. tabi : UYUBLIQ İÇQINIP TİZE BARDI [tabiiyetten koparak teze vardı]; 4. toplanma : ÖLÜ-YİTÜ OYUDUĞIN-UYULUN OYINA KĒLTİ BUDUN [ancak ölmek üzere iken irademiz altında *toplanmamız* aklına gelen kavim]; 5. union : UŞUNTUN UYUZ [union devlet]; 6. uyuma : UYUR ÖĞÜZ [uyuyan nehir (Araxes nehri; yani, Uzboy nehri)]; YAY ANTA YAYLADIM, UYUQA ANTA UYUQLADIM [yayı orda yayladım, uyumuya orda uyudum (yani, yattım)]; 7. ölme : U-YUQ BOLTİ [öldü]; UYUB-OÑUŞ [öldükten sonra gelen başarı (yani, canlı ruh)]. (*ayb 193*)

• UYUS, 1. ölme hali; fizikte *vakuum*. (*din 12*)

• UZ, 1. transformasyon : bir UMUĞ-INAĞ'a [referens sistemine] göre ifade edilen koordinat sisteminin diğer bir UMUĞ-INAĞ'a göre ifadesi : UZ TAQŞUTLUĞ TALUYLAR [transformasyon pulzasyonlarından doğan propagasyonlar ("gravitasyonel dalgalar" demektir)]; 2. OÑA-RU-ĒVİRÜ [yeniden teşekkül ettirme]. (*din 95, as 205*). 3. uzun : UZADI QURUĞ [uzun müddet durmak sureti ile (*long-standing*) tükenme]; 4. uzak : UZAQ URU [uzak tesir]; 5. devam edip giden şey, kontinuum (veya, sonsuzluk) : UZANMAQ [kontinuum]; UZATIQİÑİR UÇUZ [kontinuum (yani, küzey) liderlikleri]; UZANTQIN ANTİZ [yüce iman (sonsuzluk imanı)]; 6. teşyi : UZATIPIÇ ĒMÜY [teşyi olunmak sureti ile]. (*ayb 194*)

• UZADI QURUĞ, 1. uzun müddet durma sonucu olarak tükenme.

Kozmik ışınların iki komponenti olan, elektron ve proton popülasyonlarının maddeden geçme halinde gösterdikleri gelişme ve tükenme halleri ki, bu hadise DİYAN ve, onun sonucu olarak, TAYŞIN NOM teşekkülü ile yakından ilişkilidir. (*as 118*)

• UZAQ URU, 1. uzak tesir, uzaktalık [*longrange*] tesiri.

Newton mekaniği iki muhtelif cisim arasında bir UZAQ-URU [*action at distance*] öngörmektedir. Bir cismin bir kısmına tesir eden,

her kuvvetin hemencecik cismin tümüne tesir etmesini ifade eden “*rijit cisim*” kavramı da UZAQ-URU fikrinde temellenmektedir. Bir ışın [*ray*] ihraç eden bir cisim bunu emen cisimde ters bir kuvvet husule getirir ve—ihraç ye emme aynı bir zaman uzunluğunda vuku bulacağından—linear momentumdaki bu iki değişiklik sonuçta birbirini tam olarak telâfi eder. (*as 142*)

Ü

- Ü, ÜW, 1. temin etme, teminat; 2. yükünmek [şükran, saygı]; 3. yük.
- Ü, ÜW, 1. temin etme, teminat; 2. yükünmek [şükran, saygı]; 3. yük. (*din 50*)
- ÜÇÜN-İK, 1. üçlü dualite; yani, proton, neutron ve elektrondan ibaret 3 unsur ve onların anti-parçacıkları. ALTI YARIQ TİĞİN de aynı konunun diğer bir ifade şeklidir. (*din 21, 22, 31, 78*)
- ÜE, 1. deve (*pty 65*). Bu söz sonraları *tüye, düye, tüwe, tewe, deve* şekillerinde türemiştir. (*etd 6*)
- ÜLGÜLENÇSİZ, 1. ülgülenmiyen (yani, yekvucut halde), ültülmüyen (yani, ufak parçalara ayrılmıyan), ülgürmiyen (yani, olgun, yetişkin olmıyan, terakki etmiyen), modulasionsuz.

Bu deyim, bir ışığın türlü dalga uzunluklarına ayrışmıyarak, bütünlüğünü muhafaza etmesi ve, gravitasionel tesire bir bütün halinde karşı koyarak, INAR’masını ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Diğer yandan, böyle bir ışık devamlı olarak enerji kaybedeceğinden, deyim “*zamanla ışıması kesilecek (sönecek) olan*” anlamına da gelmektedir. (*as 101*)

- ÜLGÜLÜK, 1. özleştirilen [iktibas edilen], çıkartılan, alınan, ülgü [örnek, numune, model] teşkil eden; *üleg* [pay] teşkil eden; üleşilebilen. Eşönük olarak, bir pencerenin gözleri, birdolabın rafları; elektromagnetik spektrumun radio dalgaları; ÜLGÜ’lenme [modulasion] şu şekilde tarif ediliyor: bir dalganın bazı parametrelerinin (amplitudunun, veya frekansının, veya fazının) diğer bir dalganın bazı parametrelerine göre değişmesi prosesi. (*as 101*)
- ÜR, 1. beka, devamlılık : ÜR TURZUN TİP [baki kılınmak üzere]; ÜRLÜKSÜZ EMGEK [devamlı olmıyan (yani, *tranzit*) emek]; ÜRLÜKSÜZ

SANSAR [geçici konyugasyon]; 2. öbür dünya : AYITA, ÜRÜNMÜGE QARAMAĞA UZAWIMA [söylendiğine göre,öbürdünya tabiiyetine gitmekteyim]; ONUŇ UÇ OĞLI A, İT-ĖRT A, ÜR ĖS ÖKÜ [ON milletin lider evlâdının öbürdünyaya iletilme kederi]; 3. ahiret : MENÜLÜK ÜRÜK [ebedî ahiret]; UB-ÜR [yüce ahiret]; ÜR OQI [ahiret okunuşu (yani, yazısı)]; BİRER BURQAN ĖDGÜLERİN ÜR-ÖDÜN ÖGELİM [bier BURQAN olduklarını kaydedelim (ahiret çağı için ifade edelim)]. (*ayb 194*)

- ÜR-ÖG, 1. abide (*BOL III, 4, 14*); 2. ahiret ihtişamı (*BOL III, 10*)
- ÜSKİNTE, 1. muvacehesinde, sonucunda, sonuç itibarı ile. (*as 245*)
- ÜSÜP, 1. kesilerek (*as 29, 112, 243*). Kırgızca *üskörüp* [üzdürüp, kopartılıp]; ÜSÜLGÜ (*as 243*), kopacak derecede. (*as 244*)
- ÜY, 1. yığınak, küme; 2. ev. (*pty 65, din 42,49; an50*)
- ÜY-OQ, 1. ev kuantumu; 2. OQ-ÜY [kuantum evi]. (*an 50; din 41,42*)
- ÜZ, 1. transformasyon: bir UMUĞ-İNAĞ'a göre ifade edilen koordinat sisteminin diğer bir UMUĞ-İNAĞ'a göre ifadesi. (*as 205*)
- ÜZÜT, 1. üzüp (kat'i olarak) elde olunan şey, kat'iyet, sarsılmazlık; mamul. (*as 176*)

V, W

- WAÇIRA, 1. çabuk iran [*fast-drift*] (Mirşan 1985, s.158). (*as 124*)
- WAÇRAZAN, 1. radioaktif: türlü ışınlar ve parçacıklar emisyonu yapmak suretile, kendi-kendine (yani, durup dururken) çözülen (*dis-integrasyon* yapan) elementlerin tutumu. (*as85*)
- WAQ, 1. ufak. Bir maddenin elementi onun en WAQ yapısıdır; çünkü bir element çekirdeğindeki NAGARÇUNI'ların (*as 214*) sayısı ne ka-dar çok ve elementlerin çeşidi ne kadar değişik olur ise olsun, bir NA-GARÇUNI'ya isabet eden hacim miktarı (yani,NAGARÇUNI hacmi) da-ima sabittir ve, buna göre de, bir elementin çekirdeği onun en ufak hacmini temsil eder ve WAQ sözü "element" anlamına gelir. (*as 259*)
- WAQ-ŞİK, 1.virtuel parçacık; ŞİK [var olup olmadığı henüz bilinmeyen şey]'den teşekkül eden ufak şeyler. (*din 92*)
- WAP-XUA-Kİ, 1. kuvvetler [XUA] kavramına [Kİ] uygun düşen konu [WAP]. Karşılaştır: Tatarca *bap* [uygun, elverişli]. WAP sözünü A-rapçada *bap* şeklinde görmekteyiz ve, buna göre, deyimimizi "kuv-

vetler babı” şeklinde de tercüme edebiliriz. (as 262)

• **WASIR, 1.** planetar disk (Mırşan 1985, s.159). (as 88)

• **WAY-NIQILAR, 1.** bir denge (way) elde etmek için gerekli egzersizler (sağlamlaşmalar); denge egzersizleri; talimler. Sanskritçesi *va-inayika* [training]. (as 132)

• **WAY-RUÇANA, 1.** Sanskritçe *vairocana* [güneşe ait olan, veya güneşten gelen, her şeyi aydınlatan şey; 5 yüce Buddha’dan biri, sabık ve ilk Buddha’lardan biri veya daha çoğu].

Türkçe karşılığı YARUQ. “5 yüce Buddha”nın BİŞ TÜRLÜĞ YARUQ-ÖN olduğu anlaşılmaktadır. ATSAÑ’ın Sanskritçe deyimler kullanarak yazmayı tercih ettiği metnin birinci satırının aslının şöyle olması gerekiyor: TÜZÜN YARUQ-ÖN AMIDA AYUSI. (as 123)

• **WAZIR, 1.** bir halden diğer bir hale gelmenin (İR’manın) temel disiplini (BAZ’ı); yani, fizik. Karşılaştır: Tatarca *baz* [temel, döşeme altı, çukur, kiler], *bazıq* [köklü, sağlam], *bazımlı* [kararlı, cesaretli], *bazımçılıq itü* [cesaretlenme], *bazımçan umtılı* [soğukkanlı, ölçülü davranma]. (as 161)

Y

• **YABA 1.** kapalı kabuk [closed shell]. Ėsöñük olarak, elektron veya elektron gruplarının atom çekirdeği etrafında türlü uzaklıklarda döndükleri kabuklar gibi. Bunlara QAT’da denmektedir. (as 55)

• **YAD, 1.** tatmin (imkân, mevki, yer).Bak: Kırğızca *cadıra* ‘mak [tatmin, keyif, haz], Tatarca *cay* [imkân, edinilmesi mümkün olan yer, mevki], Rusça *lad* [cay; armoni, bağdaşıklık]; 2. yabancı. (as 88) (bak: TIP YADILMIŞ)

• **YAĞI, 1.** radioaktiv decay esnasında husule gelen (emission yapan) QAÇIĞLAR [ışınlar]. Bunlar *alpha*, (negatron ve pozitron olmak üzere iki türlü), *beta* ve *gamma* (SUUSI sözüne bakınız) ışınlarıdır. (as 88)

• **YAĞMUR, 1.** jet: bir delikten (esöñük olarak, yağ çıkaran ten delikleri gibi) veya daralan bşr kanaldan çıkan bir sıkışabilen sıvıklığın [fluid’in] kuvvetli, iyicene sınırlandırılmış akıntısı.Buna karşılık, Tatarca YAÑĞIR [gökten yağan yağmur]. (as 184)

• **YALAÑUQ, 1.** dinlenme kitlesi [rest mass]; Lorenz UMUĞ İNAĞ’ında dinlenme halinde bulunan (yani, hızı sıfır olan) bir parçacığın kit-

lesi. (*as* 88)

● **YALINU**, 1. devam etme. Karşılaştır: Tatarca *yalınıw-yalwarıw* [devamlı olarak yalvarma]; *yal itiw* [istirahat etme]. (*as* 229)

● **YALTRIYUR ĖRDİN**, 1. parlama (veya ışınlanma, “*leucht*”) hali özünçeliği [suret-i mahsusası, “*pecularity*”si] veya parlak durum [*brilliant state*] ki, *photon* [Yun. *phōs, phōtos*, ışık] demektir (*as* 178).

Bazı hallerde devamlı elektromagnetik dalga şeklinde gözüken ışık submikroskopik seviyede *discrete* miktarlarda (yani, “*quantum-mechanical*” halde) emission yapar ve absorbe olur. Işığın böyle bir *parça benzeri* paketine “*photon*” denmektedir. Yani, YALTRUYUR ĖRDİN elektromagnetik enerjinin—madde dünyasının atomlarına benzeyen—en küçük enerji paketidir. (*as* 237)

● **YAM-A-RAÇA**, veya **YAM-ARAÇA**, 1. yerin çekirdeği içindeki elektrik akımlarının (A’nın; yani, hareket kanununun) çarpımlar ile (“*im-ping*”ler ile) teşkil ettikleri (=YAM) ince (=RA; yani, adanmış, ileride madde haline geçecek olan) yapı (=ÇA; yani, tabaka, *structure, complex*) (bak: RAÇA BADIRA).

YAM-A-RAÇA kavramında—yağmur yağışından dolu yağışına geçerken gözetlenebilen “*raşqı*” [ince dane, *fine structure*] safhasında olduğu gibi—bir “*raştua*” [adanmış, takdis edilmiş halde doğum] sözkonusudur. Yerimizde böyle bir olkunuşu—2.500 km derinlikten itibaren başlayan—yerçekirdeği sıvısından yerkabuğu maddesinin teşekkülünü mümkün kılan ince bir *raşqı* tabakası halinde gözlemlemekteyiz. Ancak, YAM-A-RAÇA yalnız YİRTİNÇÜ’lere mahsus bir olay değildir, yerimizin ULUĞ YİL’den, veya DİYAN’dan teşekkülü halinde de “*raştua*” (Tatarca!) sözkonusudur (b/mac, cilt 6, sahife 55 ve 27). (*as* 55; *din* 120)

● **YANAR ĖRNGEK**, 1. yanar halde (sıcaklık ve ışık neşrederek değişme halinde) formasyon [*combustional formation*]. 2. yanda bulunarak formasyon yapan şey (üşöñük olarak, galaksi merkezine kıyas ile, güneşin yanında bulunan yerimiz gibi). (*as* 163)

● **YAÑ**, 1. jest, yenilik, teori; tesir. YAÑA [yeni], YAÑLIĞ [tesirli]. (*as* 204)

● **YANÇA**, 1. radioaktiv seri: herbiri kendisini takip eden atom şekline çevrilmek üzere, atom çekirdeklerinin—stabil bir atom şekli elde olununcaya kadar—tevalisi (sıralanması). Bu anlamanın diğer bir ifade

şekli ŞIMNU SUUSI'dır. (as 88)

- YAÑIRTI, 1. kurultay teşkil etmek üzere. YAÑI “gün” ve YAÑIRTI “Tagung” [oturum, toplantı, kurultay] demektir. (as 122)
- YAÑQU, 1. radio: işaretlerin elektromagnetik dalgalar aracılığı ile UZANMAQ'da [uzayda] transmissionu için kullanılmakta, ve televizyon ile radar da elektromagnetik dalgalara dayanmaktadır. (as 108)
- YAPA, 1. kopnservasyon; atom. (as 204)
- YAPA YADILMIŞ, 1. konserve hal. (as 204)
- YAPIRĞAQ, 1. [YAP-IRĞAQ] konsevasion kancası (ifadesi, taktı); 2. Van Allen kuşakları; 3. yaprak; 4. bir maddeden diğer bir maddenin oluşmasını sağlayan şey.

BİR MİÑ YAPIRĞAQLIĞ LIN-XUA deyimi, B.Rieman'a göre, “bin kat olarak yayılmış katmerlilik” şeklinde ifade olunabilmektedir ki, zaten bu sözün diğer bir anlamı olan, “yaprak” bir çiçeğin veya ağacın yapraklar halindeki katmerliliğin yayılmış haldeki biremliliğidir. Diğer taraftan, Van Allen kuşakları da birer YAPIRĞAQ şeklinde-
dirler. as 152; din 121)

- YARIQ, 1. ışık [𐌶𐌹𐌸𐌺]. (ayt/111,112)
- YARLIĞ, 1. vahiyy. (din 99)
- YARUDĞU, 1. yarıldırılma (yani, *nuclear fission*): atomik çekirdeklerin bazı hallerde, büyük çapta enerji açığa çıkartmak sureti ile, iki parçaya ayrılması (yarılması). (as 238)
- YARUQ, 1. spektrum [ultraviole,görünen, ve infakızıl ışığın dalga uzunluğuna göre tertibi], YARUMA yapan şey [𐌶𐌹𐌸𐌺: (ayt 111)].

Geniş anlamda YARUQ'un manası “elektromagnetik YARUQ” dur ki, bunun radiasion tiplerini şu şekilde belirtebiliriz: *Kozmik ışımlar, gamma ışımları, x-ışımları, ultraviole ışık, görünen ışık, infakızıl ışık, mikro-dalgalar [kısa dalga uzunluğundaki radio dalgaları], radio dalgaları*. Bu radiasion şekillerini meydana getiren sebep, atom ve moleküllerin farklı durumları arasındaki tranzisyonu mümkün kılan kanunlardır. (as/54)

2. Erken Türkler YARUQ'u şu şekilde sınıflandırmaktadırlar: A, AW, OM, SWA, XA [ışık],ŞI, SI, Onlar bu ışınların sınırlarını ve çıkış yerlerini de belirtiyorlar: A'nın sınırları ADAQ ve TİZ, kaynağı YİR'dir; AW'un sınırları TİZ ve BİL ve kaynağı SUW'dur; OM'un sınırları BİL

ve KÖGÜZ-ĞİN, kaynağı OT'dur; SWA'nın sınırları KÖGÜZ-ĞİN ve SAÇ-QIDIĞ, kaynağı YİL'dir; XA'nın sınırları SAÇ-QIDIĞ ve TÖPİN; kaynağı KÖK QALIQ'dır; Şİ'nin üst sınırı TÖPİN, kaynağı LIN-XUA'dır; Sİ'nin kaynağı ALTUN WAZIRLIĞ YİR'dir. (*din/29*)

• YARUQ-YAŞUQ, 1. spektrum teşkil eden YAŞUQ'lardan her biri, spektral [*diffraksional*] koşma-zaman gecikmesi, spektrumun elektromagnetik dalga teşkil etmiş (diffraksion yapmış) kısmı. (*as/55*)

• YARUQ-YULA 1. spektral (yani, optik etkili) yulma (*pull*). ki, *ışık ışınlarının bükülmesi* [*bending of light rays*] ve *kızıla kayma* sonucunu veren olaydır. Eşönük olarak, güneş yakınından geçen ışınların —güneşin gravitasyonu sonucunda— büküldükleri gözetlenmiş bulunulmaktadır. (*as 57*)

• YAŞ, 1. yaş [yılların tevalisi], yaşı : SĖKİZ OTUZ YAŞIMA [yirmise-kiz yaşında]; ĖR ATIM YAS AQ-AQIN BUN [er adım ile yaşıtlı olarak AQ-AQIN mensubuyum]; 2. zaman : APAM BİZNİN BU YAŞIMIZ ALQINGÜ ÖD BOLSAR [götürücü sıfatı ile, bize ait olan zamanın bir divergent kon-dision olması hesabı ile]; SĖKİZ ON YAŞ [8 kozmik zaman]. (*ayb 194*)

• YAŞUQ, 1. Koşma-zaman tahaddüsü [YAŞU] mahiyeti; koşmazaman gecikmesi [*additional time delay*]; 2. Bu ise, “*spektrum diffraksionu*” (yani, *elektromagnetik dalga*) anlamındadır; 3. haraç, vergi; QALP kanununun (*as 218*) ihlâli (yani, *violation*) anlamında “parçacık gizlenmesi” ve, aynı zamanda, “maddenin antimadde kaybetmesi”. (*as 54,223*)

• YAWALDIRĞU, 1. izole edici (*tka 12,13,83,139*)

• YAWAŞ, 1. Tatarca *yabaldaş* [ağacın tepesi, tacı] sözüne göre → “elementlerin tacını teşkil eden element”; yani, “hidrojen”. (*as 262*)

• YAWİZ, 1. sert, sağlam, yüksek enerjili, yabanî; acımasız, korkunç, “*fast*”. (*as 243*)

• YAWİZ ADALAR, 1. *fast radiations* [yavuz radyasyonlar], “kozmetik radyasyonlar” demektir. Bunlar ışık hızına yakın bir hız ile dış uzayın her yönünden gelerek yere çarpan atom çekirdeklerinden ibaret (% 83 protonlar, % 16 helium çekirdeği, ve % 1 diğer ağır çekirdekler) yüksek enerjili (YAWİZ) parçacıklardır ve QAÇIĞLAR [*primary rays*; yani, BİRİNÇİ ADALAR] şeklinde de adlandırılırlar. (*as 243*)

• YAWİZ SAQALAR, 1. sağlam (sert) *saqçılar* [Tatarca *nöbetçiler*].

(din 94)

• **YĖK**, 1. güvence, bağlama, (at) koşma; ilâve; 2. nukleon. Karşılaştır: Kırğızna *cĕkesiniw* [kendine güvenme, kendini müstesna sanma]; *cĕkeçil* [kapalı, izole], Tatarca *cikesiniw* [doyum, bıkkınlık]; TÜNERİĞ YĖKLER [karanlıklaşmış nukleonlar; yani, yıldızlar arasındaki gaz ve tozlar]; yani, TUMANLIĞ YĖKLER [duman (bulut) halinde bulunan nukleonlar]; BİŞ YĖK TALAŞIR, ÜÇ ÜZÜT ÖKLEŞİR [beş YĖK dalaşır, fakat bunlardan ancak üç ÜZÜT legalleşir (TOBU)]. (as 176)

• **YĖK-İÇKEK**, 1. güvence (as 176) içkiliği [astarı], bir element çekirdeğini teşkil eder protonların neutron astarı; elektrik bakımından tarafsız parçacık ki, “neutron”) demektir.

Proton ile beraber bir *deutoron* (p+n) teşkil edebilen neutronun *bitaraf* olması ve kolaylık ile “proton+elektron+antineutrino”ya ayrışabilmesi onun tamamı ile bir “astar” karakterinde olduğunu göstermektedir.

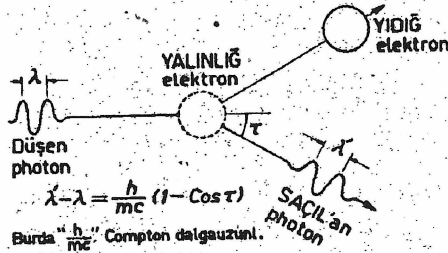
Elektrik yüklerinin bulunmaması dolayısı ile, pozitif yüklü atom çekirdekleri tarafından itilmediklerinden, en yavaş neutronlar bile atom çekirdeğine ve, magnetik alandan müteessir olmadıkları için, ULUĞ YİL’de bulunan neutronlar *magnetosphere*’e sokulabilmektedirler. (as190)

• **YĖK-İÇKEK YOQ**, 1. bir neutron yıldızın neutronlarının ezilip yok olması (as 81-82) veya bir neutronun antineutron ile çarpışarak yok olması (gamma ışını haline gelmesi) (as 202)

• **YID**, 1. yana sıçrama, geri tepme [*recoil*]; tesir (*effect*).—as 202

• **YIDI-YIPAR**, 1. yana sıçrama [*recoil*] tesiri.

Bu tesir sonucunda TÜTSÜLÜĞ LUĞTA KÖYÜRÜ [dalga uzamasından doğan frekans ile temayüz] husule gelir. “Compton tesiri” denilen bu olayı şu şekilde tarif edebiliriz:

Eğer (ösönük olarak, bir yıldızın merkezinden dışarıya doğru çıkan) BİRBİRTİK [*individual*] photonlar [elektromagnetik enerjinin mustakil TAQŞUTLARI] serbest (veya gevşek bağlantılı) halde bulunan elektronlar ile çarpışırlar ise, çarpışan elektron yana sıçrar ve, aynı zamanda, düşen photon'dan daha uzun TÛTÛN'lü [dalgalı] bir photon saçar. İşte, elektronlar tarafından saçılmış olan (X-ışınları gibi) kuvvetli elektromagnetik radiasionların dalga uzunluklarının artmasına "*Compton tesiri*" denmektedir; (*as 95*)

- **YIDI SASIĞ, 1.** kokma efekti; yani, 'gâz' (Bang 1934, s.591). (*as 202*)
- **YIDI YOQINĞA, 1.** dağılarak yok olma, yok olma effekti (*as 85, 202*)
- **YIDRUQ QILU, 1.** jet etkisi, tepki. (*as 202*)
- **YILAY, 1.** Anomalistik yıl; 365,259596 gün (*as 39, 254*)
- **YİÑAQ, 1.** iktidar, *potency*, ki, proton, elektron, ve neutrino gibi, daha küçük parçacıklara ayrılamiyan elementar parçacıklara verilen isimdir (*as 13, 105, 183, 195*)
- **YIRĞAW, 1.** taviz vermek; bir tarladaki toprakların su yollarına düşmek sureti ile akıp gitmesi [*to groove, to furrow*], Tatarca, *yırğalaw, yırğıçlaw*; erozion, yıkanma, yar teşkil ederek kesilme. (*as 82*)
- **YİLVİ, 1.** *cilbigey* [Tatarca, çözülmüş, serbest, uzağa açılmış, *released*]; (*as 130*)
- **YİLVİ TÛL 1.** çözülerək serbest kalmak sureti ile, uzağa açılan atık; çözülen atık. (*as 130*)
- **YİLVİ-YAÑ, 1.** bizim dışımızda (uzaklarda!) bulunan hallere erişmeyi mümkün kılan teori ki, Einstein'in "*hususî relativite teorisi*" anlamındadır. Buna karşılık, ALĞU-YAÑ "*genel relativite teorisi*" demektir. (*as 61; din 110*)
- **YİNDEM ARIĞ, 1.** *dissociation* [ionlara ayrışma]. (*as 185*)
- **YİNTSİKMEKSİZ YİĞ MEÑİ, 1.** varlık belgesi göstermiyen maksimal ebediyet; "*maksimal entropi*" demektir. (*din 91*)
- **YİR-SUW, 1.** yerden çıkan elektromagnetik radiasion [AQAS]. (*as 275*)
- **YİRTİNÇÛ, 1.** yercil (massiv) gelişim. Bu kavramdan—"yer hali" teşekkül ettirmek üzere gelişen—yıldızlar (hatta, galaksiler) anlaşılabilir kadar, elementlerin teşekkül sıraları (elementler cetveli) de anlaşılabilir. (*as 56*)
- **YİTİ AĞILIĞ NOMLAR, 1.** yedi atalet (diğer bir deyim ile, kütük) e-

lementleri: aynı bir KÖDÜĞ’de [kütükte] yer alan, fakat valensleri — SİM valensi “sıfır” olmak üzere—1’den 7’ye kadar değişen elementler. (as 236)

• **YİVİK, YİVEK**, 1. tertip, teçhizat, takım. Kırgızca *cëbek tartu* [sıralama]; **yani**, *arrangement*. (as 269)

• **YOÇAN**, 1. yaya ordusu için, bir günlük SÜ YORI [ordu sevkı]. Əsöñük olarak, bu bremlığın (birimin) değerini bulabilmek üzere, AT-ÖG’ün [Büyük İskenderin] d.ö.334’de Zelea’dan başlayan ve—ÖKİ SU-UQ BAŞ (Polytimetos) Irmağındaki YİTİ ERİN [Yedi Mustahkem Mevki] ve OQ-OMUĞ BOLIQ [BUQARAQ, Buhara] seferleri dahil—QAPAĞAN’da (Samarkandda) son bulan seferini göz önünde bulundurur isek → AT-OĞ YOÇAN’ı = yaklaşık olarak 15.000 km / 2.200 gün = yaklaşık olarak 7 km bulunur. Daha yakın mesafeler için ve, bilhassa, *ayt 178*’-deki *r_{QK}* ile metnimiz arasında bir uyum sağlayabilmek üzere, bu biremliği (birimi) 7,12770544 km kabul edeceğiz. (as 250)

• **YOQ-ÇİĞAY**, 1. bir kitleden (əsöñük olarak, yüksek bir dağdaki kar kitlesinden) yok olmak üzere çıkan (ayrılan) şey (əsöñük olarak, çığ); **yani**, ‘kitle defekti’ ki, buna ƏGSÜMİŞ BUYAN’da denmektedir. (as 264)

• **YOL**, 1. mertebe (tekerrür), defa, derece; tertip : YOL YARUQ [spektral mertebe (tertip)]; əsöñük olarak, bir nukleona isabet eden photon sayısı; (*ayb 152*)

• **YOL-KİRTÜ**, 1. mertebelilik; bir şeye mertebe (derece) girtme : AL-QU YOL-KİRTÜ [univerzum mertebeliliği]. (*ayb 151*) -

• **YOL-TÜZÜNLER**, 1. mertebe massivlikleri; **yani**, atom ağırlıkları : bir atomun ağırlığının hidrojen atomu ağırlığının kaç katı olduğunu gösteren satı (*ayb 152, 153*)

• **YORIĞ**, 1. *gradient*: bir değişken miktarın (sıcaklık veya tazyikin maksimum değişme yönünde olduğu gibi) uzaklığa göre değişme nispeti; bir şeyin gidişatında inmek ve çıkmak sureti ile değişme. Ayrıca, gidişat, yorum, vaz [konulma]. (as 71)

• **YÖRÜŇ**, 1. yöre (etraf, kenar) düşüşü (oyulması, derinleşmesi, yıkanması) ki, “*konveksion*” demektir: düzgün olarak ısıtılmıyan bir sıvıkda husule gelen hareketler ile sıcaklık transferi. (as 150)

• **YÖRÜŇ-YİPİN**, 1. konveksion iplenışı. Güneş SWA’larının dar, oldukça karanlık bir YİP [*lane*] ile çevrelendikleri ve büyük bir SWA’da

enerji radiasyonu ile soğuyan gazın, yeni YİPİN'lere inerek (yani, yeni YİPİN'ler teşkil ederek), ana granuleyi parçalara böldüğü (yani, granuleler arasında tali YİPİN'ler teşkil ettiği) müşahede edilmiş bulunmaktadır. (as 150)

● **YÜKÜNMEK**, 1. şükran, saygı, tazim : YÜREKİMTE İÇTİN BARMİŞ KİRTGÜNÇİM ÖZE YÜKÜNÜRMEN [yüreğimde içten gelen idrakım ile şükran (tazim) ederim]. (din 89)

● **YÜK-YÜTE**, 1. yük emissiyonu; yani, enerji açığa çıkarma. (as 244)

● **YÜSERÜ**, 1. halkalanarak. Kırgızca *cüsmö* [halka]. (as 244)

Rusçadaki Tatarca sözler

- açëvidno [aşikâr]→Tatarca *açıq* [açık]
- adin, dva, trī [один, два, три; bir, iki, üç]→Laince *ünā, duo, trēs*; Almanca *ein, zwei, drei*; İngilizce *one, two, three*.
- anī (onī yazılır) [onlar]→Erken Türkçe *ON* [onlar]; Tatarca *alar* [onlar]
- arbuz [karpuz]→Tatarca *qarbiz* [karpuz]
- asël [оцел; eşek]→Tatarca *işek*; Almanca *Esel*; İngilizce *ass, donkey*
- atets [отец, baba]→Tatarca *etiy* [baba], *eteç* [horoz], ata [ata], ataç [ata, erkek]
- baran [баран; erkek koyun ve keçi]→Tatarca *beren* [kuzu, oğlak]; *sariq* [koyun]; *qoy* [koyun]; Rusça *овца* [koyun]
- baranşëk [kuzu]→Tatarca *beren* [kuzu, oğlak]
- bazar [pazar]→Tatarca *bazar* [pazar]
- bëda [belâ]→Tatarca *bele* [belâ]
- bëz→siz: *bëz* ognya [ateşsiz]
- bık [boğa]→BUQA [Tatarca ve Er kentürkçe, boğa]
- bilo [oldu]→Tatarca *bola* [oluyor]
- bıloy [olan]→Tatarca *bolğan* [olan]
- blin [bilin]→Tatarca *bilin* [yağa hamur akıtma yemeği]
- bog [Allah]→ÖK [Er kentürkçe *Rab*]
- bogatıy [zengin]→Tatarca *bay* [zengin]
- boloto [batak]→Tatarca *batqaq, batqaqlıq* [batak, bataklık]
- buran [быран; bora]→Tatarca *boran* [bora]
- çëmodan [bavul]→Tatarca *çamadan* [bavul]
- çinovnik [başkan; Tat. *töre*]→Tatarca *çin* [derece, tertip] sözünden.
- çugun [dökme demir]→Tatarca *çöyin* [dökme demir]
- dëd [dede]→Tatarca *baba* [dede]; Türkçe *dede*
- dëlo [iş]→Tatarca *ütiliw* [kılınma]
- dën'' [день, gün]→Tatarca *kün*, İngilizce *day* [gün]; Er kentürkçe KÜN [ışık]
- ditya [çocuk]→Er kentürkçe *ëdinis* [ediniş, yavru]
- dom [ev]→Qırğızca *tam* [duvar, ev]; Türkçe *dam* [çatı, ev]

- **dorog, doroga** [sokak, yol]→Erkentürkçe AT URUĞ [emir, tebligat, tebligat yolu, *highway*]→Tatarca *daruğ*→Türkçe *doruk*
- **Dostoyevskiy** [soyadı]→Tatarca“*dost*”sözünden türetilmiş.
- **drug** [dost]→Tatarca *dos, dost* [dost]
- **gëroy**[*гëрой*;kahraman]→Tatarca *İR* [kahraman;ayrıca *batır*]
- **glaza** [göz]→Tatarca *köz* [göz]; *gözel* [güzel]
- **god** [yıl]→ **ÖD** [Erkentürkçe, *eğ* (çağ, çağ hesabı), *zaman*, *kondision*]
- **gosudar’** [padişah]→ Erken-Türkçe ÖG USUD AR [öldükten sonra öbüdünyaya uzaklaşacak olan (yani, padişah)]; *gosudarstvo* [Rusça, *devlet*].
- **grâz’** [*гразь*, kir]→Tatarca *kir* [kir]
- **gus’** [гусь; kaz]→Tatarca *qaz*;Almanca *Gans*;İnglizce *goose*
- **xadî** [yürüt]→Tatarca *eyde* [yürüt]
- **xod** [adım, yürüyüş, varma, varış, yol; Almanca *Gang*]→Erkentürkçe AD [adım, yürüme] ve de OD [zafer, şarj]
- **xomut** [*хомут*; araba çekecek atın boyunduruğu]→Tatarca *qamut*; Almanca *kumt, kummet*.
- **xoroşy** [iyi]→Tatarca *yaxşı* [iyi]
- **xoroşo** [iyi, yakışıklı]→Tatarca *qaraşu* [bakışma]
- **xranit’** [*хранить*, koruma]→Tatarca *aqrinaytw* [(bir şeyin kullanımını) yavaşılatma] (“*saxranit*” sözüne bakınız)
- **idî** [gel]→Erkentürkçe ADI [adım at, yürü]
- **idti** [gelme, gitme]→Tatarca *kitti* [gitti], *kildi* [geldi]
- **İlmen** (Gölü) (Novgorod altında)→**İlmen** ismi Tatarca!
- **İmâ** [isim]→Erkentürkçe ĖM A. Tatarca *anma*; Almanca *Name*, İngilizce *name*
- **jena** [kadın, eş]→Tatarca *cünge* [yenge]
- **kak** [nasıl]→**qalay** [Kırğ. *nasıl*]→**kalaışi** [Rumca, *nasılsın*]
- **kakoy** [*какой*, *nasıl*, *hangi*, *hangisi*]→Tatarca *qaysı*
- **kalaç** [*калач*;beyaz ekmek]→Tatarca *qalaç* [simit]
- **karaul** [*караул*, *охрана*, *стража*; muhafız]→Tatarca *qarawıl* [karakol]
- **katolik**→**qatılıq** [(Romalılar ile Kıpçaklar arasındaki) katı-

lım (ittifak) mensubu]; **Katalonïa**→**qatıl**[anlar?]

- **kîrpîç** [kerpiç]→Tatarca **kîrpiç** [kerpiç]
- **Kîtay** [Çin]→Tatarca **Qutay** [Çin]
- **kîpyatit'** [кiпyатитъ; kaynatma]→Tatarca **qaynatıw** [kaynatma]; Almanca **kochen** [kaynaktma]; İngl. **cook** [pişirmek].
- **komandır**→Tatarca **kumandan** [kumandan]
- **kon'** [at]→Tat. **kön** [alış]; **könikmek** [alışmak] (bak: **loşat**)
- **kopeyk** [ufak para]→Tatarca **köbeyik** [çoğalmış (yani,ufak) para]. Bak: **rubl**!
- **koza** [коза; keçi]→Tatarca **kece** [keçi]
- **Köçkey Qalğası** [göçmenler şehri]→Tatarca **Meskeu** [Moskova]
- **kray** [край; kenar]→Tatarca **qırıy** [kenar]→**QIR** [kenar]
- **krëml'** [kale]→Kırım Tatarcasında **qurum** [kale]
- **krënit'sya** [крениться; yan yatma]→Tatarca **qırınayıw**
- **krîçi** [bağır]→Tatarca **aqır** [bağır]
- **kruşit'** [крушитъ, kırma]→Tatarca **qırıw** [kırma]
- **kuçër** [araba atının sürücüsü]→Tatarca **köçir** [at sürücü]
- **kuda** [куда, nereye]→Tatarca **qaya** [nereye].
- **kudrâ** [kıvırcık saç]→Tatarca **büdre** [kıvırcık saç]
- **kuxnya** [кухня; mutfak]→Almanca ("kochen"den) **Küche**, İngilizce ("cook"dan) **kitchen**.
- **kumis** [kımız]→Tatarca **qımız** [kımız]
- **kuşî** [ye]→Tatarca **aşa** [ye]
- **loşat** [at]→Erkentürkçe **ĖLÜ ĖS AT** [ehlî at] (bak: **kon'**)
- **lyudî** [люди, kişiler]→Tatarca-Kazakça **ildër** [kişiler]
- **malako** [молоко; süt]→Almanca **Milch**; İngilizce **milk**
- **malçik** [мальчик; çocuk]→Tatarca **malay** [çocuk],malayçıq [çocukcık]
- **malën'kiy** [küçük]→Tatarca **belekey** [küçük]
- **maslo** [yağ] →Tatarca **may** [yağ]
- **mënâ** [beni]→Tatarca **mîni** [beni]
- **Mîşar**→Tatarca **Mişer** (bir Tatar kabilesinin adı)
- **mnë** [bana]→Tatarca **mîña** [bana]
- **moloko** [süt]→Tatarca **imilkiw** [emilen şey]

- Moskva [okunuşu *Maskva*]→Tatarca *Meskew* [Moskova]
- muj [koca]→Erkentürkçe *MOĞOÇ* [rahip]
- na→Tatarca “-da”: na tëlëgi [arabada]
- nad [üstünde]→Tatarca *üstünde*: nad gorodom [şehir üstünde]
- natura [*hamypa*; doğa]→ Almanca *Natur*; İngilizce *nature*
- nēbo [gök]→Erkentürkçe *ON-BU* [kozmos]
- noç [gece]→ Tatarca *küç* [gece]
- noviy [*новий*; yeni]→Tatarca *yaña*; Almanca *neu*; İngilizce *new*; Latince *novus*.
- orat' [bağırma]→Tatarca *aqıru* [bağırma]
- orda [Erkentürkçe “birleşik devlet”]→Tatarca *orda* [Altın Ordu mensubu]
- otets [*omeç*, baba]→Tatarca *ata*, *ataç* [*ata*]
- otkrit [açmak]→Tatarca “*kirt*”[girt] sözünden *çığart* [çıkart]
- oçyevıdno [*очевидно*; açık]→Tatarca *açıq*
- papa [baba]→Tatarca *etiy* [baba], *baba* [dede] (bak: *oreu*, *ed*)
- par [*nap*; çift]→Tatarca *par*; Erkentürkçe *PARIŞQAR* [çift]
- pāt [*пять*; beş]→Erkentürkçe *PİŞ* [beş]; Tatarca *bış* [beş]; Farsça *penç*; Almanca *fünf*; İngilizce *five*.
- pēç' [soba]→Tatarca *müç* [soba]
- pēl'mēnī [pılmenler, pılmen]→Tatarca *pılmen* [etli mantı (küçük)]
- pērvıy [birinci]→Tatarca *birinçi* [birinci]
- popērēk [çapraz]→Tatarca *arqılı* [çapraz, vasıtası ile]
- posılka [paket]→Tatarca *sıylawğa* [ikram]
- poçemu [ne için]→nı üçin (yani, po→nı)
- reka [nehir] (<ARIQA)→Tatarca *arıq* [ziraatta kullanılan su iletme yolu, kanal, arık]
- rēvēt', orēt' [bögürme, bağırma]→Tatarca *ökiriw*, *aqırıw* [bögürme, bağırma]
- rod [nesil, soy]→Erkentürkçe *UD* [dişi], *UDU* [dişilenme]
- rubl' [para birimi]→Tatarca *urubil* [çalma (yani, başkasının eşyasını alma) aracı]; *urlaw* [çalma]
- Ruski [*Русский*; Rus]→Tatarca *Orıs*

- **sabaka** [köpek]→Tatarca *sabaq* [ders]
- **saxar** [çaxap,şeker]→Tat. *şiker*, Alm. *Zucker*. İng. *sugar*
- **saxranit'** [сохранить; muhafaza etmek]→Tatarca *saq* [mah-fuz]; *saqlaw* [muhafaza etme].
- **sanı** [canı; kızak]→Tatarca *çana* [kızak]
- **saray** [saray]→Tatarca *saray* [saray]
- **sëvër** [север, küzey]→**sibir** [Sibirya]
- **sıpat'** [serpme]→Tatarca *sibiw* [serpme]
- **sibir** [sibirya]→Tatarca *sibir* [sibirya]
- **simya** [aile]→Erkentürkçe *SİM İYE* [asalet gösteren ögelik]
- **skrit'** [saklamak] ve **iskat'** [aramak]→Tatarca *saqlamaq* sözünden

- **slovo** [söz]→Tatarca *söz, süylew* [söyleme]
 - **soloma** [saman]→Tatarca *saman* [saman]
 - **sprosıt'** [sorma]→Tatarca *suraw* [sorma]
 - **stol** [стол; masa]→Tatarca *üstel* [masa]
 - **syelo** [цело, köy]→Tatarca *sala* [köy], *awıl* [köy]
 - **syever** [küzey]→Tatarca *sibir* [Sibirya]
 - **sunduk** [sandık]→Tatarca *sandıq* [sandık]
 - **suxarı** [peksimet]→Tatarca *suxarı* [peksimet]
 - **svistët'** [ıslık çalma]→Tatarca *sızgırıw* [ıslık çalma]
 - **şal'** [шалъ; kadın baş örtüsü]→Tat. *şel*, Almanca *der Schal*
 - **şkola** [школа; mektep]→Almanca *Schule*: İngilizce *school*.
 - **ştanı** [donlar]→Tatarca *ıştan* [don]
 - **takoy** [такой; böyle]→Tatarca *alay,şulay,bulay* [böyle]
- (BUL OY'dan)

- **tarakan** [таpакан; hamam böceği]→Tatarca *taraqan* [hamam böc.]
- **tarëlka** [tabak]→Tatarca *telinke* [tabak]
- **tavar** [mal]→Erkent. *TABAR* [mal] (Bolbol.,tëg.II,şloq 18, s.17)
- **tavariş** [товарищ; arkadaş]→Tatarca *tawar iş* [mal işlerinde beraber çalışan kişi];yani, *arkadaş*]
- **tëlo** [ten]→Tatarca *ten* [ten]
- **tëtya** [мëмя; hala, teyze]→Tatarca *tete* [hala, teyze]; Almanca *Tante* [hala, teyze].

- Tolstoy, A. (Rus yazarı, 1817-1875)→ bu isim Tatarca *tolı-sınça tayra* [tam (tüm, dolu) olarak genealojik dql mensubu] deyiminden Tolistay→Tolstoy şeklinde türemiş *olabilir*.
- tot [şu,o,bu]→Erkentürkçe *ATI-AT* [işbu]→*that* [İng. o,şu, ordaki, işbu]. *ESÖNÜK* [misal] : *BU İLİ ATI-AT* [beyi bulunduğu *işbu* halk] (*qarç* yazıtı)
- tsar' [*царь*, çar, padişah]→ Erkentürkçe *ÇUR* [kral, lider]
- tserkov' [*церковь*; klise]→ Tatarca *çirkew* [klise]
- tuman [sis]→Tatarca *tuman* [sis]
- tyurme [*тюрьма*, hapishane]→Tatarca *türme* [hapishane]
- um [ум: akıl]→Erkentürkçe *OM* [bir şeyin meydana gelmesine sebep olan sahip]
- uragan [siklon, güçlü bora]→Tatarca *orağan* [siklon], *da-wıl* [siklon]; *boran* [bora]
- utka [утка; ördek]→Tatarca *ördek*
- valëk [kir tokmağı]→ Tatarca *belek* [kir tokmağı]
- vâzat' [*вязать*, bağlama, sağlamlaştırma]→Tatarca (*yün*) *ya-zıw* [örme]
- veçer [*вечер*, gece]→Tatarca *kış* [gece]
- vëlikiy [büyük]→ Tatarca *belekey* [küçük ve küçük yaşından beri bilinen]
- vërx [üst, tepe]→ Tatarca *ör* [tepe, yokuş]
- vëriğa [zincir, Tat. *çılbrı*]→Herhalde *örüg* [*вунный*, örülmüş]
- vımâ [*вымя*, meme; Tatarca *cilin*]→ Tatarca *imü* [*сосать*, emme]
- vis' [*высь*, üst]→ Tatarca *üs*, *üsti* [üstte bulunan]
- vïd [görünüş]→ Tatarca *büt* [yüz]
- vïli, vïlka [çatal]→ Tatarca *ilw* [ilme]
- Vladimîr İlyiç Lyenin →Владимир Ильич Лёнин → Tatarca: *Vladimîr İliç İliniñ* [Vladimir, *elçisi ilinin*]
- vnuk [torun]→ Tatarca *onıq* [torun]
- Volga [İdil Nehri]→Tatarca *yulğa* (*volğa*) [nehir]
- volost [idare mıntıkası,vilâyet]→Erkentürkçe *ULUS* [populasyon]
- vor [hırsız]→Tatarca *urı* [hırsız]

- **vorota** [avlu kapısı]→ Tatarca **arata** [bir sürecin basamağı]; **quyaş terezeden üyge arqıldı** [güneş pencereden eve **girdi**]
- **voyna** [savaş]→ Tatarca **urıw, urınıw, urış** [vuruşma, savaş]; İngilizce **wor** [savaş]
- **vurdalak** [obur]→ Tatarca **ordalıq** [ordu mensubu]
- **v'yuk** [ব্যু্যক, yük]→ Tatarca **yük** [yük]
- **yakobı** [îmiş, yani]→ Tatarca **yakı, gıyakı** [îmiş, yani]
- **yaşşık** [kutu, çekmece]→ Tatarca **yeşşik** [kutu, çekmece]
- **yedem** [едем, gitmek]→ Tatarca **adım** [adım atmak]
- **yëduşşiy** [edyuşıy, gidici, giden]→ Tatarca **kıtüçi** [gidici]
- **Yëläna** [Елена ; Лена, Lena] (nehir adı)→ Tatarca **yılına** [ılımlılanıyor] (“Volga” sözüne bak!).
- **yëş'** [еш, ye, aşı]→ Türkçe **ye**, Tatarca **aşı** [ye]
- **zaçëm** [neden]→ Tatarca **nı üçin** [ne için, neden]
- **zoloto** [altın]→ Tatarca **altın** [altın]; Almanca **Gold**; İng. **gold**
- **zamok** [kilit]→ Tatarca **yüzaq** [kilit]

Rusçadaki Avrupa dilleri sözleri

- **adın, dva, trī** [bir, iki, üç] → Almanca *ein, zaei, drei*: İngilizce *one, two, three*: Latince *unus, duo trēs* [bir, iki, üç]
- **buxgalter** [muhasibeci] → Almanca *Buchhalter* [muhasibeci]
- **dēn''** [день, *gün*] → Tatarca *kün*, Erkentürkçe *KÜN* [ışık]; İngilizce *day* [gün]; Almanca *Tag* [gün]
- **dēsât'** [on] → Latince *decem* [on]; İngilizce *ten* [on]; Almanca *zehn* [on]
- **dom** [ev] → Qırğızca *tam* [duvar, ev]; Türkçe *dam* [çatı, ev]; Latince *domus* [ev]; İngilizce *dome* [kubbe]
- **dorog, doroga** [sokak, yol] → Erkentürkçe **AT URUĞ** [emir, tebligat, tebligat yolu, *highway*]; Tatarca *daruğ*; Türkçe *doruk*
- **galstuk** [kravat] → Alm. *Halstuch, Halsbinde* [boyunbağı]
- **gus'** [гусь; *kaz*] → Tatarca *qaz*; Almanca *Gans*; İngilizce *goose*
- **xod** [adım, yürüyüş, varma, varış, yol; Almanca *Gang*] → Erkentürkçe **AD** [adım, yürüme] ve de **OD** [zafer, şarj]
- **xomut** [хомут; araba çekecek atın boyunduruğu] → Tatarca *qamut*; Almanca *kumt, kummet*
- **ïdî** [gel] → Erkentürkçe *ADI* [adım at, yürü]
- **İmâ** [isim] → Erkentürkçe **EM A**. Tatarca *anma*; Almanca *Name*, İngilizce *name*
- **kak** [nasıl] → Kırğızca *qalay* [*nasıl*]; Rumca *kalaîsî* [*nasılsın*]
- **katolik** → **qatılıq** [(Romalılar ile Kıpçaklar arasındaki) katılım (ittifak) mensubu]; **Katalonïa** → **qatıl** [anlar?]
- **kîpyatîť** [княтитъ; kaynatma] → Tatarca *qaynatıw* [kaynatma]; Almanca *kochen* [kaynaktma]; İngilizce *cook* [pişirmek].
- **kuxnya** [кухня; mutfak] → Almanca ("kochen"den) *Küche*, İngilizce ("cook"dan) *kitchen*.
- **lyudî** [людиş kişiler] → Tatarca *ïller* Kazakça *ëldër* [kişiler]; Almanca *Leute* [kişiler]
- **moloko** [süt] → Tatarca *ïmlkü* [emilen şey; yani, *süt*]; Almanca *Milch* [süt]; İngilizce *milk* [süt].
- **more** [deniz] → İtalyanca *mare* [deniz]: Almanca *Meer* [deniz]; İngilizce *marine* [danize ait]
- **natura** [натура; doğa] → Almanca *Natur*; İngilizce *nature*

- **novıy** [новый; yeni]→Tatarca **yaña**; Almanca **neu**; İngilizce **new**; Latince **novus**.
- **pât** [пять;beş]→Erkentürkçe **PİS** [beş]; Tatarca **bış** [beş]; Farsça **penç** [beş]; Almanca **fünf** , İngilizce **five**
- **saxar** [сахар,şeker]→Tat. **şiker**, Alm. **Zucker**. İng. **sugar**
- **snëg** [снег, kar]→Almanca **Schnee**; İngilizce **snow**.
- **şal'** [шалъ; kadın baş örtüsü]→Tat. **şel**, Almanca **der Schal**
- **şkola** [школа; mektep]→Almanca **Schule**. İngilizce **school**.
- **tëtıya** [мѣтя; hala, teyze]→Tatarca **tete** [hala, teyze]; Amanca **Tante** [hala, teyze].
- **tot** [şu,o,bu]→Erkentürkçe **ATI-AT** [işbu]; İngilizce **that** [o, şu, ordaki, işbu].**ĖSÖNÜK** [misal] : **BU İLİ ATI-AT** [beyi bulunduğu **işbu** halk] (**qarç** yazıtı)
- **trëbovat'** [dileme]→Tatarca **tileb** [dileme]; Arapça **talep** [dileme]
- **vataga** [topluluk;Tatarca **kütiw, türkim**]→ Farsça **otağ** [büyük ve süslü çadır]
- **voyna** [savaş]→Tatarca **urıw, urınıw,urış** [vuruşma, savaş]; İngilizce **wor** [savaş]
- **ya yësm** [benim]→Erkentürkçe **ĖSİ ĖM** [hatırlatılanım]; Tatarca **mün min** [benim]; İngilizce **I am** [benim]; Almanca **Ich bin** [benim] (Etrüskçe **İSİ BİN**'den)
- **zoloto** [altın]→Tatarca **altın** [altın]; Almanca **Gold**;İng. **gold**

Bazı sözler için İnglizceden Erkentürkçeye Sözlük

- abode QALIQ (see KÖK QALIQ).
 absorbtion İNÇGÜ (see İNÇGE).
 abundant KÖP.
 acceleration, inward Çİ-KİR.
 " of load Çİ-Ü.
 accept, bless ALQAYU.
 accomplish YARATINGÜ.
 achieve HOLSAW, ÖRİDİW.
 action EB-EDİZ, UŞ, TİGİN, URU.
 action at distance UZAQ URU.
 acute İNÇGE (see İNÇGE İŞ).
 additional time YAŞ.
 additive value ARTUQAÇ.
 adjustment KÜSEŇÇ.
 advance QAW.
 affine AMRAQ.
 alive TİRİN (see ARIĞ TİRİN).
 alphabet QOŞINUPULT.
 amplification ÇİĞ.
 angular momentum BASA YANA.
 anharmonic oscillations TEPRET-
 MİŞLER (Arat 1965, p.204).
 annihilate through augmenta-
 tion ARTAYU YOQADTURU.
 annihilation YOQ, YOQINÇA.
 anomalistic year YIL-AY.
 anticipate ÖNDÜNLÜĞ, p.253.
 antiquity ANANTIMADI.
 antimatter YASIMUQ.
 appearance (source, constitu-
 tion) ÖN.
 apprehend (entrance, first per-
 ception) KİRİGÜNÇ.
 arbitrary TINLIĞ.
 arbitrary extensive property TIN-
 LIĞ UDU BARMAQ.
 arbitrary conservation YAPA TINLIĞ.
 archaic BURUN.
 archaic occurred BURUN ERİMİŞ.
 army SÜ, ÖSÜ.
 arrangement EB, YİVİK.
 article ED.
 aspect KÖRÜM.
 aspective KÖRÜMÜĞ (p.223).
 assembly (commonwealth, empire, so-
 lidarity; waist) BİL.
 assambled compound TÜMEKİN ENEYÜ.
 assets (product; electricity) İY.
 assured ÖTKÜRÜ BİRİW (p.257).
 atom TUYU-YAPA, QOQ.
 atomic number QOLTI SANI, QOQ PA-
 RAMANULAR SANI, QOQ QIÇMAQ SANI.
 attach (theses) TAĞ.
 attachment (bond) TAQI (see TUDUŞ).
 attack AQIN.
 attraction TUYMIŞ.
 attributive ATRUQ.
 augmentative ARTAYU.
 aurora BALIQ.
 balance WAYTURILİĞ.
 band UTMİŞLAR-UL.
 bare (integer) TAZ.
 base (dependency) İLİLİĞ.
 beam QAÇİĞ.

beaming YALTIRIP (p.112).	centripetal force ÇAQŞAPIT.
beer KÖMEÇ.	certain (legal, ruling, ordinate, determined, dynamical) ÖKÜŞ.
behaviour TELİM.	charge BOD (see BODI SÖĞÜT).
belch (electron) KİKİR.	charge conjugation ODUN.
bended attach BÜK-TAĞ.	charge conjugation rescript O-DUN NISWANI.
bending of light rays TİZ.	charge excess (that is, ionisation charge) BODI-ÇİT.
benefit EDGÜ (see MANÇUŞIRI).	charged place BODIMANI ORUN.
beta-decay TAZ-WAÇIR.	circle (sphere) SOLA.
binding (synthesis) ABITA.	circumference QURŞADILU.
binding gravitation (gravitation of synthesis) ABITA BURQAN.	closed shell YABA.
black hole QARA YİR.	club (attached atom) TUDUŞ.
body ÖSÜM.	coherence, cohesion KİYE.
bond QAWŞATILMIŞ QUWRAĞ.	collapse SÖNGÜ QILINÇ. [LUG.
border ÇİK.	collective (ceremonious) TOY-
boson (meson) ŞAMAT WİPAŞYAN.	combination (to fasten with hooks) IRGAQ.
boundary (environs) YÖRÜĞ (p.60).	combination (a new condition) ŞI.
bright ANĞARAQ.	commonwealth (empire) BİL.
brilliant state YALTRIYUR ERDİN.	combustional formation YANAR E-RNGEK.
calender YİM.	comment (gradient, course) YORİĞ.
capacity KÜÇ (see QUT KÜSÜŞLÜĞ KÜÇ, QUT QOLUNMAQ KÜÇİ).	communicative ULATI.
catalysis QO-Ü.	compact (solid) QADİĞ.
catalyst USUN QO-Ü.	compound ENEYÜ.
catapult ORBU (Codex Cumanicus).	" ,assambled TÜMEKİN ENEYÜ.
cation BODI-SATAW.	compliance (concession) YASMAQ.
causal ÇIN KİRTÜ. ...	component TİLİĞ, SİZİK.
causing İNGİR.	Compton effect YIDI-YIPAR.
cavity resonator QIDIĞ.	concept UMAMAQ, ÖRGÜT.
cavity of coronal prominences SAÇ QIDIĞ.	concernment TİDMİŞ.
central (atavus) formation (e.g., Centre of Galaxy) ATSIZ ERNGEK.	concrete SI.
central (nuclear) group İLİĞ QAN.	condition TURUŞ (p.92; see ÖD).
centre (rudiment, origin) İLİĞ.	conditional (supplemental) YI-LAYULI [opposite: ÇINLAYULI).
centre of galaxy QUT BUYANLAR İ-LİĞİ (see QAN ÖGÜZ, ORDU).	

conceive UQA-BİLÜ.
 concentration (volumical) KÖL.
 configuration BUSUŞ, OŞĞURU.
 conformation OĞLAN.
 conjugation SANSAR.
 consecutive QOŞMIŞ.
 consequence ĖRVIŞ.
 conservation YAPA, SART-AWAXI.
 conserved UTILISIZ. [GEK.
 (it is to) consider SAQINMIŞ KĖR-
 constants AD-BĖLGÜLER.
 constants of ruling tenets AYI Ö-
 KÜŞ AD-BĖLGÜLER.
 constant spatial energy ANUDARA
 ÖSELİKSİZ TAPIĞ.
 constitution YIŞ, İL-TÖRÜ.
 consul OYULBUÇ.
 consulter OYĞUÇI.
 contemporaries UĞANLAR.
 contents AL-ALTAĞ, İÇERMEK.
 continual (assiduous) QANINÇSIZ.
 continuum UZANMAQ.
 continuous variable (phase), ten-
 dency to formation (to occur, to
 exist), instability, psyche KÖNÜL.
 contract (engagement) ANT, ANTILĖAW.
 contract TARIQIW.
 contraction TARNI.
 contradiction TIDIĞ.
 conventional KÖNİ.
 convergent YÜRÜNTEĞ.
 conversion AW, AWA (see AWA LUQIDA
 İŞVARA, AWIŞ TAMU).
 copper TUÇ.
 core SAMAR.
 corporeal (concrete) galaxy ANU-
 ŞAĞAN ORDU.

correlation USUN ÖDÜN.
 corpuscular propelled USADI.
 " " spec-
 trums USADI IDUR YARUQLAR.
 cosmic age ON-YAŞ.
 cosmic manifestation BUYAN.
 cosmic polarisations ON PA-
 RAMITLAR.
 cosmic rays QACIĞLAR.
 cosmogesture (novelty, theo-
 ry; influence) YAN.
 cosmogony ON-ĖDGÜ.
 cosmos ON.
 cosmosymmetrical gravita-
 tions ONTIN SINARQI BUR-
 QANLAR.
 cosmoterrestrial places ON
 YİR ORUNLAR.
 cosmoworld OL-CNI.
 covalent bond İL-QAN.
 covetousness (that is BOŞ
 TAŞ YİĞÜ) SAMADI.
 creation TENRİ (see TENRİDEM
 QUT BUYAN, TENRİ OĞLANI).
 creative model TENRİDEM KÖZ.
 crystallin TOP (see TOPULUR
 YARUQ).
 culture (wellwishing, magne-
 tism) İĞ.
 current ÖTÜLİĞ, ÖTÜKİN. [YIŞ.
 current constitution ÖTÜKİN
 current force of the state Ö-
 DİSİĞ ÖTÜLİĞ KÜÇ.
 curvature (detachment, sepa-
 ration) ADIRILIĞ (p.136)
 (see AÇA ADIRA).
 cycle TAYDU.

cyclicator (shaper) TAYŞIÇI.
 dark night (suspension, adjournment) QARANGU TÜN.
 decay SUU, YİM; ŞIMNU.
 decay series (decay chain, radioactive series) YANÇA, ŞIMNU SUUSI.
 declarant (decret; diplomatic note, dictio) BUY.
 declaration (to refer) BUYAN, ÖĞİRMEK.
 defective (that is "stable") MÜNLÜG.
 defence QORILMAQ.
 delegate OYİĞA-İNİ (AË!).
 delivered (surrendered) UT-ĞURAQ (see UTĞURAQ BİR).
 depart ARIŞ-ARIĞ.
 dependency (base) İLİLİĞ.
 dependent İLİNMİŞ (Arat, p.52).
 descent of edge (that is "convection") YÖRÜN (see YÖRÜN-YİPİN).
 designate BİLGÜRTÜ (p.156, 198).
 design of structure (that is "the Minkowski universe") TOLPI TÜZÜN.
 desired KÜSEP (Arat 1965, p.252).
 determination of subjectional direction IN-İTİRA ÇAL.
 develop ÖNÜ (see OLURĞU).
 differential ALTUN, QŞAN. [ZEÇ.
 differential electron ALTUN KÜ-
 differential time QŞAN ÖD.
 differentiation (annulment) QŞANTI-İ QILMAQ.
 diffracted spectrum YARUQ-YAŞUQ.

dilated ARTUQ.
 dimension ARS.
 dipole İKİLİ-TĖĞİNÇSİZ.
 direction of subjection (that is "positive direction of time") IN-İTİRA.
 dirt KİR (Arat 1965, p.266).
 discrete amount of energy TİP OT.
 disguise (equip) SEVİMEK.
 dismount ALINGADURĞU.
 dispatched SEVİĞLİĞ.
 dispersion (swing, tremble) capacity (that is "molecule") TİTİR.
 displacement quantum ATIM-OQ.
 disposal ÖZLÜG.
 dispose (consider) SAQINU.
 dissociation YİNDEM ARIĞ.
 distinction ADRA.
 distinguish (to be dimensioned) ARSIQU (see KÖDRÜNÇ).
 disturbance BUZ (also "ice").
 distributive ÜLEMİŞ (Arat 1965, s.238).
 divergence ALQINMAQ, ALQİĞ.
 divergent condition ALQİNGÜ ÖD.
 doctor İMÇİ.
 doctor of medicine OPAÇI İMÇİ.
 doctrine ÖĞİS.
 domain, domination SİTİ.
 domination (sovereignty) AT-UR.
 Doppler effect ALQİŞ ALU.
 driven (inductive) İDİ.
 driving (propelling) İDUR (p.62).
 drop (that is "entropy") TAMU.
 dropped TAMDULMIŞ.
 dryness QAQAÇ (p.224).

- dweller (content;abode) QALIQ.
dynamical TAWRAQ,BOŞĞUTSUZ,Ö-
KÜŞ,İŞWARA.
dynamic momentum (lead,funda-
mental law of the cosmos,dy-
namical interaction,dominance,
centrypetal force,nomos) NOM.
dynasty AT-OĞ.
early ĖRTE, ĖRTÜRÜ (p.221).
Earth (place,terresty) YİR.
east KÜN-TOĞSIQ.
educate İĞİTÜ,İĞÜ (see İĞ).
effect TEKİRİLİĞ (p.230),TİĞME.
effective AŞNUÇA,AŞNUQI.
efficiencie İĞİT (Mir.73,p.29).
ejection SU (also "water").
equation TEGZİNÇLİĞ (p.50).
equilibrium,in the state of,
TĖNKERGÜLÜGSÜZ.
equivalence ĖNREYÜK.
electively (according to pro-
position) KÖNÜLÇE.
electric charge e TAQI YİME
MİN TAZ ARTUQAÇ [bare integ-
ral multiple which decays in-
teger].
electromagnetic radiation SUW.
electromagnetism İY-İĞ,MANÇUŞIRI.
electron KÜZEÇ,ARANYADAN,BODI-
YORİĞ,KİKİR (see "reducer").
electrons of the low energy le-
vel of atoms ARANYADAN.
elegy ÖKÜDİM (Mir.70,p.74).
element WAQ,QOĞ,QUM,BULUN.
elementary particle ĖR,ÖNLÜĞ
QUM,NOM,TINLİĞ.
emanation (phase) SUDUR.
emerge (emission) QUDULUŞU.
emission QUDULUŞU,YÜT,YÜDEMEK,
YAĞI.
emissions of spontaneous radio-
active decay YAĞI.
encompass (universal) ALQU.
endothermic İMİRT.
energetic AŞTANİQ (p.279).
energy TAP.
" ,kinetic, AŞ.
" ,potential,QUT QOLUNMAQ
KÜÇİ.
" ,spatial,TAPIĞ.
engagement ANTILĞAW,ANT.
enlarge (expanse) İRİNÜ.
enthalpy (preservation,endu-
rance) TÖZ.
entity (heading) ALQ (p.240).
entropy TAMU (also "hell").
era (condition,relation,time) ÖD.
eshatological (future) KİN,KİNİSÜ.
essence (substance,appearance,al-
lotment,changeble quantity,ci-
vilisation,San.dhatu) OĞUŞ.
eternal MĖNGÜ,MĖNİLİĞ (p.243,253).
Europa QUT-YAQ (Mirşan 1970,p.78).
even (positive) UTRU.
event (body,merit) ĖP'UZ.
evident (apparent) YARP,KÖRKLE,
BĖLGÜLÜĞ (p.92,76,273).
evolution (development) BİŞİNGÜ.
evolutionary ejection SUU.
evolve BİŞİĞ BOLÜ (p.92).
exact ÇAQ (Arat 1965,s.92).
excel KÖYÜRÜ.
excess ÇİT (see BODI-ÇİT).
exchange TEGSİNDÜRMEK (p.62).

exchange of geometry TILGEN TEG-

SİNDÜRMEK (see NI-IRWAN).

exhaust QURİĞU (see UTLI).

exhausting UTLI.

exhibit KÖRKİTÜ (p.28,254).

exist KİSLEW (see YARADU).

exothermic ÖRT.

expansion İRİNÜ (see ARİĞ).

explanation (instruction) ÖG-
RETİNGÜ (p.121,261).

explicit ANUQ.

extendogonical movement (tra-
jectory) YÜRÜN ARİĞ-EDGÜ.

extinction (collapse) ÖÇME.

extraordinary ARDUQ.

faculty BARIĞLIĞ.

fast-drift WAÇIRA.

fast-drift radio burstes WA-
ÇIRA TUWAÇA.

fast radiation YAWUZ ADALAR.

feature (base, source, consti-
tution, appearance) ÖN.

federation BİRİKİ-AT.

fermion TANMIŞ ÜZÜT.

field ASİĞ, ÖKÜŞ.

figure (shape, look) KÖRK.

filtered SÜZÜK.

final value (last condition,
sole of the foot) ADAQ.

fine structure (that is "plas-
ma gas") RAÇA.

fine structure (plasma gas) ari-
sed through impings of motion
YAM-A-RACA.

fire ATAS.

flux AQAS (that is "background
blackbody radiation").

folds BÜGÜLER.

force XUA (see LIN-XUA), to
force = TULTEKLEW.

formation ERNGEK; TSUY.

formation of topology YÜZ YÜ-
ZEGÜ.

fortification (fortress) OR.

fortified place ERİN.

fraction (quota, multiplica-
tive) QAT.

fragment QOPI-ARİĞ.

fragrant elephant GANDA-XAST.

frame of reference UMÜĞ-İNAĞ.

Fraunhofer line BUN ORUN.

free AĞ (see AĞU).

free (i.e., inertial) force
QUWAĞ (see XUA, i.e., QUA).

freeze TONŞU.

frequency QAYTSI, LUG.

functional İŞTİĞ.

fusion BODIN (see KÖSEMEK).

gage KÜSÜŞ.

gage invariance QUT KÜSÜŞ.

gage of cosmic manifestation
BUYAN KÜSÜŞ.

gage transformation KÜSÜŞ-
LÜĞ TUZÜN (Arat 1965, p.208).

galaxy ORDU, QUT BUYANLAR, AL-
QU TURLÜĞ TSUY.

gas YIDI SASİĞ.

genealogic TAY.

general ALĞU, AT-ULUQ (ÖBB).

genesis UTUŞ (see BÜTİ).

genuineal ÇINLAYULI.

geodesic SEÇ.

geomagnetic field of the Earth
ÇİM-BUD WİP.

geometry TĪLGEN.	[DIRU.	engagement (that is "mass defect") ANTIRNI.	[LAR.
(to) give the stability YAWAL-		hard relativities QADĠU NIZWAN-	
Glorious Women (that is "Queen") ÖĠÜK QATUN.		haze MUN.	
goal ANQARU.		heading ALQ.	[p.60).
(to) go back to primeval		herald ÖĠÜY ĖRİS AT (Mir.1973,	
state ÜSLÜNÇÜ.		hereditament BUWIN.	
god TENRİ, SİZ, İÇÜM APAM, APA,		heredity İNÇSİREDĠ.	
UB-OZ, SORİĠ UÇI, UÇI AT.		hinterland BİLTİR.	
gold ALTUN.	[QOLULAW.	history TURURI, BOL-BOL.	
gonical manipulation ĖDGÜTİ		hitherto (till then) MUNTADA	
gonical reduction KÜZ-ĖDGÜ.		BASAQI (p.254).	
gony ĖDGÜ.	[RİĠ.	holded (threaded) BASĠUOLUĠ.	
gradient (comment, course) YO-		holomorphic TÜÜ-ĖVİNİ.	
grain ("gena", "generō") ĖĠİN.		homeomorphism (topological	
granulation SWA.		mapping) ÇEÇEK.	
gravitation BURQAN, ASİĠ, AT-ASİĠ.		homogen AMRİLİP TOLU TURU.	
gravitational collapse ABAMU.		hooks of conservation (leaf)	
"	field (mechanics, YAPIRĠAQ.		
machinary) ASİĠ.	horizontal YATWI.		
gravitational wave TUYMAQ BİLİĠ.	ice (disturbance) BUZ.		
gravitation of luminosity (that	ideal ĖSÜ-ĖRE.		
is "freefall collapse") LU-	ideal form ARXANT.		
ŞANTA BURQAN (i.e., YAĠISIZIN	(to be) identic AMRILU.		
BURQAN, p.46).	[BURQAN.	identic noticed (i.e., idea-	
gravitation of synthesis ABİTA	lized)(that is "isotropic")		
gravitational collapse ABAMU.	AMR-ANÇİĠ.		
gravity (weight) AĠİR.	identification ÖĠ-KÖNÜL.		
groove (furrow) YIRĠAW.	image İSİLĠ (see İSTİM TUTÇI		
grossness (coarse, size) İR.	ĖDGÜ YILTIZ İSİLĠ).		
group QAN (see QARASA).	imitating QARAQ (p.76).		
group of times UĠANLAR QANI.	impellent ĖSRİNGÜ.		
guard (post, item) SAQA.	imping YAM.		
guide YİRÇİ.	impossible (unfeasible) ĖRDĠSÜZ.		
hair (corona) SAÇ.	imprint BİTİMEK (p.116).		
half-life KÜN-ORTU.	impulse İT.		
hard (solid) QATİĠ.	inauguration AÇİĠ (see AÇQIZ).		

in authority (power) of ASRA.
 (through) increase (elonga-
 tion) ARTAYU (see ARTAYU
 YOQADTURU).
 independence ĖRKŞİNMEK (see
 İLİNMEKSİZ).
 index (factor) KÖRSER.
 indifferent QORQINÇSIZ.
 indivergent ALQINÇSIZ.
 individual BİR-BİRTİĞ.
 induction İDİŞ.
 inductive (drived) İDİ, İDİGLİĞ.
 inductive (i.e., electrically
 charged) condenser İDEN.
 inductive magnetism İDİ-İĞE.
 inductive scattering İDİ SA-
 ÇILMAQ.
 indulgent AYANÇAN.
 inertia AĞILIQ.
 inertial (or free) force QUWAĞ.
 influential (progressive) ĖNİN-
 instable MİNSÜZ, ŞAMAT. [ÇİĞ.
 instruction ÖGRETİNGÜ.
 integer TAZ.
 integration YUMQİĞU, YUMQI, SİZ.
 interaction TUYUNMAQ.
 interstellar gas and dust XUA-
 ÇEÇEK, KÖK QALIQ.
 intervalence (valence) TATİĞ.
 intrinsic integer values of se-
 paration (i.e., decay and trans-
 formation of particles) BUDĞİL
 (that is "outward transfer of
 angular momentum and of matter").
 intrinsic origination (that is "
 "hydrogen") YÜDE İLDİNÜ (see
 TÖPÜTE İLTİNÜ).
 invariance (storage) (that is
 "unchanging form") QUT.
 (to be) invariant QUTRULMAQ.
 invocation (manifestation) ÜN.
 invocatory ÜNLÜĞ (p.241).
 inward acceleration Çİ-KİR.
 ion KÜDEN.
 Ionian ÖG-AT OĞUR (ÖBB).
 ionisation charge (charge excess)
 BODİ ÇİT.
 ionosphere KİRSİZ-TİNLİĞSİZ YİR.
 iron TĖMİR.
 isolated YAWLAQ.
 isotope TUDA. [ANÇİĞ.
 isotropic (identic noticed) AMR-
 interference KİRİÜ.
 in the condition of ÖDVİ.
 iron peak TĖMİR BİRİKE .
 it is BOLTIN (p.92).
 jealous KÜNÇÜK.
 jet YAĞMUR.
 junior KİÇİK (see ULUG).
 karma (i.e., law of individua-
 tion) BAR-KĖL, KĖLİ-BARI.
 kinetic energy AŞ (i.e., streng-
 thening), TUTA YİĞÜ AŞ, TAPIĞ-
 NI TUTA-UTMIŞLAR (p.232).
 knowledge BİLİĞ (see ADRA TU-
 YUGLI BİLİĞ; ADRA TİĞME BİLİĞ).
 labile QORQINÇ. [PİN.
 lane YİPİN, YİP. (see YÖRÜN-Yİ-
 laser (and maser) İNÇKE Kİ-
 YE SUW QIDIĞI (see DİYAN).
 laser beam DİYAN, İNÇKE
 KİYE SUW.
 law TÖRÜ, NOM.
 law of recession ARIĞ NOM.

law of self-perpetuating inter- manifestation BUYAN.
 valence (or compensation) SO- manipulation QOLUNÇ.
 ĞANÇIĞ TATILIĞ NOM (A., p. XIX). " of cosmic inva-
 later (future, eschatological) riances ON QUT QOLUNÇ.
 KİN. mark (letter) TAMĞA.
 leader of the state ÖDİS UÇI. mass ÖSELİK, AĞIR AYIĞ QILINÇ.
 leading to... UDUZTAÇI. mass defect ĞGSÜMİŞ BUYAN, YOQ
 legal, see "certain". ÇIĞAY.
 level (height) İDİZ. massive star TÖZÜN YILTIZ.
 life TİRİĞ (p. 122). maximal entrophy YİNTSİKMEKSİZ
 life-protecting defence mecha- YİĞ MENİ.
 nism BĖRK. medical treatment İM.
 light KÜN. medicament OT-YEM (M. 1978, p. 116).
 light pressure KÜN ÇOĞI. medium (intermediate, intermedi-
 light ray QAÇIĞ. ator) ARA. [ARA
 localized ADİĞSİZLİ. medium of inertial force QUWAĞ
 locus morphy ĖV-BARQ. mechanics (gravitational field,
 lonely AĞLAQ. machinery) ASIĞ.
 long-standing UZADI. Mercury (separation, nation) BUD.
 lord BĖĞ. metabolic ADINÇIĞ.
 love AM. metabolism ADINLAR.
 luminous, luminosity LUŞANTA. metabolic machinery ADINLARIN
 lump BÖĞ. [field. ASIĞI.
 machinery ASIĞ (gravitational medicine-man OTAÇI, OTAÇIQ.
 macroscopic-deep KİN-TĖRİN. message OYIĞ (Mirşan 1985, p. 73).
 " divergence KİN- messenger OYIĞIN BAŞI.
 ALQIĞ. Minkowski universe TOLPI TÖZÜN.
 magnetism (wellwishing, cul- modal qualification UNA-ANI.
 ture) İĞ. model KÖZ.
 mahayana TAYŞİN (p. 127). molecule TİTİR.
 man KİŞİ. momentum OM (see BASA YANA).
 majesty AT-UŞ. monochromatic İKİSİZ.
 major ÖNRE ĖTÜLİS BĖĞ. morphy ĖV.
 major-general ÖNRE BİNA BAŞI. motive (impellent) IDUQ.
 manifold LIN-XUA, QATUN. motive invariance IDUQ QUT.
 (to) manipulate QOLURSEN BİR- motive origin IDUQ QAN (p. 257).
 GELİ (p. 53), QOLULAMAQ. moving charge (victory) OD.

multiple MİN (see ARTUQAÇ).
mutation ĖNĖNĖNĖÇ.
myriad (10,000) TŪMEN.
namely (viz) ĖRĖNĖÇ.
(very) narrow İNĖKE (p.111).
nation BUD.

nature TURUM-ARA.
natures-modes (natural disposition, creation, world) ACUN.
nebula BULIT.
negative (odd) TĖTRŪ.
neutral ALASIZ.
neutron YĖK-İÇKEK.

" capture QAO-ÇAO.

" star ADAQ SOŖI.

new YAŖA.

new vector potentials UTMİŞLAR.

noble element SĖM, KĖRTGŪNÇ.

non-modulate ŪLGŪLENÇSİZ. SUN.

non-radioactive state ADASIZ U-

notary BARIQ İTGŪÇİ.

noté BUY.

notification OY-BARITU.

novation KĖLİ-BARI, BAR-KĖL.

now AMTI.

nuclear energy QUT-KŪSŪŞLŪG

KŪÇ (p.255!).

nuclear fusion QUTLUĞ BODIN.

" group İLİĞ QAN.

nucleon NAGARÇUNI, YĖK.

nucleon form factor SAMANTA.

nucleus TAŞ, TŪŞ.

nucleus of absorbtion İNÇİP TAŞ.

null (null-ordered) TAŖ.

object TUDMAQ (see TAPIĞ).

objective TUDÇI, BARIQİĞ.

obliged QAÇIL.

obligation BAĞ.

observable quantity ŖÖKE.

observer YOĞI.

obtain (realisation, activation)

YŪĖRŪ.

odd (negative) TĖTRŪ.

officer OD-UŞURU.

official İİŞİ.

old QARI (Arat 1965, p.248, 274).

operation İŞ.

orbit YŪRŪNDEK.

organ ŖÖĖŪN.

organized bio-anabolic compo-

unds (design of structure,

Minkowski universe) TOLPI-TŪ-

ZŪN (see TOLPI-TŪZŪN UĖAN ARSI).

origin İLKEY (see QAN).

origination İLDİŪNŪ, İLTİŪNŪ. [283].

oscillate TĖPREW, TĖPREŞŪ (p.87,

outflow (shed, cast) TŪL.

outward transfer of angular mo-

mentum and of matter BUDĖIL.

ovary (to be stretched tight) QAS.

ovatiō ŖÖKE.

overflow TAŞU (p.92). [138.

owner (possessor, Cause) ŖÖĖE (p.

paradise ARDUQ MEŖİLİĖ YİRTİŖ-

ÇŪ (p.59).

parity QALP.

particle (element) QOĞ. [SAR.

" conjugation USUN SAN-

particles of genesis UTMİŞLAR.

" of charge conjugation

(see "new vector potentials").

particles of interaction (that

is "subatomic particles") TU-

YUNMİŞLAR.

path YOL.
 peace İNİŇ.
 penetrating ÇOĞURT.
 perceive ÖDKÜNÜP ALU (p.174).
 percentage (from all) NAYUT.
 perception (intelligence) AN.
 perfect veriflicated ĖDGÜN
 BARMİŞ (p.221).
 period AY,AYA,AYAĞU. [LEW.
 periodic recollection AYAW-KÜ-
 " state AYATAQI ĖRDİN.
 " system of nucleons
 AYAĞULUĞ NAGARÇUNI BAQŞI
 (see MAXA ŞAR-WAQLAR).
 permanence (protection) BAQA.
 permanent QURUĞSUZ, QAL, ŪRLÜK-
 LÜĞ (p.257).
 permanent expression QAL TİLVE.
 persistive (preservative) TÖZLÜĞ.
 phase, see "continuous variable".
 phenomenon QUWRAG.
 " of angular spin EUR-
 SAŇ QUWRAG.
 philosophy (faculty of think) ÖG.
 photochemical KÜN BADĠALI.
 photo-effect KÜN TĖKİRİLİĞ.
 photon YALTIRIYUR ĖRDİN (p.237).
 physical BOLMAQTAQI.
 " property BOLMAQTAQI
 BARTAGÇAN.
 physics WAZIR, BOLMAQTA.
 place of creation TENRİ YİRİ.
 planet YULTUZ, MUNÇUQ.
 planetary disk WASIR.
 Planet Venus ANĠARAQ, BARŞ, LUU.
 plasma gas RAÇA.
 poison (antimatter) AĞU.

polarized orientations PA-
 RAMIT (see ALTI PARAMIT).
 polarization PARAMANJ.
 population ULUŞ.
 positive (even) UTRI.
 possessive ALP (see UĞAN ALP).
 possibility ĖRGÜ.
 potenciality ÇOĞ.
 potency (elementary particle)
 YİŇAQ (see KİDİN YİŇAQ).
 potential energy QUT QOLUNMAQ
 KÜÇİ (see BULUŇ YİŇAQ).
 power QUA (XUA) (see KÜÇ).
 praise ÖGDİ (p.51).
 precedences ĠŇILER (p.51).
 precedent (to set an example)
 ĖS-ÖŇİĞ (YT).
 preceding ÖNDÜNKİ (p.277).
 precession of manipulation
 QOLDI, QOLTI.
 Pre-Egypt OT-ÖĞ.
 preliminary ÖŇİ-ÖŇİ.
 present TURQARU.
 preservation, see "enthalpy".
 pressure BASUDÇILIĞ, BASA TUTU.
 previous existence ĖRTİRÜ KİSİ.
 previous state (element) ÖŇİ.
 prevalent AT-ŇIRA.
 primary procedure QIZ.
 primordial top (that is "hyd-
 rogen") TÖPTE İLTİNU [to
 originate in the top].
 primordium İLTİŇMİŞ.
 principle TİL-KŇŪL, ŞIR.
 principle of inordinate events
 (that is "the uncertainty
 principle") BADIL-ÖKÜŞ ĖT'ÜZ

TIL-KÖNÜL.
 principle of synchrotron BADI-
 RA ŞIRI.
 privilege (step,name) AD.
 privilege-boundary AD-YÖRÜĞ.
 procedure TUTÇI.
 process EMGETÇÜ,BARTUQ,ADIN.
 professor (protector of a the-
 sis) BAQŞI.
 progress (success) OŇ.
 prominence (distinguishment)
 KÖDRÜNÇ (see ARSIQU).
 propagation (ocean) TALUY.
 property BARTAGÇAN,BARMAQ.
 prosperity (prosperous) ÖRK.
 prosthetic SUMIR TAG,SUMIR.
 protector (system,defender,
 professor) BAQŞI.
 proto- QODI.
 protogalaxies ULUNÇIĞ ACUNLAR.
 proton BAWAGIR (see BODI SATAW).
 prototype QODI-ÖZÜ.
 prove KİM-QAYU. [BİLİG.
 provisory science QURUĞ BİGE-
 psychology KÖNÜL-BİLİG.
 pulsation TAQŞUT.
 pure ARĞU.
 purpose (precaution,circum-
 stance) SAQINÇ.
 push (potentiality) ÇOĞ.
 prove TANUQLAW (Arat 1965,p.
 156),KİM-QAYU.
 qualify (quality) ADRUQ,TUDRUĞ.
 quantum OOQ,OQ.
 quark IDUQ NOM.
 quasi İSTİM.
 quasi-stellar sources İSTİM TUT-

ÇI EDĞÜ YILTIZ İSİLĞÜ.
 qualification KEZİĞ (p.46).
 Queen ÖĞİM İL-BİLGE QATUN,İL-
 BİLGE QATUN QAÇAN,ÖĞİM QATUN.
 quota (fold,level,row,order,
 layer) QAT (see QAT-QAT).
 quotient QATÇIĞ (p.54).
 radiation (radio-,radiant ener-
 gy,transmission) ADA.
 radiation era A.
 radio,radio emission YAŇQU (see
 TUWAÇA,ADA,WAÇRAZAN).
 radioactive conversion SUUSI.
 " organ WAÇRAZAN.ÖR-
 " series [GÜN.
 (decay series,decay chain)
 YAŇÇA (see ŞIMNU SUUSI).
 radio bursts TUWAÇA.
 radioisotope ADA-TUDA.
 radio-origin (that is "the nuc-
 leus of galaxy") ADA-QAŇ.
 radioplace (sorse) ADALIĞ ORUN.
 radio-spectrum YAŇQIP BİRMEK-
 LIĞ YARUQ.
 ray QAÇIĞ.
 reach TEGINÜ.
 reality (actual fact) BARIQ.
 realization YÜGERÜ.
 reality (real,concrete,veri-
 fied) YİNDEM,YİNTEM.
 realized (verified) BARMİŞ.
 recession (recessive) ARIĞ.
 recessional alive ARIĞ TİRİN.
 recoil YID (see YIDI-YIPAR).
 recollection KÜLEW.
 recombination TAY-PAY LIN-ŞI.
 red shift ARA OQ,INARU KEMİŞÜ,

YARUQ YULA.
 reducer (that is "the elec-
 tron of linkage, i.e., İL
 QAN") KÜZEÇ (see ARANYADAN).
 reduction KÜZ, KEMİŞÜ.
 refer (declaration) ÖĞİRMİK.
 reference UMUĞ.
 request ÖTİNÜ.
 relative ALQATMIŞ, ALQINGÜ.
 " time (condition) AL-
 QINGÜ ÖD.
 relativistic effect ARSLAN.
 " symmetrical SI-
 NAR (see ALQUTIN S., QOPTIN
 S., ONTIN S., TOLPTIN S.).
 relativity NI-IZWAN (NIZWAN).
 " of isotropy AM-
 RANMAQ NIZWANI.
 relativity of ovatio ÖVKE NI-
 IZWANI.
 released AĞ, AĞLANÇIĞ.
 released conjugation AĞLAN-
 ÇIĞ SANSAR.
 released energy BUDĞIL (in-
 trinsic integer values of
 separation).
 relief KÖPİRDÜ.
 religion (belief; soul) İSİZ,
 İSİĞ (p.59; M.1978, p.100), İS.
 remain (to settle) TURULU.
 remembrance AN.
 remove ARIYU-KITÜ (p.136).
 renew (renewal) YAŃGARINÇ,
 ONARU.
 represent BÜDÜRGÜ (p.249), BÜ-
 DÜRÜ İTÜ (p.105), BÜTGÜ (p.92).
 representant ALT.

representant (differentiable) ma-
 nifold ALTUNLIĞ LIN-XUA.
 representative İNİLİ, OĞIL, ALTUN;
 (see İNİLİ YALWARU, ALTUN YARUQ).
 repulsion ADOAĞ, ADOANGÜ.
 repulsive ("zurückschlagend") TÖS-
 KEKİÇ.
 repulsive (repeller) group (that
 is "nucleus of galaxy") QAĞAN
 QAN.
 reputation (step, privilege) AD.
 resistance TÖZKERİNÇ, QADIR.
 resistant isolated QADIR
 YAWLAQ.
 resonance-absorption AĞFINU-İNE.
 result WARUQ (p.292), MĖN, ĖRVİŞ
 (see ÜSKİNTE).
 rest-mass YALANUQ.
 reversible parity NIRWI-QALP.
 reversing layer QULLAÇÇA.
 reversion NI-IRWAN, NIRWAN.
 reversion (determination) of
 time IN-ITIRA ÇAL.
 rifle SIRÇQA.
 rip SÖGÜ (see SÖGÜT, BODI SÖGÜT,
 SÖGÜT XUA; p.46, 111, 193, 205).
 ripe (developed by evolution)
 BIŞIĞ (see BIŞRINĞU).
 rising (ascending) ÖRLETİLİP.
 river of origin (that is "the
 nucleus of Galaxy") QAN ÖGÜZ
 (see "radio-origin").
 rod ÇIBIK (see SIRUQ, BUDIQ).
 rotation (moon, expression) AY.
 rudiment (origin, base, centre)
 İLİĞ (see ODINMIŞLARIN İLİĞİ).
 rule (to administer) ÖKLİDÜ.

ruling black ÖKÜŞ QARA.
 run YÜÜRÜ. [52.
 sapiens OY-TOĞŞIQ (M.1985,p.
 satellite YANINÇ.
 scattering SAÇILMAQ.
 scholar BİLĞİN.
 science BİLGE-BİLİĞ.
 science fiction BİLİGSİZ BİLİĞ.
 scoop (evolutionary ejection)
 SUU. [see AZMIŞLAR.
 secondary rays İKİNTİ ADALAR.
 seed (grain) URUG.
 seigniorial ULUG.
 self-perpetuating SOĞANÇIĞ.
 self-preservation ÖZ-TÖZİ.
 separation (nation,Mercury) BUD.
 shape (build) TURĞURU,EVİRMEK
 (see KÜŞÜŞ TURĞURU/ONARU EVİ-
 RÜ,TİLGEN EVİRMEK).
 shrink TARIQU.
 signal QIÇMAQ.
 silver KÜMÜŞ.
 singe (scorch) ÜT (see ÜT-KİYE).
 single TAQ.
 singular BİRTEMLİĞ.
 sky ASQAN,ASPAN.
 slow neutron capture QAO-ÇAO.
 soil (ground) TOPRAQ.
 solar wind ULUG YİL.
 solid (hard,compact) QATIG,QADIG.
 soul İS.
 source ÖN (see "feature").
 south KÜN-ORTASI.
 space KÖLÜNGÜ (p.46),OS.
 space-time OS-UG.
 space inversion OSUP.
 spatial energy (moving object;

foundling) TAPIĞ.
 special theory YİLVİ YAN.
 spectral diffraction (that is
 "electromagnetic wave") YAŞUQ.
 spectrum YARUQ.
 specific İVİP,ÖZÜG.
 specific-lier (that is "rest
 mass") ÖZÜG YATIĞ.
 sphere MANGAL.
 spicules TÖPÜN.
 spin SAN ,BURSAN (angular spin).
 "spin-flip" transition AYAYU
 SAQINMAQ ÖMEK.
 splash ÇEÇEK.
 spontan revolution (decay)
 ŞIMNU .
 spurious AZMIŞ.
 start off İÇANÇU.
 standing AYAGLIĞ.
 " spatial energy AYAC
 TAPIĞ.
 star YİLTİZ.
 state ĖRDİN;ÖDÜS.
 statical BOŞGUTLUĞ.
 statics BOOŞ,BOŞ.
 statistics BURQ-ŞARQ.
 status (city) BOLIQ.
 steady YALINLIĞ (see OT YALIN,
 ÖRT YALIN,YALINLIĞ ÇOĞLUĞ,
 ĖRDİNİ YALINLIĞ).
 steep (i.e.,high) energy level
 of atoms TİKİM.
 stellar light KÜN.
 stimulative AYIĞ.
 stock (clump) KÖDÜG.
 stranger YAD. [ASİĞ.
 strong interaction QOÇUM ÖKÜŞ

structure (order, arrangement) TŪZŪN (see TOLPI-TŪZŪN).
 subatomic particles TUYUNMIŞ-LAR. [p.32].
 subjection INDIQTW (Miršan 73, subordinate AZ. [WAN.
 subordinate relativity AZ NIZ-substance (see "essence) OĠUŞ.
 substantial energy (temperature) OT (also "hot").
 sub-terrestry YİR- SUB (see YİR-SUW) (Miršan 1985, p.162).
 substantiation YALWARŪ.
 successive QAT-QAT.
 sufferance (pain, torture, process) ĖMGEK.
 super (seigniorial) ULUĠ.
 " capacity ULUĠ KŪÇ.
 superior BUĠ, ANUDARA.
 supernova YARUTDAÇI (p.109).
 super space ULUĠ KŌLŪNGŪ.
 supplemental (conditional) YI-LAYULI.
 support TAYAG (p.92).
 suppose (imagine) ÖYŪ.
 surname ASRA AT (Arat 65, p.282).
 symmetrical, see "relativistic symmetrical" (i.e., SĪNAR).
 (see TOLPTIN SĪNAR, TAŞTIN SĪNAR, ALQUTIN SĪNAR).
 synchrotron BADIRA.
 system ĖRMEK, XA (see AGİZ A-RİĠIN ĖRMEK).
 talentless UĠLUĠSUZ.
 tangent TĖĠRĠK.
 team (set) QARASA.
 temporary ŪRLŪKSŪZ.
 tenet AYI.
 tensive İĠ (M.1985, p.163).
 tensor I-İĠAÇ. [TĪNQ].
 terrestrial development YİR-terrestry (earth, place) YİR.
 that means ATIN YĪME.
 theory (gesture, novelty, effect) YAN.
 they are SAYU (p.222).
 this MĪNA (p.121).
 threaded BASIDILMIŞ.
 thus AMPI, ANÇULAYU OQ.
 tighten QAS.
 time QAÇAN, ŌD, UĠAN.
 time-dimension UĠAN ARŞI.
 time inversion IN-ITIRA ÇAL.
 tissue ÇİÇE.
 to BİRCELİ (p.53, 257).
 together BİRLE.
 topology (part, zone; face; hundred) YŪZ, YŪŪZ.
 total ŞAR (see ALQU).
 trace KĪDĪN.
 training WAYNIQI.
 trajectory YŪRŪN.
 transfer KŌTUG (p.92).
 transformation UZ.
 transition OZĠU, AŞUQI.
 transitional (activated) motion ŌDLEYŪR.
 transitive ŌTRŪ.
 transmission, see "radiation".
 transplantation (germ) ŌRDŪK.
 trapped region SUW TOLU.
 treatment, see "sufferance".
 tremble TĪTRŪ.
 true (real, genuine) ÇIN, ÇINSU

(see ÇINIYAMAN).
 tumble ABİNGÜ.
 type ÖZÜ (p.249).
 uncertainty principle (prin-
 ciple of indeterminancy)
 BADIL-ÖKÜŞ ET'ÜZ TİL-KÖNÜL.
 unchangeable (balanced) TEPRET-
 GÜLÜGSÜZ (p.225).
 universal time (era) ALQU ÖD.
 universal strategy UD.
 universe ALQU,UDUM. [BAR.
 universology (cosmology) UDUM-
 unpatterned ÜLGÜSÜZ.
 unstable MÜNEGÜSÜZ.
 vacuum (oneness of the uni-
 verse) BİR.
 Van Allen Belts ALAYA WİT-YAN.
 vanish ÖÇEYÜ (see p.223).
 vast KİN-TERİN.
 vector (vectorial,maximal) YİĞ.
 vector article YİĞ ED.
 vector-gradient YİĞ-YORİĞ.
 vectorial-net YİĞ-ÜSTÜNKİ.
 verified BARMİŞ.
 verify ÖTKÜRMEK (p.62).
 vertical TİRVİ. [cule").
 (to) vibrate TİTRÜ (see "mole-
 vibrative care (that is "vib-
 ration") TİTRÜ BAQA (p.75).
 victory (moving charge) OD.
 violation YASUQ.
 violent activity (unwrap,un-
 fold;freedom) ABI-PIRAY.
 virtue ERİŞ.
 water SUB (see SU,SÜW).
 wave TÛTÛN.
 wavelength TÛRSÜK.

weak interaction USUN IRAQ QALP,
 QOÇUM ÖKÜŞ ASIĞ,TÖZKERİNÇSİZ
 YİĞ-ÜSTÜNKİ BURQAN QUTİ.
 weight ĀGİR.
 well (indeed,hence;break off)
 QOP (see "fragment").
 wind YİL.
 wish TİLEMEK (p.92).
 without apply KİREŞİZ.
 " beginning BAŞLAĞSIZ.
 " defence QORILMAQSIZ.
 " divergation ALQINMAQSIZ.
 " any exeption BİR QALISIZ.
 writing (clause) BİTİĞ.
 year AY (Mirşan 1970,p.99).
 " ,anomalistic,YİL-AY.
 " ,cosmic,ON-YAŞ.
 " ,conditional (supplen-
 tal),YİL.
 Your Highness (that is "God") SİZ.
 zero (null-ordered) TAN.
 zero-phonon geodesic (that is
 "null-geodesic") SEÇE TAN-
 LANÇİĞ.

Prototurkish Sounds

A	I	R
B	İ,î	S
C	Q,K,X	Ş
Ç	L	T
D	M	U
Ē,E	N	Ü
F	O	W,V
G	Ö	Y
Ġ	P	Z

